

Over van Bovekerkes, een zoektocht naar hun afkomst en erfelijk ambt

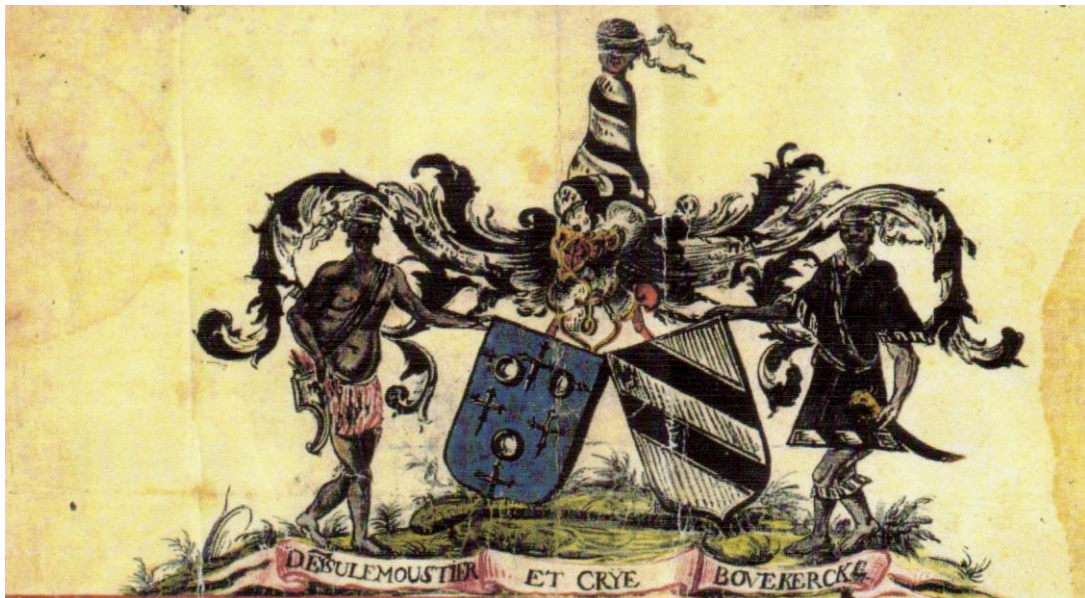
Gerdi Staelens¹

Inleiding

Het is onmogelijk om een volledige en sluitende geschiedenis over Bovekerke te schrijven. Er zijn immers onvoldoende bronnen beschikbaar.

Algemeen wordt aangenomen dat het woord Bovekerke teruggaat tot de kerk van Bovo. De naam Bovo verwijst dan mogelijk naar de naam van een lokale heer of naar een abt van de Sint-Bertijnsabdij uit Sint-Omer. Het was die abdij die volgens een akte uit 1119 aanspraak kon maken op de kerk van Bovekerke. Abt Bovo werd in twee akten, in 1043 en 1065, vermeld².

De samentrekking van 'Bovo' en 'kerk' vormt een plaatsnaam maar ook een familienaam. Zo bestaat vandaag nog altijd de familienaam van Langenhove de Bouvekercke. Ook de familienaam Dessus-le-Moustier wijst op een Franse vertaling van de familienaam *van Bovekerke*³. Beide familienamen hebben hun oorsprong bij de plaatsnaam van ons dorp Bovekerke.

Familiewapen van Dessulemoustier-Bovekercke⁴.

¹ Bijzondere dank aan Koenraad Vandenbussche, Marc Dewilde, Willy Devos en Wouter Staelens.

² ROBERT F. BERKHOFER III, Robert F. Berkhofer, Jr, *Day of Reckoning: Power and Accountability in Medieval France*, University of Pennsylvania Press, 2004, Appendix D: Abbatial and Monastic Acts: Saint-Vaast, Saint-Bertin and Saint-Denis, p. 193. Ook WARLOP, *De Vlaamse adel voor 1300, Familia et Patria*, 1968, p. 94, plaatst Bovo in 1063 als abt van Sint-Bertijns.

³ In dit artikel wordt *van Bovekerke* en *van Koekelare* cursief geplaatst als dit betrekking heeft op de leden van de respectievelijk familie.

⁴ Fragment uit een document van 1776, waarvan het origineel is bewaard in Oostenrijk, waarin de legende over familie Dessulemoustier-Bovekercke wordt gebracht. Onder invloed van Prins Charles-Joseph de Ligne, die zich begin XIXde eeuw ging vestigen te Wenen, kwam een Henegouwse tak uit de familie Dessulemoustier ook in Oostenrijk terecht. Deze familie bracht de oude benaming Bovekerke terug in ere en blijft er nog voortbestaan onder de familienaam Dessulemoustier-Bovekercke (A. Goethals).

Met zekerheid mogen we aannemen dat de plaatsnaam Bovekerke al in 1119 bestond⁵.

Bovekerke komt dan in de bronnen zelfs tweemaal voor. Enerzijds in een akte met betrekking tot ontginningen en anderzijds in een akte die handelt over eigenkerken. In die tijd bouwden de plaatselijke heren bij hun woning vaak een eigen kleine gebedsplaats. De kerkelijke overheid wilde deze later zelf beheren. We mogen aannemen dat dit ook het geval was in Bovekerke.

De familienaam *van Bovekerke*, met al zijn mogelijke verbuigingen, kunnen we ook verbinden met de heren *van Koekelare*. Een historische familieband uit de 13de eeuw ligt aan de basis.

Hoe de vork precies aan de steel zit is moeilijk te achterhalen.

We stellen ons enerzijds de vraag stellen of we een verband kunnen leggen tussen Bovo uit 1119 en de latere leden van de familie *van Bovekerke*? Zo ook of er een verband is tussen Bovo van het vroege Bovekerke en de heren van Koekelare?

Anderzijds is er uit de 13de eeuw wel wat gekende informatie over Bovekerke. Het is echter ook niet eenvoudig om deze beperkte informatie vlot te situeren. Dit is de uitdaging voor het artikel.

Als er weinig bronnen zijn en we willen de voorhanden informatie voldoende kunnen begrijpen dan kunnen we niet anders dan informatie te benaderen vanuit verschillende invalshoeken. We dienen m.a.w. een onderwerp te isoleren met randinformatie.

We gebruiken deze invalshoeken als zoekcriteria: “genealogie en grondbezit”, “grafelijke ambten”, “verwantschappen”. Finaal uiten we onze bevindingen in een vierde hoofdstuk “Hoe zou de vork aan de steel kunnen zitten?”.

Bij het hanteren van een methode met proxy-informatie, kunnen we niet anders dan de onderwerpen gedetailleerd te behandelen. Op zich kan dit boeiend zijn, maar simultaan ook lastig voor de lezer die niet vertrouwd is met de materie.

Er werd daarom gezocht naar een evenwicht waarbij we alles zo nauwkeurig mogelijk weer-geven, gestaafd met bronnen uit de literatuur. Veel indicaties vormen geen sluitend bewijs en we begeven ons dan ook soms binnen een hypothetisch kader.

We zijn er ons van bewust dat de nauwkeurigheid grenst tot wat in mijn mogelijkheden ligt.

Bovekerke maakt ook deel uit van een ruimere geschiedenis. We zullen daarom de diverse onderwerpen summier binnen hun historische context plaatsen.

Om het artikel voldoende toegankelijk te houden en om de draad niet te verliezen, werd regelmatig en na elk hoofdstuk een samenvatting geschreven.

Het artikel verwijst ook naar uitgewisselde informatie tussen de leden van het genealogisch forum over de familie *Dedessuslemoustier*⁶.

Het is bij dit alles de bedoeling om aan te sporen tot verder onderzoek.

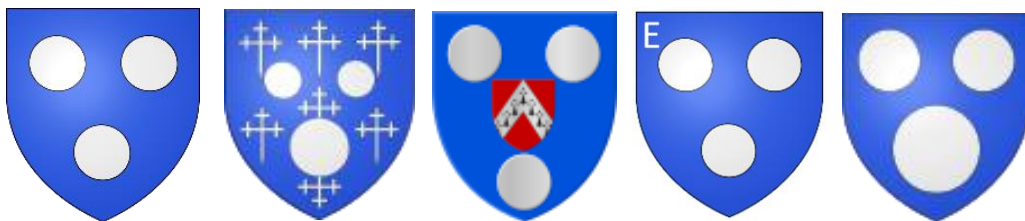
⁵ In 1119 schenkt Lambert, bisschop van Noyon-Doomik, aan abt Lambertus, aan diens opvolgers en aan de Sint-Bertijnsabdij, de altaren van Lissewege, Snaaskerke, Eernegem en Bovekerke, op voorwaarde dat de lokale priesters gehoorzaamheid verschuldigd zijn aan de bisschop van Noyon-Doomik.

⁶ Zie bijlage 6: Forum Dedessuslemoustier.

■ Verwantschap tussen van Koekelare en van Bovekerke

Voor een historische link tussen Koekelare en Bovekerke wijzen de wapenschilden alvast in die richting.

De wapenschilden van Koekelare, Bovekerke, Ichtegem, Eernegem en Aatrijke zijn allen voorzien van drie bezanten op een azuurblauwe achtergrond.

De wapenschilden van Koekelare, Bovekerke⁷, Ichtegem, Eernegem en Aatrijke.

Dat deze gemeenten hetzelfde schild gebruiken kan een afgeleide zijn van het feit dat ze in dezelfde ambacht thuishoren, waardoor de dorpen later dat schild met de bezanten overnemen. Zo had de familie van Eernegem een totaal ander schild⁸.

Het feit dat het wapen van Jan van Bovekerke net zoals de familie van Koekelare drie bezanten had is een sterk argument om een familieverwantschap te vermoeden.

Deze wapenschilden van de dorpen van de ambacht Koekelare zouden teruggaan tot Walter IV van Koekelare die deelnam aan de Zevende Kruistocht (1248-1252)⁹.

Opvallend is dat ook het wapenschild van het graafschap Boulogne, dat aanvankelijk leenplichtig was aan het graafschap Vlaanderen, een gelijke opbouw heeft als dat van Koekelare¹⁰. Toeval of niet?

Ook de wapenspreuk van de familie van Bovekerke pleit voor een familieverband met van Koekelare.

In een herdrukte publicatie van Corneille Gailliard¹¹ over wapenschilden, lezen we dat de wapenspreuk van de heren van Bovekerke was: “Bouwenquerque crye Couquelare”.

Zo’n wapenspreuk werd aanvankelijk gebruikt om een ridder met harnas in de strijd te onderscheiden. Met de toevoeging “crye Couquelare” brachten de heren van Bovekerke hun oorspronkelijke naam van Koekelare in ere, zoals dat vaak bij adellijke familiewapens gebeurde.

⁷ Het wapenschild van Bovekerke is wat verschillend t.o.v. op het document van 1776. Het wapenschild werd toegekend bij Koninklijk Besluit van 11 april 1843 voor gebruik door het oud gemeentebestuur.

⁸ Naar K. VANDENBUSSCHE.

⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/15762>.

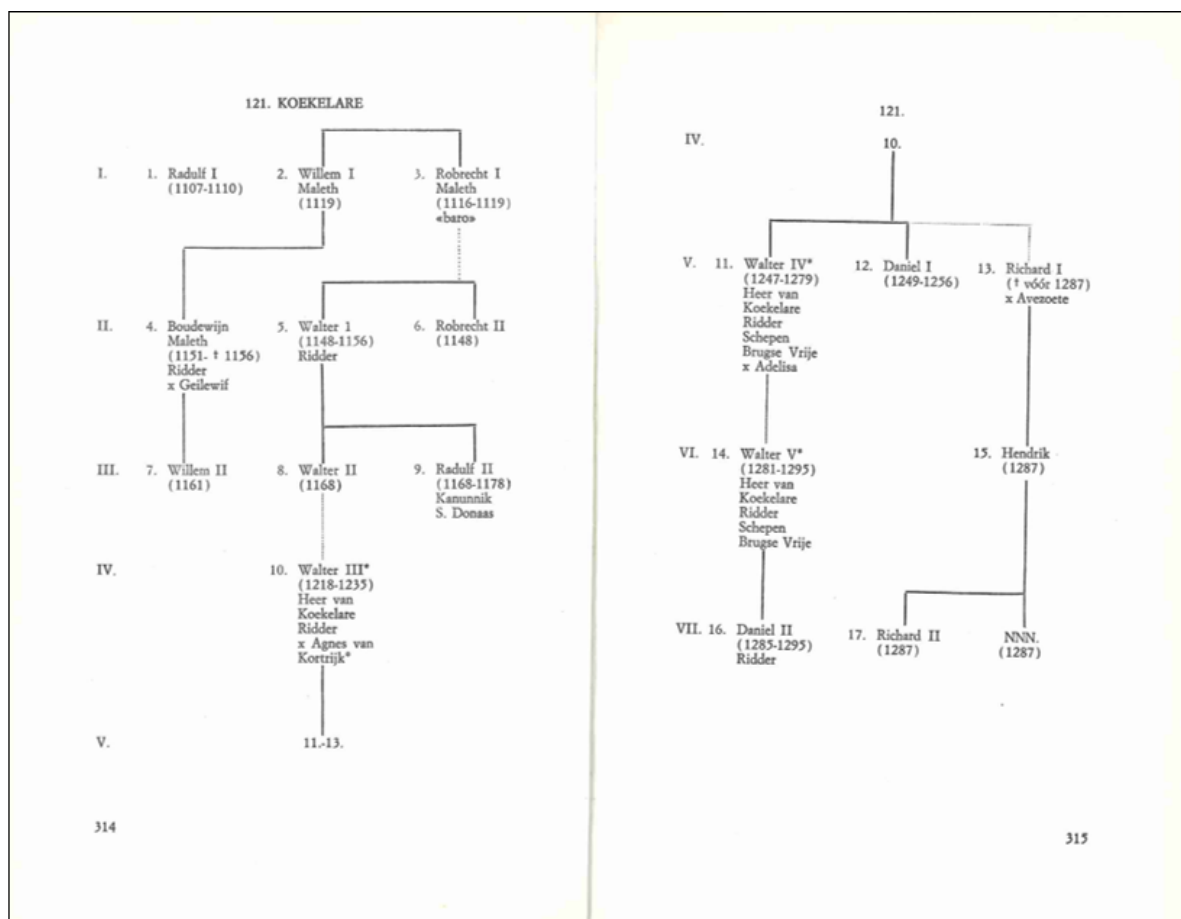
¹⁰ We verwijzen naar bijlage 1: Vergelijkbare wapenschilden.

¹¹ CORNEILLE GAILLIARD, wapenkoning van Keizer Karel: “L’ancienne Noblesse de la Contée de Flandres”, Uitg. Familia et Patria, Handzame 1978, p. 27.

■ Genealogie en grondbezit als zoekcriteria

Om de familiebanden te achterhalen moeten we in eerste instantie de genealogie bestuderen.

E. Warlop, specialist voor genealogie vóór 1300, heeft echter maar een beperkte stamboom van de familie van *Koekelare* kunnen achterhalen¹². Alhoewel we frequent de woorden *seigneur de Bovekerke* in de bronnen aantreffen, ontbreekt de familie van *Bovekerke* helemaal in zijn werk¹³.

De cover van het standaardwerk van E. Warlop en de stamboom van het huis Koekelare.

¹² We verwijzen ook naar de ruimere grafische weergave in de rubriek "Afstammelingen van Petegem volgens E. Warlop".

¹³ E. WARLOP, *De Vlaamse Adel voor 1300*, Familia et Patria, 1968, I p. 91: ook Bovekerke als plaatsnaam komt slechts één keer voor.

121. KOEKELARE (België, prov. West-Vlaanderen, arr. Diksmuide)	121.
1. Radulf I. 1107, 27 mei (Verc. nr. 37) — 1110, 15 juli (Verc. nr. 42). 2. Willem Maleth I. 1119, 17 juli (Verc. nrs. 93 en 94). Broer: Robrecht I Maleth (Verc. nr. 94). x Lismoed (Verc. nr. 93). Zoon: Boudewijn Maleth (Hist. Oudenbourg, II, p. 95 (1161, 22 feb.)). 3. Robrecht I Maleth. 1116, 15 sept. (Verc. nr. 79) — 1119, 17 juli (Verc. nr. 94). «baron» (Verc. nr. 85). Zonen: Walter I en Robrecht II? 4. Boudewijn Maleth. 1131, 6 maart (Chron. Aldenb. mon. majus, nr. VII, p. 92) — gestorven in de kruistocht van 1156 (Hist. Oudenbourg, II, p. 94, 95). Ridder (Ibidem, II, p. 94). 5. Walter I. 1148 (Guesnon: Cartul. S. Vaast, p. 273-274, nr. III) — ± 1156 (Hist. Oudenbourg, II, p. 94). Ridder (Hist. Oudenbourg, II, p. 94 (ca. 1156)). Broer: Robrecht II (Guesnon: Cartul. S. Vaast, p. 273-274). Zonen: — Walter II { (Handel. Maatsch. Gesch. & Oudheidk. Gent, X (1956), p. 110, n. 4 (1168)). — Radulf II { 6. Robrecht II. 1148 (Guesnon: Cartul. S. Vaast, p. 273-274, nr. III). 7. Willem II. 1161, 22 feb. (Hist. Oudenbourg, II, p. 95). 8. Walter II. 1168 (Handel. Maatsch. Gesch. & Oudheidk. Gent, X (1956), p. 110, n. 4). Afstammeling: Walter III? 9. Radulf II. 1168 (Handel. Maatsch. Gesch. & Oudheidk. Gent, X (1956), p. 110, n. 4) — 1187 (Chartes Zonnebeke, nr. 17, p. 22). Kanunnik S. Donaas-Brugge (Chartes Zonnebeke, loc. cit.). 10. Walter III. 1218, 9 aug. (ADN. 59 H 96, f° 114 r°-v°, nr. 231) — 1235, april (OLV-Doornik, cartul. A, f° 96 v°). Heer van Koekelare (OLV-Doornik, loc. cit.). nob.; ridder (Gheldolf, IV, nr. XLVII, p. 415-417 (1226 (n.s.), 5 maart)).	- x Agnes van Kortrijk, dochter van Daniel (OLV-Doornik, cartul. A, f° 1 r° (1233, 9 mei), 96 v° (1235, april)). Kinderen: — Walter IV } (d'Hoop: Poperinghe, nr. LXXXV (1249, juni)). — Daniel I } — Richard I ? 11. Walter IV. 1247, mei (Le Chambellan, P.J., XXIV, p. XXVII) — 1279, 2 sept. (d'Hoop: Poperinghe, p. 124). Heer van Koekelare (La Flandre, 1874-1875, p. 270). nob. (d'Hoop: Poperinghe, nr. 97, p. 107-108). Ridder (Le Chambellan, loc. cit. (1247, mei)). Schepen Brugse Vrije van 1251 (n.s.), feb. (Brugge, Biadom, S. Salvator, cartul., f° 181 r°) tot 1279, 2 sept. (d'Hoop: Poperinghe, p. 124). x Adelisa (d'Hoop: Poperinghe, nr. 97, p. 107-108 (1256, 29 april)). Zoon: Walter V? 12. Daniel I. 1249, juni (d'Hoop: Poperinghe, nr. 85, p. 89-91) — 1256, 29 april (Ibidem, nr. 97, p. 107-108). 13. Richard I. Overleden vóór 1287, 13 okt.; x Avezoete; zoon: Hendrik (ADN. B. 1561, f° 109 v°-110 r°, nr. 387). 14. Walter V. 1281, 25 mei (Gheldolf, IV, nr. XVIIbis, p. 265-271) — 1295, okt. (ADN. B. 1561, f° 120 r°-v°, nr. 436). nob. (RA. Gent, fonds de Saint-Genois, nr. 439, p. 132-133). Heer van Koekelare (Brugge, Seminarie, Eeckhout, oork. ad datum 1288, juli 16). Ridder (Gheldolf, IV, loc. cit. (1281, 25 mei)). Schepen Brugse Vrije van 1288 (Brugge, Seminarie, Duinen-Doest, oork. 1263) tot 1295, okt. (ADN. B. 1561, f° 120 r°-v°, nr. 436). Zoon: Daniel II (d'Hoop: Poperinghe, nr. 121, p. 135-136 (1285, 8 april)). 15. Hendrik. 1287, 13 okt. (ADN. B. 1561, f° 109 v°-110 r°, nr. 387). Kinderen: Richard II en andere (Ibidem, loc. cit.). 16. Daniel II. 1285, 8 april (d'Hoop: Poperinghe, nr. 121, p. 135-136) — 1295, 11 juni (D & F, II, p. 258, B. 1263). Ridder (Le Chambellan, P.J., LVII, p. CXXI (1293 (n.s.), feb.)). 17. Richard II en 18. NNN. 1287, 13 okt. (ADN. B. 1561, f° 109 v°-110 r°, nr. 387).

De betreffende informatieve pagina's over het huis Koekelare met verwijzing naar de bronnen.

De Inventaris Onroerend Erfgoed informeert ons dat vanaf 1501 de heren van Koekelare of de heren van het Oosthof met zekerheid ook de heren van Bovekerke waren. Dit kunnen we afleiden uit een leenregister van 1517 met de titel Regystre vanden manschepen vanden leenen gehouden vanden oosthove te Couckelare ende vanden hove van Bovekercke (...)¹⁴. We dienen echter dieper in de tijd te graven.

Ook J.-P. Tytgat suggereerde een familieverbandschap tussen van Bovekerke en van Koekelare¹⁵. Zo meent hij dat Steven van Koekelare de zoon was van Daniel II van Koekelare die hij ook herkent als Daniel van Bovekerke. Een andere zoon van Daniel, m.n. Jan van Koekelare, blijkt ca. 1331 heer van het Oosthof te Koekelare te zijn.

Dat Daniel II van Koekelare en Daniel van Bovekerke dezelfde persoon kunnen zijn, is goed mogelijk. De terugkerende voornaam Daniel tijdens een korte periode is immers bijzonder opvallend. Daniel II heeft vermeldingen tussen 1285 en 1295 als heer van Koekelare¹⁶. Kort daarop vinden we in een akte van 1297 *mon seigneur Daniel de Bovinkerke*. Daniel stond toen

¹⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/126135>.

¹⁵ J.P. TYTGAT, Het prinselijk en hertogelijk hof van Arenberg. Erfopvolger van de Heren Koekelare.

¹⁶ In het geslacht van Koekelare, volgens K. De Flou, Woordenboek der Toponymie: "Nous Rogier de Ghiste, Soyer de Bailleul mareschal de Flandre, Wautier de Cokeler et Danieus ses fieus chevalier ... 1292 (Limb.-Stirum, le Chamb. de Fl., p. Just.; blz., cxxi). Ook volgens Dr. Hist. E. Warlop, The Flemish Nobility: 119. Koekelare: Daniel II (1285-1295), ridder, zoon van Walter V (1281-1295), heer van Koekelare, ridder en schepen van kasselrij Brugge.

grond af ten behoeve van de abdij van Hemelsdale in Werken¹⁷. Later, in 1302, duikt Daniel *van Bovekerke* op in een rekening voor het leveren van spijzen¹⁸.

Het lijkt voor de hand te liggen dat men het vaak over dezelfde persoon heeft maar afhankelijk van de context wordt hij in een andere familie vernoemd.

Het is echter gevaarlijk om elke identieke voornaam, zelfs uit dezelfde periode, zomaar te vereenzelvigen met één persoon.

Hier gaan we er vanuit dat Daniel *van Koekelare* dezelfde persoon zou kunnen zijn als Daniel *van Bovekerke*¹⁹.

Is er dan ook een reden om de familienaam *van Bovekerke* vanaf dan (1297) meer te gebruiken? Misschien was er een feit of een gebeurtenis die hiertoe aanleiding gaf.

Voor een genealogisch benadering lijkt de periode rond 1297 heel nuttig voor een onderzoek. De naam *van Bovekerke* komt vanaf die periode in de bronnen frequent voor.

De familie *van Bovekerke* leefde ook niet alleen op de wereld, daarom dienen we een breder onderzoek te voeren en zullen vele andere families de revue passeren.

■ Grondbezit vóór 1279

Als er in de bronnen beperkte genealogische informatie voor handen is, kunnen de bezittingen misschien ook indicatief zijn om relaties te achterhalen.

Tot 1279 behoorden gronden in Werken, met afhankelijkheden te Vladslo, Beerst, Esen, Koekelare en Bovekerke tot de heren van Mortagne. Deze bezittingen werden toen door Thomas van Mortagne, broer van burggraaf Jan van Doornik verkocht aan Gwijde van Dampierre (°ca 1226, †1305), die toen pas graaf van Vlaanderen (1278-1305) was geworden²⁰.

Blijkens een oorkonde uit 1280 reorganiseerde graaf Gwijde kort na zijn aantreden meteen een en ander. Zo maakte hij o.a. het vernoemde gebied los van het Brugse Vrije, om het samen met de heerlijkheid Wijnendale en de Torhouthoek onder één schepenbank te brengen²¹. Op bestuurlijk vlak lijkt de regio toen een grondige reorganisatie te hebben ondergaan.

Voor dergelijke verandering moet er vermoedelijk een gegronde reden zijn geweest.

¹⁷ Cartularis abd. Hemelsdale. Meer over Daniel verder in dit artikel.

¹⁸ Het betreft de rekeningen van Willem van Gulik de jongere (1275-1304), kleinzoon van Gwijde van Dampierre. Hij is ook gekend als Willem van Juliers.

¹⁹ We konden dankbaar gebruik maken van het recent verschenen artikel Koenraad Vandenbussche, *De Koekelaarse lenen van de Burg van Brugge in de 14de en 15de eeuw*, Jaarboek Spaenhiers 2018, om een eerdere vaststelling nog meer te overbouwen.

²⁰ E. WARLOP, *De Vlaamse Adel voor 1300, Familia et Patria*, 1968, I, p. 91. Onderzoek van Geert Berings toont aan dat de heren van Mortagne toen geldnood hadden.

²¹ Aernout *van Bovekerke* wordt later, in 1350, aangehaald als amman in Kasselrij Wijnendale.

■ Over de heren van Petegem

Om het grondbezit in onze streek te begrijpen moeten we ver in de tijd teruggaan.

E. Warlop geeft ons achtergrondinformatie:

In de Frankische tijd zou er een zeer uitgestrekt domein bestaan hebben dat in handen was van de grootgrondbezitter Aja. Eine, Ename en Neder-Ename zouden in bezit geweest zijn van de Frank Aja, en het latere Oudenaarde lag binnen de parochie Eine.

Het is mogelijk dat Ingelbrecht II van Petegem in het bezit was 1°, Het oude domein van Aja (Eine, Ename, Oudenaarde) en 2°, Het domein Petegem, en het geheel van zijn goederen verdeeld heeft onder zijn zonen Ingelbrecht III (Petegem), Adalard (Eine) en Hugo (Oudenaarde). Eenzelfde verdeling zou dan ook toegepast zijn op de lenen van de heer van Petegem op de rand van het Poldergebied²².

Hoewel wij hier niet in detail kunnen treden – deze bezittingen zullen ter sprake komen waar wij de families afzonderlijk behandelen – kan reeds verwezen worden naar de bezittingen van het huis van Eine te Oudenburg, van Oudenaarde te Kortemark en van Petegem-Cysoing te Koekelare. De burggraven van Doornik die uit het huis van Eine stamden, hadden bezittingen in de streek van Torhout (Werken) en in de omgeving van Brugge. Deze bezittingen schijnen eerder lenen dan allodia (=grondbezitting) geweest te zijn. Misschien staan wij hier voor een versnippering van het oerleen der oudste heren van Petegem²³, aldus E. Warlop.

We dienen dus te begrijpen dat Ingelbrecht II van Petegem²⁴ zijn domein verdeelde onder ten minste drie zonen:

- Adelhard, werd heer van Eine en kreeg bezittingen in Oudenburg en Vladslo;
- Ingelbrecht III werd heer van Petegem en erfde bezittingen in Koekelare;
- Hugo werd heer van Oudenaarde-Pamele en erfde bezittingen in Handzame en Kortemark.

Een zoon van Adelhard, m.n. Everard I Radulf, maakte zich tussen 1075 en 1080 meester van het burggraafschap Doornik²⁵ en veroverde nadien de burcht in Mortagne. Hierdoor verwierf hij van het huis van Mortagne bezittingen in Werken met afhankelijkheden in Beerst, Bovekerke, Koekelare, Eernegem, Esen en Vladslo²⁶.

We zullen merken dat zowel het huis van Mortagne als het huis van Oudenaarde aanspraak maakten op de titel heer van Werken. Een huwelijk tussen beide families ligt aan de basis²⁷. Dit gegeven maakt duidelijk dat we de individuele bezittingen van de drie afstammelingen van Petegem niet apart binnen de huidige parochiegrenzen mogen zien. Er was een grote versnippering van het grondbezit.

Ook onderzoek van de archeologische vondsten van de Hoge Andjoen in Werken²⁸ toont aan dat het oudste materiaal teruggaat tot de Karolingische periode. Daarbij werd 9de-eeuws luxemateriaal in verband gebracht met een persoon van hogere sociale rang. Een denkpiste bij de betrokken archeologen legt een relatie met het oud kasteel van Petegem.

Redenen te meer om te graven in het verleden van onze streek.

²² WARLOP 1968, I, p. 47, voetnoot 215. De rand van het poldergebied heeft betrekking op onze streek.

²³ WARLOP 1968, I, p. 48, voetnoot 216.

²⁴ WARLOP, I, p. 444 en 448. Vermeldingen in 1002, 1034/58.

²⁵ HEIRBAUT 1997, 33.

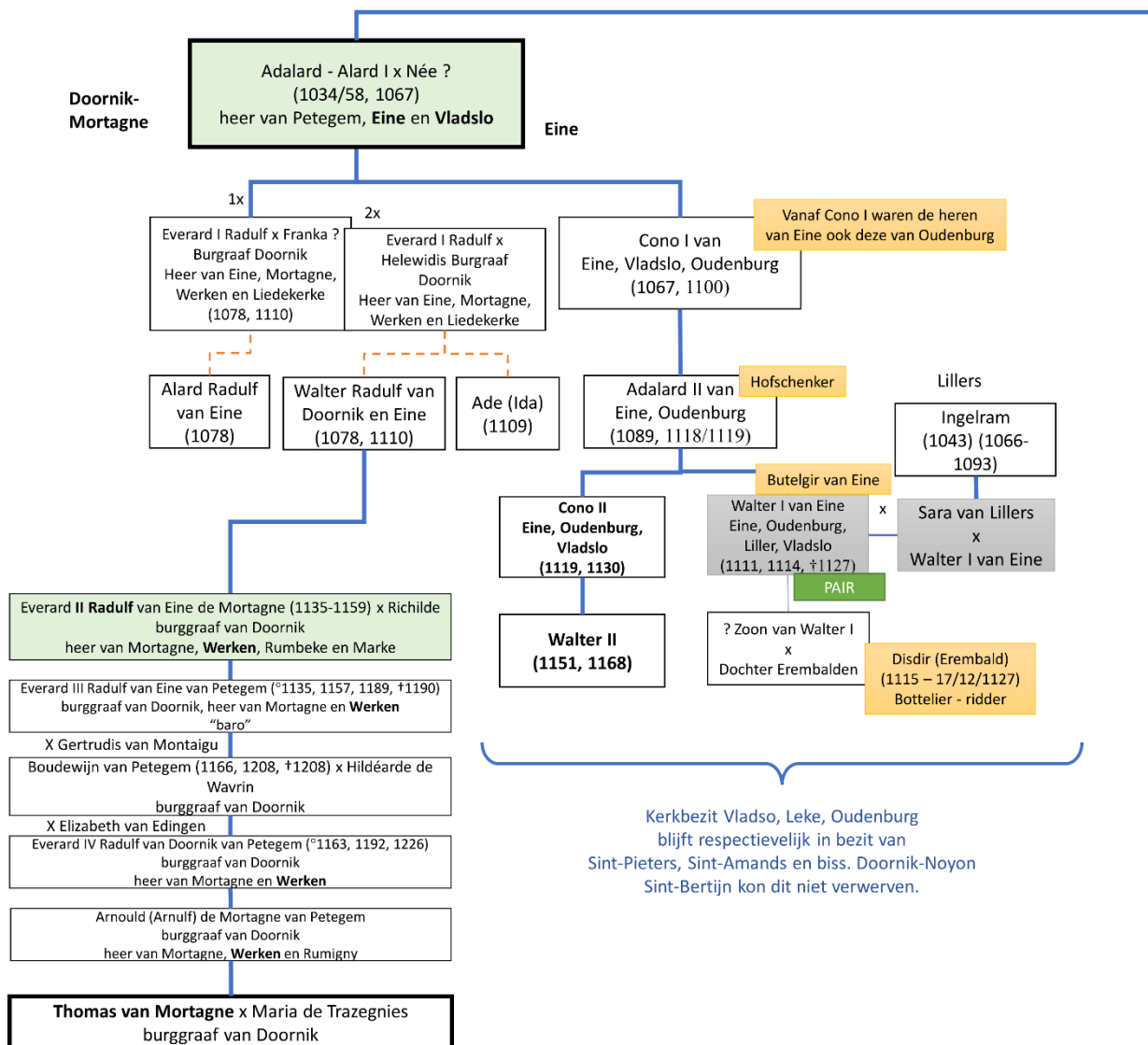
²⁶ BERINGS 1985.

²⁷ Zie synthese Berings.

²⁸ VAN BELLINGEN 2008, p. 24.

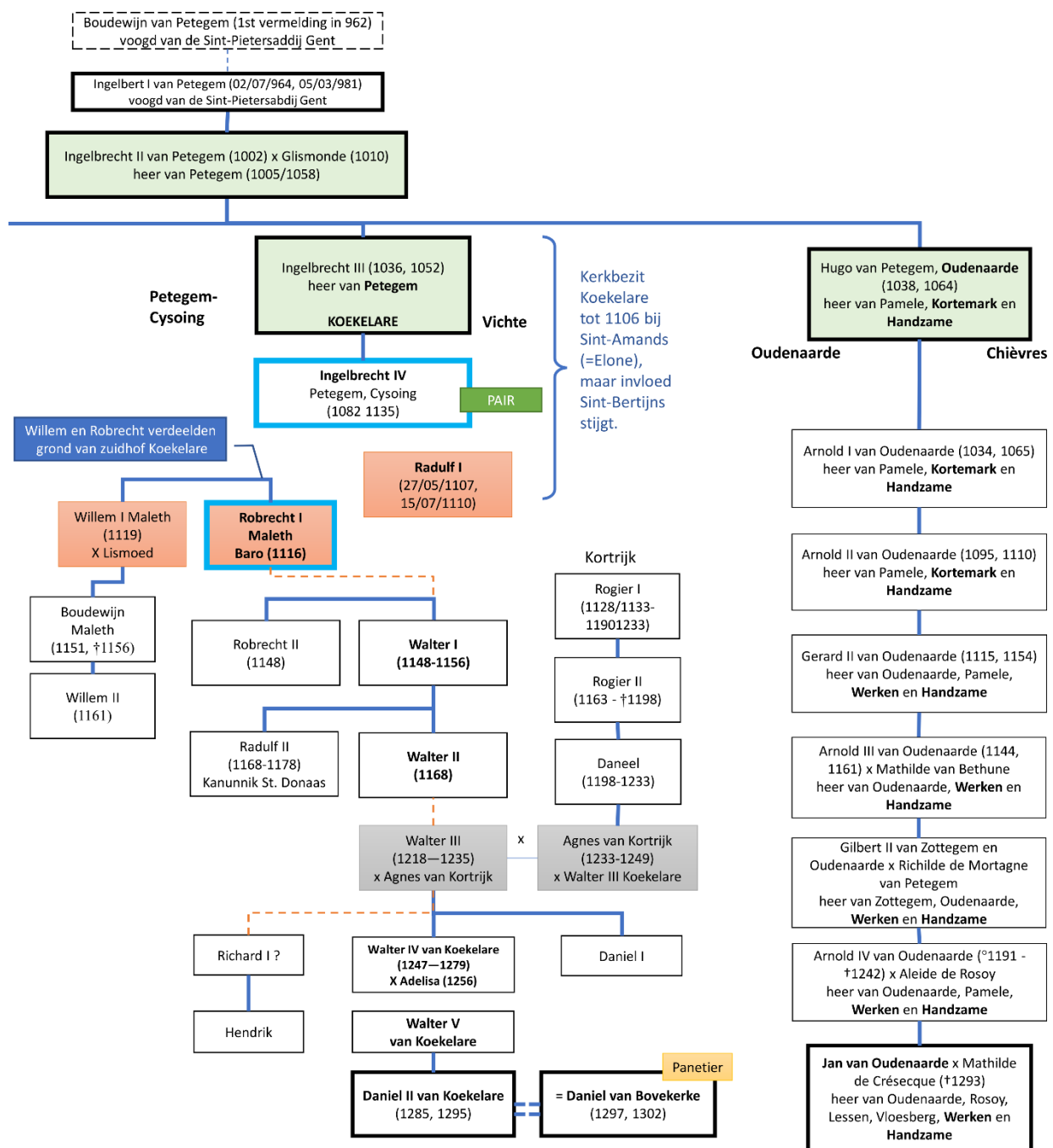
■ Afstammelingen van Petegem volgens E. Warlop²⁹

Baro aanduiding

De volle lijnen tonen de zekere familieverbanden aan.
De streepjeslijnen tonen onzekere verbanden.

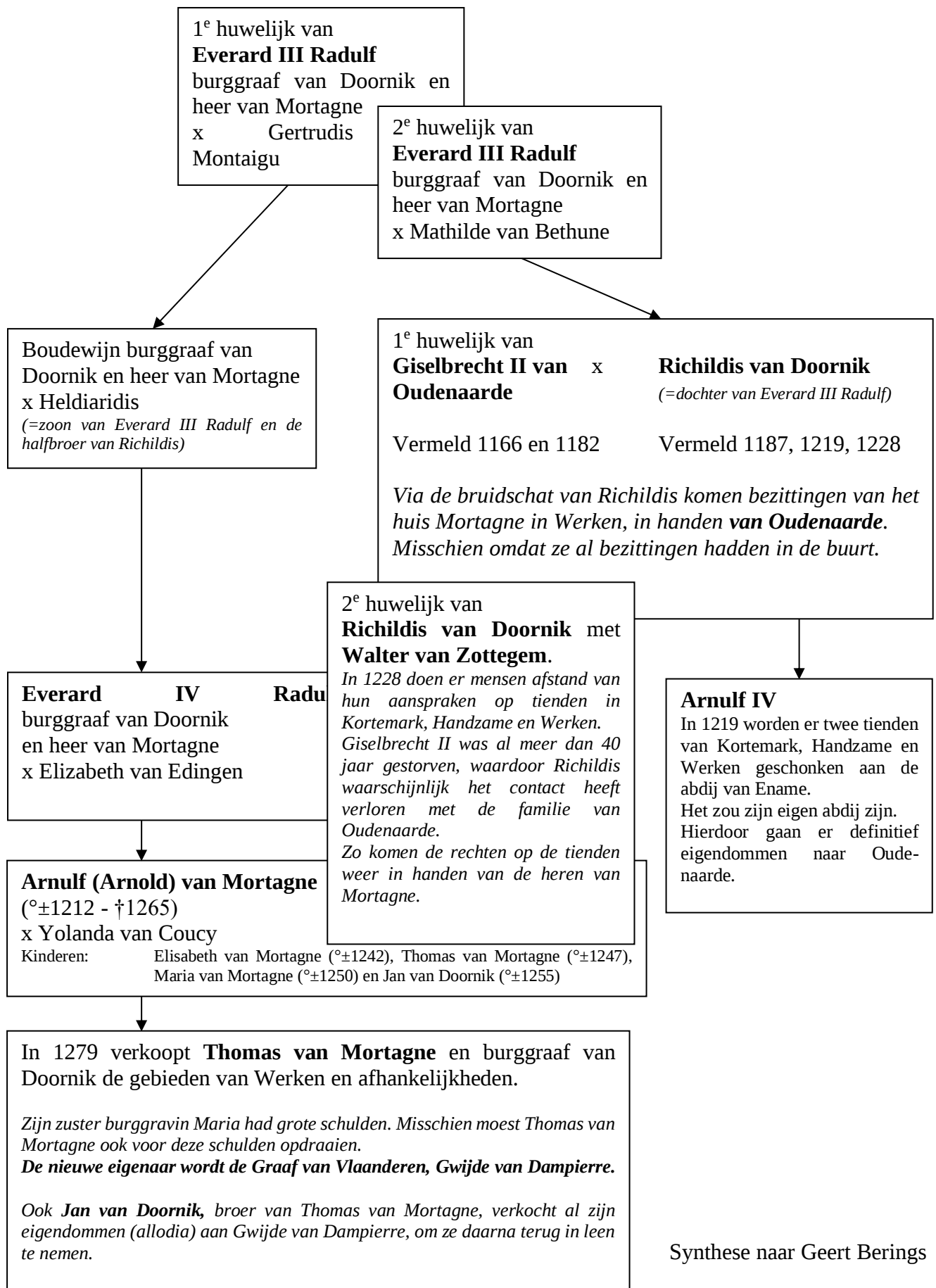
²⁹ Wij combineerden meerdere individuele stambomen uit zijn werk tot één grafische voorstelling.

Het overzicht toont onder Ingelbrecht IV de stamboom van Koekelare³⁰.

³⁰ WARLOP II, p. 314-317.

■ Beweging van de eigendommen van het Huis van Mortagne

Synthese naar Geert Berings

■ Geïnterpreteerde samenvatting

In onze regio had het oude huis van Petegem al heel vroeg bezittingen. Dat was in Werken ook het geval voor de burggraven van Doornik en heren van Mortagne.

De drie zonen uit het oude huis van Petegem erfden elk een gebied dat we respectievelijk ruw omschrijven als Vlad slo, Koekelare en Handzame-Kortemark.

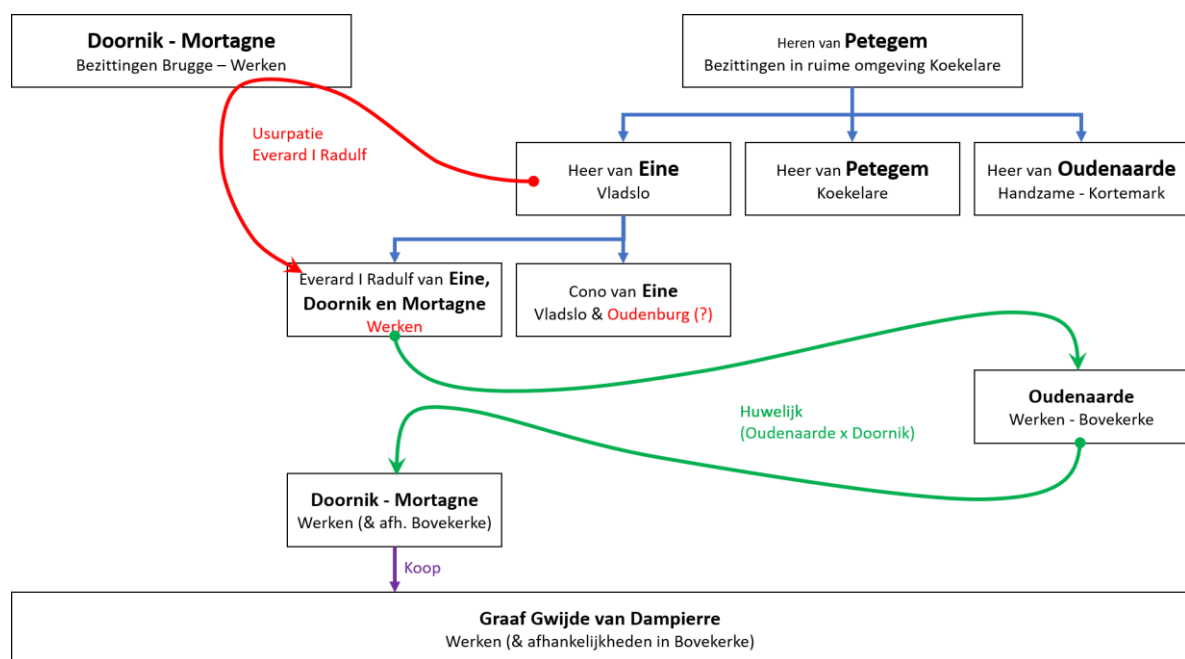
De bezittingen van Doornik-Mortagne met Werken kwamen in handen van zoon Everard I Radulf. Zijn broer Cono I kwam in het bezit van Vlad slo en Oudenburg.

De bezittingen van Koekelare mogen we vermoedelijk minstens interpreteren als datgene wat van ouds teruggaat tot de villa Koekelare³¹. We interpreteren de grond van de villa Koekelare minstens als een groot gebied met een hoofdboerderij (reserve) in het centrum van Koekelare – ingesloten tussen de Noordomstraat en de Brouwerijstraat – tot en met afhankelijke hoeven (mansi) in het zuidelijk deel van Bovekerke³².

Tijdens de volle middeleeuwen werd de polderrand en de utfang ontgonnen. De utfang was een woestenij, die zich uitstreckte over Eernegem, Ichtegem, Koekelare en Bovekerke tot aan de grens met Vlad slo.

Door huwelijk kwamen bezittingen in Werken uit het huis van Mortagne in handen van Oudenaarde. Later kwamen deze bezittingen terug in handen van Thomas van Mortagne³³.

Thomas van Mortagne zal uiteindelijk in 1279 de gronden in Werken met afhankelikheden in Bovekerke verkopen aan graaf Gwijde van Dampierre.

³¹ In een akte van 23/03/847 schenkt Karel de Kale een aantal villa's, o.a. Koekelare (=eerste vermelding van Koekelare), Roeselare, Hooglede, Ardooie aan de Sint-Amandsabdij aan de Scarpe. De akte is een bevestiging van de eerdere schenking van zijn vader Lodewijk de Vrome op 29 juni 822.

³² STAELENS, Landbouwbedrijven uit de vroege en volle Middeleeuwen in het Westelijk deel van Binnen-Vlaanderen, Onderzoek van de percelering in de omgeving van Koekelare, JBS 2008. De ligging van enkele mansi in het zuidwesten van Bovekerke konden m.i quasi zeker worden gelokaliseerd.

³³ Richilde van Doornik, de weduwe van Giselbrecht van Oudenaarde, deed ook al eerder afstand van enkele bezittingen. Zo schonk ze in 1199 al 6 bunders in Avelgem aan de abdij van Enname. Bron: Genealogie van de Heren van Maarke (1196-1466) en hun verwanten, Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde, 47 (2010), 55-149.

■ De missing link

E. Warlop informeert ons dat Ingelbrecht III en Ingelbrecht IV³⁴ (±1082-1135) bezittingen erfden in Koekelare³⁵. Hij kon bij hen echter nergens de titel heer van Koekelare vinden. Dit roept vraagtekens op.

Ook in het grafisch overzicht van de familiebanden van het oude huis van Petegem, waarbij we het doorgeven van erfelijk bezit veronderstellen, noteerde E. Warlop nergens in de tak na Ingelbrecht IV de woorden van Koekelare.

Deze tak van Petegem, die zich zal uitbreiden met het huis Cysoing en Vichte, lijkt te evolueren in een andere richting, weg van het huis *van Koekelare*³⁶. Toch weten we dat een nazaat van Cysoing volgens het leenregister van 1249 nog tienden in bezit had in Koekelare³⁷.

Hoe dan ook, historici hebben geen enkele relatie gelegd tussen Ingelbrecht IV en het huis *van Koekelare*.

We missen aansluiting met Robrecht I Maleth en Willem I Maleth met het huis *van Koekelare*. Ook met Radulf I, die E. Warlop noteert als oudst gekende in het huis *van Koekelare*, met vermeldingen in 27/05/1107 en 15/07/1110, kunnen we geen link maken.

Toch nemen historici in hun publicaties vlot de veronderstelde relatie aan en menen dat Radulf I wellicht heer van het Oosthof en heer van Koekelare was met de middele en de lage rechtspraak³⁸. Hun stelling berust louter op een hypothese.

■ Pogingen om familiebanden te achterhalen

We gaan ervan uit dat prof. E. Warlop, die een autoriteit is op het vlak van kennis over de Vlaamse adel vóór 1300, de maximaal zekere en mogelijk familiebanden heeft genoteerd in zijn lijvige studie.

Hij heeft echter veel onzekerheden in het huis *van Koekelare*. Pas als wij de heren van Koekelare beter begrijpen kunnen we de familie of de heren van Bovekerke beter situeren.

Zouden we met zijn onzekere informatie andere relaties moeten leggen om verder te geraken? Enkel door minstens een poging te ondernemen, kunnen we mogelijk het onderzoek vooruit-helpen.

We hopen dat mensen uit het vak eveneens dergelijke overwegingen willen maken.

³⁴ Ingelbert IV huwde een niet gekende figuur uit het huis Aalst.

³⁵ E. WARLOP, 1968, I, p. 48, voetnoot 216.

³⁶ Warlop geeft ook te kennen dat in het huis van Eine er een “uitzwerming” gebeurde. Everard Radulf werd omstreeks 1075/80 burggraaf van Doornik en heer van Mortagne, De burggraven van Doornik waren, als heren van Mortagne, pairs van Vlaanderen. Op het einde van de 11de eeuw huwde Diederik van Oudenaarde-Pamele met vrouwe van Chièvres. Chièvres was een pairie van Henegouwen. Ook Gozwin van de Nieuwe Kerk, oudste bekende heer van Vichte (1114-1144), was afkomstig uit het huis van Petegem-bij-Oudenaarden. Ze vormden een indrukwekkende clan.

³⁷ K. VANDENBUSSCHE, De Koekelaarse lenen van de Burg van Brugge in de 14de en 15de eeuw, JBS 2018: Hoofdstuk Het Goed te Avelgem: Willem II van Avelgem verkoopt in 1249 tienden die hij in leen hield van Arnold van Cisoing aan Walter IV *van Koekelare*.

³⁸ O.a. Inventaris Onroerend Erfgoed: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/126120>.

■ Onderzoekspiste a.d.v. voornamen

E. Warlop uit kritiek op P. Feuchère, die poogt om op grond van de voornamen en op basis van de ligging van familiebezit, familiebanden aan te tonen.

Toch zal hij zelf dergelijke overwegingen maken om aan de hand van voornamen oplossingen van familieverbanden te vinden.

We citeren: *De heren van Mortagne, die hier later de macht houden (in Sommaing, Oostervant en Mortagne), heten doorgaans Everard, Radulf en Wouter*³⁹.

Het lijkt ons dan ook niet foutief om zelf mogelijkheden te overwegen op basis van voornamen.

■ Twijfel

Door de bevinding van E. Warlop en het veel opduiken van de voornaam Wouter/Walter en Radulf in het huis *van Koekelare*, zouden we ons de vraag kunnen stellen of Radulf I uit het huis *van Koekelare* met verder de familietak van Walter I, mogelijk beter aansluit bij de tak van Adalard I, heer van Petegem, Eine en Vladslo - Everard I Radulf, dan bij de tak Ingelbrecht III heer van Petegem - Ingelbrecht IV heer van Petegem, Cysoing.

We overwegen of het huis *van Koekelare* al dan niet moest geplaatst worden in het huis van Mortagne (/Doornik). E. Warlop kon immers geen enkel zeker verband leggen na Ingelbrecht IV, daarbij staat Radulf I ook geïsoleerd in de tak *van Koekelare*.

Volgens E. Warlop hadden de burggraven van Doornik reeds vóór 1101 lenen te Brugge en reeds heel vroeg bezittingen in de streek van Torhout (Werken). Everard I Radulf maakte zelfs aanspraak op verschillende gebouwen die toe behoorden aan de Sint-Donaaskerk in Brugge⁴⁰.

Tevens blijkt Radulf II uit het huis *van Koekelare*, tussen 1168 en 1178 een kanunnik van Sint-Donaas in Brugge te zijn.

Misschien bevat het gegeven 'Sint-Donaas' een indicatie voor een familieband tussen Everard I Radulf en de kanunnik Radulf II? M.a.w. misschien is dit gegeven een indicatie voor een familieband tussen de burggraven van Doornik en het huis *van Koekelare*?

Alhoewel er een ruime tijd tussen is, vernoemen we toch ook dat K. Vandenbussche door zijn onderzoek naar de Koekelaarse lenen van de Burg van Brugge kon achterhalen dat Jan de Visch, heer van der Capelle (†05/06/1413), gehuwd met Marie *van Koekelare*, werd begraven in de Sint-Donaaskathedraal in Brugge⁴¹. Kan dit een uiting zijn voor oude familiebanden? Of werd Jan de Visch er begraven omdat hij in de Sint-Donaasparochie in Bugge woonde?

Verder weten we door K. Vandenbussche dat er zich nog effectief in de 14de en de 15de eeuw bezittingen van het Zuidhof van Koekelare, als lenen van de burg van Brugge, situeerden in Werken.

Voor toekomstig onderzoek kunnen we deze mogelijkheid nog steeds openhouden maar we opteren eerder om de veronderstelling van E. Warlop te behouden en als correct aan te nemen. De familietak *van Koekelare* laten we dan verder - hypothetisch - volgen op Ingelbrecht IV.

³⁹ WARLOP 1968, I, p. 39.

⁴⁰ WARLOP 1968, I, p. 91. Deze opsomming lijkt toe te behoren aan twee takken van het huis van Petegem.

⁴¹ K. VANDENBUSSCHE, De Koekelaarse lenen van de Burg van Brugge in de 14de en 15de eeuw, JBS 2018, p. 272.

■ We gooien het onderzoek over een andere boeg

We mogen aannemen dat de familie *van Koekelare* ruimer was dan wat E. Warlop weergeeft.

E. Warlop heeft in de bronnen ongetwijfeld onvoldoende verwijzingen gevonden om meer relaties in zijn Koekelaarse stamboom op te nemen.

Om verder te geraken in het onderzoek moeten we andere wegen bewandelen en elke andere methode durven overwegen. Nieuwe bevindingen moeten we goed onderbouwen, zelfs al dienen ze maar als suggestie voor verder onderzoek.

We zullen hierna trachten om enerzijds een beter beeld te krijgen van de mogelijke grote familiebanden in de kringen van de heren van Koekelare en de familie *van Bovekerke* waarbij we aandacht hebben voor indicaties van hun bezittingen en de mogelijke erfelijke splitsingen.

Anderzijds zullen we proberen om binnen deze grotere verbanden lijnen van continuïteit te detecteren om onzekerheden te overbruggen. We denken hierbij aan de erfelijke grafelijke hofambten. We hopen om via twee verschillende benaderingen de hiaten in de genealogie te kunnen overbruggen.

■ Relaties in de kringen van de heren van Koekelare

■ Over Ingelbrecht IV

Ingelbrecht IV was omstreeks 1082 één van de twaalf pairs van Vlaanderen. Deze pairs, ook wel beren genoemd - de term 'ber' is een verbastering van het Franse 'pair' of 'gelijke' - stamden af van machtige lokale grondadel. Zij stonden oorspronkelijk in voor de verdediging van de grenzen van het graafschap. In ruil kregen zij een positie in de hoogste kringen van het graafschap. Het huis van Petegem had vier van deze titels in bezit⁴².

In 1096 nam Ingelbrecht IV als vaandrig (ca. 1082) van de graaf van Vlaanderen deel aan de Eerste Kruistocht⁴³.

In 1111 was Ingelbrecht IV één van de ondertekenaars van het charter van Robrecht II, graaf van Vlaanderen, die privileges verleenden aan de Sint-Amandsabdij⁴⁴.

Ingelbrecht IV huwde een, niet bij naam nader gekende, dame uit het huis van Aalst. Haar vader was Boudewijn I van Aalst (1082).

⁴² WARLOP 1968, I, p. 178: Mogelijk waren er aanvankelijk 12 pairs en later nog slechts 4. In 1224 zijn deze 4 afkomstig uit het huis van Eine, Petegem, Oudenaarde en Mortagne. (C. PIOT, *Les Beers de Flandre*).

⁴³ WARLOP 1968, II, p. 449.

⁴⁴ Mogelijk moeten we ook de relatie leggen met het feit dat de kerk van Koekelare tot 1106 behoorde tot de Sint-Amandsabdij.

■ De Maleth-probleemstelling

E. Warlop vermeldt in zijn overzicht van het huis *van Koekelare* nog andere personages die zich mogelijk vóór Walter I *van Koekelare* situeren.

Naast Radulf I noteert hij dat de broers Robrecht I Maleth (1116) en Willem Maleth (1119), weliswaar ook onzeker, behoren tot het huis Koekelare.

Waarschijnlijk legt E. Warlop de relatie tussen Maleth en het huis *van Koekelare* door de akte van 1119. In die akte⁴⁵, waarin Koekelare en Bovekerke voorkomen m.b.t. de ontginningen, is Willem Maleth expliciet vermeld. De akte geeft ons te kennen dat graaf Boudewijn VII voordien aan Willem Maleth tienden schonk.

Een eerdere akte van 06/10/1111 lijkt deze schenking te bevestigen. We lezen: *Baudouin VII, comte de Flandre, donne à Guillaume Malet des terres sises à Eerneghem, Ichteghem, Couckelaere et Bovekerke jusqu'aux limites de Vladsloo*⁴⁶. Er is echter twijfel of deze akte origineel is? Mogelijk is deze een afgeleide van de utfanc-akte van 1119.

De aktedatum van 06/10/1111 is opmerkelijk.

Wetende dat graaf Robrecht II van Jeruzalem stierf op 01-02/10/1111 en Boudewijn VII toen graaf van Vlaanderen werd, toont dit aan dat Boudewijn VII de tienden aan Willem Maleth schonk amper één week na zijn aantreden als nieuwe graaf van Vlaanderen.

We geven nog mee dat Karel van Denemarken, neef van Boudewijn VII en die we ook kennen als Karel de Goede, opgroeide bij zijn grootvader Robrecht II en later een functie vervulde als raadgever bij zijn neef.

Maar de akte van 1119 geeft ook te kennen dat Karel de Goede dezelfde tienden weer uit de handen nam van Willem Maleth om over te dragen aan de Sint-Pietersabdij van Oudenburg.

We situeren de feiten.

In 1118 trok Boudewijn VII ten strijde naar Normandië en werd er gewond. Eén jaar later, bij de terugweg naar het slot van Wijnendale, stierf hij aan zijn verwondingen. De graaf was kinderloos en had dus geen rechtstreekse erfopvolger. Hij wees nog vóór zijn sterven zijn neef Karel aan als opvolger.

Opvallend is dat Karel de Goede amper twee maanden na zijn aantreden als nieuwe graaf (17/06/1119) de tienden uit de handen nam van Willem Maleth om deze volgens de akte van 16/08/1119 te schenken aan de abdij van Oudenburg⁴⁷.

Deze situatie doet ons vragen stellen:

- Waarom neemt Karel de Goede die tienden zo snel af?
- Waren de grafelijke gronden van de Utfanc in zijn ogen in verkeerde handen gekomen?
- Wie zijn die Maleths?
- Waren de Maleths voor de nieuwe graaf tegenstanders?
- Is Maleth wel een familienaam?

⁴⁵ Zie bijlage 3: Akte 1119 met betrekking tot ontginningen.

⁴⁶ Palais des académies, Actes des comtes de Flandre, 1071-1128, 1938, p. 55.

⁴⁷ Dit kan ook te maken hebben met het feit hij steun zocht bij de Kerk. Er was nogal wat kritiek op zijn uitverkiezing door Boudewijn VII. Bovendien kadert het teruggeven van de tienden aan de Kerk (in de praktijk vooral aan abdijen) in een beweging die onder de naam Gregoriaanse Hervorming al sinds het eind van de 11de eeuw was ingezet.

■ Wie kunnen die Maleths zijn?

Zouden we met Maleth een relatie mogen leggen met de Eerste Kruistocht (1096-1099)? Of met de periode vooraf?

Maleth is in elk geval de naam van de oude hoofdstad op het eiland Malta gesticht onder de Feniciërs. Onder de Romeinen veranderde de naam tot Melite of Melita. Vandaag is de stad gekend als Mdina⁴⁸.

Om de pelgrims te verzorgen die eerder naar Jeruzalem trokken werd in 1023 een soeverein militair hospitaal opgericht met een erkende kloosterorde⁴⁹.

In 1113 veranderde de koning van Jeruzalem de status van de hospitaalbroeders in een militaire orde. Zij legden de geloften van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid af en paus Paschalis II bevestigde hen in hun orde en bezit. Zo ontstond de Orde van Sint-Jan van Jeruzalem, ook gekend als Orde van Rhodos of als de Orde van Malta⁵⁰.

Is het foutief om de mogelijkheid te overwegen dat Willem I en zijn broer Robrecht I Maleth behoorden tot de Orde van Malta⁵¹ en dit de aanzet was voor hun familienaam⁵²?

Robrecht I Maleth komt in de bronnen voor als *baro*. Volgens E. Warlop werden *barones* beschouwd als legeraanvoerders voor het geval de graaf zijn troepen niet zelf kon ten oorlog leiden⁵³.

■ Over de Eerste Kruistocht

Voor de Eerste Kruistocht werden vier legers gevormd met regionale groeperingen:

- vanuit Lotharingen, geleid door Godfried van Bouillon, hertog van Neder-Lotharingen (van 1089 tot 1100). Hij trok met zijn broers Eustaas III en Boudewijn van Boulogne, door Duitsland en de Balkan naar het oosten;
- de Normandische vorst Bohemund I, heer van Tarente, en Tancrede de Haute-ville, trokken met Normandische zuid-Italianen over zee;
- de zuiderlingen trokken met Raymond de Saint-Gilles door Noord-Italië, Servië en Macedonië;
- het vierde leger werd gevormd door de Fransen, waaronder Hugo de Grote, Robert Curthose en Robrecht graaf van Vlaanderen⁵⁴.

⁴⁸ <https://en.wikipedia.org/wiki/Mdina>.

⁴⁹ De kruisvaarders die meetrokken schonken het hospitaal vele goederen als dank voor de opvang van hun zieken en gewonden. Zo beschikte het hospitaal al gauw over goederen in het Heilige Land, Klein-Azië en Europa.

⁵⁰ De doelstellingen van de nieuwe orde waren het beschermen en verplegen van pelgrims. (www.ordredemaltebelgique.org/nl/histoire_ordre).

⁵¹ Later in 1171: *Den Graef Philips geeft verscheide Goederen en inkomsten aen de Tempel-Ridders; waer uyt voorts gekomen is de Commandery van Slype, nu toebehoorende aen de Ridders van Maltha: de brieven daer af wierden door onze Kasteleyn ondertekend*, (het is niet duidelijk of dit Rogier I of II is van Kortrijk). Uit GOETHALS-VERCRUYSEN, Jaerboek der stad en oude casselrij van Kortrijk, verzameld uit menigvuldige auteurs en handschriften, Louis Blanchet, Kortrijk, 1814, p. 169-170.

⁵² Andere bronnen beweren dat de Malets een van de meest illustere en oudste huizen van Frankrijk zijn. Hun wapens zouden te zien zijn in de zaal van de kruistochten in Versailles. De familie Malet zou bestaan uit meerdere takken: de oudste tak is die van Gravelle, een locatie nabij Harfleur, aan de monding van de Seine bij Le Havre. Er is verder een tak in de Périgord, Engeland en ook in Picardië. Dumoulin en Duchesne vermelden Guillaume, Robert en Durand die als Normandische heren op een lijst staan van de voormalige abdij van Mont-St-Michel. Guillaume Malet wordt direct geplaatst na de broers van de hertog en Boudewijn van Bouillon. Kroniekschrijvers Orderic Vital en Guillaume de Poitou vermelden drie heren van Gravelle die in 1066 Willem de Veroveraar volgden tijdens zijn veroveringstocht naar Engeland.

Info via <https://gw.geneanet.org/pierfit?lang=en&p=histoire&n=de+la+famille+malet>: (Histoire de La famille Malet) voir Familles de Normandie, voir Honneurs de la cour (before 1771-1777).

⁵³ WARLOP 1968, I, p. 100.

⁵⁴ https://fr.m.wikipedia.org/wiki/Première_croisade.

Van Ingelbrecht IV van Petegem en Cono I van Eine en Oudenburg weet E. Warlop dat zij ook meetrokken op Kruistocht⁵⁵.

E. Warlop schrijft:

In de tweede helft van de 11de eeuw oefenden vele edellieden en vermoedelijk zelfs de meeste, het ridderberoep uit. Robrecht II, aanvoerder van de Vlamingen in de Eerste Kruistocht, was een homo de multo milité. De milites die hem volgen waren zeker niet allemaal avonturiers die in de Kruistocht een probaat middel zagen om hun zwakke financies op te kalefateren. Alleen al de namen van kruisvaarders als Boudewijn II, heer van Aalst, Anselm II van Ribemont, Rogier I van Rijsel en Ingelbrecht IV van Petegem-Cysoing, wijzen erop dat vele edelen aan die militair-godsdienstige expeditie deelnamen. Zij trokken naar het H. Land als krijgers en ook een beetje als pelgrims.

Wanneer in een oorkonde de getuigen uitzonderlijk eens aangemeld worden als milites, dan ontmoet men in de getuigenlijst de meest illustere namen van het graafschap. Onder de milites comitis Rotberti die in 1087/88 vermeld worden in een notitia betreffende een overdracht van gronden in het graafschap van Vlaanderen aan de abdij van Saint-Nicolas-des-Prés te Ribemont, verschijnen de mannen als Anselm II, “graaf” van Ribemont, Alard I van Epinoy, Boudewijn van Wartenbeke, Rogier I, burggraaf van Rijsel, Gerard van Vloesberg, Cono I van Eine en zijn broer Everard I Radulf, burggraaf van Doornik, Eustaas van Vijve en zijn broer Lambrecht, burggraaf van Kortrijk, Stefaan III van Boelare, Odo van Râches, burggraaf van Douai, en Wulfric, zoon van burggraaf Theobald van Ieper. Al deze ridders behoorden tot families waarvan leden expliciet nobiles genoemd worden. Deze edelen waren milites comitis Rotberti, ridders van graaf Robrecht II, mannen die te paard krijgsdienst verrichtten voor de Vlaamse vorst en daarvoor door hem vergoed werden. Het ware milites honorati. Hoewel zeer vele – om niet te zeggen alle – edelen op het einde van de 11de eeuw het ridderberoep uitoefenden, kan toch niet gezegd worden dat zij het monopolie van dit beroep bezaten.

Wanneer men het verdrag leest dat op 10 maart 1101 gesloten werd tussen koning Hendrik I van Engeland en graaf Robrecht II van Vlaanderen, ziet men dat de graaf de koning zal helpen met 1000 ridders.

Besluit

Mogelijk was het woord Maleth aanvankelijk geen familienaam maar moet het eerder worden geïnterpreteerd als een verwijzing naar een ridder van de orde van Malta (Maleth).

Door de nota's van E. Warlop weten we dat zowel de familietak van de heren van Vladslo (Everard I Radulf en zijn broer Cono I van Eine) als de tak van de heren van Koekelare (Ingelbrecht IV van Petegem-Cysoing) deelnamen aan de Eerste Kruistocht.

⁵⁵ WARLOP 1968, I, p. 100.

■ Over Boudewijn Maleth en andere Boudewijns

Volgens E. Warlop kan met zekerheid gesteld worden dat Boudewijn Maleth (1151, †1156) een zoon was van Willem I Maleth (1119) en Lismoed.

Wat opvalt is dat Boudewijn Maleth dezelfde voornaam draagt als de schoonvader van Ingelbrecht IV! We herinneren ons dat zijn vrouw afkomstig was uit het huis van Aalst⁵⁶. Wel merken we nog op dat E. Warlop geen Willem of Robert vermeldt als kinderen van Ingelbrecht IV, maar wel via zijn kinderen de relatie legt met het huis van Vichte en Ninove. In het huis van Vichte komt de voornaam Boudewijn opnieuw tweemaal voor!

Volgens E. Warlop draagt niet alleen de schoonvader van Ingelbrecht IV de voornaam Boudewijn, maar vermoedelijk ook de oudste gekende van het huis van Aalst. Deze Boudewijn was voogd van de Sint-Pietersabdij van Gent (962).

R. Van Elslande⁵⁷ hanteert een andere hypothese en vermeldt dezelfde Boudewijn, voogd van de Sint-Pietersabdij in 962, maar dan als Boudewijn van Petegem!

We merken nog op dat E. Warlop tussen de oudste Boudewijn (962) en de schoonvader van Ingelbrecht IV (1046, 1082) twee Radulf-en in de stamboom opneemt. Beiden zijn voogd van de Sint-Pietersabdij Gent. De tweede Radulf (1031/34-1052) blijkt ook heer van Gent te zijn.

Besluit

Alhoewel de voornaam Boudewijn een veel voorkomende naam is, lijkt deze hier een traditionele keuze te zijn vanuit het huis van Aalst, opklimmend tot het huis van Gent.

Dat zowel Ingelbrecht I en II van Petegem als de twee Radulf-en uit het huis van Aalst voogd zijn van de Sint-Pietersabdij van Gent kan erop wijzen dat zowel E. Warlop als R. Van Elslande gelijk hebben. Het voogdijschap ging immers over van vader op zoon. Boudewijn zou dan de oudste stamvader kunnen zijn.

Alhoewel we geen hard bewijs hebben via schriftelijk bronnen, kunnen we een hypothese vormen dat via de heren van Aalst de voornamen Boudewijn en Radulf in de tak *van Koekelare* terecht komen.

Op basis van de voornamensequentie binnen die familie houden we het voor mogelijk dat de Maleths kunnen thuishoren in de familietak Ingelbrecht III en IV van Petegem.

■ Spanning tussen de graaf van Vlaanderen en de Maleths (& Kortrijkzanen?)

Al eerder stelden we ons de vraag waarom Karel de Goede heel kort na zijn aantreden als graaf van Vlaanderen de tienden op de ontginningsgronden in de omgeving van Bovekerke, die eerder door Boudewijn VII geschonken waren aan Willem Maleth, ontnam om deze aan de abdij van Oudenburg te bezorgen.

⁵⁶ We herinneren ons van E. Warlop dat Boudewijn II, heer van Aalst ook deelnam aan de Eerste Kruistocht (1096-1099). Mogelijk was hij een schoonbroer van Ingelbrecht IV.

⁵⁷ <https://sites.google.com/site/genealogievanelslande/03-ascendenten/familie-van-peteghem>.

De expliciete vermeldingen in de akte ‘met instemming’, ‘heb ik met aandrang geëist’, ‘uit zijn eigen beweging’ en ‘voor ons welzijn en dat van Willem’ doet vermoeden dat een vorm van dwang door de graaf diende gemaskeerd te worden⁵⁸.

Misschien hebben we met bovenstaande een indicatie voor een aanslepend spanningsveld tussen de graaf van Vlaanderen en de Maleths.

Ook tussen de graaf van Vlaanderen de Kortrijkzanen, die al lang naar een autonoom bestuur los van de graaf streefden, vermoeden we een spanningsveld⁵⁹.

We plaatsen een aantal zaken op een rijtje:

De geschiedenis leert ons dat koning Lodewijk VI van Frankrijk heel snel na de dood van graaf Robrecht II (±01-02/10/1111) zorgde voor een opvolging. De oudste zoon van Robrecht II, Boudewijn VII werd op 18-jarige leeftijd meteen tot ridder geslagen en tot graaf benoemd.

De Franse koning kon op steun rekenen van het graafschap Vlaanderen in zijn strijd tegen Hendrik I koning van Engeland en hertog van Normandië (1068-1135) om Normandië te heroveren⁶⁰.

Iets later in de geschiedenis leren we dat burggraaf van Kortrijk Rogier I (1128/1133-1190) tot het kamp van de Engelse koning lijkt te horen. Rogier I hield immers van Hendrik I een beursleen⁶¹.

Maar Rogier I was ook bevriend met de heren van Broekburg (Bourbourg) die een conflict hadden met Iwein uit het huis van Aalst.

Immers Hendrik van Broekburg, die een eerste maal was gehuwd met Sibily-Roos van Guines (een verwante van de burggraaf van Gent), hertrouwde na haar dood met Beatrice van Aalst. Beatrice maakte na de dood van haar vader Boudewijn III van Aalst (1097, †24-25/10/1127) aanspraak op de heerlijkheid van Aalst, maar haar oom Iwein van Aalst wist haar echter deze heerlijkheid te ontnemen.

Het conflict escaleerde later zelfs tot een moord door Rogier I van Kortrijk op Iwein van Aalst (†08/08/1145), waarover we nog te weten komen:

- R. Van Elslande vermeldt dat Rogier zich hiervoor bij graaf Diederik van den Elzas (1128-†04/01/1168) verontschuldigde en dat deze moord amper een gevolg heeft gehad⁶².
- E. Warlop is van mening dat door de moord op Iwein van Aalst, schoonzoon en vertrouweling van de graaf, Rogier omstreeks 1150 “*persona non gracia*” was en vermoedelijk buiten Vlaanderen verbleef.

⁵⁸ Zie onderstreepte tekst in bijlage 3.

⁵⁹ Eerder in de geschiedenis streefde Kortrijk al naar een autonoom bestuur los van de graaf van Vlaanderen: *Elbodo of Dilbodo, getrouwd met Adela ofte Emma, dogter van den Graef van Ardres, wordt aenzien als den eerst bekenden Kasteleyn van Kortrijk: hy wilde zig geduerende de minderjaerigheyt van Balduinus IV, ontrent 989, als onafhankelyken Graef van Kortryk houden, dog korts daer naer overleden. Men gelooft dat de volgende Kasteleyns van hem afstammen.* Bron: Geslag-boek van d’oude luysterlyke familie er kasteleyns van Kortrijk, in GOETHALS-VERCRUYSEN, Jaerboek der stad en oude casselrij van Kortrijk, verzameld uyt menigvuldige auteurs en handschriften, Louis Blanchet, Kortrijk, 1814.

BERINGS, p. 63: Op 1 oogst 992 schonk Eilbodo zijn alodium, namelijk de kerk van Vladslo, met landbouwgrond, weiden, mancipia en al wat daar tot zijn erfenis behoorde aan de Gentse Sint-Pietersabdij. Pascua Mediaevalia, Studies voor Prof. Dr. J.M. De Smet, Universitaire pers Leuven, 1983, p. 213. Over de proosdij van Sint-Amands te Kortrijk: Een Eilbod van Vladslo zou zich in de jaren 960-970 meester maken van Kortrijk. Ook E. Warlop schrijft over Eilbod van Kortrijk.

⁶⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Boudewijn_VII_van_Vlaanderen.

⁶¹ R. Vanelslande informeert ons tevens dat Rogier I vanaf 1150 één van de invloedrijkste edelen in Vlaanderen was. Hij zorgde o.a. voor de splitsing van het bisdom Noyon-Doomik (<https://sites.google.com/site/genealogievanelslande/02-het-elsland/nevele---wervik>).

⁶² <https://sites.google.com/site/genealogievanelslande/02-het-elsland/nevele---wervik>

Waarschijnlijk is deze moord op Iwein van Aalst gebeurd op aansporen van Arnulf van Guines, burggraaf van Gent. Vermeldenswaardig is dat Arnulf van Guines een langdurig conflict heeft gehad met Hendrik van Broekburg (Bourbourg) in verband met het graafschap Guines.

Of Willem Maleth in het plaatje past van een voorafgaand spanningsveld is een boeiende probleemstelling.

We resumeren⁶³:

- Graaf Boudewijn VII en Iwein van Aalst zijn familie.
- Boudewijn VII verblijft frequent in Wijnendale en bezorgde (1111) grond in de nabijheid van zijn kasteel aan Willem Maleth.
- Willem Maleth lijkt op goede voet te staan bij Boudewijn VII.
- Koning Hendrik I van Engeland, Hendrik van Broekburg en Rogier I van Kortrijk zijn vrienden.
- Hendrik van Broekburg had een conflict met Iwein van Aalst.
- Arnulf van Guines, burggraaf van Gent, had een conflict met Iwein van Aalst.
- Rogier I van Kortrijk had een conflict met Iwein van Aalst.
- Graaf Boudewijn VII had een conflict met koning Hendrik I van Engeland om Normandië.
- Graaf Boudewijn VII ging meevechten naar Normandië⁶⁴ (1117, 1118) en sterft in 1119.
- Rogier, kastelein van Kortrijk, ondertekende documenten voor de ridders van Maltha.
- Karel de Goede wordt graaf en ontnemt meteen de tienden op de grond van Willem Maleth.

We kunnen ons bijgevolg de vraag stellen of Willem Maleth, net zoals Rogier I van Kortrijk, een opponent was geworden ten aanzien van graaf Karel de Goede?

Bedenking

Hoogstwaarschijnlijk leefde Willem Maleth sinds 1117/1118 in conflict met de graaf.

Maar binnen de kringen van Gent en Aalst lijken de burggraven van Gent en in het bijzonder de van Guines, een gewiekste partij.

Een Willem (1114)⁶⁵, broer van Wenemar I burggraaf van Gent die gehuwd was met Gisela van Guines, komt dan o.i. in aanmerking om te vereenzelvigen met Willem Maleth!

We merken ook op dat deze Willem in E. Warlops-stamboom van de burggraven van Gent als broers een Daniel (1118) en een Boudewijn (1114) heeft. Dit zijn voornamen die veelvuldig in onze families van onderhavig onderzoek voorkomen.

E. Warlops onzekere Boudewijn (1114) uit het huis van Grammene met zijn ambt van kamerheer zou meteen ook een bijzonder goed passende link vormen met de burggraven van Gent.

⁶³ De kleur van de onderlijning is indicatief voor het behoren tot hetzelfde kamp.

⁶⁴ Verwijzend naar de eerdere voetnoot 50.

⁶⁵ WARLOP, Gent (Brugggraven), II, p. 229 en 236. E. Warlop kon geen details achterhalen.

■ Een splitsing voor het huis van Koekelare?

We herhalen dat E. Warlop geen zeker familieverband kon leggen tussen Ingelbrecht IV en Walter I *van Koekelare*.

Wat we wel mogen veronderstellen is een erfelijke verdeling van bezittingen na de dood van Ingelbrecht IV.

Hoe de verdeling van het huis van Koekelare plaatsvond is een open vraag...

Vermoedelijk schuilt het antwoord impliciet in het artikel van K. Vandenbussche die zich baseert op het oudst gekende leenregister (1325-1330). In het betreffende artikel wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen het Oosthof en het Zuidhof in Koekelare. “Madame Chysoing” blijkt enkel voor te komen bij lenen van het Zuidhof waarop ze aanspraak kon maken⁶⁶.

Herinner u dat wij al eerder in dit artikel de persoon van Daniel II *van Koekelare* vernoemden. Zowel E. Warlop als K. Vandenbussche verbinden hem louter met lenen van het Oosthof.

Ook J.-P. Tytgat stelde zich al de vraag of Willem I Maleth en Robrecht I Maleth de grond van het Zuidhof van Koekelare verdeelden?

■ van Avelgem

We herinneren ons uit de akte van 1119⁶⁷ dat graaf Boudewijn VII tienden schonk aan Willem Maleth, maar ook dat Karel de Goede dezelfde tienden weer uit de handen nam van hem.

Deze tienden werden volgens de akte geschonken aan de Sint-Pietersabdij uit Oudenburg.

Hiermee lijken de tienden-inkomsten te verschuiven van het kamp Zuidhof van Willem Maleth naar de kringen van Cono I die heer van Eine, Vladslo en Oudenburg was.

K. Vandenbussche schrijft: “In 1176 betwistte Willem I van Avelgem, die in bronnen vermeld werd tussen 1163 en 1189, een schenking van een veldgebied van 60 gemeten groot die een halve eeuw voordien zou zijn gedaan door Willem Maleth en zijn vrouw Lismud aan de kerk van Koekelare”⁶⁸.

Bovenstaande maakt duidelijk dat we Willem I van Avelgem quasi zeker mogen vereenzelvigen met de persoon van Willem II uit het huis *van Koekelare* (22/02/1161)⁶⁹!

We mogen daarmee veronderstellen dat Willem II (~Maleth ~*van Koekelare*) een dame uit het huis van Avelgem huwde.

Willem I van Avelgem is dan met zekerheid de zoon van Boudewijn Maleth en de kleinzoon van Willem I Maleth.

⁶⁶ K. VANDENBUSSCHE, De Koekelaarse lenen van de Burg van Brugge in de 14de en 15de eeuw, JBS 2018, p. 280.

⁶⁷ Zie bijlage 3.

⁶⁸ K. VANDENBUSSCHE, De Koekelaarse lenen van de Burg van Brugge in de 14de en 15de eeuw, JBS 2018, p. 294, verwijzend naar L. VANHEULE, o.c., p. 79-81.

⁶⁹ WARLOP 1968, II, p. 316.

⁷² WARLOP, I, p. 91 voetnoot 275.

Besluit

We suggereren dat er na Ingelbrecht IV een splitsing gebeurde van de oorspronkelijke bezittingen van *Koekelare* uit tak Petegem-Cysoing-Vichte.

Het Zuidhof zou een nieuwe afsplitsing worden die we verbinden met de Maleths, minstens met Willem I Maleth. Het resterende deel van de oorspronkelijke bezittingen werd dan mogelijk het Oosthof genoemd.

Het lijkt met voorgaande aannemelijk te zijn dat de Maleths thuishoren in de tak Petegem-Cysoing-Vichte. Door huwelijk maakt het huis van Avelgem sedert het midden van de 12de eeuw ook aanspraak op bezittingen van het Zuidhof.

Dat Walter IV uit het huis van *Koekelare* later nog tienden verwierf uit de tak Petegem-Cysoing-Vichte, is alleen een uiting dat deze laatste steeds meer afstand deed van zijn bezittingen in onze contreien.

Hoe onduidelijk de relatie tussen deze personen vandaag ook nog is, we menen dat de denkpiste voor het plaatsen van Radulf I en Robrecht I Maleth bij de heren van het Oosthof verantwoord is.

■ Ter Heide

De Inventaris Onroerend Erfgoed leert ons dat de heerlijkheid Ter Heyde (1450) in Vladslo blijkens de leenregisters van 1435 en 1468, twee afzonderlijke leenhouders had, enerzijds Jan heer van Eine en anderzijds Isabella, vrouw van Gistel⁷³.

Met Jan, heer van Eine, treffen we een nazaat uit de oude familietak van Adalard I en Cono I van Eine, Vladslo en Oudenburg.

Met Isabelle, vrouw van Gistel weten we door de studie van K. Vandenbussche dat we haar moeten verbinden met het Goed te Avelgem.

Avelgem zagen wij al sinds de 12de eeuw als een opsplitsing van het Zuidhof en dat oorspronkelijk opklimt tot de familietak van Petegem en Koekelare.

Het is fascinerend om vast te stellen dat twee verschillende oude familietakken aanspraak maken op de heerlijkheid Ter Heide. Misschien is dat te wijten aan de ligging van de heerlijkheid.

Enerzijds heeft Ter Heide een aantrekkelijk ligging omdat het gesitueerd is op de rand van de Uffang of m.a.w. naast de nieuw ontgonnen landbouwgronden. Anderzijds ligt de heerlijkheid op de grens van Vladslo en Bovekerke.

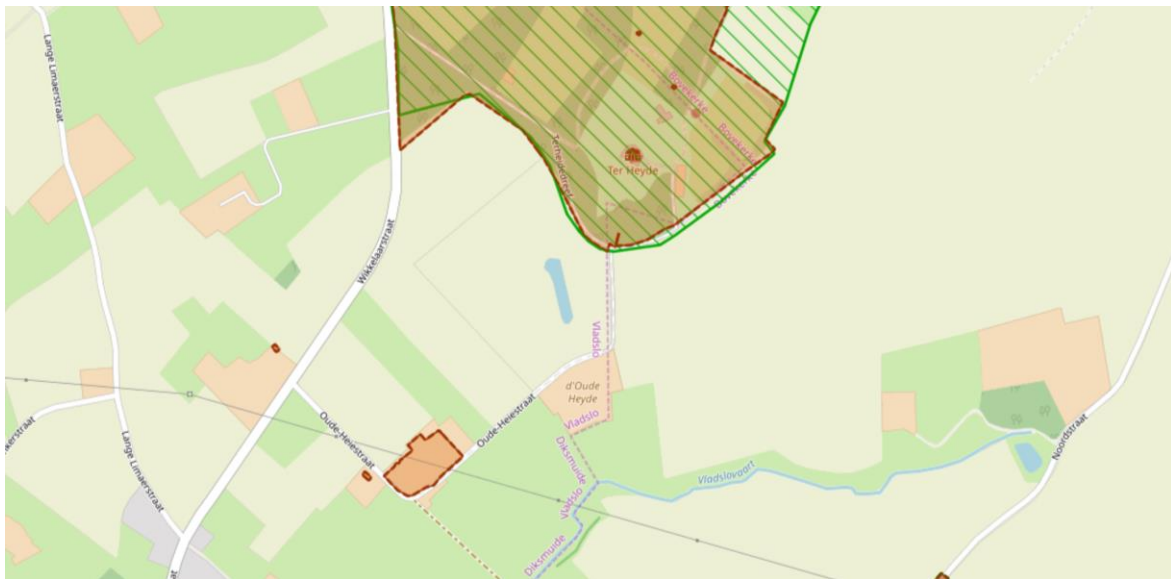
Moest hier een compromis bereikt worden?

Waarschijnlijk treffen we hierbij ook indirect de reden waarom Rogier II van Gistel ook heer van Koekelare werd genoemd. Hij was in 1273 alvast heer van het Zuidhof⁷⁴.

We gaan hier verder op in de rubriek 'Heer van Gistel en Koekelare' verder in dit artikel.

⁷³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/78583>. Het kasteel Ter Heide op de grens met Bovekerke is een heerlijkheid dat voortvloeiende uit Vladslohove dat gelegen was aan de kruising Vladslohofstraat en Groenstraat te Vladslo (Diksmuide). Ten zuiden van het huidige kasteel een boerderij te zien en heet d' Oude Heide (zie kaarten hiernaast). Ten zuidwesten situeerde zich een molen.

⁷⁴ We wijzen er nogmaals op dat ook de toenmalige heer van het Oosthof, Walter V, aanspraak maakt op de titel heer van Koekelare. Het mag hiermee nogmaals duidelijk zijn dat de bezittingen in Koekelare aanvankelijk één geheel vormden en in de loop der jaren enorm versnipperden.

Bovenaan: fragment uit de huidige Open Streetmap met aanduiding Ter Heyde en ten zuiden d'Oude Heyde. Midden: Atlas der Buurtwegen. Onderaan de Ferrariskaart.

■ En Bovekerke?

Wanneer we beseffen dat het dorp van Bovekerke zijn nederzetting heeft aan de noordelijk rand van de oudste landbouwgronden⁷⁵, dan lijkt het erop dat net zoals Ter Heide ook Bovekerke ontstond aan de rand van nieuwe ontgonnen landbouwgronden.

Als we dan nog beseffen dat Daniel *van Bovekerke* thuishoort in de familietak van het Oosthof, moeten we durven veronderstellen dat de heren van het Oosthof eveneens aanspraak maakten op een deel van het nieuw ontginningsgebied.

Besluit

Aangezien zowel het huis van Eine (Vladslo) als deze van de heerlijkheid het Zuidhof leenhouders waren van Ter Heide, mogen we misschien veronderstellen dat het ontginningswerk gebeurde toen de bezittingen *van Koekelare* nog niet of weinig waren opgesplitst⁷⁶.

Het is niet onmogelijk dat de familie *van Koekelare* een rol speelde in het vroege ontginningswerk van de Utfang. Elke familietak (Oosthof, Zuidhof, Vladslohof, Avelgem en Bovekerke), lijkt op een of andere vorm verbonden met bezit aan de rand van het ontginningsgebied.

■ Conclusie

Door ons te concentreren op de ruimere relaties lijkt het erop dat we met *van Koekelare* via het oude huis van Petegem opklimmen tot de heren van Aalst en Gent. Een terugkerende voornamensequentie is hiervoor indicatief.

Het oorspronkelijk Koekelaarse bezit van Ingelbrecht III van Petegem werd na hem en vooral na Ingelbrecht IV grondig opgesplitst. We vermoeden een aanvankelijk opsplitsing tussen Oosthof en Zuidhof met daarnaast nog mogelijk enkele bezittingen voor de heren van Petegem-Cysoing.

Het leenhof Avelgem in Koekelare zien we verder als een opsplitsing van het Zuidhof.

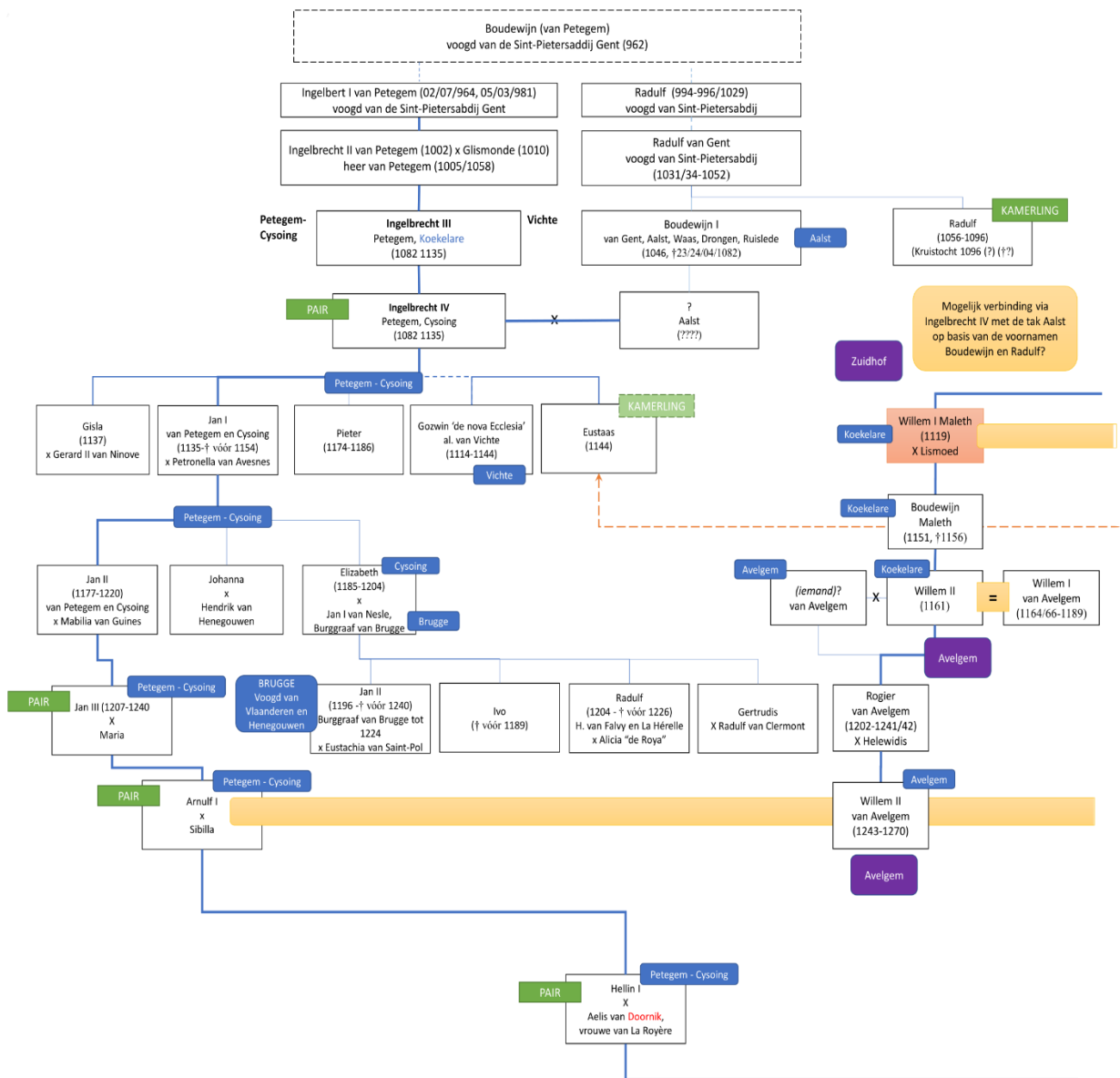
Zowel Bovekerke (1119) als Ter Heide⁷⁷ (15de-eeuws) zijn gelegen aan de rand van de Utfang.

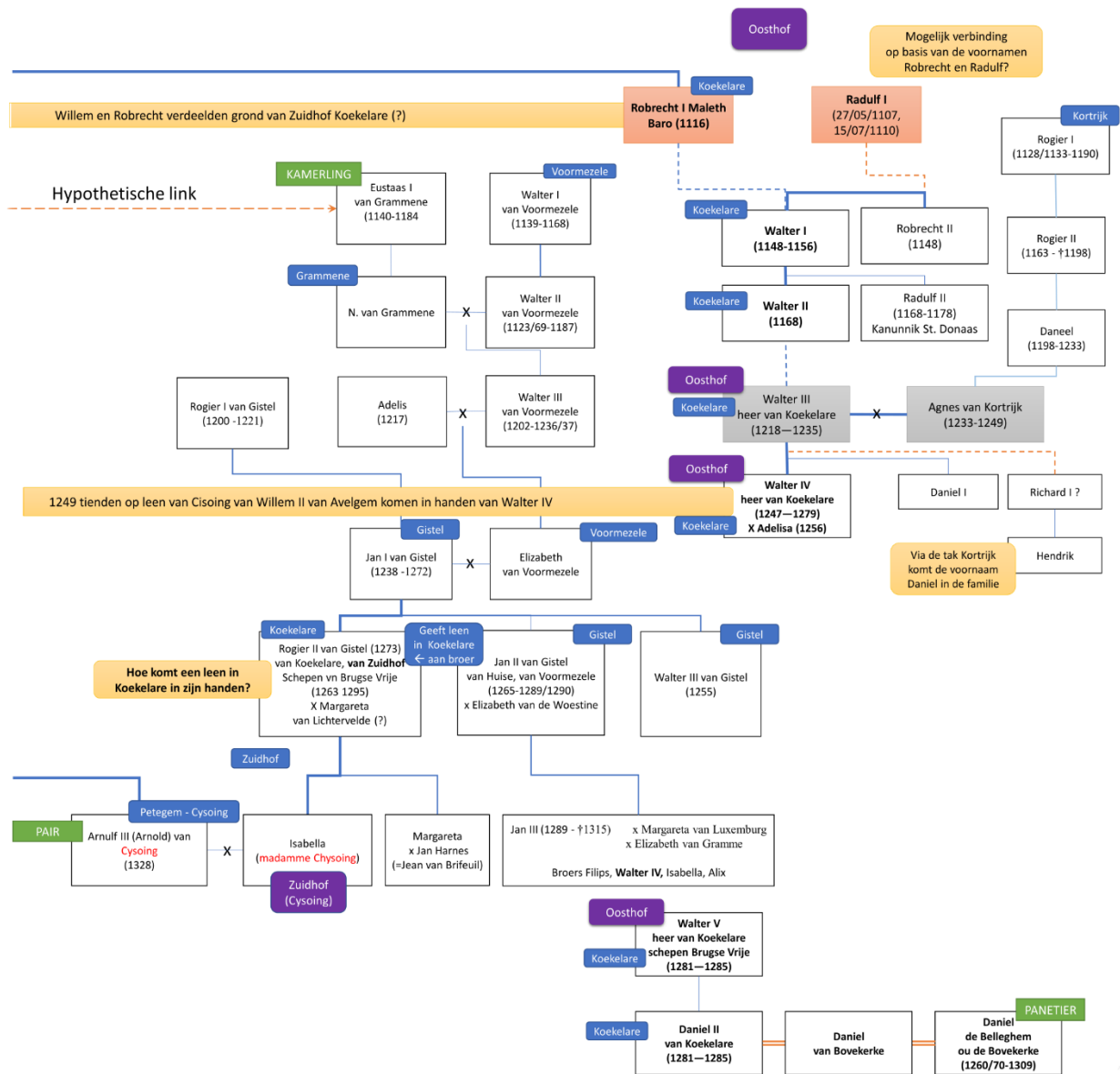
Bovekerke mogen we vooral zien als een nederzetting die zijn ontstaan kent ten gevolge ontginningswerken en het ontstaan van nieuwe landbouwgronden.

⁷⁵ STAELENS, Landbouwbedrijven uit de vroege en volle Middeleeuwen in het Westelijk deel van Binnen-Vlaanderen, Onderzoek van de percelering in de omgeving van Koekelare, JBS 2008.

⁷⁶ De akte van 1119 situeert zich in de periode van Ingelbrecht III en Ingelbrecht IV.

⁷⁷ Verbonden met Vladslohof en Adalard I heer van Petegem, Eine en Vladslo.

■ De grafelijke ambten als zoekcriterium

Bij de eerste benadering moesten we een zekere voornamensequentie aannemen om een hiaat in de genealogie tot de heren *van Koekelare* te overbruggen. Deze benadering is echter niet sterk genoeg om op verder te bouwen.

In het vorige hoofdstuk stelden we ons ook al de vraag waarom Rogier II van Gistel aanspraak kon maken op de titel heer van Koekelare terwijl niemand van zijn voorvaderen werd vermeld als heer van Koekelare.

Bij onze tweede benadering gaan we op zoek naar relevante grafelijke ambten die erfelijk worden overgedragen en die ons kunnen verder helpen in het onderzoek. Het chronologisch volgen van dergelijke ambten over verschillende generaties kan een aanzet zijn om extra relaties te ontdekken. Mogelijk kunnen we zo de onzekerheden in de stambomen van E. Warlop overbruggen.

■ Over hofambten

We citeren E. Warlop:

De oorsprong van de hofambtenaren is te zoeken in het dagelijks leven. Zoals alle middeleeuwse vorsten hield de graaf van Vlaanderen er een omvangrijke huishouding op na waarvoor veel personeel vereist was, kamerknechten, keldermeesters, stalknechten, schenkers, spijsbezorgers en diens meer. Dat hiervoor oorspronkelijk lieden van geringe afkomst aangesteld werden, hoeft geen betoog. Een edelman zal geen paardestal mesten noch het bed van de graaf opmaken. Op het eerste gezicht schijnt het dan ook eigenaardig dat er in de 11de, 12de en 13de eeuw edelen van eerste rang verschijnen, getooid met titels als camerarius, constabularis, dapifer en butticularis. Deze functies waren echter al sedert lang ereambten geworden en voor het bekleden ervan schijnt de graaf beroep te hebben gedaan op zijn vazallen, edele en andere⁷⁸.

Verder lezen we, *de eerste sporen van een Vlaamse hofambtenaar vindt men in 943*. Echter twee paragrafen verder, wil hij *op grond van broze veronderstellingen* niet besluiten dat er al in de 10de eeuw hofambten bestonden.

We vernemen nog van hem dat er in de jaren 1968 geen algemeen werk over de Vlaamse hofambtenaren bestond⁷⁹.

■ Het spoor van het erfelijke ambt van kamerheer of kamerling

We kwamen bij de eerste benadering tot de bevinding dat de heren *van Koekelare* mogelijk konden opklimmen tot deze van Aalst en van Gent.

Het ambt van kamerheer, ook kamerling of in het Frans chambellan werd door E. Warlop in zijn lijvig werk als eerste besproken. Dit ambt krijgt ook als eerste onze aandacht.

⁷⁸ WARLOP, I, p. 178.

⁷⁹ Ibidem, II, p. 178, voetnoot (1).

■ De vroegste sporen

In het werk van E. Warlop lezen we dat de eerste betrouwbare vermelding van kamerheer dateert van 1075: *Rodulphus camerarius*. Deze persoon kan met zekerheid sedert 1094 geïdentificeerd worden als Radulf van Aalst⁸⁰.

Met van Aalst zitten we in de kringen van Ingelbrecht III van Petegem waarvan we weten dat hij Koekelare erfde.

Van Radulf van Aalst (1056-1096) is geweten dat hij meetrok met de Eerste Kruistocht (1096-1099) en in die periode stierf. Van Radulf kon geen opvolger gevonden worden.

In de andere tak van het oude huis van Petegem, nl. Doornik, Mortagne, Eine troffen we eveneens het ambt van kamerheer. Cono I van Eine, Vladslo en Oudenburg vervulde in 1084 het ambt voor graaf Robrecht de Fries⁸¹.

Verder lezen we in Le Chambellan de Flandre, dat historici het eens zijn dat Gerard II van Oudenaarde (1155) kamerheer was. Ook zijn zoon Arnold III van Oudenaarde vervulde later deze erfelijk geworden functie. We treffen m.a.w. hetzelfde ambt nogmaals aan in een andere tak van de familie van Petegem, waarmee we teruggaan tot Kortemark en Handzame.

Besluit

Door het feit dat we het erfelijke ambt met zekerheid in twee van de drie familietakken van het oude huis van Petegem aantreffen én daarnaast bij de schoonfamilie van Ingelbrecht IV⁸², menen we dat we een sterk vermoeden mogen uiten dat het ambt van kamerling bij deze heren opklimt tot het oude huis van Petegem. E. Warlop stelt dan ook terecht vast dat het ambt zich in hoge adellijke kringen bevindt.

Waarom Ingelbrecht IV van Petegem, die tevens pair was het ambt van kamerling niet heeft opgenomen, terwijl Cono I die tevens pair was dit wel deed, is niet duidelijk.

In elk geval is het duidelijk geworden dat het ambt van kamerling niet gebonden is aan één persoon, maar dat meerdere nakomelingen het ambt konden erven.

■ Andere kamerheren

Naast de reeds aangehaalde kamerheren Arnulf van Aalst, Cono I van Eine en Vladslo en Gerard II van Oudenaarde, komt het ambt nog frequent voor. Sommige personages lijken net zoals bij de heren van Petegem zich door erfelijkheid te situeren binnen een familie of een cluster van families. Sommige kamerheren zijn tot zover niet te identificeren, misschien omdat zij afkomstig waren van lagere rang en infiltrerden in de hogere kringen.

⁸⁰ WARLOP, I, p. 180.

⁸¹ Na Cono I (1067-1100) vinden we in het ambt niet meer terug in het huis van Eine, maar noteert E. Warlop (p. 154) het ambt in het huis van Beveren-Waas dat Esen opvolgt in 1127. De grafelijke kamerheren zijn er Diederik I (1120-1148) en Jordaen burggraaf van Diksmuide (1128-1165). Diederik I krijgt als aanvulling “de Was(ia)” en na Jordaen is de opvolging onzeker. Er wordt echter ook een Diederik (1096-1133) van Esen, burggraaf van Diksmuide gevonden in het huis van de heren van Diksmuide (Burggraven). Werden de twee grafelijke kamerheren dan wel in het correct huis geplaatst?

⁸² We herinneren ons dat, alhoewel hij erfopvolger is, hij niet kon teruggevonden worden met de titel heer van Koekelare.

Onduidelijkheid is er over een kamerheer Boudewijn. Deze *Balduinus cammerarii* komt in de bronnen voor in 1100/1105 en verdwijnt eruit na 1116. E. Warlop vermoedt dat hij verwant is met het huis van Grammene en houdt de piste open dat hij voortspuit uit de heren van Aalst. Of Arnulf van Aalst stamvader is voor latere kamerheren, kan door het ontbreken van meer informatie over Boudewijn niet worden achterhaald⁸³.

Ook over de kamerheren Thomas (1093), Odulf (1093, 1106, 1107) die ambtsgeenoot was van Boudewijn en Hugo (1107-1113) is er geen informatie.

Sommige kamerheren lijken als een cluster voor te komen in een bepaalde streek. Zo treffen we o.a. uit het Brugse: Isaac (1115-†20/03/1127)⁸⁴ en Gervas van Praet (1119/27-1147); In Ieper Arnoldus (02/03/1127)⁸⁵; Uit Noord-Frankrijk: Theobald van Aire (1162-1188), Boudewijn II van Aire (1157-1190), Thierry van Haveskerke (1069-†02/02.1072), Boudewijn III van Haveskerke (1206-1248). Op deze van Havekerkes komen we verder terug.

We concentreren ons nu eerst op zo'n cluster waarvan een reeks nakomelingen vlot te achterhalen zijn.

■ Het huis van Grammene⁸⁶

Het huis van Grammene bevat veel heren die de titel dragen van kamerheer.

Eustaas I van Grammene (1140-1184) treffen we als oudst vermelde kamerheer⁸⁷. Zijn zonen Eustaas II en Boudewijn kon E. Warlop eveneens terugvinden als kamerheren. Ook zijn dochter, een niet bij naam gekende dame, lijkt het ambt mee te nemen in haar gezin⁸⁸, want haar zoon Jan van Voormezele (1209-1242) werd eveneens kamerheer.

Het ambt is verder in het huis van Grammene terug te vinden bij Gerard (1217-1237), Eustaas III (1217-1236), Eustaas IV (1255-1269) en Jan (1269-1286). Met Elizabeth van Grammene, kamerlinge van Vlaanderen, die de tweede echtgenote was van Jan III van Gistel hebben we een link met het huis van Gistel.

Jan van Acker concludeert dan ook terecht dat het huis van Gistel door een geslaagde huwelijks-politiek bezittingen uit Huize, Voormezele, Woestine, Ingelmunster en Vijve binnenrijfde⁸⁹. Het kamerlingschap van Vlaanderen belandde zo ook in Gistel.

Als we vervolgens de band kunnen achterhalen tussen het huis van Grammene en het oude huis van Petegem, van Koekelare, hebben we mogelijk een reden waarom Rogier II van Gistel als heer van Koekelare te verantwoorden.

⁸³ WARLOP, I, p. 181-182.

⁸⁴ WARLOP, I, p. 183: Issac, behoorde tot het huis der Erembalden en was tegenstander van Karel de Goede. Hij werd opgehangen in Aire door Willem van Lo.

⁸⁵ Ibidem, p. 185: nooit wordt deze man nobilis genoemd, noch aangezien als baro of princeps. Blijkbaar was dit ambt te Ieper nog in handen van een persoon van lagere afkomst, wat te begrijpen is, aangezien het Ieperse een sterk grafelijk domaniaal karakter vertoonde en de vorst er wel op gesteld zal geweest zijn de edelen zoveel mogelijk buiten zijn domein te houden. Op 2 maart 1127 werd te Brugge een Arnoldus camerarius gespaard door de gravenmoordenaars.

⁸⁶ Grammene is gelegen bij Deinze. De heerlijkheid van Grammene hing af van het leenhof van Kortrijk.

⁸⁷ We lezen in F. DE POTTER en J. BROEKAERT, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, Gent 1864-1870: *De vroegst ons bekende is Eustaas de Grammina, die in talrijke oorkonden van 1142 tot 1188 genoemd wordt, en wien de bediening van kamerling des graven van Vlaanderen werd opgedragen, een eerepost, die voor zijne opvolgers erfelijk was. Eustaas van Grammene moet een man van hoog aanzien geweest zijn, daar hij talrijke gewichtige akten van zijnen tijd bezegelde, en zijn naam doorgaans de eerste daarin voorkomt.*

⁸⁸ Deze dame uit het huis van Grammene huwde Walter II van Voormezele (1123/69-1187).

⁸⁹ VAN ACKER, De Heren van Gistel tot 1545. Een overzicht, p. 283.

■ Link tussen Aalst en Grammene

Hoe het erfelijke ambt overging van Radulf uit het huis van Aalst naar Eustaas I van Grammene kunnen we met genealogie tot zover niet met zekerheid vaststellen. E. Warlop kon immers geen opvolging vinden na Radulf van Aalst en de bronnen leverden hem geen mogelijkheid om een oudere generatie voor Eustaas I van Grammene met zekerheid te plaatsen.

Laat ons eerst nadenken over hoe het ambt mogelijk in het huis van Aalst m.n. bij Radulf kon terechtgekomen zijn.

We herinneren ons dat het oude huis van Petegem werd opgesplitst in drie delen. In twee van de drie takken troffen we het ambt van kamerling aan. Binnen de familietak van Ingelbrecht III van Petegem en Koekelare verwachten we dus ook het ambt aan te treffen.

Echter in E. Warlops stamboom van het huis van Petegem en Cysoing treffen we nergens sporen van kamerling. We weten ook dat het ambt zal blijven bestaan in het huis van Grammene, m.a.w. het ambt maakt een zijsprong.

Van Ingelbrecht IV van Petegem, Cysoing, weten we dat hij een dame uit het huis van Aalst huwde. Meer bepaald huwde hij de dochter van Boudewijn I van Gent, Aalst, Waas, Drongen Ruislede die stierf op 23-24/04/1082. Ingelbrecht IV die al pair van Vlaanderen was, kon aan iemand anders het ambt doorgeven.

We weten ook dat het ambt van kamerheer tot het midden van de 12de eeuw niet louter erfelijk werd overgedragen. Men kon vrienden uit andere families met eenzelfde stand introduceren voor het ambt⁹⁰. In dit geval kon Ingelbrecht IV mogelijk het ambt in zijn schoonfamilie hebben geïntroduceerd. Met kamerheer Radulf van Aalst (1056-1096) lijkt dit een relevante hypothese.

We herinneren ons dat E. Warlop tot de bevinding kwam dat Radulf stierf in de periode van de Eerste Kruistocht. Ook Boudewijn II van Gent (1082), zoon van Radulfs broer Boudewijn I, stierf in 1097 tijdens de Eerste Kruistocht. Via Boudewijn II kon het ambt van kamerling bijgevolg niet worden overgedragen.

Hoe kon het ambt dan wel overgedragen worden?

We zien twee zaken die indirect indicatief kunnen zijn voor de familieband.

Laat ons eerst nadenken over de erfopvolging van het ambt na Radulf van Aalst.

In het huis van Aalst vinden we het ambt van kamerling na Radulf niet meer terug⁹¹. Wel treffen we na Ingelbrecht IV, die pair is, Boudewijn III en Iwein van Aalst die eveneens pairs zijn. Nadien treffen we de pairs vooral terug in het huis van Petegem en Cysoing!

Hiermee hebben we andermaal een vaststelling dat een ambt van oorsprong vanuit het huis van Petegem een korte zijsprong maakt tot in het huis van Aalst. Het vermoeden wordt hiermee versterkt dat het huis van Petegem verwant was met het huis van Aalst.

Bijgevolg komt het huis van Grammene het sterkst in aanmerking om via het ambt van kamerheer aanknoping te maken met het huis van Aalst.

⁹⁰ De Limburg Stirum, Le Chambellan de Flandre, p. 23-24.

⁹¹ Bij de heren van Bethune treffen we wel Cono I, met de vermelding Protocamerarius romanus. Dit ambt heeft betrekking op Constantinopel.

Voor onze twee indicaties voor een mogelijke relatie tussen het huis van Aalst en Eustaas I van Grammene dienen we opnieuw terug te vallen op identieke voornamen.

Voor een eerste indicatie hanteren we de invalshoek van Petegem en Cysoing.

Zo legt E. Warlop een relatie tussen de zonen van Ingelbrecht IV van Petegem, Cysoing en Eustaas (1144) en Gozwin (1114-1144)⁹². Daarmee wordt verondersteld dat Eustaas ook een zoon is van Ingelbrecht IV van Petegem.

Zou deze Eustaas uit het huis van Petegem (1144) dezelfde persoon kunnen zijn als Eustaas van Grammene (1140-1184)?

De vermelding in de bronnen situeren zich in dezelfde periode, wat de mogelijkheid aannemelijk maakt. Het is in elk geval opnieuw een te overwegen indicatie om het huis van Grammene te verbinden met het huis van Aalst.

Voor een tweede indicatie kijken we naar de invalshoek Grammene.

In het huis van Grammene noteert E. Warlop, weliswaar onzeker, een Boudewijn (1100/1105-1116) die tevens het ambt van kamerling vervulde! Na zijn twee zonen Boudewijn (1137) en Robrecht (1130) kan hij geen opvolging vinden.

Ook al kan E. Warlop met Boudewijn (1100/1105-1116) geen juiste genealogische relatie leggen, het valt ons op dat deze voornaam heel frequent voorkomt in het oude huis van Aalst.

Mogelijk is dit een tweede indicatie om het huis van Grammene te verbinden met de heren van Aalst.

Besluit

E. Warlop suggereerde dat Boudewijn (1100/1105-1116) in aanmerking komt om de vader van Eustaas I van Grammene te zijn⁹³. Hij heeft hiervoor geen harde bewijzen, maar het is niet onmogelijk op basis van het volgen van het ambt van kamerling.

Wij menen ook een aannemelijk tracé te hebben om het ambt van kamerling dat van oorsprong bij de familie van Petegem te vinden was, zonder de schakel kamerheer Boudewijn⁹⁴, door erfenis tot in de familie van Grammene te laten afdalen.

Mogelijk moeten we Eustaas van Petegem (1144) en Eustaas I van Grammene (1140-1184) vereenzelvigen. We houden het daarbij voor mogelijk dat het ambt van kamerling, net zoals voor een pair, een korte zijsprong maakt tot in het huis Aalst-Gent, maar terugkeert naar van Petegem.

In beide gevallen kunnen de opvolging van voornamen een bijkomend (zwak) argument vormen om de relatie tussen Aalst en Grammene of Petegem en Grammene aan te nemen.

⁹² WARLOP; II, p. 444-445.

⁹³ WARLOP, I, p. 182.

⁹⁴ Kamerheer Boudewijn (1100/1105-1116) en zijn twee zonen Boudewijn (1137) en Robrecht (1130), maar nergens mee aansluiting is gevonden, zouden m.i. evengoed kunnen thuishoren bij de heren van Haverskercke.

■ Heer van Gistel en Koekelare

Tot zover konden we niet achterhalen waarom Rogier II van Gistel de titel heer van Koekelare droeg. Met onderstaande kunnen we een extra argument aanvoeren om een relatie te leggen tussen Gistel en het huis van Petegem, Koekelare:

In Le Chambellan de Flandre – Les sires de Ghistelles lezen we dat Jan II van Gistel (1265-1289/1290) van zijn ouders goederen in Koekelare erfde: *Eene stede staende te Coucquelaere bi der kerken met L gemeten lands lettelt meer of min, en staet te trauwen, te wareden en minen heeren te dienen binden lande up (Mikiels) cost, ende buten lands up min heren cost van Vlaenderen vors*⁹⁵.

Als Jan II van Gistel bezittingen erft van zijn ouders, Jan I van Gistel en Elizabeth van Voormezele, is het niet verwonderlijk dat ook zijn jongere broer Roger II in aanmerking komt om wat te erven.

Jan II erfde tevens van vaderszijde de titels heer van Gistel en van Huise, van moederzijde de titel heer van Voormezele. Rogier II van Gistel werd heer van Gistel en heer *van Koekelare* genoemd en meer precies in 1273, heer van het Zuidhof.

De beschreven bezitting in Koekelare is o.i. een bijkomend bewijs voor de opklimmende relatie tussen het huis van Gistel en van Petegem, *van Koekelare*.

■ Conclusie

We zijn tot de vaststelling gekomen dat we via het ambt van kamerling, gecombineerd met andere invalshoeken, kunnen afdalen van het oude huis van Petegem - dat Koekelare erfde - tot in het huis van Gistel.

Daarvoor moesten we relaties achterhalen tussen Petegem, Aalst, Grammene, Voormezele en Gistel.

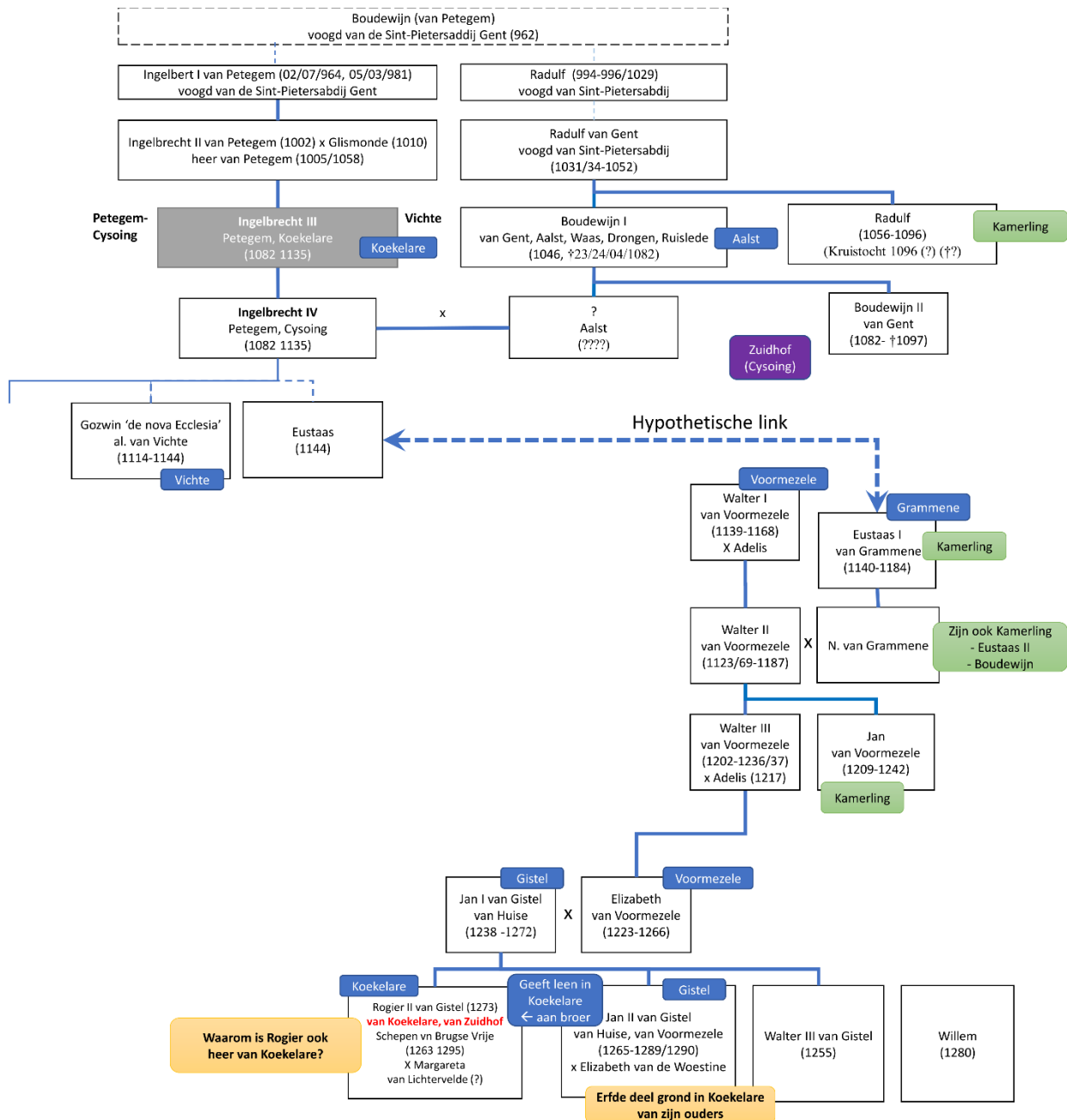
Of we hiermee louter op het spoor zitten van het Zuidhof, kunnen we niet achterhalen.

Met voorgaande menen we tevens de sleutel te hebben gevonden om Rogier II van Gistel, heer van Koekelare met bezittingen alhier op een verantwoorde manier te verbinden met de familietak van Petegem, Koekelare.

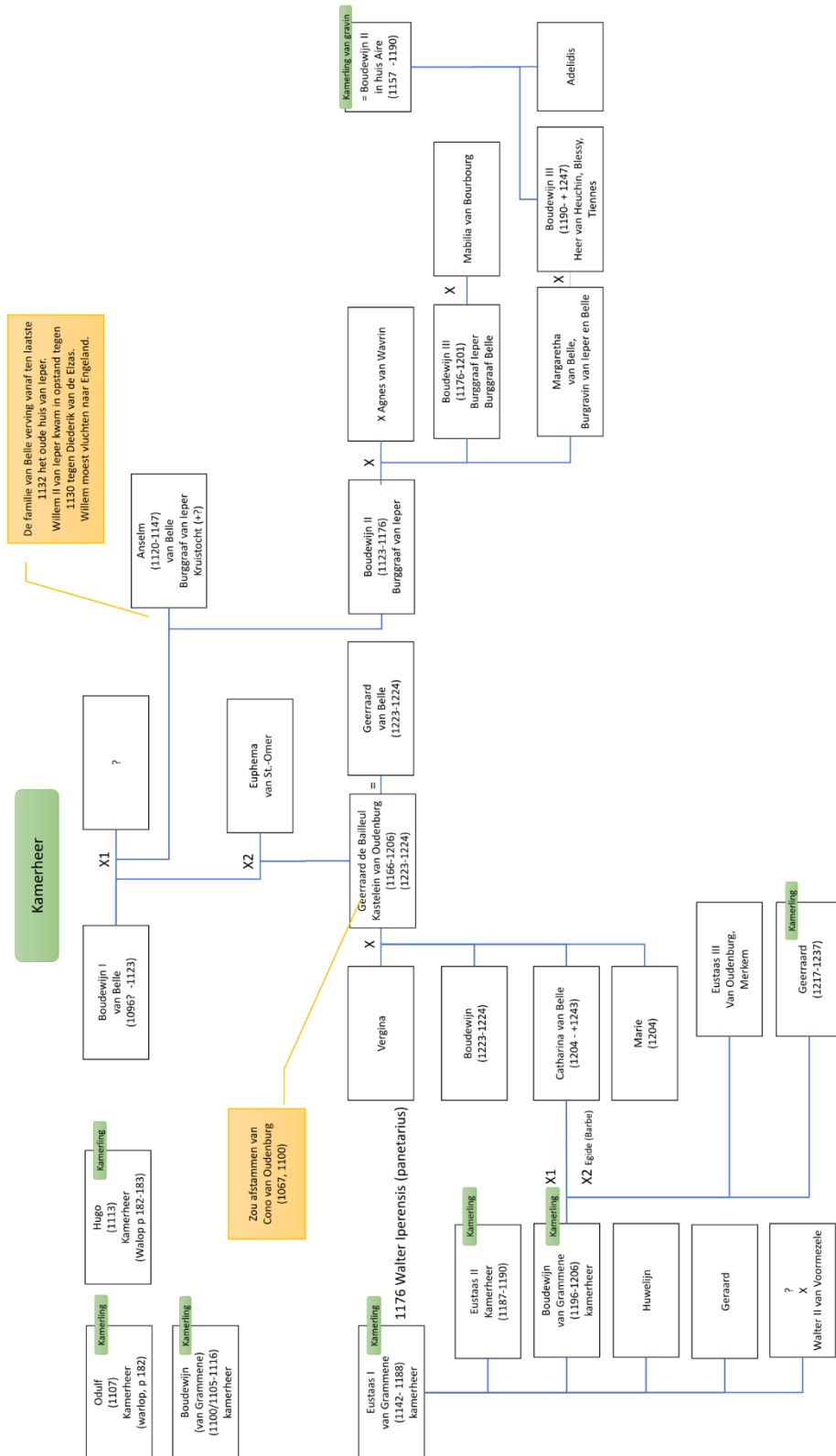
⁹⁵ De Limburg Stirum, Le Chambellan de Flandre, p 102. Dat de beschrijving van het erfdeel van Jan II van Gistel in Koekelare zich beperkt tot een hofstede bij de kerk van Koekelare, wijst opnieuw op een steeds verdere verbrokkeling van bezittingen van Koekelare.

■ Samenvattende voorstelling van de hypothetische relatie

Onze hypothetische relatie tussen het oude huis van Petegem en van Aalst met het huis van Grammene werd voorgesteld door een streepjes lijn. In groen de aanduiding van het ambt van kamerling.

■ Gedetailleerde voorstelling van de familie rond het huis van Grammene met aanduiding van het ambt van kamerling

van Bovekerkes in het Kortrijkse

Er zijn verschillende indicaties die erop wijzen dat leden van het huis *van Bovekerke* wat te doen hadden in het Kortrijkse.

Jan van Bovekerke

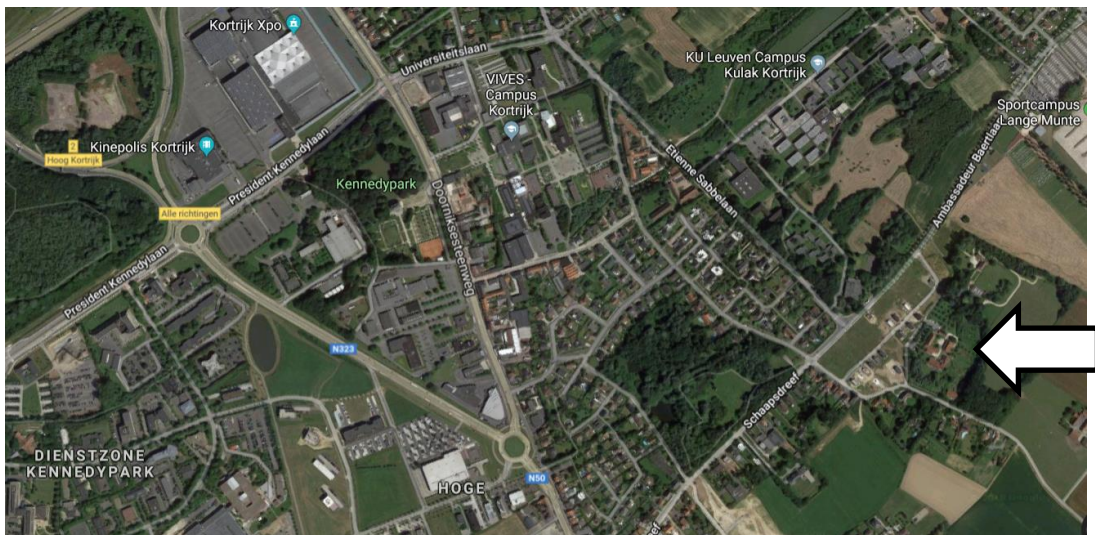
Zo is er in een akte⁹⁶ van 1270 te lezen dat Jan van Oudenaarde (1220-†12/12/1293) bekend maakt dat Jan *van Bovekerke* en zijn vrouw Magdaleine, tot liefde voor O.L. Vrouw een leen schenken voor eeuwig aan de O.L. Vrouwekerk te Kortrijk.

Philippe Despriet kon dan ook niet toevallig een “Bouvekerketiend” vinden in het Kortrijkse, dat sinds de 13de eeuw eigendom was van het Kortrijkse O.L. Vrouwekapittel⁹⁷.

Jan van Oudenaarde, burchtheer van Oudenaarde en heer van Pamele en Rozoy, was een zoon van Arnold IV die heer van Oudenaarde en Kortrijk was⁹⁸. In welke hoedanigheid Jan *van Bovekerke* ten dienste stond van Jan van Oudenaarde kunnen we tot zover niet achterhalen⁹⁹.

Het goed van Bouvekerke

Philippe Despriet kon tevens een toponiem het Goed van Bouvekerke vinden in het Kortrijkse. Het betreft een leen gelegen in Kortrijk-Buiten of buiten de Kortrijkse stadsmuren dat als paneterie werd gehouden van het Oud Kasteel van Kortrijk.

De pijl duidt de ligging aan van Het Goed van Bouvekerke ten zuiden van Kortrijk¹⁰⁰.

⁹⁶ Chartre de Notre Dame à Courtrai par Mussely et Molitor Gend, Paris Tom p 36.

⁹⁷ DESPRIET, Twintig Zuid-West-Vlaamse Hoeven, Het Goed te Bouvekerke in Kortrijk, p. 95-101 naar onderzoek van Frans de Potter.

⁹⁸ Le Chambellan p. 90-91.

Le 28 septembre 1252, W., seigneur de Ghistelles, Arnoul, seigneur d'Audenaerde et S. de Courtrai, délivrent une charte relative à une franche vérité, présidée par le seigneur d'Audenaerde, dans laquelle Morand de Langle, accusé d'avoir commis avec ses fils, Huguet et Alard, des méfaits graves dans la villa de Waterloos, appartenant à l'abbaye de S^e Bavon, avait constitué des garants qui répondraient pour lui et pourses fils (Serrure. Cartul. de St Bavon. p. 187).

⁹⁹ Van Johannes de Bellengheem (=van Bellegem) weten we wel dat hij leenman was van de burggraaf van Doomik (STRUBBE, Egidius Van Breedene (11.-1270) grafelijk ambtenaar en stichter van de abdij Spermalie. Bijdrage tot de geschiedenis van het grafelijk bestuur van den Cistercienser Orde in het dertiende eeuwse Vlaanderen, De Tempel, Brugge, 1941, p. 330, 404).

¹⁰⁰ De straat Bouvekerke maakt de verbinding tussen de Ambassadeur Baertlaan en de Sint-Denijseweg in Kortrijk.

■ Panetier als zoekcriterium

Het is geweten dat het Goed van Bouvekerke in Kortrijk teruggaat tot een paneterie. Het betreft een leen van de graaf van Vlaanderen dat in bezit was een panetier.

Het woord panetier heeft betrekking op een persoon die het grafelijk ambt van broodmeester of spijsmeester voor de graaf vervulde. Het was een erfelijke hoffunctie die evolueerde tot een ere-ambt van lagere rang.

Zoals we weten kon E. Warlop met genealogisch onderzoek geen ruimere stamboom van de familie *van Koekelare* samenstellen. Echter door het gegeven dat de paneterie in Kortrijk het Goed van Bouvekerke heette, lijkt het ons nuttig om zoveel mogelijk heren die panetier waren, te achterhalen.

Als we de gevonden resultaten in chronologische volgorde plaatsen, kunnen we misschien zo de erfelijke lijn van de familie *van Bovekerke* en *van Koekelare*, achterhalen.

Het oplijsten van erfelijke hoffuncties gebeurde reeds door meerdere onderzoekers.

Zo schrijft L. Warkönig¹⁰¹ in 1842 over de hofbeambten:

Die übrigen Hofbeamten, welche auch nicht zu den höheren gerechnet werden dürfen, sind nach dem Cartulaire oblong der Hofbäcker (panetier), der Huissier, der Saucier (Art von Oberkoch), der Lavandier (Wascher), der Lardier, der Briscellier, die Escuellers, die Charpentiers u.s.w.

Hij kon drie panetiers vinden: *Das Cartular führt drei Panetiers yretiers (héréditaires) aus: Daniel, Gerard von Rodes und Williams*¹⁰².

Verder in het werk herhaalt hij hun namen en vult aan met waarop zij recht hadden:

- a. *Eine solche war die des Panetier Daniel, Herr von Belleghem, **oder Bavekerke** nach Oudegherst ch. 173. und unserer Urkunde CXI. Derselbe führt nach dieser Urkunde, welche die Gräfin Johanna im Jahre 1234 über seine Rechte asstellte, auch den Titel Dispensator.*

*Er hatte wie es scheint, die gräfliche Speisekammer unter sich.
Nach der Notiz im Cartular erhält derselbe:*

- 1) *zehn Stück Lichter;*
- 2) *fünf Schüsseln Haber (bachins für bassins);*
- 3) *eine Maass Wein;*
- 4) *sechszehn Denare Löhnung;*
- 5) *ein Dritttheil des Gemüses, was jeden Tag im Schlosse gekocht wird;*
- 6) *die alten Tischtücher (nappes), deren man sich nicht mehr bedient.*

¹⁰¹ Leopold August Warnkönig, Flandrische Staats- Und Rechtsgeschichte Bis Zum Jahr 1305, Tübingen, 1842, p. 133-13; Tevens in Leopold August Warnkönig, Flandrische Staats- Und Rechtsgeschichte Bis Zum Jahr 1305, Tübingen, 1839, p. 180.

¹⁰² Warkönig blijkt geen onderscheid te hebben gemaakt tussen vader en zoon Gerard van Roden. Verder in zijn werk herhaalt hij hun namen en vult aan met waarop zij recht hadden

Nach der Urkunde hat er:

- 1) jeden Tag einen Italben Hut Haber;*
- 2) achtzehn Denare Lohn;*
- 3) fünf Lichter, Zwei grosse und drei kleine;*
- 4) eine Maass (lothum) Wein;*
- 5) jedes Jahr vier Mark flandrisch für seine Kleidung, jede Mark gerechnet zu 33 Schilling und 4 Denare.*
- 6) Er erhält für Sich die Kleie, (furfur) überall wo er mit dem Hofe verweilt, wo nicht ein anderer Erbhofbäcker ist, und die alten Tischtücher, wenn sie durch neue ersetzt werden.*
- 7) Dagegen muss er ein Lastpferd mit einem Bedienten (Sommarium et Garcionem) halten, die jedoch am Hofe verköstigt werden; dem letzten muss er zwei Brode geben, sofern er nicht noch zu einem anderen Geschäfte verwendet wird, nämlich zum Tragen der Sporta, d. h. des Proviantssackes in Abwesenheit des gewöhnlichen dazu bestimmten Dieners.*
- 8) Kommt etwas abhanden, so muss der Hofspeisemeister es ersetzen.*
- 9) Fallen seine Pferde, so sind ihm andere zu liefern, wie bei andern Hofdienern (sicut juris est in aliis servientibus in caria et ministris), nur muss er zum Beweiss, dass das Pferd fiel, dessen Schweif oder ein Ohr bringen.*

b. Den Erben des Herrn Gerard von Rodes als Erbhofbäcker kommen zu:

- 1) zehn Stück Lichter;*
- 2) Haber für 5 Pferde;*
- 3) zwei Schillinge Lohn;*
- 4) zwei Maass Wein; eine besserer, die andere von gewöhnlicher Qualität.*

c. Dem Hofbäcker Williames kommen zu:

- 1) hundert Schilling für Tuch an jedem Termin, (d.h. wohl auf Weihnachten und auf Pfingsten;)*
- 2) fünfzig Schillinge;*
- 3) fünf bachins Haber;*
- 4) seine Löhnung.*

L. Warkönig neem van panetier Daniël de info over van P. Oudegherst, die Bovekerke herkent als Bavekerke.

■ Ruimer onderwerp – panetier – dispensator

Er bestond een gradatie in het ambt van panetier.

Zo was er een gekwalificeerde panetier die het algemeen- en financieel beheer van de spijzen deed. Zo'n panetier noemde men in het Latijn dispensator of in het Frans dépensier. Hij had de bevoegdheid over twee andere panetiers.

De familie van Belleghem of *van Bovekerke* had het ambt van dispensator, of ook gekend als eerste panetier, in erfelijk bezit¹⁰³.

Met de term dispensator moeten we enige voorzichtigheid aan de dag leggen, want deze werd ook gebruikt in het kader van het innen van belastingen. De term wordt dan gebuikt bij het ambt van seneschal¹⁰⁴, die het financieel beheer deed van de belastingen.

Maar ook de beheerder of de ontvanger van de spijker (*spicarium*: plaats waar men het graan ontvangt) was aanvankelijk een seneschal of dispensator-dapifer.

Aangezien we proberen om meer te achterhalen over de familie *van Bovekerke*, erfelijk dispensator, lijkt het ons verstandig om de oude organisatie voor het innen van graan van naderbij te bekijken.

“Tegen het midden van de tiende eeuw was er een tekort aan contant geld in Vlaanderen. Om de handel in stand te houden werd geopteerd voor uitwisseling van goederen en om dit in de hand te werken richtte de graaf openbare markten op in Brugge, Kortrijk, Torhout en Cassel.

Als handelaren te weinig geld hadden om handel te drijven, hadden ook de boeren eveneens onvoldoende geld om bijv. hun huur te betalen. De eigenaars lieten daarom een afdracht doen in natura. Zo werd graan bezorgd aan een spicarium, in het Vlaams gekend als spyker of in het Frans als épier¹⁰⁵.

Een bijzondere bron is de Algemene Rekening van 1187.

We citeren D. Nicholas en Vandecasteele-Werbrouck:

*Het oude domein raakte waarschijnlijk georganiseerd toen de specaria rond het midden van de elfde eeuw werden opgericht in de hoofdplaats van elk burggraafschap*¹⁰⁶.

*De rekening van 1187 gold voor het ‘oude domein’ of renege, dat onderverdeeld was in meer dan 40 territoria (ministeria of officia). Verscheidene onder hen vielen samen met de grenzen van burggraafschappen, waaronder Brugge. De financiële ontvangers van districten die meerdere officia omvatten, hielden soms gemeenschappelijke bijeenkomsten; in 1190 had het Brugse Vrije hoofdontvangers die vergaderden onder het voorzitterschap van de provoost/kanselier. De Algemene Rekening van 1187 is aan dergelijke vergadering voorgelegd*¹⁰⁷.

*... de schuren, waarin de opbrengst van het grafelijk domein werd onderbracht, stonden binnen de muren van het kasteeldomein. Het grafelijk spicarium of de graanschuur van Kortrijk wordt al vermeld in 1187*¹⁰⁸.

¹⁰³ L. DANIEL, Inventaire sommaire des Archives départementales antérieures à 1790, Nord: Nos. 3229 à 3389, Archives départementales du Nord, 1892, p. xvi.

¹⁰⁴ Zowel seneschal als seneschalk wordt in de literatuur aangetroffen.

¹⁰⁵ Vrij vertaald naar het werk van J.J. Raepsaet, Oeuvres complètes... Revues, corrigées et considérablement..., Tome IV, 1839, p. 432-433.

¹⁰⁶ Er waren vier ontvangstkantoren: voor graan, dierlijke producten (*lardarium*=vleesdepot), zuivelproducten (*vaccaria*) en geldelijke ontvangsten (*brevia* of *saccaria*).

¹⁰⁷ NICHOLAS, Vlaanderen in de middeleeuwen, Het financieel beheer van de graven, Horizon, 2015.

¹⁰⁸ Letterlijk uit: VANDECASTEELE-WERBROUCK, Annales de la Société d'émulation de Bruges, volumes 99-100, 1962, p. 69.

A. Verhulst en M. Gysseling wisten in deze bron bij de ontvangsten van het *spicarium* van Veurne tweemaal de voornaam Walter te vinden¹⁰⁹.

Men veronderstelt ook door de bron in de kasselrij Brugge, in Zedelgem (Sedelinghe), een zeker Riquardus als dispensator¹¹⁰.

E. Warlop kon een Rogier vinden in de Grote Brief van 1187. Hij meent dat dit Rogier I van Bellegem (1187-1202) is en dat hij mogelijk de ontvanger was van de spijker van Kortrijk¹¹¹.

Volgens de rekening van 1187 heette het *spicarium* van Kortrijk *domus avene* of haverhuis¹¹².

Naast deze bron vonden we nog in de literatuur ook vermelding van het ambt van panetier in het Ieperse. *Walter Iperensis, panetarius*, werd in 1176 vermeld in de bronnen¹¹³ in aanwezigheid van kamerheer Eustache¹¹⁴. Meer konden we van hem niet vinden.

We concentreren ons nu op enkele panetiers waarvan we meer konden achterhalen en die passen in het kader van ons verhaal over Bovekerke.

■ Panetiers van Roden

In de literatuur treffen we veelvuldig het panetier-ambt aan bij de heren van Roden.

Vanaf 1228 wordt Rode ook als *Scelderode* aangetroffen.

E. Warlop noteerde dan ook zijn informatie onder de rubriek Schelderode¹¹⁵.

In het artikel De ridders van Roden, panetiers van de graaf van Vlaanderen¹¹⁶ wordt achterhaald dat twee heren van dit huis het ambt vervulden.

We lezen dat Geraard van Roden (senior) (1214-†vóór 1236), gehuwd met Margareta van de Woestine, volgens een akte van 1234 erfelijk panetier was van gravin Johanna van Constantinopel¹¹⁷: *As hoirs Monseigneur Gherart de Rodes panetier hiretier*.

Het artikel informeert ons tevens dat zijn vader, Geraard (de oudere) (1170-†1218), héél trouw was aan de graaf¹¹⁸. Blijkt ook dat tijdens zijn leven graaf Filips I van de Elzas (1168-1191) er de voorkeur aan gaf om in Gent te verblijven¹¹⁹ wat in de omgeving is van Schelderode.

¹⁰⁹ L.M. DE GRUYSE, Some observations on the Origins of the Flemish Bailiff (Bailli): The Reign of Philip of Alsace, in Viator, medieval and renaissance studies volume 7, 1976, p. 262, voetnoot 109.

¹¹⁰ Ibidem, p. 262, voetnoot 105.

¹¹¹ WARLOP, II, p. 63-64.

¹¹² A. VERHULST en M. GYSSELING in VANDECASTEELE-WERBROUCK, Annales de la Société d'émulation de Bruges, volumes 99-100, 1962, p. 77.

¹¹³ Le Chambellan de Flandre, p. 56: *En 1176, Walter Iperensis, Panetarius, est cité avec le chambellan Eustache, parmi les signataires d'une chartre en faveur de l'abbaye de Messines* (Miraeus, III, p. 54.). We vonden nog vermeldingen in 1180 en 1181.

¹¹⁴ Dit is kamerheer Eustaas I van Grammene (1142-1188).

¹¹⁵ Warlop maakt nergens vermelding van panetier in zijn overzicht van de heren van Schelderode.

¹¹⁶ Jaarboek van het heemkundig genootschap van het Meetjesland, nr. 15, De ridders van Roden en Jakob de Coster van Maerlant, Maldegem, 1964, p. 53 en volgende.

¹¹⁷ Archives du Nord-Lille, B 1569, folio 14 van "Cartulaire oblong".

¹¹⁸ Ook na de Slag van Bouvines (1214) bleef hij het bondgenootschap tussen Vlaanderen en Engeland trouw terwijl anderen de kant kozen van de Franse koning.

¹¹⁹ Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, 1956, p. 8.

Hij had verschillende lenen in bezit. Een van deze lenen was het Oosthof in Snellegem¹²⁰.

Zijn zoon Geraard van Berleghem (junior) (van Roden)¹²¹ en van het Oosthof te Snellegem. (1236-1258) volgde zijn vader op als panetier.

E.J. Brill bevestigt dat Ge(e)raard van Roden van Snellegem in 1257 panetier of broodmeester was aan het hof van Margareta en van Gwijde van Dampierre¹²².

In de rekeningen van Brugge van 1302 is te lezen: *Bi mins here Willems panetier om brood*¹²³. Door E. Warlop hebben we het vermoeden dat we deze *Willems panetier* moeten vereenzelvigen met Willem van Maldegem. Hij is de echtgenoot van Margareta en de vermoedelijke schoonbroer van Geraard (junior).

Later in 1406 hebben we nog een indicatie van een panetier in het huis van Rode: *Als erfachtig broodmeester van den graaf van Vlaenderen had de heer van Rode, volgens het denombrement van 1406, ieder jaar recht op twee wapenrokken en twee mantels, te weten, te Kerstdag en Sinksen; telkenmale dat de heer van Rode met den graaf was, moest deze hem de haver leveren voor vijf paarden, drie stuivers, twee maten wijn en eenen bundel kaarsen*¹²⁴.

We kunnen door voorgaande vaststellen dat de heren van Schelderode het panetier ambt van minstens 1234 tot 1406 uitoefenden. Zij lijken zowel in Schelderode als in Brugge de taak te vervullen.

■ Panetiers van Belleghem

Met Jan van Belleghem treffen we ook een panetier bij de heren van Bellegem. In 1234 komt hij in de bronnen voor als erfelijk dispensator¹²⁵ en spijs- en broodmeester.

De Graevinne staet toe aen den Ridder Jan van Belleghem, haeren erfagtigen Spys- en Broodmeester, dat hy dagelyks moest hebben, wanneer hy ten hove zyne bedieningen oeffende, eene halve mudde (Muid) haver achttien deniers voor zynen dagloon, vyf keérssen, waer af twee groote en dry kleyne, eenen stoop wyn, en vier mark zilver 's jaers aen 33 sols 4 den. 't mark, voor zyne kleeding, voorts de oude servietten of handdoeken wanneer men deéze vernieuwde, ook 't gruys van het meél, ten waere dat den erfagtigen bakker zelfs zyne fonctien zoude verrigten.

*Dien Dispensier of Spys-bewaerder, had ook eenen knecht ten hove eétende, den welken kreeg twee brooden dags; en in geval door zyne onagtzaamheyd iets verlooren wierd, moest hy dit ten zynen kost herstellen*¹²⁶.

¹²⁰ De vermelding van Gerard I (de oudere) in 1170 kan mogelijk in relatie gebracht worden met hun aanwezigheid in het Brugse (naar voetnoot van WARLOP, II, p. 524, verwijzend naar J. NOTERDAEME, De ridders van Roden in de eerste helft van de 13de eeuw in het Brugs ambacht, Album archivaris Jos de Smet, Brugge, 1964, p. 273-308.

¹²¹ Zijn zoon is Gerard van Berleghem. Berleghem is het huidige Beerlegem gelegen ten zuiden van Gent en Schelderode, in de Zwalmstreek.

¹²² BRILL, Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde, volumes 82-83, 1966, p. 100.

¹²³ Jacob Verdam, Middelnederlandsch woordenboek, Volume 6, uitg. M. Nijhoff 1907, p. 87.

¹²⁴ Frans De Potter en Jan Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen, Zesde deel, Gent 1864-1870, Schelderode, p. 12.

¹²⁵ In Archives de Nord-Lille (Rijsel), B 1569, Folio 14 van Cartulair oblong, blijkt *Gherart de Rodes panetier hiretier* vermeld zijn. Op dezelfde folio 14, blijkt te staan "Johanni de Bellenghien militi homini ac dispenstori nostro jure hereditario. De vermelding Bellenghien schept verwarring want dit is de Franse verwijzing naar de gemeente Bellingen.

¹²⁶ GOETHALS-VERCRUYSSSEN, Jaerboek der stad en oude casselrij van Kortrijk, verzameld uyt menigvuldige auteurs en handschriften, Louis Blanchet, Kortrijk, 1814, p. 215.

In het artikel De ridders van Roden, panetiers van de graaf van Vlaanderen¹²⁷ lezen we dat op hetzelfde archiefblad, folio 14 van Cartulaire oblong zowel *Monseigneur Gherart de Rodes panetier* staat als Jan van Belleghem¹²⁸: *Johanni de Bellenghien militi homini ac dispensatori nostro jure hereditario*¹²⁹. Hieruit kan geconcludeerd worden dat meerdere¹³⁰ panetiers, zoals Gerard van Rode als Jan van Bellegem, het ambt in 1234 in bezit hadden.

In 1302 hebben we opnieuw harde bewijzen voor een erfelijke panetier bij de heren van Bellegem. Door een bron uit dat jaar kunnen we afleiden dat *Daniel de Belleghem ou de Bovekerke* (1260/70-1309) een levering deed van spijzen: *10 coupons de c(h)andelles (coupons met kaarsen), 5 bassins d'avoine (haver), 1 pot de vin (wijn)*... Het betreft een kostenoverzicht¹³¹ van Willem van Gulik de jongere (1275-1304) voor rekening van de graaf.

Misschien mogen we door de toevoeging *ou (of) van Bovekerke* aannemen dat *Daniel van Belleghem*, net zoals bij de panetiers van Rode, verbonden was met twee locaties.

Dit zou wel eens kunnen kloppen want Daniel troffen we ook aan op een andere plaats.

In Wijnendale, in 1288, werd immers een akte ondertekend waarin hij voorkomt als *Daniel le Panetier*.

We lezen: *Daniel le panetier, alias Danekin*¹³² *de Bellenghien, fils de Marguerite, homme du comte de Flandre en 1288, scellait d'un sceau amorié d'un écu chevronné de huit pièces, au lambel composné*¹³³.

■ De reizende graaf

We konden van Malcolm Vale een interessante studie¹³⁴ vinden over de reizen en het logistiek gevolg van Gwijde van Dampierre die graaf was (29/12/1278-07/03/1305) ten tijde van *Daniel de Belleghem ou de Bovekerke* (1260/70-1309). De auteur reconstrueerde de reizen op basis van rekeningen voor de kosten van het eten.

Vóór Gwijde graaf werd, in januari 1270, reisde hij met een groep van 23 personen naar Bergen. Onder hen was zijn zoon Guillaume heer van Marbais, Pierre de Béthune, Henri van Veurne, Gérard de kapelaan, kamerling Jaquemon en een niet nader genoemde groep van huishoudelijke bedienden. Nog dezelfde maand, op 29/01/1270, reisde hij voor een verblijf van 13 nachten met een gevolg van 53 personen.

Een gedetailleerd beeld van Gwijdes reizen kon samengesteld worden voor 7 weken tussen 08/01/1278 en 25/02/1278.

¹²⁷ Jaarboek van het heemkundig genootschap van het Meetjesland, nr. 15, De ridders van Roden en Jakob de Coster van Maerlant, Maldegem, 1964, p. 53 en volgende.

¹²⁸ Door de vermelding *dispensier* en *dispensatori* weten we dat Jan of Johanni betrekking heeft op dezelfde persoon.

¹²⁹ Archives du Nord-Lille, B 1569, folio 14.

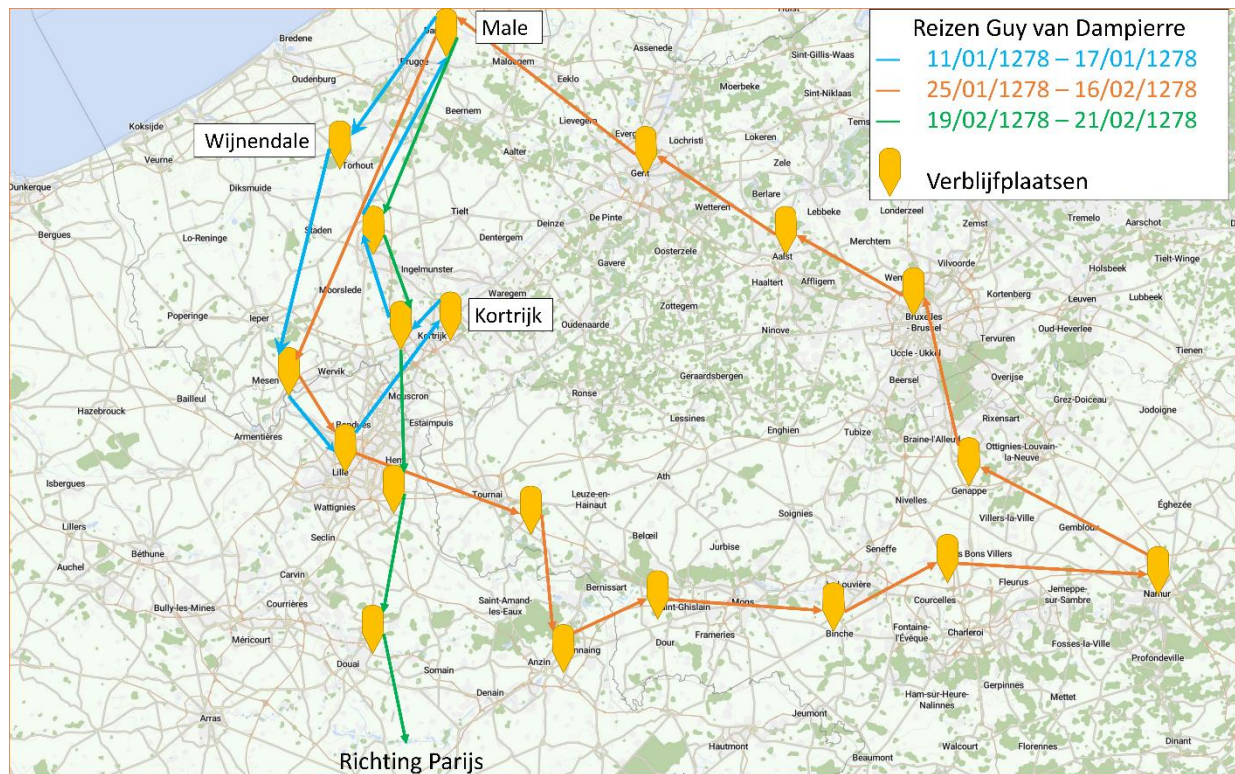
¹³⁰ Inventaire sommaire des Archives départementales antérieures à 1790, Nord: Nos. 3229 à 3389; Archives départementales du Nord, Imprimerie de L. Danel, 1892, p. xvi: *Paneterie. - y avait plusieurs panetiers à l'hôtel comtes de Flandre: d'abord, un panetier qualifié du titre de dépensier, en latin dispensator, ayant la direction générale et la charge de la comptabilité de cet office, et deux autres panetiers, placés sous ses ordres, dont l'un était appelé sommelier de la paneterie. En 1234, le dépensier était Jean de Ballenghien et la comtesse après avoir consulté Arnould d'Audenarde et Wautier de Formeselles, ...*

¹³¹ Dit correspondeert met L. Warkönig ook noteerde.

¹³² Het woorddeel 'kin' in Danekin, verwijst vermoedelijk naar 'kind van'.

¹³³ Inventaire Chronologique des Titres des Comtes de Flandres, d'Artois et de Namur - in chambre des comptes a Lille, Quatrième cart. de Flandre: 1288 - *Lettres par lesquelles Gui, comte de Flandre, déclare que son cher féal Willaume de Mortaigne, Chevalier, Seigneur de Rumes, a reporté dans ses mains, du consentement de Monseigneur Thomas de Mortagne...*

¹³⁴ Malcolm Vale, The Princely Court, Medieval Courts and Culture in North-West Europe, 1270-1380, Chapter 4, p. 145-162 (via Google Books).

Grafisch overzicht van 11/01/1278 tot 21/02/1278¹³⁵ van de reizen van Gwijde van Dampierre¹³⁶.

Tussen oktober 1280 en februari 1281 was graaf Gwijde in het zuidwesten van Frankrijk. De spijsrekeningen geven aan dat zijn entourage uit een twintigtal personen bestond.

Tussen 10/06/1293 en 26/06/1294 kon de route van de graaf gevolgd worden over een periode van 12 maanden. Graaf Gwijde verbleef 9x in Wijnendale, 8x in Kortrijk, 8x in Rijsel, 5x in Petegem en 3x in Male.

De auteur stelde algemeen vast dat Male bij Brugge een soort thuisbasis was. Wijnendale en Petegem leken volgens hem een soort referentiepunt te zijn voor de Vlaamse rechtbank, waarnaar ze ook vaak terugkeerden bij grote liturgische feesten.

Met Bovekerke in de nabijheid van de grafelijke burcht van Wijnendale en het Goed van Bouvekerke in Kortrijk Buiten, mogen we veronderstellen dat panetier Daniel *de Belleghem ou de Bouvekerke*, zich frequent op beide locaties bevond.

Of Daniel deel uitmaakte van het meereizende gevolg van Gwijde is sterk te betwijfelen. Een paneterie, die ondergebracht is op een vaste plaats, had vermoedelijk nood aan een vaste personeelsgroep.

¹³⁵ Op 25/02/1278 komt Gwijde van Dampierre aan in Parijs.

¹³⁶ Op basis van Malcolm Vale, *The Princely Court, Medieval Courts and Culture in North-West Europe, 1270-1380*, Chapter 4, p. 145-162 (via Google Books).

■ Over Daniel en Clay van Bovekerke

De bron van 1288 brengt over Daniel mogelijk nog meer informatie¹³⁷ naar boven.

Daniel le panetier, alias Danekin de Bellenghien, kan wijzen op het feit dat Daniel een kind was van een vader die eveneens Daniel heette¹³⁸. De moeder van Daniel/Danekin blijkt een Marguerite te zijn. Tot zover kunnen we hen nog niet genealogisch positioneren.

Daniel stond ook niet als enige van Bovekerke in de rekening van 1302 van Willem van Gulik die een betaling moest ontvangen.

Clay van Bovekerke, ook aangesproken als (Ni)clays, Clai, Nicolas blijkt dan eveneens in de bronnen¹³⁹ als *boulengier* te verschijnen¹⁴⁰. Het is voldoende gekend dat een panetier over een aantal medewerkers beschikte. Het is dus niet onrealistisch om Clay als bakker in kringen van Daniel te zien.

De vermelding *Colaert¹⁴¹ de Bovekerke betaald IIII lb X g¹⁴²* in de rekeningen van Willem van Gulik in 1302, lijkt daarmee op dezelfde persoon te slaan als de voornoemde Clay¹⁴³.

Besluit

We konden vaststellen dat de heren van Schelderode, Bellegem en Bovekerke het grafelijke ambt van panetier of spijsmeester vervulden.

Het is opvallend dat de dorpen van hun respectievelijke afkomst telkens gelegen zijn in de omgeving van een grafelijke burcht. Schelderode is gelegen ten zuiden van het Gravensteen in Gent. Het Oosthof in Snellegem ligt ten zuid-westen van Brugge. Het Goed van Bouvekerke in Kortrijk-Buiten, situeert zich ten zuid-oosten van de stad Kortrijk en het dorp Bovekerke is gelegen ten westen van de grafelijke burcht van Wijnendale.

We konden ook vaststellen dat de panetiers zich verplaatsten. De panetiers van Rode troffen we tevens aan in Brugge en deze van Bellegem ook in Wijnendale.

Bovekerke troffen we aan als familienaam en als toponiem in het Kortrijkse.

¹³⁷ Genealogicum Belgicum, Volume 3, p. 62.

¹³⁸ 16 jaar eerder nl. in 1272 is er nog een vermelding van een Daniel van Bellegem: Den Graef Guido met zyne huysvrouw de Graevin Isabella, geven aen d'Abdy van St. Aubert tot Cameryck, een rente die de zelve hun schuldig was, waer af de brieven alhier in de maend April op den autae van O.L. Vrouw onderteekend wierden door de Ridder van zyn hof, onder de welke zig bevonden Zeger van Cortryk, Zeger van Mosschere, Roger van Haerelbeke, Jan Baronaige, Thomas van Wervyck, Jan van Coeyghem, Gillis van Bavichove, Wouter van der Gracht, Gerard van Vichte, en Daniël van Belleghem. Bron: L. Blanchet, Aenteekeningen, raekende 't gonne tot Cortryk ende omstreeks voorgevalle is; verzameld uyt menigvuldige auteurs ende eventydige handschriften, Kortrijk, (1840), p. 244-245.

¹³⁹ Bull Com hist. jaarg. 1911 bl 499 Boulengiers XIII) en Gilliot I 141 fo 4.

¹⁴⁰ Ook een zekere Wilhem van Bouvekerke blijkt vermeld te zijn in 1302 in een rekening van de stad Brugge... d'Emul serie IV Tom VIII volume bl 112.

¹⁴¹ In de ommeloper van Bovekerke (1675) lezen we: *Het achste begin beginnende ten zuytoostho van voorschr beginne alsoo oostwert langst de noortstraete tot den eersten scheetwegh daert de prochie van Vlado & Bovekke scheeden sijn & vandaert noortwert langst t selve ghescheet totter watermeulenbeke genpt colaerts dam westw str langst de beke tot inde baffelstraete & is beginnende inden zuyt westhoek. De toenmalige Watermeulenbeke is de huidige Kasteelbeek. We mogen een watermolen tot het malen van granen veronderstellen nabij het kasteel Ter Heide. Ook eerder in W.H. James Weale, Les églises du doyenne de Dixmude, notices historiques et descriptives, Deuxième partie: documents, 1876, Bruges, p. 443: V. Fondation de l'anniversaire de messire Monfrant van Eessene et de Louise van der Beerst, sa femme. 1416, 18 Octobre: ...gheve derkercke ende dissche van Vladslo drie ghemete lxxxvii roeden landts, lettelt meer of min, liggheende bin den ambochte ende prochie van Bovenkercke, noortwest van der kercken, zuudt waert over den Liicen dam, tusschen den voorseiden Liicen damme ende der olie muelne an de noort side, ende der ael diinghen Willems Schillemans lande an de zuudt side, metten oost hende an Victoors Rugghes landt.....*

Het woord Liicen (dam) dient vermoedelijk gelezen te worden als Liieen en kan aanzien worden als een verbastering voor Heyen, ter Heide.

¹⁴² Gilliot VSI 141 rekening Willem van Juliers Fo XXXijV.

¹⁴³ Het nog niet helemaal duidelijk of Clays een broer was of een zoon was van Daniel. We nemen verder aan dat hij een zoon was van Daniël.

■ Panetiers van Belleghem of van Bovekerke

Door de bronvermelding *Daniel de Belleghem ou de Bovekerke*, kunnen we ons de vraag stellen welke heren eerst het ambt vervulden.

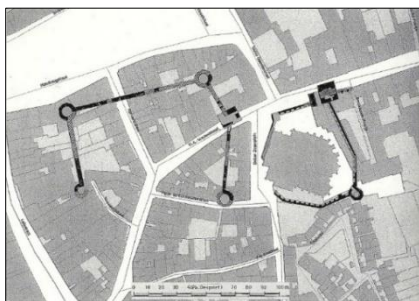
Alhoewel we Jan van Belleghem in 1234 als eerste panetier in de bronnen konden aantreffen, durven we toch het vermoeden uiten dat de heren van Bovekerke eerst het erfelijk ambt in handen hadden. We halen deze argument aan:

- Een leen in Kortrijk met de naam Het Goed van Bouvekerke is o.i. een aanduiding om een herkomst aan te duiden.
- Later zal de naam van Bovekerke steeds worden toegevoegd bij andere familienamen¹⁴⁴. Dit kan wijzen op het uiten van het oorspronkelijk rechtmatig bezit van een erfelijk ambt.
- P. D'Oudegherst noteert *un panetier mouvant de Courtray, quy est le seigneur de Bovenkerke*¹⁴⁵. Dit wijst vermoedelijk op de bezitter van het ambt.
- Jan van Bovekerke is vermoedelijk te vereenzelvigen met Jan van Bellegem¹⁴⁶ die al in 1270 een schenking deed aan de O.L. Vrouwekerk te Kortrijk.

■ van Bovekerkes in het verkeerde kamp tijdens 1302

Rond 1279 waren graaf Gwijde van Dampierre en graaf Jan II van Avesnes, van Henegouwen (°1247-†22/08/1304) in een erfenisconflict¹⁴⁷ verwickeld¹⁴⁸.

Nadien, in 1287, was Gwijde van Dampierre ook in een conflict verwickeld met Floris V, graaf van Holland, over Zeeland. Dit was een verlengstuk van een aanslepend conflict met Jan II van Avesnes, graaf van Henegouwen.

Aanduiding van de Franse burcht op het stadsplan van Kortrijk.

De spanningen liepen verder op en in 1294 volgde een Engelse-Franse oorlog. Tijdens het conflict zagen sommige Vlaamse heren dat hun leiders Filips de Schone wilden volgen i.p.v. trouw te blijven aan hun graaf. Zo veranderden Willem, heer van Wijschate en Jan III van Gistel van kamp en sloten aan bij het kamp van de Franse Koning¹⁴⁹.

Onder hen die de graaf van Vlaanderen trouw bleven bevonden zich o.a. Zeger van Kortrijk, Arnoud van Oudenaarde, Rogier van Gistel, Gerard van Rode en Daniel van Belleghem¹⁵⁰.

De troepen van de Franse koning kwamen finaal de Vlaamse steden bezetten. Om Kortrijk te beheersen bouwden ze tussen 1300 en 1301 een sterke dwangburcht¹⁵¹.

¹⁴⁴ O.a. Guillaume de Clerck, heer van Bovekerke (°1512) stadhouder in Mechelen (zie verder).

¹⁴⁵ Pierre D'Oudegherst, *Annales de Flandre de P. D'Oudegherst: enrichies de notes ...*, Volume 2, p. 544.

¹⁴⁶ Op basis van Daniel de Belleghem *ou* de Bovekerke zijn zowel Jan van Belleghem als Jan van Bovekerke leenmannen van dezelfde burggraaf.

¹⁴⁷ De Moeder van Gwijde van Dampierre, was Margaretha van Constantinopel (†1280) en zij was zowel gravin van Vlaanderen als van Henegouwen. Bij haar troonafstand op 29/12/1278 kreeg Gwijde het graafschap Vlaanderen. Bij haar dood erfde haar kleinzoon Jan II van Avesnes Henegouwen.

¹⁴⁸ Op amper 15 km van Avesnes-sur-Helpe situeert zich een dorp Dimechaux (F). In de kerk, die deel uitmaakte van de abdij van Aulne, bevindt zich een grafsteen uit 1317 van Jean de Courtrai en zijn vrouw Catherine: Inscriptie: CHI GIST MESSIRE JEHANS DE COURTRAI CHEVALIER QUI TRESPASSA EN L'AN DE GRACE M CCC ET XVII TROIS JOURS EN AOUST PRIES POUR SON AME. Tweede grafschrift: CHI GIST MADAME KATHERINE QUI FU FEME MONSEIGNEUR JEHAN DE COURTRAI.

¹⁴⁹ VAN ACKER, De Heren van Gistel tot 1545. Een overzicht, p. 275.

¹⁵⁰ J. Gailliard, *Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse*, volume 1, 1857, Maldegem, p. 447.

¹⁵¹ https://nl.m.wikipedia.org/wiki/Dwangburcht_van_Kortrijk: De bouw van de dwangburcht nam al een aanvang in 1297 onder Gwijde en werd vanaf 1300 voortgezet door de Fransen.

Een hoogtepunt van de spanningen was de Guldensporenslag in 1302.

Dat zowel Daniel als Clay van Bouvekerke in de rekeningen van Willem van Gulik verschijnen is een bijzonder interessant gegeven. Willem, kleinzoon van Gwijde van Dampierre, was het die het verzet tegen de Fransen, de Brugse Metten (18/05/1302) en de Gulden Sporenslag (11/07/1302), organiseerde¹⁵².

Uit voorgaand blijkt duidelijk dat Rogier II van Gistel, heer van Koekelare, Daniel de Bellegem ou de Bouvekerke en Clay van Bovekerke aan de Vlaamse kant stonden¹⁵³.

De Guldensporenslag werd door menig onderzoeker grondig bestudeerd. In boeken¹⁵⁴ kan men vaak een opsomming vinden van de heren die deelnamen aan het gevecht en van deze die hoogstwaarschijnlijk deelnamen:

Those who took part in the Battle of the Spurs:

According to the narrative sources and dated documents pertainin to the Bruges town accounts, it is certain that the following noblemen took part in the battle:

<i>Hendrik van Lontzen, from Limbug</i>	<i>Jan van Renesse, from Zeeland</i>
<i>Goswin van Gossenhoven, from Brabant</i>	<i>Diederik van Hondschote</i>
<i>Robrecht van Leeuwergem</i>	<i>Boudewijn van Popperode</i>
<i>Rogier de Lille</i>	<i>Otto van Steenhuize</i>
<i>Geraard van Roebaais</i>	<i>Philips van Axel</i>
<i>Willem van Boenheim</i>	<i>Jan van der Maerct</i>
<i>Geraard Ferrant</i>	<i>Jan Borluut</i>
<i>Bangeliyn van Aardenburg</i>	<i>Hendrik van Pietersheim, from Loon</i>
<i>Jacob Corthals</i>	<i>Jan van Menen, losing two horses</i>
<i>Willem de Visch</i>	<i>Zeger van Gent, the elder</i>
<i>Zeger van Gent, the younger</i>	<i>Vranke van Zomergem, losing one horse</i>

Bruges town and hotel accounts:

The following noblemen most probably did take a part in the battle:

<i>Daniel van Bellegem, losing two horses</i>	<i>Geraard van Uitkerke</i>
<i>Wouter van Roden</i>	<i>Boudewijn van Hontschote</i>
<i>Olivier van Bellegem, losing one horse</i>	<i>Jan van Hondschote, his brother</i>

Van zowel Daniel van Bellegem als Olivier van Bellegem neemt de auteur aan dat zij hoogstwaarschijnlijk aan de strijd deelnamen. Het lijkt ons mogelijk dat mensen die betrokken waren bij de voedselvoorziening niet aan het echte gevecht deelnamen. Wat het verband is tussen Daniel en Olivier is tot zover niet duidelijk.

Na de onbesliste Slag bij Pevelenberg (18/08/1304), die finaal uitdraaide op een officiële Franse overwinning, werd tijdens het verdrag van Athis-sur-Orge (23/06/1305) aan Vlaanderen een kolossale boete opgelegd van 400.000 gulden en een verplichting tot het betalen van een vergoeding aan diegenen die partij hadden gekozen voor de Franse koning.

¹⁵² Brugse Metten 18/05/1302, Gulden Sporenslag 11/07/1302.

¹⁵³ Karel de Gheldere vermeldt ook dat Willem van Cockelaere behoorde tot de 50 edellieden die Gwijde vergezelden naar Parijs (Landliederen, 1883, p. 85). E. Warlop vermeldt echter geen Willem in de Koekelaarse stamboom. Mogelijk is deze Willem de broer van Rogier II van Gistel. Of Willem in het Vlaamse kamp bleef weten we niet.

¹⁵⁴ Wij nemen de informatie over van J. F. Verbruggen, *The Battle of the Golden Spurs* (Courtrai, 11 July 1302), p. 179.

Jos De Smet¹⁵⁵ bestudeerde twee perkamentrollen¹⁵⁶ die wijzen op rekeningen van verbeurd-verklaringen in het Kortrijkse m.b.t. deze vergoeding. Hierin is er echter geen melding van een van Bovekerke, noch van de erfelijke paneterie Bouvekerke te Kortrijk-Buiten.

Maar doordat Daniel van Bovekerke aanleunde bij graaf Gwijde van Dampierre uitte we het vermoeden dat hij sedertdien zijn ambt en bijhorende paneterie in Kortrijk-Buiten kon verloor hebben.

Door E. Warlop weten we dat Daniel van Bellegem nadien, tussen 1306 en 1307, als baljuw¹⁵⁷ te Gent in de bronnen voorkomt¹⁵⁸.

Dit zou wel eens kunnen wijzen op het feit dat de nieuwe graaf van Vlaanderen, Robrecht III van Béthune (1249-17/09/1322) bij zijn aantreden op 07/03/1305 zorgde voor een bepaalde compensatie voor de getrouwen van zijn vader.

J. Van Acker vult aan, voor zij die eerder het kamp van de Franse koning kozen: *Toen de strijd uiteindelijk beslecht was met het verdrag van Athis-sur-Orge (1305) werd Jan (III) van Gistel weer opgenomen in de omgeving van de nieuwe graaf, Robrecht van Bethune. Hij bekleedde er evenwel een veel bescheidener positie dan vóór de vrijheidsstrijd.*

■ Vlaamse heren in het andere kamp

De Vlaamse heren die aanvankelijk de kant van de graaf kozen maar tijdens het verloop van het conflict de kant kozen van de Franse koning, zouden nog een lange tijd een vergoeding ontvangen van de Franse koning:

Les successeurs de Gui de Dampierre au comté de Flandre, Robert de Bethune et Louis de Nevers¹⁵⁹, étaient détestés de leurs sujets. Ce dernier avait, dans sa jeunesse, plu au peuple.

Il se retira souvent dans son comté du Nivernois et tâcha de plaire au roi de France. Les seigneurs flamands du parti des Leliaerts, tels que les sires de Ghistelles, Lichtervelde, Haveskerke, De Praet, Moerkerke et Halewyn, qui recevaient encore des pensions du roi de France, lui restèrent dévoués. Ils n'ignoraient pas que le comte avait tout à craindre de la part du roi, s'il n'exécutait pas ses ordres et que les communes flamandes, devenues tout puissantes, sous le régime de Jacques Van Artevelde, révaient un traité de paix conclure avec les communes du Brabant. Les députés se réunirent à Gand, le dernier mars 1336, et signèrent une convention pour régler en commun les questions relatives au développement des richesses commerciales et de l'industrie des deux pays.

Roger de Lichtervelde assista à cette réunion. Il jura avec les autres seigneurs flamands, par leur chevalerie, loyauté, foy pleine et serment, solennellement et publiquement fait, touchies par eulx, pour faire che, ces saintes évangiles¹⁶⁰.

¹⁵⁵ DE SMET, *Les Comptes des Confiscations de Biens opérées par ordre du comte de Flandre à Courtrai et dans la Châtellenie (1304-1305)* in *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige kring van Kortrijk*, 1931.

¹⁵⁶ Rijksarchief Brugge. "Acquisitions, carton n° 156a".

¹⁵⁷ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Baljuw>: Het ambt van baljuw kwam veelvuldig voor in Vlaanderen. Ze waren gerechtelijke en politie-ambtenaren, belast met de ordehandhaving en de misdaadbestrijding in hun ambtsgebied.

¹⁵⁸ WARLOP, II, p. 64.

¹⁵⁹ Lodewijk II van Nevers of Lodewijk I van Vlaanderen was graaf van Vlaanderen van 1322 tot 1346.

¹⁶⁰ *Annales de la Société d'émulation pour l'étude de l'histoire & des antiquités de la Flandre*, quatrième série, tome troisième, Aimé De Zuttere, Brugge, 1878, p. 49.

We lezen dat de heren van Gistel¹⁶¹, Lichtervelde, Haveskerke, De Praet, Moerkerke en Halewijn bij de Franse koning of de Leliaerts waren aangesloten.

■ Paneterie van Bovekerke na 1302

In de studie over de Guldensporenslag kwam Olivier van Bellegem naast Daniel aan bod.

In een inventaris over de periode van 1199 tot 1338 van Archives Départementales du Nord lezen we:

*à Agnès, fille de feu Olivier de Belleghem, et à Jean Le Bakee, mari de la dite Agnès, de détacher, des fiefs provenant de feu Daniel de Belleghem, ceux de la paneterie de Flandre et de Bovekerke, et d'en adhérer Willaume de La Wastine*¹⁶².

We vernemen hierbij dat Agnes, de dochter van wijlen Olivier de Belleghem, en haar echtgenoot Jean Le Bakee het leen, de paneterie van Vlaanderen en van Bovekerke van wijlen Daniel van Belleghem loskoppelen en bij erve laten terecht komen bij Willaume van de Wastine.

We konden achterhalen dat het een uitspraak betrof van een arbitrage-rechtbank¹⁶³:

1337, 9 juillet — Int jaer ons heren als men screef duzentech drie hondert ende zeuene ende dertech, den neghensten dach in hoymaent.

*Acte d'un compromis et nomination d'arbitres dans le procès pendant à la cour féodale du comte de Flandre, au château de Courtrai, sous le tilleul, "onder dlindekin", entre Agnès de Belleghem et Catherine d'Oeselghem, au sujet de la possession du bien de Mortaengen situé au dit Belleghem*¹⁶⁴.

[Compromisakte en benoeming van de arbitrage in het proces aanhangig bij het feodale hof van de graaf van Vlaanderen, in het kasteel van Kortrijk, onder de lindeboom "onder dlindekin", tussen Agnès de Belleghem en Catherine d'Oeselghem, over bezit van Mortagne in het genaamde Belleghem].

Catherine maakte deel uit van de familie van Oeselghem, die in de bronnen in 1259 voorkomt als Oulsenghien en in 1304 als Oecelghem¹⁶⁵.

We konden dan ook een vermelding Oulsenghien terugvinden in 1259: *Jean, appelé sire d'Audenarde, confirme, comme seigneur, la vente que Willaume de Oulsenghien, son homme...*¹⁶⁶.

Hieruit moet blijken dat Willaume van Oeselgem vazal was van Jan van Oudenaarde.

Vanuit deze optiek kunnen de heren van Oeselgem aanzien worden als vazallen van de heren van Oudenaarde en ook aanspraak maken op de paneterie van Vlaanderen en van Bovekerke.

¹⁶¹ Dit is het geval voor Willem (1280-1295) en Jan III van Gistel (1289-†1315), maar niet voor Rogier II van Gistel (1275-1297).

¹⁶² Archives Départementales du Nord: inventaire sommaire, Archives Civiles - Serie B, Chambre des comptes de Lille, 1872, p. 39.

¹⁶³ In 1137 had Jacob van Artevelde de opheffing van het verdrag van Athis-sur-Orge bij Filips VI van Frankrijk verkregen. Vanuit dat oogpunt mogen we veronderstellen dat discussies opgang kwamen over wie recht had op vrijgekomen goederen.

¹⁶⁴ GILLIODTS-VAN SEVEREN, Inventaire des chartes, Première série, treizième au seizième siècle, tome second, 1871-1876, p. 3.

¹⁶⁵ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Oeselgem>; deelgemeente van Dentergem.

¹⁶⁶ Inventaire analytique et chronologique des archives de la chambre des comptes, a Lille, 1865, p. 497.

Besluit

Er zijn indicaties dat nog tot 32 jaar na het verdrag van Athis-sur-Orge (23/06/1305) een geschil over een leen van wijlen Daniel van Belleghem, tussen Agnes van Belleghem¹⁶⁷, dochter van Olivier, en Catherine van Oeselghem bleef aanslepen.

Zowel de familie van Belleghem als deze van Oeselghem meenden aanspraak te maken op de paneterie van Vlaanderen en van Bovekerke bij Kortrijk.

Een uitspraak van een arbitrage aan het hof van de graaf laat finaal in 1337 het Goed van Bouvekerke te Kortrijk-Buiten bij erve overgaan naar Willem van de Wastine.

Tot zover konden nog niet achterhalen waarom Agnes, dochter van Olivier van Bellegem, de stelling innam om aanspraak te maken op het leen van Daniel de Belleghem ou *de Bouvekerke* en finaal het arbitrageproces won.

■ van Bellegem of van Bovekerke, van Kortrijk, van Halewijn en van de Woestine

Door voorgaande vernemen we dat de paneterie van Vlaanderen en van Bovekerke door toedoen van Agnes, dochter van Olivier van Bellegem in handen kwam van Willem van de Woestine.

Waarom Agnes ijverde om de paneterie in handen te laten komen van de heren van de Woestine proberen we nog te achterhalen.

■ Deurwaarders

F. Buylaert informeert ons dat de familie van Bellegem tussen 1307 en 1350 de familienaam De Deurwaerdere lijkt aangenomen te hebben¹⁶⁸. Misschien is de reden te zoeken door louter de toevoeging van een ambt of ‘beroep’ bij een voornaam, waarna de toevoeging zijn eigen leven ging leiden als familienaam.

We konden achterhalen wat voorafging:

In de loop van de 13de eeuw werd het ambt van kamerheer, dat we voornamelijk aantreffen bij de heren van Grammene, waarschijnlijk vervangen door vier erfelijke deurwaarders in Vlaanderen. Een van deze deurwaarders, Boudewijn van Belle, werd verheven tot het ambt van maarschalk van Vlaanderen¹⁶⁹. Ter vervanging van hem werd Wouter van Kortrijk als deurwaarder, of in het Frans huissier, aangesteld¹⁷⁰.

Op 28 januari 1264 werden voor deze aanstelling enkele bepalingen in een akte opgenomen:

¹⁶⁷ Agnes had nog een zus, Willemine/Guillemette, die verder nog aan bod komt.

¹⁶⁸ F. BUYLAERT, Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350-ca. 1500), p. 202.

¹⁶⁹ J. DAVID, Vaderlandse historie, vierde deel, Vanlinthout en Cie, Leuven, 1853, p. 154. *Er waren twee Maerschalken, de heeren van Belle en van Vichte; twee Pannetiers of Spysmeesters, een of meer Deurwaarders.* Seger van Belle was maarschalk in 1292: *Nous Rogier de Ghistele, Soyer de Bailleul mareschal de Flandre, Wautier de Cokeler et Danieaus ses fieus chevalier...* (Limb.-Stirum, le Chamb. de Fl., p. Just.; p. cxxi).

¹⁷⁰ B. de Troyer, Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren, Theo Luykx, Paleis der Academiën, 1961, p. 103.

De Graevin getuygd in de maend January, by opene brieven, dat Wouter van Cortryk, erfagtigen Bankeman (Banketman) van Vlaenderen, afgestaen heeft van alle de regten die hy had op de Graevelyke Keuken, voor de somme van 200 ponden vlaemsch, waer mede hy gekogt heeft 17 Bunderen lands op Belleghem (Bellinghem) de welke de Graevin vereenigde met het Leen dat aen dezen Wouter reeds toebehoorde op de zelve Prochie. Zy heeft ook den zelve, by brieven van den 29 der gezeyde maend, begiftigd met het ampt van Huissier van Vlaenderen in haer Hof¹⁷¹.

Verder vinden we nog in 1265 een vader-zoon-relatie die niet onbelangrijk is: *In de maend Februarius, onderteekende Daniël, zoón van Walterus van Kortryk, eene overeenkomst tusschen de Kerk van O. L. Vrouw van Doornyk, de Abdy van St. Pieters by Gend, en de geéne van Flines¹⁷².*

Besluit

Na Jan van Belleghem die in 1234 panetier was, blijkt Wouter van Kortrijk zijn opvolger te zijn. Wouter was immers tot eind januari 1264 *erfagtigen banketman*, wat we interpreteren als erfelijke panetier. Hij deed toen echter afstand van de grafelijke keuken om deurwaarder te worden. Het is mogelijk dat Daniel van Bellegem of van Bovekerke vanaf dan het ambt verwierf.

■ Een nieuwe genealogische draad

Een andere bron¹⁷³ van 11/09/1281, geeft te kennen dat graaf Gwijde aan zijn dierbare en getrouwe Watier de Courtray, zijn deurwaarder, een leengoed in de parochie Bellegem bezorgde om bij erfenis door te geven aan zijn gelijknamige zoon Watier (de jongere).

Watier/Wouter (de oudere) zal bij leven verder genieten van de inkomsten van het leen:

Léttres par lesquelles le Comte Gui déclare que son cher et féal Watier de Courtray, son huissier, a remis entre ses mains et dans celles de ses hommes un fief qui lui appartenait, tenu du Comte, situé dans la paroisse de Bellenghien, pour en adhérer Watier son fils: après l'adhérentement, le fils la reporta dans les mains du Comte pour laisser jouir son père, pendant sa vie, des revenus de ce fief le Comte en ravestit Watier le pere, à charge de donner à son fils trente livres monnaie de Flandre par an, et il reconnoit les avoir reçus tous deux à foi et hommage. Même date, (en françois). Quatrième cart. de Flandre, pièce 75¹⁷⁴.

We konden ook achterhalen dat Olivier, de deurwaarder, naast Agnes nog een dochter had die Willemine noemde:

Cette Willemine, ou Guillemette de Halewyn, était fille d'Olivier Halewyn, dit de Deurwaarder; elle avait épousé Guillaume de Nevele, seigneur d'Utberghe, Tannay, Oosthove en Wervick et

¹⁷¹ L. Blanchet, Aenteekeningen, raekende 't gonne tot Cortryk ende omstreeks voorgevalle is; verzameld uyt menigvuldige auteurs ende eventydige handschriften, Kortrijk, 1840, p. 238-239.

¹⁷² Goethals-Vercruysse, Jaerboek der stad en oude Casselry van Kortryk, verzameld uyt menigvuldige auteurs en hand-schriften, Eerste deel, Kortrijk, 1814, p. 232.

¹⁷³ Inventaire Chronologique des Titres des Comtes de Flandres, d'Artois et de Namur - in chambre des comptes a Lille, Quatrième cart. de Flandre, pièce 75. Ook GOETHALS-VERCRUYSEN, p 239-240.

¹⁷⁴ F. Buylaert informeert ons eveneens over deze bron en specificeert nu meer in detail dat Olivier, kleinzoon van Watier/ Wouter van Kortrijk, rond 1350 de familienaam De Deurwaerder zal dragen. (BUYLAERT, Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350-ca. 1500), p. 63 en 202).

*puis seigneur de Lichtervelde, après Roger, son oncle, mort sans enfants. Ce Guillaume de Nevele, était fils de Guillaume et de Marie de Lichtervelde*¹⁷⁵.

Uit deze bron valt tevens te achterhalen dat Olivier, de deurwaarder, nu niet alleen meer de naam van Bellegem draagt, maar samen met zijn dochter ook de familienaam van Halewijn gebruikt.

Olivier van Bellegem huwde vermoedelijk een dame uit het huis van Halewijn¹⁷⁶.

Na Jan van Bellegem, Wouter van Kortrijk, Daniel van Bellegem en Willem van de Wastine duikt de titel *panetier du comte de Flandre* in 1365 terug op. Lodewijck vander Wostinen was dan panetier in Kortrijk-Buiten van de seigneurie van Bovekerke¹⁷⁷.

*Vers ce temps-là, en 1365, un personnage de marque est signalé : c'est Louis (Lodewyck) vander Wostinen, qui pour lors possède, à Courtrai hors murs, l'importante seigneurie dite de Bovekerke (quelquefois aussi appelée Boufskerke, Bouvekerke ou même Bonnekerke*¹⁷⁸*), ayant 23 bonniers de fonds de fief et conférant à son possesseur, outre divers droits seigneuriaux, le titre de panetier du comte de Flandre*¹⁷⁹.

E. Huys¹⁸⁰ maakt een en ander duidelijk voor ons en vermeldt:

Ce que nous savons, c'est qu'en 1365 c'est un certain Lodewijk van der Woestyne qui est signalé comme seigneur de Bouvekerke et possède l'office de panetier du comte de Flandre.

F. Buylaert wist in een lijst met *namen van den ridders van Vlaendren* met opsomming van *ruddren met ghesellen* voor periode van 1384-1386 een *mer Lodewijc de Panetier* te vinden. Hij meent dat hij afkomstig is uit de familie van Bellegem – de Deurwaerdere.

¹⁷⁵ Annales de la Société d'émulation pour l'étude de l'histoire & des antiquités de la Flandre, quatrième série, tome troisième, Aimé De Zuttere, Brugge, 1878, p. 91, voetnoot 1 en verwijzend naar *généalogie composée par JEAN DE TOLLENAERE*, 1661).

¹⁷⁶ Van het huis van Halewijn weten we intussen dat zij gingen aanleunen bij het kamp van de Franse koning.

¹⁷⁷ A.R.A., Rekenkamer, 1059, f° 144v-145r..

¹⁷⁸ Bovekerke wordt in de bronnen ook aangetroffen als Boufskerke, Bouvekerke of Bonnekerke. Bonnekerke staat zo na Coukelare genoteerd in een oplijsting "Abbas sti Bertine in Sto audomaro" (Liste des bnfices du diocese de Tournay, Divisée par Doyennetz avant l'Erection des nouveaux evechés, par Philippe 2 Roi d'Espagne en 1550, Bulletins de la Société historique et littéraire de Tournai, Volume 16, p. 209.

¹⁷⁹ Le Cercle Royal Historique et Archéologique de Courtrai - Mémoires - 1936, (p. 149-176), p. 152.

¹⁸⁰ Emiel Huys, Les vander Woestyne au Courtrais et au quartier d'Ypres - Gloires et Revers.

■ Synthese

Om alle voorgaande informatie beter te kunnen volgen plaatsen we de beschikbare informatie in chronologische volgorde in een synthese tabel.

	van Bellegem, van Bovekerke, van Kortrijk, van Halewyn, van de Woestine
1234	Jan van Bellegem is als dispensator, hoofdpanetier belast met het beheer.
1257	Jean, <i>dit sire d'Audenarde</i> , schenkt grond aan Jean de Ballenghien son sergant.
1264	Wouter van Kortrijk (de oudere) is opvolger van Jan van Bellegem maar doet afstand van zijn rechten op de grafelijke keuken. Hij wordt deurwaarder.
1265	Daniel, zoon van Walterus van Kortrijk, ondertekende een overeenkomst.
1270	Jan van Bovekerke en Magdaleine schenkt een leen aan O.L.Vrouwkerk van Kortrijk.
1272	Daniel van Bellegem ondertekent een akte.
1281	Deurwaarder Wouter van Kortrijk (de oudere) heeft een zoon die ook Wouter van Kortrijk (de jongere) heet en deze erft een leen in de parochie Bellegem.
1284	Jan David van Bellegem is eveneens erfelijk deurwaarder en verkoopt dit ambt aan Walter van Kortrijk.
1288	Daniel alias Danekin is panetier en aanwezig in Wijnendale. Hij heeft een moeder die Marguerite heet.
1297	Daniel van Bovekerke schenkt grond aan de abdij van Hemelsdale in Werken.
1302	Daniel van Bellegem is panetier.
1302	Daniel de Bellegem ou de Bovekerke en Clais van Bovekerke zijn vermeld in de rekeningen van de Guldensporenslag. Olivier van Bellegem is ook vermeld.
1337	Agnes is dochter van Olivier van Bellegem en laat de paneterie overgaan naar Willem van de Woestine.
1365	Lodewijck vander Wostinen is panetier.
1384	Lodewijc is panetier.
1398	Willemine is dochter van deurwaarder Olivier van Halewyn.

■ Conclusie

Uit voorgaande dienen we te begrijpen dat het ambt van dispensator-panetier sedert 1234 in de bronnen verschijnt bij Jan van Bellegem. Het ambt ging over of zou gaan naar Wouter van Kortrijk (de oudere), die het erfelijk recht had op de grafelijke keuken, wat we interpreteren als het ambt panetier. Jan van Bellegem was in dit geval quasi zeker de vader van Wouter van Kortrijk. Vermoedelijk huwde Wouter een dame uit de familie van Kortrijk waardoor hij deze familienaam kon aannemen.

Wouter van Kortrijk (de oudere) deed in 1264 afstand van het ambt van panetier om benoemd te worden tot deurwaarder¹⁸¹.

Als Jan van Bellegem in dat jaar nog leefde¹⁸², dan impliceert dit dat Wouter van Kortrijk in de toekomst, bij het sterven van zijn vader, niet meer het recht had om nog het bijkomend ambt van panetier te kunnen erven.

Het ligt voor de hand dat iemand anders het ambt van panetier diende te vervullen.

In 1270 leefde een Jan van Bovekerke (1270) die samen zijn vrouw Magdaleine een schenking deed aan de O.L. Vrouw kerk in Kortrijk. Of we hem mogen vereenzelvigen met Jan van Bellegem (1234) is onduidelijk maar niet onmogelijk.

Jan David van Bellegem verkocht in 1284 zijn ambt als erfelijk deurwaarder aan Wouter van Kortrijk¹⁸³. We veronderstellen dat het ambt van deurwaarder erfelijk werd doorgegeven van vader op zo(o)n(en) waardoor de kans groot is dat Jan David van Bellegem en Wouter van Kortrijk broers waren. E. Warlop stelt zich de vraag of Jan David van Bellegem, ook als broers Rogier II en Daniel¹⁸⁴ had en of beiden ook grafelijk deurwaarder waren?¹⁸⁵.

We weten dat Daniel van Bellegem (1288) vier jaar later met zekerheid panetier is. Zijn familienaam van Bellegem wordt in 1302 verbonden met *van Bovekerke*.

Hoogstwaarschijnlijk werden er onderlinge afspraken gemaakt over het bezit van ambten. Een verkoop- of ruilvereenkomst voor het ambt van panetier mag dan verondersteld worden.

Na Daniel evolueert het panetier ambt niet meer verder in de kringen van Bellegem of *van Bovekerke*. Het conflict van 1302 ligt quasi zeker aan de basis. Daniel werd nog baljuw te Gent. Het ambt van panetier kwam later¹⁸⁶, in 1365, terecht bij de heren van de Wastine/Wostine¹⁸⁷.

Daar waar we tot 1302 het woord *van Bovekerke* in het Kortrijkse nog konden interpreteren zowel als een familienaam als een toponiem, verwijst sinds de heren van de Wastine, seigneur de Bouvekerke nog louter naar de locatie van de seigneurie Bovekerke gelegen in *Courtrai hors murs* of m.a.w. naar het Goed van Bouvekerke.

¹⁸¹ Het ligt voor de hand dat ambt van deurwaarder voortvloeiend uit het ambt van kamerheer een hogere rang had dan panetier.

¹⁸² In 1257 ontvangt Jean de Ballenghien nog een schenking van drie bunders grond van Jan van Oudenaarde. In 1259 bevestigt hij nog een akte. Bron: Joseph de Saint-Génois, *Monumens anciens essentiellement utiles à la France, aux provinces de Hainaut, Flandre, Brabant...*, Tome premier, première partie, Lille, l'imprimerie de Léonard Danel, 1782 met inventaire chronologique des Tirres de Flandre, à la Chambre des Comptes à Lille, (Cartulaire rouge, respectievelijk stuk 38 en 42).

¹⁸³ Wouter van Kortrijk de jongere lijkt het meest logisch.

¹⁸⁴ Het betreft Daniel van Bellegem de erfelijke panetier, die later de vermelding heeft Daniel de Bellegem ou de Bovekerke.

¹⁸⁵ WARLOP II, p. 63.

¹⁸⁶ Door de lange nasleep van 1302 denk we dat niemand tussen Daniel van Bellegem en Willem van de Wastine/Wostine het ambt van panetier vervulde.

¹⁸⁷ Waarom het ambt van panetier bij een van de Woestine terecht komt is nog niet duidelijk, maar opvallend is wel dat panetier Gerard van Roden (†1234), heer van het Oosthof te Snellegem, gehuwd was met Margareta van de Woestine.

■ Verwantschappen als zoekcriterium

We kwamen door het volgen van het ambt van panetier tot de bevinding dat de paneterie in Kortrijk en het bijhorende ambt na Daniel van Belleghem of *van Bovekerke*¹⁸⁸, door tussenkomst van Agnes van Bellegem, ook gekend met de familienaam van Halewijn, terecht kwam bij de heren van de Wastine/Wostine.

Wat echter het precieze verwantschap is tussen deze families is nog steeds onduidelijk. Misschien is er onvoldoende informatie voorhanden om dat ooit precies te kunnen achterhalen. In elk geval zijn de opgedoken familienamen indicatief voor onze verdere zoektocht.

■ Het Oosthof te Koekelare

Meerdere historici hebben zich in het verleden gebogen over het bezit van het Oosthof in Koekelare.

Door het chronologisch bezit van Oosthof te achterhalen kunnen we mogelijk een deel van het genealogisch onbekende overbruggen.

Spaenhiers wisten te achterhalen dat het Oosthof in Koekelare na in bezit te zijn van de heren van Koekelare achtereenvolgens in handen kwam van de families de Visch, van Halewyn en de Montmorency¹⁸⁹.

De recente studie van K. Vandenbussche¹⁹⁰ zorgt voor meer gedetailleerde informatie: Nicase/Nicolaas *van Koekelare* had volgens het leenregister van 1325-1340 het Oosthof in bezit. Zijn zoon Jan *van Koekelare* erfde de *manoir* vóór 1365. Jans dochter Marie *van Koekelare* (°1362, 1375) erfde vervolgens het leen. Zij huwde met Jan de Visch, heer van Capelle¹⁹¹.

Moule en zegel van Marie *van Coukelaere*, vrouw van Jean seigneur de Kapelle, 14-11-1378¹⁹².

¹⁸⁸ Verwijzend de eerdere bronvermelding de Belleghem ou de Bouvekerke.

¹⁸⁹ DEWILDE, HEUS, VANDEWALLE, Het Oosthof te Koekelare, Interimverslag 1988-1998, Archeologie in Vlaanderen V, p. 181.

¹⁹⁰ VANDENBUSSCHE, De Koekelaarse lenen van de Burg van Brugge in de 14de en 15de eeuw, JBS 2018, Spaenhiers.

¹⁹¹ Volgens M. LOUIS COUSIN, Notice Historique sur les anciens seigneurs de Capelle, p. 245-246 (in Mémoires de la société Dunkerquoise, 1857) gaat van Capelle terug tot les seigneurs de Capelle, commune de West-Cappel, Canton de Bergues, arrondissement de Dunkerque.

¹⁹² RAB, Chartes diverses, chartes aux n° bleues, 4651; Verzameling zegelafgietsels van het Algemeen Rijksarchief, nr. 21255, R. Laurent. Met dank aan Wouter Staelens.

De zegel van Marie van Koekelare bevat duidelijk twee delen. Een deel bevat het wapenschild van Koekelare. Het ander deel voor haar man Jean van Capelle bevat twee vissen omgeven door dubbele kruisjes¹⁹³.

Van Jean van *Bovenkerke* (08/09/1363), schepenen van het Brugse Vrije, is in het Rijksarchief ook een moule en zegel te vinden.

Het betreft een zegel met dubbel krukkenkruisjes en lijkt hierdoor een variant van het wapen van *Bovekerke* (?).

Is dit een combinatie van *Couckelaere* en de Visch, van Capelle?

Moule en zegel van Jean van *Bovekerke* (08/09/1363)¹⁹⁴.

Door het huwelijk van Marie van Koekelare met Jean van Capelle ging het bezit van het Oosthof over van de heren van *Koekelare* naar de (familie) de Visch, heren van Capelle.

Na Jan de Visch (†15/07/1413), die in Koekelare optrad als een soort dorpsheer, kwamen achtereenvolgens zijn zonen Jacob (†1442-43), Riquaard (†30/04/1447) en Maarten de Visch seigneur des Chapelles, Tourcoing, Coxelare (†27/03/1453) in het bezit van het Oosthof.

J. Tytgat vermeldt slechts één volgleen van het Oosthof in Bovekerke. In de 15de eeuw (leenheer Maarten van de Capelle) vermeldt hij een leen van 26 gemeten in Bovekerke, dat in handen was van Perone van *Bovekerke*, dochter van Heinricx en getrouwd met Clais Schengaerts¹⁹⁵.

A. Goethals deed genealogisch onderzoek¹⁹⁶ en kon Peronne (Petronille)¹⁹⁷ de *Bovekerke* ou Bove(n)kerke († na 1450) en Clais (Nicolas) Schengaerts terugvinden.

Zij was de dochter van Heynric (Henri) van Bovekerke (†06/07/1419).

Van haar zijn nog 3 ooms gekend Jan (Jehan) le verrier (1393-1408 te Ieper, nov. 1398 *bailli de Leke*, † na 1410), Casin (Colart) le verrier (°Ieper, 1394 te Ieper, 1393-1404 te Mons, †na 1438) en Georges (Joris, ook als Risin in 1376 in de rekeningen van Ieper van de draperie) gehuwd met Marie de Croix.

De vader van Casin (Colart) was vermoedelijk Nicasius (Nicaise) van Bovekerke.

¹⁹³ Dubbele kruisjes verwijzen mogelijk naar de Heilige Geest.

¹⁹⁴ RAB, Chartes diverses, chartes aux n° bleues, 4428; Verzameling zegelafgietsels van het Algemeen Rijksarchief, nr. 21169, R. Laurent. Met dank aan Wouter Staelens.

¹⁹⁵ J. TYTGAT, De heerlijkheid Het Oosthof te Koekelare, De Vlaamse Stam, 1977, p. 101-108 en p. 121-126

¹⁹⁶ Terug te vinden op het internet als "Histoire et généalogie de la famille de BOVEKERKE ou DESSUSLEMOUSTIER et de ses alliances".

¹⁹⁷ Haar oudere broer was Nicasius of Nicaise met vermelding in 1421 te St. Riquier en in 1420 en 1438 in Zeeland.

K. Vandenbussche informeert ons verder dat Jacob van der Capelle (†1442-43) rond 1420 in discussie lag met Pieter van Belle van het Zuidhof, over het jacht- en visvangstrecht in het Ambacht van Koekelare. Jacob meende dat hij van oude tijden dat recht bezat, terwijl Pieter van Belle hem dat betwistte. Hoewel dat recht niet expliciet in de oude leenregisters vermeld stond, deed de Raad van Vlaanderen op 16 mei 1421 een uitspraak in het voordeel van Jacob van der Capelle. Van Belle mocht hem op geen enkele manier verhinderen of verstoren in het uitoefenen van dit recht op straffe van het betalen van 1000 nobels¹⁹⁸.

K. Vandenbussche illustreerde zijn artikel voor Riquaard van der Capelle met onderstaande figuren¹⁹⁹:

Links: weergave van een glasraam in de St.-Jozefkapel, aangebracht van de zestien kwartieren van de familie van de Capelle. (Stichting de Bethune, Handschrift C. Van Tieghem de ten Berghe e.a., St.-Donaaskerk, p. 131). Rechts: tekening van de grafsteen van Riquaard van der Capelle. De tombe bevond zich in de St.-Salvatorskerk in Brugge (Stichting de Bethune, Handschr. C. Van Tieghem de ten Berghe ea., Onze-Lieve-Vrouwekerk, dl.1, p. 18).

Detailweergave van het wapenschild²⁰⁰. Het wordt ook omschreven als:
La Chapelle, dit Devisch. D'argent à 2 poissons adossés, de sable, semé de croix recroisettées.

We stellen vast dat de opbouw van het wapenschild van Riquaard de Visch werd aangehouden zoals van zijn vader Jean. Het bevat eveneens de twee vissen, maar nu enkelvoudige krukkenkruisjes²⁰¹ zoals we die kennen bij het wapenschild van Bovekerke.

¹⁹⁸ Gent Rijksarchief, Raad van Vlaanderen, 2344, f. 103r. In die jaren stond 1 nobel gelijk aan 60 Vlaamse groot of een vierde van een pond groten Vlaams (cf. voetnoot 39 in VANDEBUSSCHE, JBS 2018).

¹⁹⁹ Overname uit VANDENBUSSCHE, De Koekelaarse lenen van de Burg van Brugge in de 14de en 15de eeuw, JBS 2018, Spaenhiers, p. 273 en p. 275.

²⁰⁰ Het valt ons ook op dat het wapenschild van Capelle aan de IJssel (NL) ook twee vissen bevat met dezelfde opstelling. Ligt het huwelijk van Catharina van Assendelf en Joost van Halewyn, heer van Capelle aan de basis?

²⁰¹ Het krukkenkruis is een heraldisch element in de vorm van een gewoon kruis waarvan elk uiteinde van een dwarsbalk is voorzien. Het krukkenkruis is vooral door de kruistochten bekend geworden.

■ Familie de Visch?

We konden in een zegelinventaris²⁰² deze interessante vermelding vinden:

3248 *Poisson (Olivier le), de Bellenghien Flandre* 1303

Ontegensprekelijk treffen we hier Olivier van Bellegem, die samen met Daniel de Belleghem ou *de Bouvekerke* in 1302 werd vermeld.

Olivier is volgens deze inventaris dus gekend als *le Poisson*, of in het Nederlands vertaald als *de Visch*.

We herinneren ons ook dat we dezelfde Olivier aantreffen als vader van Willelmine of Guillemette van Halewijn, cf. *Cette Willelmine, ou Guillemette de Halewyn, était fille d'Olivier Halewyn, dit de Deurwaarder*.²⁰³

Het is gevaarlijk om op basis van één woord t.t.z. *le Poisson* of *de Visch* een verband te leggen tussen het Oosthof in Koekelare en van Olivier van Halewijn van Bellegem.

We konden echter in een publicatie²⁰⁴ die verscheen n.a.v. de studiedag in Oostende op 25/11/2011 onder de titel 'Vissen in het verleden, een multidisciplinaire kijk op de geschiedenis van de Belgische zeevisserij', lezen dat Willem van Halewyn, raadsheer²⁰⁵ van de hertog van Bourgondië en baljuw van Brugge in de late 14de eeuw – vroege 15de eeuw het bevel had over de vissers van Walraeversijde²⁰⁶.

Hiermee hebben we alvast een indicatie dat de familie van Halewyn in hoge kringen vertoefde en al generaties wat te zeggen had over de visserij.

■ van Halewijn en van Capelle

We willen nog enkele onderwerpen aanhalen en onder de aandacht te brengen:

In een Nederlands boek²⁰⁷ konden we lezen *Catharina van Assendelf, hadde eerst te man Adriaan van Polanen van der Lekke, daar na Joost van Halewyn, Heer van Capelle, stierf zonder oir in den Hage den 5 Augusty 1449*²⁰⁸, hy was een broeder van den Baanderheer van Halewyn in Vlaanderen.

²⁰² Inventaire et documents publ. par ordre de l'Empereur, Inventaire des sceaux, Impr. Impériale, 1863, p. 38.

²⁰³ In de literatuur over de Slag bij Gavere (23/07/1453) vinden we tevens de verwantschap tussen van Halewijn en van Bellegem terug: *A la tête de cette illustre maison était Jean II, fils de Wautier IV, qui avait combattu à Gavre, aux côtes de Philippe le Bon, avec 44 chevaliers et 6 écuyers de son nom et de son Blason. Seigneur de Halluin, de Bellegem, et, par sa femme, de Commynes...* (RENET, Beauvais et le Beauvaissis dans les temps moderne, Slatkine, Geneve, 1977, p. 115).

²⁰⁴ Lescrauwaet, A.-K.; Debergh, H.; Ervynck, A.; Fockedeij, N.; Pieters, M.; Seys, J.; Mees, J. (Eds). (2011). Abstractenboek studiedag "Vissen in het verleden. Een multidisciplinaire kijk op de geschiedenis van de Belgische zeevisserij". VLIZ Special Publication, 54. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. 112 pp.

²⁰⁵ Men maakt de vergelijking met een huidige minister.

²⁰⁶ D. TYS, Get a history, become a criminal: de vissers-piraten van Walraeversyde, Sessie 1: overheidsinmening in de zeevisserij, p. 12-20.

²⁰⁷ A. Ferwerda, Nederlandsch geslacht- stam- en wapenboek, Amsterdam, MDCCLXXXV (=1785), hoofdstuk Assendelf 7 generatie (geen pagina nr.).

²⁰⁸ K. Vandenbussche (verwijzend J. DE RIEMER, *Beschryving van 's Graven-Hage*, p. 355 en J. GAILLIARD, o.c., p. 219.) situeert haar sterfdatum op 15 augustus 1494. Wellicht waren de Romeinse getallen bij de dag en het jaar verwarrend.

Hiermee hebben we opnieuw een indicatie voor de verwantschap tussen van Halewyn en van Capelle²⁰⁹. Dat Joost een broer was van baanderheer²¹⁰ Willem van Halewyn, toont opnieuw aan dat de heren van Halewyn in hoogste kringen te situeren waren.

■ Nogmaals van Halewyn

Jacoba²¹¹ van der Capelle (†1488/1489), dochter van Maarten de Visch seigneur des Chapelles, Tourcoing, Coxelare erfde vervolgens het Oosthof. Zij huwde met Wouter van Halewyn, heer van Maldegem. Dit huwelijk lijkt een indicatie voor een nieuw verstevigd verwantschap tussen de familie van Halewyn en de eerdere bezitters van het Oosthof, zijnde *van Koekelare*, van Cappele met indicaties voor de Visch waarmee we via een andere tak eveneens opklimmen tot van Halewyn.

We citeren hierbij nog F. Buylaert: *In de kasselrij Veurne is zowel een adellijke familie De Visch, heren van der Capelle, als een adellijke familie van der Capelle bekend. Dat het om één familie gaat blijkt uit de omschrijving van de heerlijkheid Capelle: zowel Jan de Visch, heer van Capelle (1366), als Jacquemine fa. Martin van der Capelle (1457) waren respectievelijk heer en vrouwe van een heerlijkheid die zich uitstreckte in de parochies Woumen, Sint-Jacobs-Capelle en die afhing van de Burg van Veurne. De in 1450 bekende Martin de Visch, heer van der Capelle, was de zoon van Jan de Visch*²¹².

Besluit

Door bovenstaande mogen we quasi zeker voor de 14de-15de eeuw een sterk verwantschap aannemen tussen van Halewyn, van Bellegem, van de Capellen de Visch en het Oosthof te Koekelare²¹³.

Rekening houdend met de indicaties over de visserij mogen we het vermoeden uiten dat de Visch aanvankelijke een toevoeging bij een andere familienaam was o.r.v van het visbeheer.

De vermelding de Visch kwam dan ook maar beperkt voor als een geïnterpreteerde familienaam²¹⁴ van de bezitters van het Oosthof.

■ van Koekelares in het Kortrijkse?

We konden vaststellen dat het Oosthof van de heren *van Koekelare* door huwelijken overging naar van Halewyn. Daarmee hebben we mogelijk ook de reden waarom de familienaam *van Koekelare* op de achtergrond geraakte of verdween²¹⁵.

E. Warlop deed intens een onderzoek tot de jaren 1300, maar hij kon maar een heel beperkte stamboom van de heren *van Koekelare* opstellen.

²⁰⁹ De ouders van Joos van Halewyn zijn Wauthier van Halewyn, Seign d'Halluin, Velleghem, Lauwe, Roc, Westhove, Ascqet, Annappes (†08/10/1441) x Jacqueline de Visch (Wisch), Dame de West-Cappelle, Aspre, Cocqlaër, et Tourcoing (†1488<†1489).

Joos van Halewyn wordt dus via zijn moeder (dame van West-Cappelle), heer Capelle.

²¹⁰ Wikipedia: Een baanderheer, bannerheer, banierheer of baenrots (verbastering uit het Duits: Bannerherr) of banneret was een feodaal heer die een hogere rang in de ridderlijke hiërarchie bezat. Hij beschikte zelf over een aantal leenmannen die aan hem trouw en (militaire) bijstand verschuldigd waren en had het recht in oorlogstijd een eigen wapen te voeren.

²¹¹ Ook Jacquemine of Jaqueline.

²¹² F. BUYLAERT, Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350-ca.1500), p. 732.

²¹³ Verder zullen we nog zien dat Kortrijk en Koekelare ook al eerder, in de 13de eeuw, verbonden was door huwelijk.

²¹⁴ Het ligt voor de hand dat de Visch toch op andere plaatsen evolueerde naar een familienaam.

²¹⁵ De familienaam (van) Keukeleire lijkt ons een overblijfsel en is te zien als een verbastering voor (van) *Koekelare*.

Het kan niet zijn dat er niet meer nakomelingen waren, daarom menen we dat ook in de kringen van de families van Bellegem, van Halewyn/de Halluin... van Kortrijk familieverwantschappen dienen te zoeken.

We hadden ook al eerder in dit artikel aangetoond dat de leden van het huis *van Bovekerke* wat te doen hadden in het Kortrijkse. Daarbij lijkt er ons een verband te zijn tussen de heren van Koekelare, van Bovekerke en van Bellegem, van Kortrijk²¹⁶.

Het valt ons op dat bij de heren *van Koekelare* meerdere figuren met de voornaam Walter - die we mogen gelijkstellen met de voornaam Watier/Wouter - te vinden zijn die elkaar opvolgden. We stellen ons de vraag of we deze Walters/Wouters van Kortrijk²¹⁷ kunnen terugvinden in Warlops-stamboom van de heren *van Koekelare* na Walter III?

De sleutels tot de oplossing liggen mogelijk bij de antwoorden op deze vragen:

- Daniel II van Koekelare heeft met zekerheid Walter V *van Koekelare* als vader. Is deze Walter te vereenzelvigen met Walter van Kortrijk (de oudere of de jongere)?
- Van panetier Daniel van Bellegem weten we dat zijn moeder Marguerite was. Als we Daniel de Bellegem ou *de Bovekerke* mogen vereenzelvigen met Daniel II *van Koekelare*, dan moet Marguerite de vrouw geweest zijn van Walter V van Koekelare of Wouter van Kortrijk.
- Zijn Daniel van Bellegem en Olivier de Bellegem²¹⁸ die samen in de bronnen van 1302 voorkomen broers of neven?

²¹⁶ We wezen eerder op het feit dat het ambt van deurwaarder erfelijk werd doorgegeven van vader op zo(o)n(en) waardoor de kans groot is dat Jan David van Bellegem en Wouter van Kortrijk broers waren.

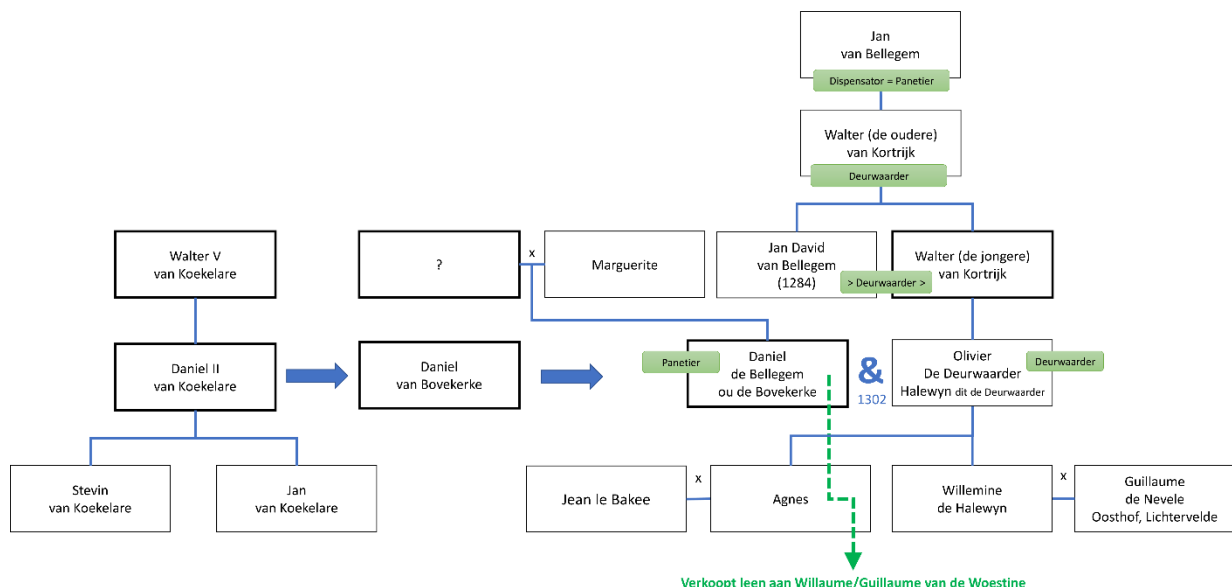
²¹⁷ We mogen hier geen relatie leggen of zoeken met de stamboom van de burggraven van Kortrijk.

²¹⁸ Agnes, eerder vernoemde dochter van Oivier, heeft nog een zus Willelmine: Cette Willelmine, ou Guillemette de Halewyn, était fille d'Olivier Halewyn, dit de Deurwaarder; elle avait épousé Guillaume de Nevele, seigneur d'Utberghe, Tannay, Oosthove en Wervick et puis seigneur de Lichtervelde, après Roger, son oncle, mort sans enfants. Ce Guillaume de Nevele, était fils de Guillaume et de Marie de Lichtervelde (la Généalogie composée par JEAN DE TOLLENAERE, 1661).

We suggereren geen oplossing maar willen louter de aandacht vestigen op onderstaande vaststellingen. Hieronder de beschikbare en te overwegen gegevens:

- Walter III *van Koekelare* (1218—1235) huwde Agnes van Kortrijk (1233-1249). Door het huwelijk kon Walter III aanspraak maken op de titel heer van Kortrijk;
- E. Warlop weet met zekerheid dat uit dit huwelijk Walter IV *van Koekelare* (1247-1279) werd geboren;
- Walter IV *van Koekelare* kon bijgevolg aanspraak maken op de titel heer van Kortrijk;
- Walter IV *van Koekelare* zouden we dus kunnen vereenzelvigen met een Wouter van Kortrijk;
- E. Warlop kon na Walter IV *van Koekelare* de opvolging van Walter V *van Koekelare* niet garanderen. De vader/zoon-opvolging van twee Wouters vinden we terug in de bron van 11/09/1281;
- Wouter (de jongere) had een zoon die Olivier van Belleghem noemde;
- Olivier van Belleghem werd daarbij teruggevonden naast Daniel de Belleghem ou *de Bovekerke* tijdens de Gulden Sporenslag (1302)²¹⁹;
- Agnes, dochter van Olivier, komt in de akte voor om de paneterie van Daniel (de Belleghem ou *de Bovekerke*) over te dragen;
- Zowel het ambt van panetier als van deurwaarder is te volgen in deze familie;
- We stellen daarbij nog vast dat de voornamen Daniel bij *van Koekelare* lijkt overgenomen te zijn van de vader van Agnes van Kortrijk, zijnde Daneel (1198-1233).

■ Grafische voorstelling

Grafische voorstelling van de synthese op basis van de informatie die voortkwam uit het onderzoek naar het ambt van panetier en deurwaarder binnen de heren van Kortrijk en van Bellegem.

²¹⁹ Door een reconstructie van de edelen in de Guldensporenslag bij Kortrijk op basis van primaire bronnen: Frederik Buylaert, Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350-ca. 1500), p. 64, verwijzend naar Verbruggen, De slag der Guldensporen, p. 234-5.

Bedenking en besluit

Indien voorgaande²²⁰ correct zou zijn dan kunnen we...

... E. Warlops onzekere opvolging na Walter IV van Koekelare door Walter V voor zeker aan-nemen.

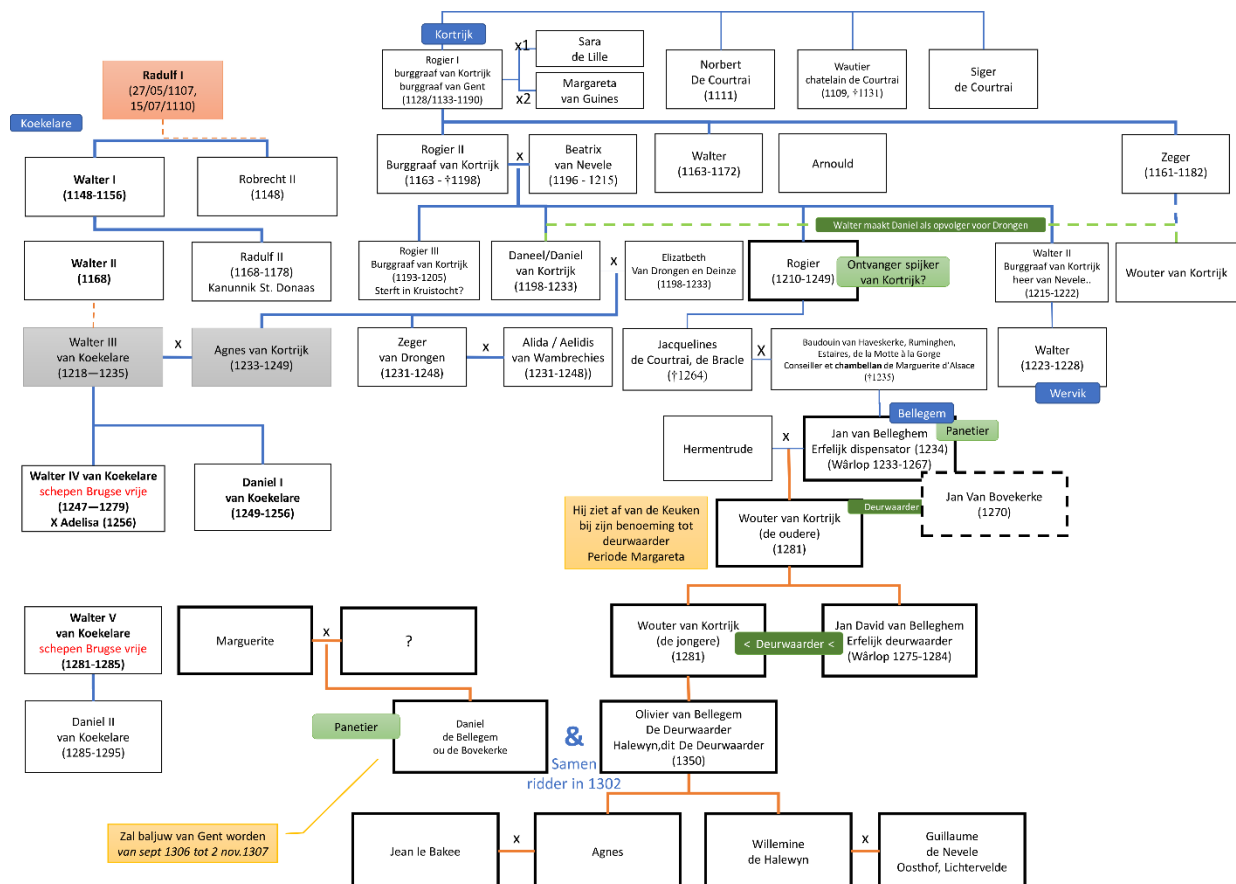
... Walter IV van Koekelare door het huwelijk van zijn vader Walter III met Agnes van Kortrijk, vereenzelvigen met Wouter van Kortrijk (de oudere).

Aangezien het panetiersambt in het huis van Bellegem zit, suggereert E. Warlop de mogelijkheid om Jan van Bellegem (1233-1267), die erfelijk dispensator is, als zoon te overwegen van Rogier I van Bellegem (1187-1202). E. Warlop vermoedt van Rogier I dat hij mogelijk de ontvanger was van de spijker²²¹ van Kortrijk.

Van een ontvanger weten we dat hij een verantwoordelijke is voor het financieel administratief luik. Een dispensator heeft een identieke verantwoordelijkheid voor het beheer van de paneterie.

Het is goed mogelijk dat E. Warlop een correcte veronderstelling maakte!

Samenvattende figuur

Grafische voorstelling van het mogelijke grotere kader.

²²⁰ Vooral de bron uit 1281 is bepalend.

²²¹ Een spijker is een synoniem voor een graanschuur. Een 'ontvanger' kan gezien worden als een 'beheerder'.

■ Bovekerke als constante in de slipstream van de hogere kringen

We konden eerder lezen dat sedert 1302 het ambt van panetier niet meer in bezit was van de heren van Bellegem of *van Bovekerke*. Nadien, in de jaren 1306-1307, verscheen Daniel van Bellegem *van Bovekerke* als baljuw in Gent. In die hoedanigheid verwachten we dat hij betrokken was bij Gentse gerechtelijke en politionele taken. Van een baljuw weten we immers dat die belast was met de ordehandhaving en de misdaadbesteding.

■ Jan de Visch als klerk

In een memorieboek²²² van Gent konden we lezen dat Jan de Visch in de jaren 1342-1343 een schepenklrek was. Hij stond toen in een uitgavenoverzicht van *Cleedinghe en Pensioenen* tussen 15/08/1342 en 15/08/1343. Jan stond er gerangschikt bij de *Clerken van Scepenen van der Keure*²²³. Of dit Jan de Visch (†15/07/1413)²²⁴ is die later huwde met Marie van Koekelare (°1362, 1382) is moeilijk te achterhalen, maar niet onmogelijk.

Aangezien er tussen 1343 (het eindjaar uit het overzicht) en 1413 (zijn gekende sterfdatum) een tussentijd is van 70 jaar, ligt het in dat geval voor de hand dat Jan de Visch dan nog heel jong zou zijn.

Het boek vermeldt ook *Jan de Visch alse clerc*²²⁵. Dit gegeven gecombineerd met het relatief klein bedrag²²⁶ t.o.v. andere klerken, laat ons veronderstellen dat hij dan moet gezien worden als een jonge *clerc oft cnap*e in opleiding²²⁷ bij een schepen van Gent.

Opmerkelijk is ook dat Jan de Bake/Jean le Bakee tweemaal in hetzelfde overzicht staat²²⁸. Hij fungeerde in Gent als deken²²⁹ van de volders en was minstens betrokken bij twee opstanden²³⁰.

²²² Annales de société d'émulation de Bruges, troisième série, tome huitième, Bruges, 1873, (geen titelblad), hoofdstuk IV Stads Rekeningen van Ghent, p. 299. Als opmerking vermelden wij dat ten tijde van de opleiding van Jan de Visch, er tussen 1342 en 1343 een *Gillis de Clerc*, in de *Velstrate, schepenen van der keure* in hetzelfde overzicht stond van *Cleedinghe en Pensioenen*.

²²³ De keur, of 'keure' zoals de gebruikelijke naam was, omvatte alle privileges en gerechtelijke bevoegdheden van de ambachten binnen het graafschap.

²²⁴ Zijn ouders waren Guy de Visch (°1330) en Marguerite van Axel (°1335, †1418).

²²⁵ Annales de société d'émulation de Bruges, troisième série, tome huitième, Bruges, 1873, (geen titelblad), hoofdstuk IV Stads Rekeningen van Ghent, p. 308.

²²⁶ Jan ontving 6 lb gr. 240 lb pay. Andere klerken ontvingen: Jan uten Hove 200 lb par 666½, Willme de Bomere 12 lb gr. 480 lb pay, Jacob uter Moerstrate 7 lb gr. 280 lb pay, Jan Tolving 4 lb gr. 160 lb pay (lb=Libra (pond), pay=parisis (Parijse pond verschillend van de Vlaamse pond).

²²⁷ Adellijke vaders brachten hun zonen naar een bevriende heer om zorg te dragen voor de opvoeding. Tot 14, 15-jarige leeftijd verzorgden zij als page allerlei klusjes. Tijdens de periode dat de jongen page was, leerde hij met name de juiste omgangsvormen (hoffelijkheid, eer, moed, trouw) in de ridderlijke wereld.

Als een page in de ogen van de heer blijk gaf over de juiste kwaliteiten te beschikken en lichamelijk sterk genoeg was, werd hij knaap. De knaap vergezelde steeds zijn heer. Was de heer een ridder dan droeg de knaap het schild, vandaar de naam schildknaap (naar Wikipedia).

Met de vermelding klerk weten we dat Jan de Visch administratieve taken leerde. In september 1344 trok Jan mee met zijn heer naar Oudenaarde om daar *stede te houden*.

²²⁸ Hij staat genoteerd onder de hoofding *Dekenen en Beledere van den Volle Ambachte* en als deken bij de *ontfanghers van den Renten*.

²²⁹ Een deken is binnen een gilde de hoogste gezagdrager. Aangezien Jan de Bake dan al de deken was, weten we ook dat hij ouder moet zijn Jan de Visch.

²³⁰ Jan de Bake trok op 13/09/1342 als vertegenwoordiger (*doyen*) van de volders (*foulons*) vanuit Gent mee met een compagnie boogschutters naar Oudenaarde om er een opstand (16/09/1342-28/09/1342) te onderdrukken. (Bron: Conspiration d'Audenarde sous Jacques van Artevelde (1342), Critique historique avec les pièces inédites de procès, in Société d'Emulation pour l'Histoire et les Antiquités de la Flandre Occidentale, Annales de la Société d'Emulation de Bruges, 1873, p. I-XLIV.

Den maandag 2 mei 1344-1345 had er een hardnekkig gevecht plaats tusschen de wevers en de volders uit oorzaak dat deze laatsten voor hun arbeidsloon 4 deniers op ieder stuk laken meer eischten. De wevers, door de drapiers aangezet, weigerden deze prijsverhoging. De twist werd hevig, iedere partij liep gewapend naar de Vrijdagmarkt en spoedig werd men handgemeen. De wevers met hunnen deken Gerard Denijs en de volders met hunnen deken Jan de Bake aan het hoofd leverden een zoo hevig en moorddadig gevecht dat noch het geschreeuw noch de vermaning der priesters die het Allerheiligste op de markt aan de stervenden toedienden, de strijd kon doen bedaren. Het gevecht eindigde niet voor dat de wevers overwinnaars waren en de volders verslagen en uiteengedreven, over de 500 hunner, waarbij hun deken Jan de Bake, als dood op de markt achterlieten. (Bron: L. Minard- Van Hoorebeke, Description de méreaux et autres objets anciens des gildes et corps de métier, Gent, 1877, p. 115-116.).

We herinneren ons dat Jan de Bake/Jean le Bakee echtgenoot was van Agnes, dochter van Olivier van Bellegem die betrokken was bij de erfelijke overdracht van de paneterie van Vlaanderen en van Bovekerke van wijlen Daniel de Belleghem ou *de Bovekerke*.

Van Jan de Visch en J(e)an de Bake kunnen we veronderstellen dat zij beiden tot dezelfde familie behoorden. Waarschijnlijk hebben we met dit gegeven de zekerheid dat Jan de Visch deze is die met Marie *van Koekelare* huwde.

We nemen alvast aan dat Jan de Visch zijn opleiding genoot in Gent, de stad waar Daniel van Bellegem ou *de Bovekerke* na 1302 als baljuw terecht kwam.

■ van de Visch tot de Clercq

In de literatuur²³¹ over het dorp Loppem trof we dit aan:

*Dans le Ms. (memoires) de De Visch de la Chapelle, p. 117. On lit: "Guillaume de Clerck, seigneur de Lophem, né en 1512, épousa en 1535 Marguerite Schoof, fille de Messire Jacques et d'Anne de Baesdonck; il fut bourguemestre et puis écoutète de Malines." Nous trouvons dans la généalogie de la famille De Clerck, originaire d'Arras, généalogie insérée dans le susdit Ms. de De Visch, qu'elle fut alliée aux Van Steelandt; serait-ce par héritage que la seigneurie de Lophem passa de cette dernière famille à l'autre?*²³²

Hieruit blijkt dat Guillaume of Willem²³³ de Clercq deel uitmaakt van de geschiedenis van de familie de Visch van de Capelle en hij heer van Loppem was. De Visch zou ook een familiaal verband hebben met van Steelandt²³⁴. Oorspronkelijk zou de familie de Clercq uit Arras (F) afkomstig zijn.

We lezen ook dat Willem in 1535 gehuwd was met Marguerite Schoof. Haar vader was burgemeester²³⁵ in Mechelen en voerde de kreet 'van Mechelen'.

■ De familie de Clercq in Mechelen

Een kort overzicht van de levensloop van Willem de Clercq lezen we hieronder:

Den Schouteth Willem le Clercq (alias de Clerck) wirdt ten jaere 1544 met Jan Hoots²³⁶ Borge-meester, ende Floris Van der Aa Schepene, Ridder geslagen binnen Namen door Keyser Carel den V., was Sone van Carel de Clercq, Ridder Heere van Bouvekercke, Tresorier Generael van de Domeynen, Commissaris ende Controleur Generael van alle de Officieren van Keyser Carel den V. in het Ryck van Napels, gestorven den 1. December 1537., ende van Anna Annocq: hy wirdt Schouteth ten jaere 1554, ende heeft dit Ampt loffelyck bediendt tot den 2. Meert 1578, als wanneer hy haetelyck genoegh zynde aen de Sectarissen, in syne plaetse is gestelt Samuel van

²³¹ Annales de société d'émulation de Bruges, troisième série, tome huitième ou XXVe de la collection, Bruges, 1873, LE VILLAGE DE LOPHEM, Annexe 41, p. 125.

²³² Deze tekst en de synthese die volgt werd in vet gedrukt omdat hierin de belangrijkste familienamen staan, die nodig zijn om belangrijke verbanden te begrijpen. Door de figuur van Willem de Clerck/de Clercq kunnen we teruggaan in de tijd waarbij we de grote lijnen van de verwantschappen voor Koekelare kunnen achterhalen. Zie ook verder in hoofdstuk Over van Steelant, de Baenst en Loppem.

²³³ Guillaume wordt in het Nederlands vertaald als Willem.

²³⁴ Zie ook hoofdstuk Over van Steelant, de Baenst en Loppem.

²³⁵ *Van oudts tot Mechelen Communiemeester genaemt*. In 1566 waren er twee burgemeesters.

²³⁶ Te lezen als Schoof(f)s.

*Alveringhem: hy hadde getrouwt den 23. Augustus 1535, Margerite Schooff Moeder van Carel de Clerck, getrouwt met Petronille de Gottignies, ende is overleden den 10. Sept. 1597, ende in de Kercke der Arme Clarissen binnen Mechelen begraven*²³⁷.

Volgens bovenstaande en ook onderstaande inscriptie op het graf van ridder Charles de Clerck²³⁸, heer van Boevekerke, die Willems vader was, vervulde hij deze functies:

- *Tresorier Generael van de Domeynen*
(=schat- of rentmeester, ontvanger van de domeinen),
- *Commissaris ende Controleur Generael van alle de Officieren van Keyser Carel den V. in het Ryck van Napels; président de comptes Lille, commissaire général au royaume de Napels*
(=hoofdcommissaris van de rekenkamer in Rijsel),
- *Conseillier et chamberlain de l'emp^r Charles V^e*
(=raadgever en kamerheer van keizer Karel).

Cy gist noble home messire Charles DE CLERCK, chevalier, seigneur de Boevekerke, conseiller et chamberlain de l'emp^r Charles V^e, président de comptes Lille, commissaire général au royaume de Napels, qui trespasa le XII décembre a^o XVe XXXVII (1537). Aussy révérendt Père en Dieu, Jean, archevesque d'Ourstan et St Juste en Sardingne, qui trespasa le XIe d'aoust a^o XVe LXIII (1563); et dame Margerita, dame DE BLIENBERGE, qui trespasa le VIIe de fevrier a^o XVe LXIII (1563), leur progenie; et Charles LE CLERCQ²³⁹, esquier, de messire Guillam LE CLERCQ, s^r de Boevekerke et Lochem, en son temps bourgmestre de Malines, trespasé le 5 de mai 1602²⁴⁰.

Ook (Aussy) ligt in dezelfde graftombe een zoon van Charles de Clercq die tot aartsbisschop van Ourstan en St Juste werd benoemd. Over hem lezen we:

Den 11 Augustus 1526, stierf te Mechelen, nauwelyks 26 jaer oud, de hoogweerdige heer Jan De Clerck²⁴¹, Heer van Boevekerke, door keizer Karels invloed tot aertsbisschop van Ourstan en S. Justus, alsook tot Primaet des koningsryks van Sardinië benoemd, in vervanging Van Jan Briselot O.L.V. Broeder, die van dit verheven ambt vrywillig zyn ontslag had gegeven. Krachtens de Belle van Paus Leo X van 16 April 1520, kon de Jonge kerkvoogd van zyne weerdigheid geen bezit nemen, vóór dat hy zyn 27ste jaer bereikt had.

Hy ligt begraven nevens zynen vader, eenige jaren later gestorven, voor den hoogen outaer van S.Jans.

We lezen van Jan de Clerck dat hij werd benoemd tot aartsbisschop maar dat hij stierf vóór hij zijn taak kon opnemen.

²³⁷ Deductie ende relaes van den staet ende conduite van die van de Stadt ende Provincie van Mechelen, ten tyde der eerste Beldtstormerye ende Troubelen, onder het Gouvernement van Hertoginne Margarita van Parma, Sedert 26. Meert 1565 voor Paesschen, volgens stiel van diën tyde, tot de komste van den Hertogh van Alba, Besonderlyck tot 9 October 1566, Diende tot supplement ende verklaringe van de Chronycke van Mechelen gedrukt ten jaere 1769 by den Drucker Deser, tot loven by Joannes Jacobs in de Thiensche Straet, (Google Books: Korte chronycke der stadt ende provincie van Mechelen) p. 129-130.

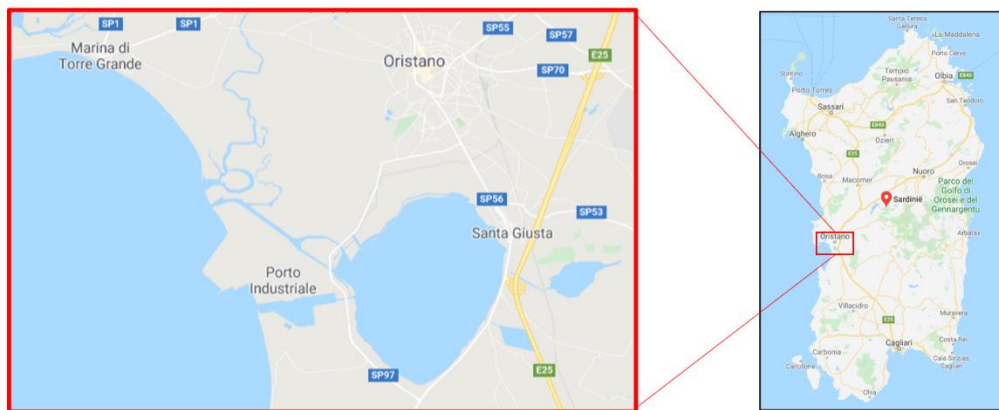
²³⁸ Zie ook bijlage 5: Charles de Clercq, seigneur de Bouvekerke.

²³⁹ Uit wat volgt esquier =écuyer: een (schild)knaap van Willem de Clercq.

²⁴⁰ Mémoires de la Société d'études de la Province de Cambrai, Tombe IX, Épigraphe du Nord, Tome II, Imprimerie Lefebvre-Ducrocq, Lille, 1904, p. 596-597, (verwijzend naar Inscriptions de la province d'Anvers, Malines, p. 429).

²⁴¹ Niet te verwarren met de vader van Charles, zijnde J(e)an de Clerck/Clercq (†15/06/1516).

Hij zou in Sardinië aartsbisschop worden in Oristano waarnaast Santa Giusta gelegen is.

Situering van Oristano (Ourstan) en Santa Giusta (S. Justus) op Sardinië.

De familie de Clercq was zonder twijfel een familie met een héél hoog aanzien in Mechelen.

■ Willem de Clercq

We schetsen summier de omstandigheden waarin Willem de Clercq leefde:

Al heel lang streefden de Katholieke Spaanse koningen om een eenheid te maken van Spanje²⁴². Ze probeerden een moderne staat te vormen. Ook later tijdens de regering van Karel V²⁴³ en zijn zoon Filips II zette men dit ideaal verder en probeerde men de macht van de adel af te nemen en de macht te centraliseren.

In de Spaanse Nederlanden doken hoe langer hoe meer protestanten²⁴⁴ op en groeide het verzet tegen de Spaanse overheersing. In 1566 werd Alva door Filips II naar de Nederlanden gestuurd om de orde te herstellen. Heel wat edelen, onder wie Willem van Oranje, sloegen toen op de vlucht. Sommige edelen zoals graaf Lamoraal van Egmont bleven om hun nieuwe landvoogd, Alva, te dienen. De graaf van Egmont werd echter ter dood gebracht op 05/06/1568. Hiermee toonde Alva aan dat zelfs katholieken, zelfs edelen, zelfs ridders een kopje kleiner konden gemaakt worden. Het volk diende schrik te hebben.

Alva nam ontslag in december 1573 en werd achtereenvolgens opgevolgd door Luis de Requesens (†Brussel, 05/03/1576) en Juan van Oostenrijk (†01/10/1578)²⁴⁵.

De edelen die bleven, zouden later gevangengenomen worden op verdenking van verraad. Dit gebeurde ook met Willem de Clercq (1578)²⁴⁶.

²⁴² Om de twee grootste delen van Spanje samen te kunnen brengen trouwden Ferdinand II van Aragon en Isabella I van Castilië (neef en nicht).

²⁴³ De Spaanse Nederlanden werden in de 16de eeuw door Spaanse vorsten geregeerd. Als Vlaming erfde Keizer Karel Spanje (Karel I van Spanje). Zijn moeder Johanna van Castilië, de bijgenaamd de Waanzinnige, was gehuwd met de Vlaamse hertog Filips de Schone. Johanna's ouders verloren de een na de andere erfopvolger waardoor zij als derde kind Spanje in bezit kreeg.

²⁴⁴ De Beeldenstorm brak uit op 10/08/1566.

²⁴⁵ Juan van Oostenrijk was een onwettige en in het geheim geboren zoon van Keizer Karel en Barbara Blomberg.

²⁴⁶ Summiere samenvatting op basis van een boekbespreking; Dolores Outera, Interne Keuken, Radio 1, 2014 en heruitzending op 25/04/2020.

Door wetenschappelijke studies over deze periode wordt een en ander bevestigd over Willem de Clercq van Bovekerke, heer van Loppem²⁴⁷:

Willem de Clercq, en zijn zonen behoorden tot een machtige Mechelse magistratenfamilie die tijdens de regering van Karel V²⁴⁸ nog aan invloed wist te winnen.

Vermoedelijk lag zijn huwelijk mee aan de basis van zijn ambt: *Deze Jacob (Schooff) schoonvader van Willem de Clercq²⁴⁹ had nog deel uitgemaakt van de hofhouding van Karel V²⁵⁰.*

In 1572 stak de opstandigheid echter weer de kop op te Mechelen. Toen Willem van Oranje in 1572 een tweede inval deed in de Nederlanden, zochten een aantal Mechelaars met hem contact. In samenwerking met Ambroos van Nuffel, kapitein van één van de drie gemonsterde burger-vendels, wisten ze de stadspoorten te openen voor de luitenant van Oranje, Bernard van Merode, die met zijn troepen in de nacht van 30 en 31 augustus de stad bezette. De schout, Willem de Clercq-van Bovekerke en de raadsheren van de Grote Raad van Mechelen, weigerden een eed van trouw aan de koning en aan Oranje af te leggen en worden gevangengezet²⁵¹.

De onenigheid tussen Johannisten, aanhangers van don Juan, en staatsgezinden kwam ook te Mechelen tot uiting. Iemand van de magistraat, waarschijnlijk de communiemeester jkr. Jan Schooff, was naar don Juan gezonden met de mededeling dat Mechelen zonder garnizoen was en bereid was zich onder de gehoorzaamheid van de koning te stellen, indien men enige Spaanse vendels in de stad kon brengen. Het plan lekte echter uit en staatsgezinden wisten te bekomen dat op 4 februari 1578 enige staatse compagnies in stilte in de stad werden gebracht. Een aantal aanhangers van don Juan, waaronder de schout, Willem de Clercq, werden gearresteerd²⁵².

Wat eerder bleek uit de beknopte levensloop van Willem de Clercq, zal hij op 02/03/1578 haetelyck genoeg door Samuel van Alveringhem²⁵³ vervangen worden, maar later terug in ere worden hersteld²⁵⁴. Ook de verbeurdverklaarde goederen zullen teruggedaan zijn naar de familie de Clercq. Dit mogen we besluiten door het bestaan van een *Renteboek van de heerlykheid van Bouvekercke* gehouden van hove van Castelleny van Cortryk en Haerelbeke, toebehorende aan Mev. de douagière Jo^r Jan Bapt. de Clercq, v^{re} van Moerseeke²⁵⁵, etc uit het jaar 1700²⁵⁶.

²⁴⁷ Standen en landen, Volumes 86-88 van Anciens pays et assemblées d'états: Standen en landen, Anciens pays et assemblées d'états, de University of Michigan, UGA, via Google Books, fragmentweergave, p. 356.

²⁴⁸ Keizer Karel V (°Gent 24/02/1500), opgevoed in Mechelen. Hij regeerde van 1519 tot 1556.

²⁴⁹ In de betreffende tekst genoteerd als n^r 16.

²⁵⁰ Ibidem, p. 372.

²⁵¹ Standen en landen, Volumes 86-88 van Anciens pays et assemblées d'états, University of Michigan, UGA, via Google Books, fragmentweergave, p. 50.

²⁵² Ibidem, p. 51.

²⁵³ A. van LANGENHOVE de BOUVEKERCKE, Les de Clerc, Sgrs. de Bouvekercke, Arras - Malines, Brussel, 1957, p. 38: volgens een brief van 31/07/1579: door den Prince aengesteld is tot Schoutet eenen genaemt Samuel De Alveringhen, zijnde van de *nieuwe Religie*.

²⁵⁴ Ibidem, p. 38: Uit dezelfde brief van 31/07/1579 blijkt dat Ridder Guillaume Le Clercq, Heere van Bouvekercke al altijd zijn ambt goed had vervuld: ... Welke geconsidereert ende aenmerck de goede ende deugdelyke diensten aen syne Majesteyt gedaenn tot de welcke hy altyd geaffectionneert is geweest in alles wat hem mogelyk is geweest, sonder oynt iet ter contrarie gedaen te hebben, hebbende selfs gevangen gestelt geweest en in groot perykel van syn leven door den gesyden Prince van Orangien de stad Mechelen door desen gesurpreneert zyn de, waerom hy seer ootmoedelyk syne Majesteyt was biddende den suppliant gelieven te continueren in syne gesyde Officien volgens syne commissien de welke hy hadden van syne voorsyde Majesteyt de welke aen hem niet wederroepen en waren...

Ibidem: p. 39: Verder is te lezen: *cette déclaration, le Président et les membre du Grand Conseil du Roi, donnèrent leur avis favorable, sous la date de 14 août 1579 dans les termes suivants: ... den gesyden Heere Van Bouvekercke herstelt moest worden ofte gecontinueert in de besittinge ende bedieninge van syne voorsyde Officien; nochtans, aenmerckt daat den selven Heere Van Bouvekercke was van hoogen ouderdom, soo verre dat hy wilde sig laeten geleyden ende toestemmen van sig te ontmaecken van 't geseyt Ampt van Schouteth...*

²⁵⁵ Moerzeke is een deelgemeente van Hamme in Oost-Vlaanderen. Het dorp ligt op de linkeroever van de Schelde.

²⁵⁶ Ibidem, p. 27, I: verwijzend naar Archives de l'Etat, à Gand, (Registre n° 95, Archives du château d'Elseghe, Fonds Ghellinck, N° 7635).

Toch waren de problemen in 1580 tussen de staatsgezinden (=samenwerkend met de Calvinisten) en de koningsgezinden (=zijde van Filips II) nog niet van de baan. Tijdgenoten van Willem de Clercq, o.a. Eustach de Croy, veranderden toen nog van kamp, met alle gevolgen:

De prins van Oranje bestreed hem (=Parma) door middel van zijne geheime aanhangers, die hij nog talrijk had in de plaatsen, die wederom het gezag des konings erkenden... Meer dan een edelman was in de eerste verontwaardiging over de geweldenarijen der Calvinisten tot Parma teruggekeerd, maar voelde zich nu weder tot de staatsgezinde partij teruggetrokken, hetzij door wispelturigheid van karakter, hetzij door afkeer tegen het beheer der Nederlanden in spaanschen zin, hetzij overgehaald door Oranje, dien grooten menschenmenner. De heer van Héze, dezelfde, die zulk een groote rol bij het gevangennemen van den staatsraad had gespeeld, Eustachius de Croy, heer van Crecques²⁵⁷, en de heer van Inchy besloten, Héze's regimenten, de stad Ayre (=Aire (F)), waarvan Crecques, en het kasteel van Kamerijk, waarvan Inchy goeverneur was, aan Anjou over te leveren. Héze werd veroordeeld, en den 8 November 1580, vijf maanden nadat hij gevangen genomen was, te Quesnoy onthoofd. Het was een der weinige doodvonnissen, die de prins van Parma om staatsmisdaden liet ten uitvoer brengen. Omstreeks dienzelfden tijd werden de prins dan Epinoy, die alléén van alle grooten aan den staten-generaal getrouw bleef, en de heer van Crecques tot verbeurdverklaring van hunne bezittingen veroordeeld. De graaf van Roeulx, op een groot deel van wiens bezittingen de Vlamingen en de staten-generaal beslag gelegd hadden, ontving de bezittingen van Crecques, die, even als Roeulx, tot het huis de Croy behoorde... De burgeroorlog scheidde zoo broeder van broeder en aanverwant van aanverwant²⁵⁸.

Door huwelijkspolitiek vormden zij (de adel) als het ware een quasi erfelijke oligarchie²⁵⁹.

De namen van de families Schooff, van Gottignies, van Merode en de Clercq-van Bovekerke dienen in dit verband vermeld te worden.

Met het Calvinistisch Bewind verdwenen deze traditionele magistraat families van de lage stadsadel van het politiek toneel. "Homines novi" namen de macht over²⁶⁰.

Op 22 augustus 1585 werd overgegaan tot de installatie van een nieuwe stadsmagistraat. Geen enkel wethouder die tijdens het Calvinistisch Bewind op het kussen had gezeten, was er in opgenomen. Opvallend was echter de affiniteit met de gereconcileerde, koningsgezinde, magistraat van 1579. De machtige magistraatsfamilies Schooff, van Gottignies, de Clercq en van Merode hadden hun vertegenwoordiging in het stadsbestuur²⁶¹.

We lijken hiervan bevestiging te vinden bij twee zonen van Willem de Clercq, m.n. Karel en Philibert de Clercq-van Bovekerke. Zij werden respectievelijk burgemeester en wethouder-poorterij.

²⁵⁷ Eustache de Croy, seigneur de Crecques stamt uit families met een Franse origine. Door de verbeurdverklaring, mogen we afleiden dat hij vermoedelijk ook verbleef in Mechelen. Zie ook hoofdstuk Over van Steelant, de Baenst en Loppem.

²⁵⁸ W. NUYENS, Geschiedenis der Nederlandsche beroerten in de XVIe eeuw: Geschiedenis van den opstand in de Nederlanden, van de Gentsche bevrediging tot aan den dood van Willem van Oranje (Kalvinistische overheersching en katholieke reactie) (1576-1584), p. 82-83.

²⁵⁹ Kleine groep van mensen die de macht in handen hebben.

²⁶⁰ Standen en landen, Volumes 86-88 van Anciens pays et assemblées d'états, University of Michigan, UGA, via Google Books, fragment-weergave, p. 57.

²⁶¹ Standen en landen, Volumes 86-88 van Anciens pays et assemblées d'états, University of Michigan, UGA, via Google Books, fragment-weergave, p. 60.

Twee foto's van de Schoutetenstraat 4-6 in Mechelen, voorheen het Hof van Schout Willem de Clerck die in 1588 zijn gronden afstond aan het klooster van Bethanië. Deze kloosterlingen waren aanvankelijk buiten de Adegempoort gevestigd. Na totale vernieling van hun gebouwen in 1572 en 1578, namen zij in 1588 hun intrek in dit hof. Tijdens de Franse revolutie werden de gebouwen gedesaffecteerd (ontwijd) en een gedeelte van het pand werd in 1810 verkocht en verbouwd tot brouwerij "De Posthoorn". (Info: Inventaris Onroerend Erfgoed²⁶², Foto's genomen door de Vlaamse Gemeenschap, boven op 01/01/1983, onderaan op 01/10/1978).

Uit een lijst van de verbeurdverklaarde goederen die men voor *Willem de Clercq, ridder en heer van Bovekerke, Broucke en Loxem*²⁶³, en zijn vrouw *Margareta Schooff* in 1576 opstelde, blijkt de omvang van hun bezittingen. De heerlijkheid Bovekerke strekte zich uit over Kortrijk, Zwevegem en Harelbeke. In de onmiddellijke nabijheid van Mechelen had men onroerend bezit te Nekkerspoel²⁶⁴.

Het lijkt ons heel waarschijnlijk dat de bezittingen in Kortrijk minstens deze omvat van de paneterie van Bovekerke gelegen op Kortrijk-Buiten.

²⁶² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/59212>.

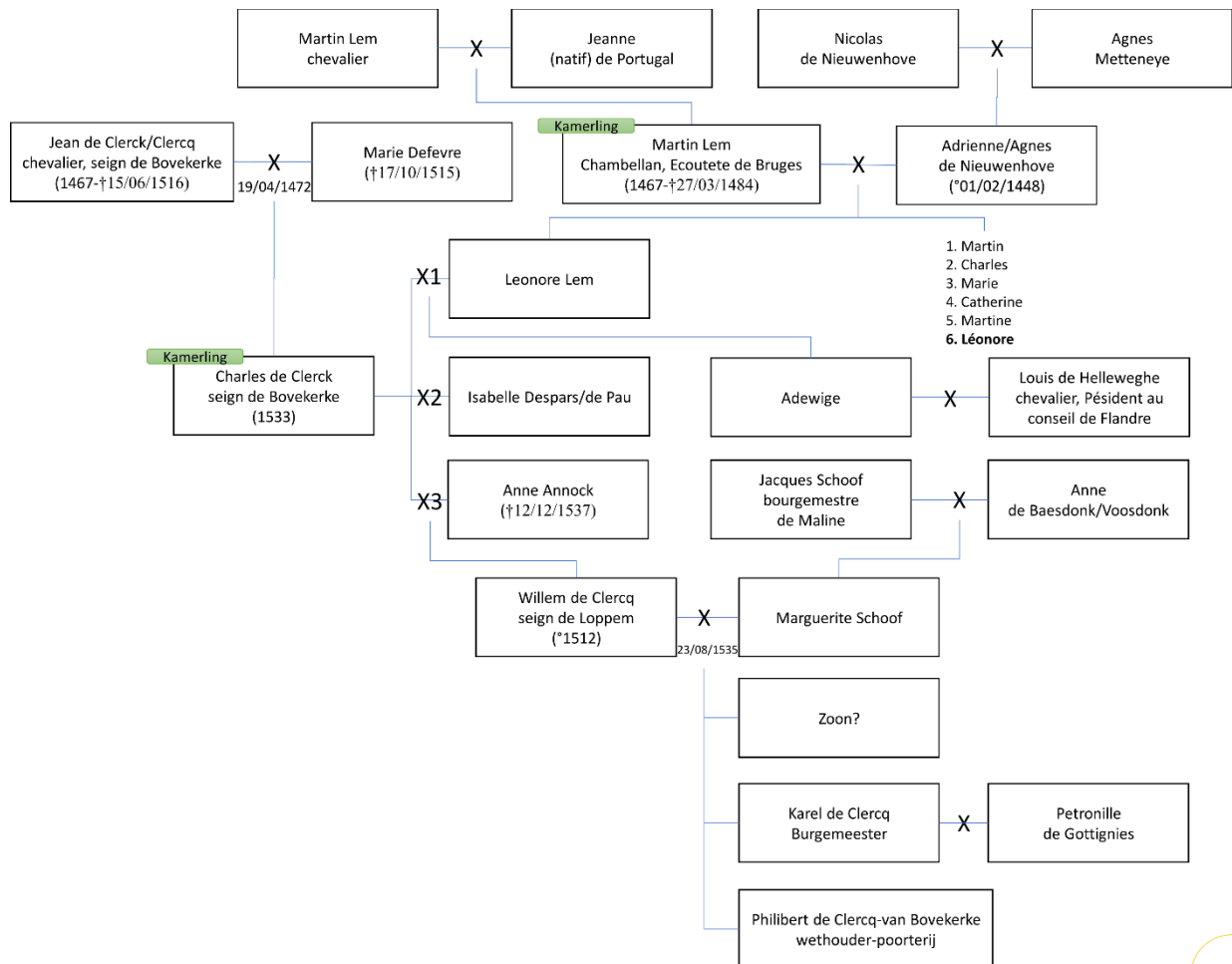
²⁶³ Verwijst Loxem naar Roxem (Roksem) of Loppem?

²⁶⁴ Standen en landen, Volumes 86-88 van Anciens pays et assemblées d'états, University of Michigan, UGA, via Google Books, fragmentweergave, p. 60.

■ Over de seigneur de Bovekerke in Mechelen

Hoe de familie de Clercq in de 16de eeuw in Mechelen de titel *seigneur de Bovekerke* verwierf en hoe we de link moeten zien met de bezittingen in Kortrijk is tot zover nog niet duidelijk.

We konden een kleine stamboom opstellen met de familiebanden van Willem de Clercq. Dit helpt ons om te zoeken naar de oplossing²⁶⁵.

Verwantschappen van Willem de Clercq/de Clercq heer *van Bovekerke*.

Van de vader van Willem de Clercq (°1512-†10/09/1597), Charles de Clercq (°Atrecht (=Arras) 28/03/1447-†12/12/1537)²⁶⁶, konden we lezen dat hij de titel *seigneur de Bovekerke* droeg. Dit was niet het geval voor zijn grootvader Jean de Clercq (†15/06/1515).

De vraag die dan meteen kan gesteld worden is ‘hoe komt het dat Charles de Clercq’ als eerste de titel heer van Bovekerke droeg?

De oplossing voor dit vraagstuk is quasi zeker te zoeken via zijn eerste echtgenote Eleonora Lem²⁶⁷.

²⁶⁵ Er werd een vergelijking gemaakt met voor Charles de Clerck met de informatie in J. Gailliard, Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse, volume 1, 1857, Maldegem, LEM, p. 321. Het valt ons op dat de moeder van Marguerite Schoof m.n. Anne de Baesdonck in deze stamboom een andere familienaam kreeg, m.n. van Voosdonk. Het toponiem Voosdonk konden we in Mechelen vinden.

²⁶⁶ Zie ook bijlage 5: Charles de Clercq, seigneur de Bouvekerke.

²⁶⁷ Hij hertrouwde nadien nog met Isabelle/Isabeau (Despars) de Pau/Harbeau des Ponts en Anne Annock/Anoeke.

G. Tavernier, noteert in zijn werk dat Charles door acquisitie heer van Bovekerke werd. Hij geeft hieromtrent geen uitleg.

De vader van Eleonora Lem was Maarten Lem, de jongere (°Lisabon 1430 - †1485)²⁶⁸ die van Portugal terug naar Vlaanderen kwam wonen, nadat zijn vader geëmigreerd was van Brugge naar Portugal.

Haar grootvader met dezelfde voornaam, Maarten Lem de oudere, was een internationale handelaar van Brugse afkomst die zich in Portugal had gevestigd en daar onder meer ook in de financiële netwerken van de Portugese kroon actief was. Deze man had verschillende kinderen die gewettigd werden door Alfonso V, maar die allen in Portugal bleven wonen, met uitzondering van Maarten fs. Maarten Lem (ca. 1430-1485). Hij keerde in 1464 naar de Nederlanden terug, samen met zijn zoon Maarten fs. Maarten Lem, die zich in Brugge vestigde omstreeks 1466-1467.

Maarten Lem de jongere huwde met Adriana van Nieuwenhove. Hij overleed in 1485 en is begraven in de Brugse Sint-Donaaskerk²⁶⁹. Hij zou een van de rijkste heren van Brugge zijn geweest²⁷⁰.

Door de Portugese afkomst van Maarten, ligt het voor de hand om de connectie met van Bovekerke te zoeken bij zijn echtgenote. Haar ouders zouden in aanmerking kunnen komen om de titel heer van Bovekerke te dragen. Volgens de stamboom zou Adriana de dochter zijn van Nicolas de Nieuwenhove en Agnes Metteneye.

■ Jan van Nieuwenhove

Via Wikipedia²⁷¹ komen we ook een broer van Adriana/Adrienne op het spoor, zijnde Jan van Nieuwenhove.

We citeren:

Hij was een zoon van Nicolaas van Nieuwenhove en Agnes Metteneye. Hij trouwde met Maria Hegels.

In juli 1477 trok hij mee met een legertje van 800 strijders uit Brugge naar Sint-Omaars om er te vechten tegen de Fransen. Het jaar daarop viel het Franse leger Ieper binnen en begon er te plunderen. Jan van Nieuwenhove was een van de aanvoerders van het Brugse leger dat Ieper ging ontzetten. In juni 1479 trok hij mee met Maximiliaan van Oostenrijk en nam deel aan de Slag bij Guinegate (7 augustus 1479).

Samen met 16 andere strijders werd hij de dag nadien door Maximiliaan geridderd. Teneinde zijn adellijke stand hoog te houden kocht hij de heerlijkheden Nieuwenhove en Nieuwburch²⁷² in Oostkamp, de heerlijkheid Koekelare²⁷³ en het leen Moerseke²⁷⁴.

Jan van Nieuwenhove werd dus in het laatste kwart van de 15de eeuw eigenaar van een heerlijkheid gelegen in Koekelare.

K. Vandenbussche kon de situatie vóór Jan van Nieuwenhove eigenaar werd gedetailleerd achterhalen en weet dat de betreffende heerlijkheid het Zuidhof te Koekelare was²⁷⁵.

²⁶⁸ De sterfdatum 27/03/1484 wordt ook aangetroffen. Maarten/Martin Lem was tevens kamerheer. Via hem kon Charles de Clercq ook kamerheer worden.

²⁶⁹ BUYLAERT, Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350-ca. 1500), p. 422.

²⁷⁰ STROHM, Music in Late Medieval Bruges, p. 149.

²⁷¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_van_Nieuwenhove_zoon_van_Nicolaas.

²⁷² De Inventaris Onroerend Erfgoed informeert ons dat het kasteel 'Nieuwburch' in 1428 werd gebouwd voor de familie Adornes (zie verder).

²⁷³ Betreft het Zuidhof (zie verder).

²⁷⁴ Verder in dit artikel en ook in bijlage 4, kan vastgesteld worden dat nog in de 16de en 17de eeuw de titel vrouwe en heer van Moerseke en bezit aldaar in handen is van hun familieverwanten.

²⁷⁵ VANDENBUSSCHE, De Koekelaarse lenen van de Burg van Brugge in de 14de en 15de eeuw, JBS 2018, Spaenhiers.

We pikken in bij een vorige eigenaar Pieter van Belle, die al vóór 1381 leenheer was van het Zuidhof:

Zelf was hij heer van Douxlieu en erfelijke maarschalk van Vlaanderen. Via zijn vrouw kwamen ook de heerlijkheden Bavikhove en Eecke in de familie. Na het overlijden van Pieter kwam het Zuidhof in Koekelare in handen van zijn toen nog minderjarige, tweede zoon, Pieter van Belle.

Na de dood van Pieter volgde zijn dochter Marie van Belle hem op. Zeker al op 12 juli 1439 was Marie leenvrouw van het Zuidhof.

Na haar overlijden in 1442-1443 kwam het leen in handen van haar zus Yolande van Belle.

Zij was getrouwd met Jan van Heys en bij haar overlijden omstreeks 1444-1445 gingen enkele lenen over op haar zoon, Jan van Heys.

Jan van Heys betaalde tussen de renenghe van 1444 en die van 1445 ook het relief voor twee lenen die afhingen van de Burg van Brugge, namelijk de grote tol van Brugge en het Zuidhof in Koekelare. Toch bleek hij er op dat moment niet de leenheer van te worden, maar wel zijn broer Jacob van Heys.

Jan van Heys was getrouwd met Margaretha van Vlaanderen, die in 1475-1476 overleed. Hij verkocht zijn leengoed de Polderduinen in 1478 aan Philips Wielandt. Omstreeks 1481-1482 verkocht hij ook een deel van het Zuidhof voor 100 pond Vlaamse groot aan priester Jan Zeurinc. Het betrof de heerlijkheid ten Peereboome.

Het Zuidhof zelf verkocht Jan van Heys eveneens.

De nota luidde als volgt: “De Joosse de Halewin seign(eu)r de la chapelle dung fief conten(ant) cinquante mesures de terre et certaine rente y apperten(ant) gisant en la proisse de coukelare par lui acquis par achat de Jehan de Heys recue pour le relief X l(ibres) p(arisis)”

Vermoedelijk rond maart 1490 - op 4 februari was Jan van Heys nog aanwezig op een generale vergadering van het Vrije als een van de “edele en(de) notable” inwoners - **werden de twee grote leenhoven in Koekelare een eerste keer onder dezelfde leenheer verenigd, namelijk Joos van Halewijn.** Bij zijn overlijden tussen 1 augustus 1491 en 15 maart 1492 ging ook dat leen over op zijn zus, Marie van Halewijn. In de eerste maanden van 1497 verkocht Marie het al aan Jan van Nieuwenhove voor 160 pond grote.

Uit wat verder zal blijken kan deze Jan van Nieuwenhove goed mogelijk dé link vormen met de familie de Clercq de Bovekerke die in de 16de eeuw in Mechelen woonde.

■ **Adrienne zus van Jan van Nieuwenhove**

De zus van Jan van Nieuwenhove, m.n. Adrienne van Nieuwenhove die huwde met Martin Lem, had een dochter die Léonore heette. Het is zij die de eerste echtgenote was van Charles de Clercq.

Toch moeten we enige voorzichtigheid aan de dag leggen, want wie de familierelaties van de heren van Nieuwenhove natrekt treft een grote complexiteit aan. Er zijn twee Jans!

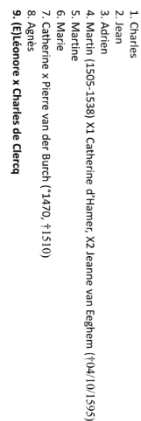
We treffen enerzijds een Jan van Nieuwenhove zoon van Nicolaas (*Claeis*) aan en anderzijds een Jan van Nieuwenhove zoon van Michel.

Wikipedia waarschuwt heel uitdrukkelijk om beiden heren niet te verwarren.

Beide heren blijken een zus te hebben die Adrienne van Nieuwenhove heet.

Dit is in principe niet onmogelijk, maar we zijn heel voorzichtig en gebruiken een streepjeslijn in onderstaand schema. Twee Wikipedia-bronnen lijken J. Gailliard over te nemen.

²⁷⁶ In 1467 huwde burgemeester Maartin Lem met Adrienne van Nieuwenhove (°1448), dochter van Nicolaas van Nieuwenhove en Adriana Metteneye (https://nl.wikipedia.org/wiki/Maarten_Lem). Over Jan van Nieuwenhove zoon van Michiel: Zijn zus Adrienne van Nieuwenhove, was de eerste vrouw van Michiel van Themseke (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_van_Nieuwenhove_zoon_van_Michiel). Adrienne is dus dochter van Michiel.

We verduidelijken onze ontstane twijfel.

Jan van Nieuwenhove, zoon van Michiel, had als moeder Catherina van Belle.

Omdat de heren van Belle²⁷⁷ vóór Joos van Halewyn eigenaars waren van het Zuidhof in Koekelare, zijn we voorzichtig.

Feit is dat de heerlijkheid Koekelare, meer bepaald het Zuidhof, door Marie van Halewijn²⁷⁸ aan Jan van Nieuwenhove, zoon van Nicolaas (*Clais*), werd verkocht²⁷⁹.

Van Jan van Nieuwenhove herinneren we ons dat hij een zus had die Adrienne heette.

Deze Adrienne van Nieuwenhove²⁸⁰ was de schoonmoeder van Charles de Clercq.

We vonden van Charles de Clerc nog andere informatie die expliciet in dezelfde richting wijst, maar dan met een afwijkende naam voor de vader van Eleonore Lem: *CAREL le CLERC, heer van Bouwers Kerke, Raad en Kamerheer van Keyzer Kerel de 5, Commissaris Generaal van het Koninkrijk Napels, en President van de Rekenkamer te Lille in 1516, Thesaurier van alle Nederlanden, overleden de 12 December 1537, heeft 3 vrouwen gehad, I^{mo} Maria Eleonora Lem, dochter van Leonard Lem, Burgemeester te Brugge, en van Nieuwenhove, 2do Harbeau des Ponts, 3^{tio} Anne de Anoeke, dochter van Philip, waar by 6 kinderen*²⁸¹.

■ Besluit

Het ziet er met alle bovenstaande naar uit dat we op het spoor zijn gekomen waarom de Charles de Clercq in de 16de eeuw de titel *seigneur de Bovekerke* kon dragen. Hij verwierf deze via familie van Nieuwenhove.

De verkoop van de heerlijkheid Koekelare door Marie van Halewijn aan Jan van Nieuwenhove, kon ruimer zijn geweest dan louter het Zuidhof²⁸².

De heerlijkheid Koekelare zou dan binnen de familie van Nieuwenhove kunnen zijn opgesplitst. Een deel ervan kon dan ook in handen komen van Adrienne, de zus van Jan.

Door het huwelijk van Charles de Clercq met de dochter van Adrienne van Nieuwenhove kan de titel *seigneur de Bovekerke* en het bijhorende grondbezit in handen gekomen zijn van de familie de Clercq.

Voor de lenen in Kortrijk die in de 16de eeuw volgens de lijst van verbeurdverklaring in het bezit waren van de Clercq moeten we vermoedelijk denken in de richting van de families van Belleghem, de Visch van de Capelle en van Halewyn. Oudere verwantschappen met *van Koekelare* en *van Bovekerke* kunnen dan aan de basis liggen.

²⁷⁷ We vermelden als eigenaars: Pieter van Belle, heer van Douxlieux (1381, †26/05/1385), Pieter van Belle (1405-1420), Marie van Belle-Douxlieux (vermelding 12/07/1439).

²⁷⁸ K. Vandenbussche kon achterhalen dat haar broer Joos(t) of Josse van Haelewyn zowel leenheer was van Oosthof (1488-1492) als van het Zuidhof (1490-1492). Bij zijn sterven zal Marie minstens in bezit gekomen zijn van het Zuidhof.

²⁷⁹ K. Vandenbussche vult aan: Goed mogelijk dat dit Jan van Nieuwenhove fs Clais zou zijn, want de Jan van Nieuwenhove zoon van Michiel leeft dan al niet meer; hij is samen met Pieter Lanckhals op de grote markt van Brugge geëxecuteerd door de Bruggelingen in 1488.

²⁸⁰ Adriana van Nieuwenhove (†Brugge, 07/03/1485) (Wim Kraat: <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-kraat-lems/I12801.php>).

²⁸¹ A. Ferwerda, Nederlandsch geslacht- stam- en wapenboek, Amsterdam, MDCCLXXXV (=1785), Stamlijst van het geslacht van Le CLERC (geen pagina nr.).

²⁸² K. Vandenbussche merkt op: De opvolgers van Jan van Nieuwenhove als leenheren van het Zuidhof waren: Clais Breydele (priester canonic van St. Donaes by ghifte (koop) (1510), Cornelis van Overschelde (1518), Adriaen fs Cornelis van Overschelde (1518), Hannekin van Overschelde (zyn zone) (1521), Joris van Montmorency by cope (1574), Philips fs Philips de Merode grave van Middelburch, Margriete Isabelle de Merode fia Philips, daarna haar broer (1645); deze gegevens komen uit het leenregister van 1501 (Rijksarchief Brugge, Burg van Brugge, nr. 65). De familie de Clercq was op geen enkel moment eigenaar van het Zuidhof.

Over van Steelant, de Baenst en Loppem

We vernamen eerder dat de heren van Steelant verwant waren met de familie de Visch. De heerlijkheid Loppem was in hun bezit. Het was niet duidelijk of de verwantschap ontstond via Steelant of via de Visch²⁸³.

Reden genoeg om de heren van Steelant en de geschiedenis van Loppem²⁸⁴ van naderbij te bekijken.

Het oude huis van Steelan(d)t

Volgens J. Gailliard²⁸⁵ gaat het huis van Steelant²⁸⁶ terug tot de jaren 800. Dit geslacht zou in die tijd bijna één derde van het Vlaamse land bezitten en ook een groot aantal heerlijkheden, gelegen nabij de kust. Ze zouden ook een gelijknamig dorp hebben in het oosten van Vlaanderen²⁸⁷ niet ver gelegen van Biervliet (NL).

Fragment uit een kaart van zuid-Nederland van Théodore de Bry, (°1528-†1598)²⁸⁸.

Volgens J. Meyer, in *Annales rerum Flandricarum, an 814*²⁸⁹, zou Gobert van Steelant en zijn vrouw Ebertrude zo'n 33 dorpen, waaronder Oostende, Steelant, *Lampernesse*... geschenken hebben aan de Sint-Bertinusabdij.

²⁸³ *Annales de la société d'émulation pour l'étude de l'histoire & des antiquités de la Flandre* (Genootschap voor geschiedenis, Handelingen), Troisième série, tome huitième ou XXVe de la collection, Bruges A. Dezutttere, 1873, Annexe 41 p. 125.

²⁸⁴ In de kerkgeschiedenis van Loppem konden we lezen dat in de 16de-17de eeuw verschillende priesters voorkwamen met familienamen, waarvan leden uit deze families eerder de titel van van Bovekerke droegen: Après eux, les curés de Lophem furent: Grégoire de Clerck, nommé le 23 mars 1579; Nicolas vande Woestyne, le 13 septembre 1583; Jean Deurwaerdere, le 3 juillet 1601... (bron: *Annales de société d'émulation de Bruges*, troisième série, tome huitième ou XXVe de la collection, Bruges, 1873, LE VILLAGE DE LOPHEM, p. 10. (in Google books zelfde titelblad verschillende inhoud, met dezelfde annexes). We hebben mogelijk een link met de families de Visch, van de Woestyne, de Deurwaerder in het vizier.

²⁸⁵ Met Gaillaird zijn we heel alert, want in zijn stambomen over de kwamen we veel onnauwkeurigheden tegen.

²⁸⁶ Er worden verschillende schrijfwijzen aangetroffen (van Steelant, van Steenland, van Steenlandt). In een kroniek van St.-Bertijns zou ook Steenlant voorkomen.

²⁸⁷ In huidig Nederland ten noordwesten van Axel, in de Axelse Vlake.

²⁸⁸ Jozef Bossu, *Vlaanderen in oude kaarten, drie eeuwen cartografie*, p. 15.

²⁸⁹ Genootschap voor geschiedenis Handelingen, volume 25, Bruges, 1873, Annexe 40, p. 122.

Door dit alles krijgen we de indruk dat de heren van Steelant in de noordoostelijke kustvlakte grootgrondbezitters waren, zoals dit het geval was voor de heren van Petegem aan de toenmalige westelijke kustvlakte.

Onderstaande kaart toont de locaties van hun titel-uitbreiding in de 12de en 13de eeuw:

Allaert (1159): heer van Steelant, Seveneecke, Wachtebeke huwde een dame van Hansbeke;

Gauthier (1193): heer van Steelant, Seveneecke, Wachtebeke, Saffelaere, Hansbeke;

Hugues (1241): heer van Steelant, Wachtebeke, Hansbeke, Peereboom, Willemskerke en Assenede in 1241 via zijn vrouw Églie Vilain dochter van Hugues, *châtelain de Gand et collateur d'Assenede* en Maria van Gavere.

Kaartfragmenten uit Gerard Mercator, 1512-1294 en Abraham Ortelius, 1527-1698²⁹⁰.

²⁹⁰ Jozef Bossu, Vlaanderen in oude kaarten, drie eeuwen cartografie, p. 58.

De heren van Steelant lijken hun familiebezit door huwelijken in de 12de-13de eeuw in de streek van de Vier Ambachten te hebben uitgebreid.

De Vier Ambachten was een bestuurlijke en juridische eenheid in het graafschap Vlaanderen, het noordelijk deel ervan vormt thans Oost-Zeeuws-Vlaanderen.

In de 10de eeuw kwam het gebied boven water te liggen en vanaf 1018 behoorde het tot het graafschap Vlaanderen en vormde daarvan een bestuurlijke eenheid.

In 1242 verleende Johanna van Constantinopel een keur aan de Vier Ambachten, waarbij een samenwerkingsverband tot stand kwam tussen de volgende vier middeleeuwse ambachten:

Boekhouster Ambacht	met onder meer Oosteklo, Bassevelde, Boekhoute, Biervliet.
Asseneder Ambacht	met onder meer Ertvelde, Assenede, Sas van Gent, en Wachtebeke.
Axeler Ambacht	met onder meer Axel, Terneuzen, Zaamslag, Westdorpe, en Zuiddorpe.
Hulster Ambacht	met onder meer Hulst, Hengstdijk, Ossensisse, Graauw, Sint Jansteen en het huidige Verdrongen Land van Saeftinghe ²⁹¹ .

■ van Steelant – de Baenst in Loppem

We hebben er nog steeds het raden naar waarom Willem de Clercq, van Bovekerke, ook heer van Loppem was²⁹².

Met Philippe vinden we in de familie van Steelant voor het eerst de vermelding seigneur de Loppem.

Philippe was de 5de zoon van Hugues van Steelant (1241) en huwde Marguerite de Baenst²⁹³, die weduwe was van Pierre van Wulpen. Philippe stierf in 1279 en werd begraven in Loppem²⁹⁴.

We vonden in de kringen van Willem de Clercq de familienaam van Steelant niet terug.

Het ligt dan ook voor de hand om te speuren in de richting van de schoonfamilie van van Steelant, zijnde de familie de Baenst.

■ de Baenst

J. Gailliard weet dat de familie de Baenst een aanvang neemt in de 13de eeuw met Antoine van Cadsant: *Men mach weten dat van desen voorgheslachten ende naercommelinghen waeren zeere sterck van die van Cadsant ofte de Baenst zoo mense nu heet, al by der tyd van Graef Louwyck van Vlaenderen, als dat zy vermochten munte en geld te doen slaene binner haerer palen van Cadsant ende de Baenstlinghen noch onderhouden hebben, van dien zelve munte te slaene, ende hebben zeer groot gheweest te Brugghe, Sluys en omtrent der zeekant*²⁹⁵.

De heren de Baenst hadden dus net zoals van Steelant hun actieterrein nabij de noordelijke kustlijn van het toenmalig Vlaanderen, waarbij Sluis en Brugge centraal stonden.

²⁹¹ Overgenomen uit Wikipedia.

²⁹² We herinneren ons dat de familie de Visch verwant is met de Clercq én de Clercq samen met van Steelant een link heeft met Loppem: Cf. *Nous trouvons dans la généalogie de la famille De Clerck, originaire d'Arras, généalogie insérée dans le susdit Ms. de De Visch, qu'elle fut alliée aux Van Steelant; serait-ce par héritage que la seigneurie de Lophem passa de cette dernière famille à l'autre?*

²⁹³ Na haar dood, huwde Philippe nog met Esther Doorne.

²⁹⁴ Annales de société d'émulation de Bruges, troisième série, tome huitième ou XXVe de la collection, Bruges, 1873, LE VILLAGE DE LOPHEM, p. 124.

²⁹⁵ GAILLIARD, volume 1, p. 22 voetnoot 1.

■ Joost van Haelewyn en de Baenst

K. Vandenbussche kon achterhalen dat Joos(t) of Josse van Haelewyn zowel leenheer was van het Oosthof (1488-1492) als van het Zuidhof (1490-1492) te Koekelare.

Met hem hebben we een link met de Baenst. Hij huwde immers Catherine de Baenst²⁹⁶.

Als we aan zijn vaderszijde²⁹⁷ teruggaan in de tijd, dan merken we dat zijn grootvader Jan I van Halewyn (†21/11/1440), seigneur de Halluin²⁹⁸ was. Hij was ook heer van Lauwe, Rollegheem, Zelleghem, Beaupaire, Tronchiennes en Piennes.

Aan grootmoeders zijde, m.n. Jacqueline de Ghistelles, konden de heren van Gistel eveneens namen van Franse dorpen toevoegen aan hun naam. We zagen volgende namen: Créquy, Esquelbecq, de la Motte, maar ook van de Woestine.

Nog één generatie verder terug in de tijd, merken we dat zijn overgrootvader Gauthier, in 1381 heer van Watervliet was. Als we het vorige kaartje terug bekijken, dan merken we dat Watervliet ten zuiden van Biervliet gelegen is, een dorp in een regio waar de familie van Steelant in de 12de reeds heel wat bezit had verworven en in de 13de eeuw verwant was met de Baenst.

Besluit

We menen dat we met van Halewyn/d'Halluin een Franse familie op het spoor zijn, die zich vermengde met de Vlaamse families van Steelant en de Baenst, voordien Cadzand genoemd. Deze Vlaamse families waren actief in de toenmalige Vier Ambachten of het zuiden van de huidige Nederlandse provincie Zeeland.

■ Een Fransgezinde clan

Door K. Vandenbussche weten we dat het Zuidhof²⁹⁹ van Koekelare deel uitmaakte van het strijd-toneel tijdens de grote Brugse opstand van 1436-1438³⁰⁰.

■ De grote opstand (1436-1438)

Het lijkt ons nuttig om eerst het kader van de grote opstand te situeren. We maken hiervoor gebruik van het onderzoek van Jan Dumolyn³⁰¹.

Volgens hem gaat er aan de grote opstand een lange periode van sociaal-economische problemen en veranderende politieke verhoudingen tussen verschillende groepen vooraf.

²⁹⁶ GAILLIARD, volume 1, p. 38.

²⁹⁷ Zijn vader is Wauthier van Halewyn (†08/10/1441).

²⁹⁸ Halluin is de Franse benaming voor Halewyn, het noord-Franse dorp gelegen aan de Frans-Belgische grens en palend aan Menen.

²⁹⁹ In Coclariensia, Jaargang IV, nr. 4/G, Koekelare, 1989, p. 84, verwijzend naar Nicolaas Despars, Cronycke van den Lande ende Graefscpe van Vlaanderen, deel III, p. 398-399, laat men de feiten zich afspelen op het Oosthof.

³⁰⁰ Nadien, op 12 juli 1439, ontving Marie van Belle-Douxlieux, die toen het Zuidhof als leen in haar bezit had, een betaling van Jehan d'Ongnies voor de geleden schade.

³⁰¹ DUMOLYN JAN, "Rebelheden ende vergaderingen", Twee Brugse documenten uit de grote opstand van 1436-1438, In Bulletin de la Commission royal d'histoire, Académie royale de Belgique, Tome 162, 1996, p. 297-323.

We citeren uit zijn studie enkele belangrijke paragrafen die de aanlooperperiode naar de grote opstand behandelen:

Eerst en vooral is het zeker niet overdreven om voor het laatmiddeleeuwse Brugge (evenals voor Gent) gewag te maken van een revolutionaire traditie. Na de slag bij Westrozebeke in 1382 wordt het lot bezegeld van het revolutionair Brugs weversbewind dat de Gentse opstandelingen steunde in de zgn. « Gentse Oorlog » (1379-1385). Onderzoek naar de sociale samenstelling toonde aan dat textielambachten het meest relevante deel van de bestraffen uitmaakten en dat deze opstand in Brugge bijgevolg als meer « sociaal » kon worden geklasseerd, terwijl het in Gent eerder om een zgn. « politieke » (anti-staatsvormende) revolutie ging. De volledig van hun politieke rechten ontzegde Brugse textielmeesters (voornamelijk de wevers) zetten in de daaropvolgende jaren dan nog twee mislukte opstandjes op getouw tegen het stedelijk bewind. De ambachten werden in 1382 afgeschaft als militaire korpsen en verloren veel sociale en politieke invloed als gevolg van de zes hoofdmannen van zestendelen die uit de poorterie gerecruteerd werden...

De economische achtergrond waartegen de laat 14de eeuwse opstanden zich afspeelden, was die van een zware herstrukturingskrisis in de lakennijverheid.

Samen met een stijgende fiscale druk en conflicten tussen facties³⁰² in de heersende klasse van hosteliers veroorzaakte dit een opstand van de ambachten.

In september 1433 werd het oude systeem echter hersteld zodat de poorters (vooral de lakenhandelaars) hun meerderheid in het bestuur terug kregen... Nu stonden Brugse drapiers (met hun arbeiders) dus tegenover de Brugse kooplieden. Naast dit fundamentele belangenconflict in de draperiesector ontwikkelde zich in het eerste derde van de 15de eeuw nog sterke tegenstellingen met Sluis...

Om voor de hand liggende redenen hadden zowel commerciële burgerij als kleine warenproducenten economische belangen te verdedigen met het behoud van de Brugse dominantie op Sluis.

De andere Leden van Vlaanderen steunden Sluis tegen Brugge in haar aanvallen op het stapelrecht om de Brugse commerciële dominantie te ondermijnen. Het resultaat was dat heel wat situaties die reeds lang de facto bestonden nu rechtskracht kregen, zodat de Brugse positie, ondanks de ogenschijnlijk slechts kleine toewijding aan Sluis, een zware klap kreeg en de antagonie met Sluis eerder toenam dan opgelost werd. In dezelfde periode namen ook de spanningen met het Brugse Vrije toe (de voormalige kasselrij, die nu een politiek onafhankelijke positie bekleedde), o.a. op het vlak van de lakenproductie, rechtspraak en belasting op buitenpoorters. De krijtlijnen van de latere tegenstellingen werden dus op allerlei vlakken reeds scherp getekend in de jaren die de opstand van 1436-1438 voorafgingen.

We onthouden voor ons verhaal dat Sluis en Brugge al héél lang op gespannen voet leefden.

³⁰² Een factie is een politieke groepering, met name als die deel uitmaakt van een grotere groep. Het wordt voor de moderne tijd vaak gebruikt om een groep (radicale) dissidenten binnen een politieke partij aan te duiden. Het begrip kan in het kort omschreven worden als een agerende politieke groep (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Factie>).

We vermelden nu enkele feiten³⁰³ uit de jaren van de opstand 1436-1438:

Na 17 oktober 1436 spreekt J. Dumolyn over een soort guerilla-oorlog tussen Sluis en Brugge, die vooral ten koste ging van de boeren op het omliggende land.

Nadat de 15de april 1437 de Gentenaars met een nieuw oproer ook voor Brugge het startschot hadden gegeven, werd de onfortuinlijke burgervader op de markt uit de weg geruimd door een groepje kuipers. De centrale macht reageerde met de verscherping van de economische blokkade tegen Brugge in een poging de stad door uithongering op de knieën te krijgen, een strategie die binnen het jaar vruchten zou afwerpen.

De gewapende conflicten op het platteland namen elke dag in hevigheid toe, zodat de Bruggelingen zich probeerden meester te maken van Sluis, speerpunt van de vorstelijke reactie en uitvalsbasis voor plundertochten in de streek.

De gevechten in de omgeving namen echter niet af en vooral in de kasselrijen van Veurne en die Vier Ambachten kwam het herhaaldelijk tot oproeren en opstandjes waarvoor de deelnemers hun eigen motieven hadden, maar die toch soms een solidariteit met Brugge betoonde.

De situatie in Brugge zelf werd ondertussen meer en meer onhoudbaar door het gebrek aan voedsel. Zoals zo dikwijls nam de revolutionaire stemming af wanneer de honger toenam.

Tot slotte halen we nog aan dat J. Dumolyn kon vaststellen dat de Brugse elite, de « heerscepije van binnen », collaboreerde met de aartsvijand.

K. Vandenbussche laat ons delen van een 15de-eeuws manuscript van Antonis de Roovere in dat verband lezen: *“Item up een zaterdach de Vsten dach van octobre, doe quam meer Jan van Huutkerke bet dan met ende C perden³⁰⁴, ende met hem Pieter de Bul ende Trystram de Crane (in de marge: Mer Joos de Brune, Philips van Longxie), doe den tiden poorters van Brucghe, ende waren der stede contrarie. Ende zij quamen smoorghens metten daghe ghewapenderhandt voor de stede ende zij hadden ghenomen den lieden diet te Brucghe brochten ghedreven omme te vercopene perden, coyen, ossen, calveren, scapen, zwijnen ende andere provanche al dat zij ghecrighen consten”*.

En verder: *Ende dat ghemeente van Brucghe die wordens gheware ende het liep al ter poorten-waert, ende als tghemeente te poorten quam, doe worden de voors(eide) personen vliende, ende tghemeente, zonder hooft of regiment³⁰⁵, liepen al huute tot Kokelare toe voor tcasteelkin. (In de marge: Die van Brugghe vervolghen den voorn(oemde) Jan van Huutkercke, maert en vynden hem niet ende ghecrighen vele van den roove.) Daer meenden die van Brucghe dat zij daer upgheweist zouden hebben, maer men zij, maer zij waren eenen anderen wech, maer up tcasteelkin was de prochepape van Kokelare ende de bostaert van Belle met X en XII ghezellen, ende die van Brucghe beclomment, ende die van binnen weerden hem zeere ende scoten twee of drie mannen van Brucghe doot. (In de marge: Die van Brugghe wonnen tcasteel te Kokelare, meenende dat Jan van Huutkercke daer in was, maert en was daer niet ende brochten de ghevanghen te Brugghe up de Steen.)”*

³⁰³ We laten heel wat uit deze opstand achterwege, om ons te houden bij het onderwerp.

³⁰⁴ Brugge Stadsbibliotheek, Handschrift 436, f. 190 r/a spreekt van 130 paarden.

³⁰⁵ Brugge Stadsbibliotheek, Handschrift 436, f. 190 r/b vervangt dit woord door “zonder stert”.

We menen te begrijpen dat Jan van Uyterkerke, die we bij deze van Sluis onderbrengen, en zijn kompanen Pieter de Bul en Trystram de Crane... die als poorters van Brugge bij de collaborerende elite horen, het Brugse vee en andere voeding hadden gestolen en naar Koekelare konden gebracht hebben. Daarmee merken we van hen een daad om *de stad door uithongering op de knieën te krijgen*.

De Bruggelingen achtervolgden en troffen Jan van Uyterkerke niet aan in Koekelare: *Ende die van brugghe liepen tot couckelare toe ende wierpen tslot om(m)e ende vyngghen pietre van belle den bastaert die tslot toe behoorde ende een vanden zessen was die voor brugghe waeren*.

Zo te zien konden de Bruggelingen het Zuidhof in Koekelare³⁰⁶ binnenvallen en alles uitzoeken, cf. *ende wierpen tslot omme*³⁰⁷.

Zowel vader Pieter (in de 14de eeuw) als zoon Pieter (einde 14de-begin 15de eeuw) waren heer van het Zuidhof. Het verhaal van de Brugse opstand (1436-1438) speelt zich af op het einde van het leven van zoon Pieter³⁰⁸, die een tijdlang schepen was van het Brugse Vrije en dus vrijlaat was.

Besluit

De Bruggelingen hielden het voor mogelijk dat Jan van Uyterkerke uit de kringen van Sluis een toevlucht zouden zoeken bij een bevriende relatie in Koekelare. Pieter van Belle hoort bijgevolg thuis in het kamp van Sluis.

■ Een beeldvorming rond van Belle

Om te achterhalen waarom Jan van Uyterkerke kon opteren om naar Koekelare te trekken proberen we ons een beeld te vormen van de heren van Belle.

F. Buylaert somde zoveel als mogelijk heren van Belle³⁰⁹ op in zijn bronnenoverzicht, toch werd Koekelare hierbij niet vernoemd.

Aangezien we weten dat Pieter van Belle ten tijde van de grote opstand heer was van Douxlieux, Bavikhove en Eecke³¹⁰, hij tevens erfelijke maarschalk was van Vlaanderen en hij behoorde tot de Raad van Vlaanderen³¹¹, willen we als het ware een filter leggen op Buylaerts-bronnenoverzicht om de relevante personen en informatie te selecteren.

³⁰⁶ F. Vandenbussch vult aan (waarvoor dank): Het verhaal over het vernietigen van het Zuidhof in Koekelare spreekt over de "bastaard van Belle" en spreekt over 'zes jonghe gezellen' die in Brugge paradeerden. Pieter van Belle is op dat moment zeker al een zestiger (in die tijd was dat een oude man). Het zou dus een bastaardzoon van Pieter kunnen geweest zijn die op 1 oktober opvallend met zijn vrienden in Brugge paradeerde. De aanval op het kasteel van Koekelare op 6 oktober was wellicht een gefrustreerde reactie van de Bruggelingen omdat ze van Uiterkerke, naar wie ze in het Brugse Vrije op zoek waren, niet konden vinden, maar dat zullen we nooit met zekerheid weten. Wel weten we dat al op 1 oktober een Brugse bode betaald werd voor een reis naar Koekelare. Het zou kunnen zijn dat hij toen die zes jonge gezellen heeft gevolgd en heeft vastgesteld dat ze naar het Zuidhof in Koekelare trokken, waardoor de Bruggelingen op 6 oktober wisten dat daar ook tegenstanders van de opstand logeerden.

³⁰⁷ Het *omgooien* of *omkeren* in de betekenis van alles uitzoeken in het kader van het veroveren van het kasteel.

³⁰⁸ Hij stierf vermoedelijk vóór midden 1439, cf. Marie van Belle-Douxlieux die al een vergoeding ontving op 12/07/1439 voor schade aan het Zuidhof.

³⁰⁹ F. BUYLERT, Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350-ca.1500), p. 58-63.

³¹⁰ Eecke is een dorp in Frans-Vlaanderen, ten zuiden van Steenvoorde.

³¹¹ De Raad van Vlaanderen was het hoogste politiek rechtscollege in het graafschap Vlaanderen. De instantie werd rond 1330 opgericht door graaf Lodewijk II van Nevers op aandringen van Jacob van Artevelde en heette aanvankelijk de Audiëntie ("terechtzinging"). In 1386 kreeg ze onder Filips de Stoute de naam 'Raad', waarbij de zetel werd ingesteld te Rijsel. In 1405 werd de zetel op aanvraag van de leden overgebracht

We proberen eerst terug te gaan in de tijd. Nadien speuren we ook naar latere opvolgers.

Vóór de grote opstand (1436-1438)	
1437	Een adellijst van het graafschap Vlaanderen vermeldt bij de schildknapen van Belle, van Veurne, van Ieper en in de kasselrij Ieper, seigneur van Boesinghe.
1425	Een seigneur de Boesinghe afkomstig uit de familie van Belle.
1421	Vrouwe Kerstine f ^a mer Jacob Belles leenhouder van de Burg van Veurne.
1419	Bijeenroeping voor Statenvergadering met o.m. de heer van Boezinge (afkomstig uit de familie van Belle) en Jacob Belle.
1413	Brieven van Groot Raad onder meer aan Jaques Belle.
1410	Jan van Gistel, heer van Gistel en Reigaarsvliet... vermeldingen van Belle waaronder schildknaap Pierre de le Belle.
1404-1407	Jaques Belle, ridder, was landbaljuw van Sluis.
1397-1398-1404	Jacque Belle, chevalier, bailli de Furnes.
1384	Pieter van Belle, leenhouder van de Burg van Brugge.
1381	Pieters van Belle, leenhouder van Burg van Brugge.
1366	Pieter van Belle, leenhouder van de Burg van Brugge
1365	Mijn here Piers van Belle als leenhouder van de Burg van Veurne.
1302	In de reconstructie ³¹² van de edelen in de Guldensporenslag: Zeger van Belle, ridder en Pieter van Belle, Vlaams edelknaap.

E. Warlop noteert in zijn overzicht van Belle-Douxlieux³¹³ dat een bepaalde Zeger stierf vóór 1300. Mogelijk is deze laatste dan de vader van de Vlaamse edelknaap uit 1302 (zie tabel). Deze Zeger de oudere (1262-†vóór 1300) was Maarschalk van Vlaanderen en Ontvanger van Vlaanderen.

We herinneren ons dat Boudewijn van Belle in de loop van de 13de eeuw maarschalk werd. Door E. Warlop weten we dat dit Boudewijn IV (1230-†vóór 1265) was, heer van Douxlieux, baljuw van Brugge, baljuw van Veurne, maarschalk van Vlaanderen “Flandrie ballivius” en ridder. Uit wat verder zal blijken, hebben we met Zeger van Belle, de oudere, een persoon op het oog om meer interessant informatie te vernemen.

Besluit³¹⁴

Het is dus duidelijk geworden dat Zeger van Belle maarschalk werd bij het overlijden van zijn vader Boudewijn IV. Wouter van Kortrijk werd dan deurwaarder op de vrijgekomen positie van Zeger. Op 28/01/1264 deed Wouter daarvoor afstand van zijn ambt van panetier waarop hij recht had.

We nemen aan dat Jan van Bellegem toen nog leefde en nog steeds erfelijk dispensator/panetier was.

van Rijsel naar Oudenaarde. De Raad bleef hier slechts vier jaar gevestigd. In 1409 werd hij weer overgeplaatst, nu naar het Gravensteen in Gent. Vanaf de 16e eeuw kenden de Nederlandse provincies, naast de Raad van elke provincie, nog een overkoepelend rechtcollege in de Grote Raad van Mechelen. Met de afschaffing van het ancien régime in 1795 verdween ook de raad (https://nl.wikipedia.org/wiki/Raad_van_Vlaanderen).

³¹² Naar VERBRUGGEN, De slag der Guldensporen, 234-5.

³¹³ E. WARLOP, De Vlaamse Adel voor 1300, Familia et Patria, 1968, I, p. 60-61.

³¹⁴ We verwijzen naar het hoofdstuk: van Bellegem of van Bovekerke, van Kortrijk, van Halewijn en van de Woestine (supra), rubriek Deurwaarders en de voetnoten: J. DAVID, Vaderlandse historie, vierde deel, Vanlinthout en Cie, Leuven, 1853, p. 154. *Er waren twee Maerschalken, de heeren van Belle en van Vichte; twee Pannetiers of Spysmeesters, een of meer Deurwaerders. Seger van Belle was maarschalk in 1292: Nous Rogier de Ghistele, Soyer de Bailleul mareschal de Flandre, Wautier de Cokeler et Danieaus (Danielus?) ses fieus chevalier...* (Limb.-Stirum, le Chamb. de Fl., p. Just.; p. cxxi).

B. de Troyer, Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren, Theo Luykx, Paleis der Academiën, 1961, p. 103.

■ Zeger en Walter grafelijke commissarissen

T. Soens deed intens onderzoek naar waterschappen³¹⁵. Pas in 1279 heeft hij zekerheid dat zo'n bestuur dat de waterhuishouding in een gebied regelde, bestond. Zo kon hij achterhalen dat waar later de gemeente Groede (NL.)³¹⁶ zou ontstaan, het nog in 1133 een schorregebied was. Door indijking tussen 1133 en 1250 ontstond er nieuw vast land³¹⁷. Daarna was het beheer van dijken en waterwegen noodzakelijk.

De graaf hield er in zo'n nieuw gebied een sterke handhaving op na. Een baljuw deed er een 'schouw' om de toestand te controleren. Een schout bepaalde tevens hoe een dijk diende hersteld te worden³¹⁸.

T. Soens bespreekt in zijn boek een herstelling van een dijk, waarbij we **Zeger van Belle** en **Walter van Koekelare** aantreffen. We krijgen een kijk op de gevolgen van zo'n grootste onderneming:

*Het fameuze 'abandonrecht' was ongetwijfeld één van de meest innovatieve bepalingen van het waterstaatsrecht in de Lage Landen. In een vorig hoofdstuk zagen we hoe het abandon garandeerde dat dijkonderhoud en -herstellingen effectief werden uitgevoerd, en dat in geval van zware moeilijkheden kapitaalkrachtige eigenaars met de steun van de graaf van Vlaanderen onverwijld het herstel konden aanvatten. **Na een overstroming kregen welwillende investeerders van de graaf van Vlaanderen een aanstelling tot 'legger' toebedeeld. Als de herbedijking succesvol was, zagen ze zich beloont met de gronden van hen die niet bij machte waren het vereiste bedrag voor de vrijwaring van hun grondbezit 'in te leggen'.** Een leggerschap betekende een serieuze investering, maar ook een mogelijkheid om grote winst te maken op middellange en lange termijn. Tevens betekende het in vele gevallen een ernstige verstoring, in sommige gevallen zelfs een ontwrichting, van de sociale structuren in het betrokken gebied. **In deze paragraaf illustreren we dit aan de hand van een casus die reeds door M.K.E. Gottschalk werdesignaleerd: het leggerschap van Ten Duinen in Ossenis, na de desastreuze overstroming van februari 1288.** Zowel in het archief van Ten Duinen als in het grafelijk archief bleven een aantal documenten met betrekking tot de herindijking bewaard. **De abdijsreesde dat met Ossenis overstromd, ook de achterliggende landen in Hulsterambacht groot gevaar liepen, en drong daarop aan op een snelle herbedijking, in de zomer van 1288,** wat zij ook doorzette, tegen het advies van de grafelijke specialist inzake moeren en inpolderingen, broeder Eustaes van de abdijs van Cambron, in. **Om de herbedijking te financieren vroeg Ten Duinen van de andere gelanden een gescho van 4 lb. per gemet. De poging mislukte jammerlijk, net als een tweede poging, ditmaal onder leiding van grafelijke commissarissen, met name de voormelde Eustaes van Cambron, Christophe van Brugge en de ridders Zeger van Belle en Walter van Koekelare, 'ex parte nostre specialiter ob hoc missos'.** In de zomer van 1290 werd opnieuw door Ten Duinen een derde poging ondernomen, ditmaal met meer succes. Het was de bursier van de abdijs in haar uithof van Zande die de bedijking leidde.*

Ten Duinen vervulde hier de facto de functie van 'legger' en kwam hierdoor in het bezit van 1133,5 gemeten grond, waarvan 61% door de eigenaars was geabandonneerd en in handen van de graaf was terechtgekomen, en de rest, onder meer van de abdijs van Drongen, 'preventief' aan Ten Duinen was verkocht. De graaf zelf behield in Ossenis nog eens 1045,5 gemeten grond, die eveneens door de eigenaars geabandonneerd waren – 'li queile estoit nos propres yretages

³¹⁵ TIM SOENS, De spade in de dijk? Waterbeheer en rurale samenleving in de Vlaamse kustvlakte (1280-1580).

³¹⁶ Gelegen ten zuidwesten van Breskens (NL) en ten noorden van Oostburg (NL).

³¹⁷ TIM SOENS, De spade in de dijk? p. 78.

³¹⁸ Ibidem, p. 20, 34.

en no main jugié par loi, par le defaute de ceaus cui li terre fu, ki pooir navoient de dikier'. Door een oorkonde van graaf Gwijde uit 1292 waarin voor alle percelen grond die in handen vielen van Ten Duinen, de voormalige eigenaars opgesomd werden, beschikten we meteen over een unieke bron voor de bezitsstructuren in het gebied. Daaruit bleek duidelijk dat het klein-grondbezit in Ossenissee voor 1292 nog dominant was: 72% van de eigendomsoverdrachten betrof stukken grond van minder dan drie hectare (96 op de 133 voormalige eigenaars)⁸³⁷. **Dat deze kleine eigenaars het geschot voor de herbedijking niet konden betalen**, lijkt evident als men weet dat nu al voor de derde zomer op rij een hoog geschot betaald diende te worden – 5 lb. 16 s. of omgerekend 139,2 groten per gemet⁸³⁸, een fenomenaal bedrag als men vergelijkt met de 1 à 2 groten per gemet die in dezelfde periode in de Blankenbergse watering maximaal aan geschot werden betaald.

Het hoge geschot en massale abandon zorgden voor heel wat wrok in Ossenissee: enkele jaren na de herbedijking stelde Ten Duinen een aanklacht op tegen de inwoners van Ossenissee, 'die hem heren makeden in Ossenesse ende slogen ant an der kerken goet van den Dunen ende makden hem selven heren'. De beschuldigingen luiden: diefstal van paarden, koeien, tarwe, gerst, bonen, haver, en een wagen turf; ongebruik van het land; beschadiging van de gebouwen. Dit was niet het werk van enkelen: heel wat daders werden vermeld, en er was sprake van de 'gezworenen van Ossenissee' – een term die ofwel pejoratief als 'samenzweerders' dan wel neutraler als 'eetverbond' kan worden geïnterpreteerd. **De wrevel drong ook door tot bij de graaf van Vlaanderen, die zelf ook heel wat geld had verloren bij de verschillende bedijkingen van Ossenissee**, wat wellicht de reden was waarom hij inging op het verzoek van de inwoners van Ossenissee om de rekeningen van de bedijking te laten onderzoeken, onder andere door – alweer – broeder Eustaes, die echter geen speciale onregelmatigheden kon ontdekken.

De zaak zou echter, wat de grafelijke dynastie betrof, nog een vervolg krijgen. **Tijdens de Frans-Vlaamse oorlog eind dertiende eeuw verspeelde de abdij Ten Duinen heel wat krediet bij de Vlaamse graven**. Wellicht gedreven door een combinatie van revanchisme en acute geldnood, werd in 1309 onder graaf Robrecht van Bethune het onderzoek naar de herbedijkingen van Ossenissee door Ten Duinen heropend. **In het discours van de aanklacht wordt Ten Duinen verregaande hoogmoed en geldzucht aangewreven: de abdij had koppig Ossenissee willen herbedijken en had de waarschuwingen van broeder Eustaes in de wind geslaan met de woorden: 'mesgrepen si iet, si waren rike ghenogh te betrenne'**. Bovendien zou de abdij het geschot van 4 lb. per gemet volledig verhaald hebben op de grafelijke gronden en deze van de inwoners en zelf niets betaald hebben. **Bijgevolg werd de totale kostprijs van de mislukte bedijking, afhankelijk van de versie 16500 of 17000 lb., nu teruggevorderd van de abdij. Ook voor de derde – geslaagde – bedijking werd geld teruggevorderd van de abdij: tegen de kostuimen in, was door Ten Duinen géén 'dijkvelling' betaald – i.e. een vergoeding door de achterliggende landen wanneer een nieuwe dijk voor een bestaande dijk werd aangelegd, omdat daardoor de bestaande dijk in principe geslecht mocht worden, en in elk geval niet meer onderhouden diende te worden. In dit geval zou het om 2000 roeden dijk gegaan zijn.**

Ten Duinen zou zich nog steeds volgens de grafelijke aanklacht schandelijk verrijkt³¹⁹ hebben door de geabandoneerde gronden die in eerste instantie aan de graaf waren toegevalen, van hem over te nemen als bijdrage in de bedijkingskosten voor 30 s. tot 8 lb. per gemet. Daar er

³¹⁹ T. Soens berekende dat de abdij Ten Duinen, die de functie van 'legger' vervulde, in 1292 naar aanleiding van de herbedijking van Ossenissee in de Vier Ambachten, in het bezit was gekomen van 1133,5 gemeten grond: p. 75: Een tweede dertiende-eeuws overzicht van grondbezit in de Kustvlakte, danken we aan de herbedijking van Ossenissee in de Vier Ambachten in 1292 waarvan de abdij Ten Duinen de leiding had. Ten Duinen vervulde er de facto de functie van 'legger', waardoor de abdij in het bezit kwam van alle gronden waarvoor de eigenaars niet konden of wilden participeren in de herbedijking. In totaal kwam de abdij zo in het bezit van 1133,5 gemeten grond, waarvan 61% door de eigenaars was 'geabandonneerd' en in handen van de graaf was terechtgekomen, en de rest, onder meer van de abdij van Drongen 'preventief' aan Ten Duinen was verkocht of geruild.

veen – darinck – in de ondergrond zat, had Ten Duinen die gronden zelf kunnen uitgeven voor 25 tot 40 lb. per gemet, en behield het dan nog de waarde van de ondergrond, die vaak na exploitatie van het veen nog evenveel waard was als wat de abdij er voordien voor betaald had⁸⁴¹. **Uiteindelijk zou Ten Duinen als tegemoetkoming voor deze en een aantal soortgelijke eisen van de graaf, een schadevergoeding van 13000 (sterke) ponden betalen**, waarvan 2000 lb. contant en 11000 lb. door een aantal schulden van de graaf jegens Italiaanse financiers over te nemen³²⁰.

Centraal bovenaan de ligging van Ossenisse, ten zuidoosten het Zandehof.
De rechte lijn tussen Ossenisse en Aendyck is vermoedelijk de betreffende dijk, want
een waterloop van achter de dijk reikt tot Hulst(ambacht).
Fragment uit kaart Vlaanderen, Gerard Mercator, 1512-1694 (BOSSU, p. 51).

Besluit

We komen tot de vaststelling dat op het moment van de herbedijking van Ossenisse in 1288 Zeger van Belle en Walter van Koekelare samenwerkten als grafelijke commissarissen. Alhoewel Zeger dan al maarschalk is, werd hij samen met Walter als ridders omschreven³²¹.

Voor de financiële opvolging van grote werken lijkt het ons niet onmogelijk dat personen met passende functies worden ingeschakeld, waarbij we denken aan deurwaarders³²².

Van Wouter van Kortrijk weten we dat hij deurwaarder werd in opvolging van Zeger van Belle die toen maarschalk werd (~1264).

We suggereerden al eerder de vereenzelviging van Wouter van Kortrijk (de oudere) en Walter IV van Koekelare met o.r.v. de mogelijke vader zoon relaties.

Hebben we hier, door hun financiële opvolgingstaak, een nieuwe indicatie om beide personen te mogen vereenzelvigen?

³²⁰ TIM SOENS, De spade in de dijk? Waterbeheer en rurale samenleving in de Vlaamse kustvlakte (1280-1580), p. 223-225.

³²¹ Dit is nog het geval in 1292 voor Walter van Koekelare: Soyer de Bailleul mareschal de Flandre, Wautier de Cokeler et Danieaus ses fieus chevalier... (Limb.-Stirum, le Chamb. de Fl., p. Just.; p. cxxi).

³²² We herinneren ons dat Zeger van Belle vóór hij maarschalk werd eveneens deurwaarder was.

■ Pieter van Belle tot Pieter van Belle

Na Pieter van Belle, die stierf vóór 1439, volgden als leenhouders van het Zuidhof in Koekelare Marie van Belle-Douxlieux en Yolanda van Belle.

Over Yolanda lezen we in het overzicht over van Heist³²³:

1444-1445

Dame Yolanda van Belle erft in het rekenjaar 1442-1443 bij het overlijden van Maria van Belle, haar zuster 1) het maarschalkschap van Vlaanderen, 2) het leen 'De Duinen'³²⁴ en 3) het leen van de 119 manschepen. In het rekenjaar 1444-1445 vielen deze drie lenen toe aan Jan van Heys, waarbij Yolande als diens zuster vermeld wordt ('... de jehan van Heys, qui par le trespas de dame Yolente van Belle sa soeur a releve trois fiefs...' (bedoeld wordt allicht dat Jan van Heys die erfde van zijn schoonzus Yolande van Belle)).

We maken een beknopt overzicht over andere leden uit het huis van Belle³²⁵ waarbij we speuren naar indicaties Douxlieux, Bavikhove en Eecke:

Na de grote opstand (1436-1438)	
1443	Robrecht van Belle, heere van Eecke, was de eerste leenhouder na 1443 voor een leenhof afhangende van het leenhof van Haaltert.
1454	Bij een feest van de Fazant te Rijsel is er vermelding van Joris en Pierre Belle.
1458	Joris sterft kinderloos en de heerlijkheid Boesinge gaat over naar de familie van Dixmude.
1481	In een lijst van edelen, ingedeeld per kwartier, komt Pieter van Belle, heere van Eeke, voor in Casselambacht.
1487	Gevangen bij een veldslag bij Béthune, joncheer Robrecht van Belle, heer van Eeke en Eggewaartskapelle.
1503	Robrecht van Belle, heer van Eeke, is leenhouder van de Burg van Veurne.
1515	In een convocatieregister voor een vergadering van de politieke elite van het Brugse Vrije komt Robrecht van Belle, heere van Eecke voor.
1542	In een convocatieregister voor een vergadering van de politieke elite van het Brugse Vrije komen Joncheere Pieter van Belle , heere van Eecke en Cornelis van Belle voor.

T. Soens trof deze laatste Pieter van Belle, heer van Eecke aan in de ommelopers van Waterschap Zeeuws-Vlaanderen, Vrije van Sluis, Groede en Baanstpolder.

Hij maakte een analyse en kwam tot het besluit dat jonkheer Pieter van Belle, heer van Eke, de grootste grondbezitter was in de watering Groede (Nl.) voor de jaren 1552-54³²⁶.

³²³ F. BUYLAERT, Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350-ca.1500), p. 347.

³²⁴ We kunnen de ligging van het leen De Duinen niet achterhalen. We denken dat er geen duinen waren nabij Ossenisse waardoor we geen relatie leggen met Ten Duinen. Mogelijk moet dit leen gezocht worden in omgeving van Groede (Nl.).

³²⁵ Ibidem, p. 58-63.

³²⁶ TIM SOENS, De spade in de dijk? Waterbeheer en rurale samenleving in de Vlaamse kustvlakte (1280-1580), p. 78-79.

Eigenaar	voormalige eigenaars	Percelen (aantal)	Totaal (ha)
kerk van Schoondijke	39	81	28,2
Boudins, Frans f. Pieter f. Pieter	17	48	27,0
Coene, Jacob, f. Pieter	30	60	27,0
van Merendree, Mer Fernand	12	45	30,1
Boudins, erven Jacomijn f. Joris	1	20	33,1
de Venduel, Gillis, f. heer Jan	10	14	40,2
van Pittem (heer)	2	11	41,5
Van Belle, Jonckheer Pieter, heer van Eke	3	67	124,7

Grondbezitters met meer dan 25 hectare in de watering Groede (1552-54)³²⁷.

T. Soens kwam tevens tot het besluit dat het grondbezit van de kerk van Schoondijke en een aantal particuliere grondbezitters door de toenmalige eigenaars bijeengesprokkeld lijkt te zijn.

Over zo'n particuliere eigenaars, met als voorbeeld Pieter van Belle, citeren we de onderzoeker:

Bij een aantal andere grotere grondbezitters worden slechts één of enkele voormalige eigenaars vermeld, terwijl het toch om vele verschillende percelen ging. Dit betekent dan ook mogelijk dat het grondbezit al in een vorige generatie werd samengesteld uit die verschillende percelen, ofwel toch gedeeltelijk teruggaat op oudere, grotere domeinen. Als voorbeeld kunnen we de grootste grondbezitter in het gebied, jonkheer Pieter van Belle, heer van Eke nemen. Hij erfde zijn 124,7 hectare grond in dit gebied van zijn vader (?) Robrecht van Belle en familielid Matthias van Belle, die het op hun beurt door aankoop of anderszins van Jacob Boudins, Joos van den Berge, heer van Watervliet, en Jan de Vos verwierven. Hoe deze personen op hun beurt aan dit grondbezit kwamen, vermeldt de bron niet, doch gezien het grote aantal afzonderlijke percelen waaruit het bestond – 67 in 14 verschillende beginnen – lijkt het niet onmogelijk dat ook zij dit hebben 'bijeengesprokkeld' van verschillende particuliere eigenaars. Het grootste aaneengesloten stuk grond in bezit van Pieter van Belle, was het goed Schoonewalle met iets meer dan 11 hectare grond in het 6de begin ten westen van het dorp van Groede, dat afkomstig was van Jacob Boudins. Daarrond bezat hij nog verschillende percelen, en het geheel strekte zich uit tot in het dorp van Groede. Blijkens de ommeloper bezat Pieter van Belle het merendeel van de huizen en hofsteden in het dorp van Groede, die allemaal door hem verpacht of verhuurd werden. Ook dit eigendomsrecht over de huizen en de hofsteden in het dorp, en het feit dat deze huizen niet in cijns, maar in pacht waren uitgegeven, wijst op de relatief recente aard van dit grootgrondbezit. Tegelijk wordt ook het indrukwekkende karakter van de eigendomsconcentratie – één persoon bezat de bijna integrale dorpskern van Groede – erdoor geïllustreerd.

Een preciezere chronologie van de eigendomsconcentratie is moeilijk vast te stellen. Wellicht ging het om een geleidelijk proces, met mogelijk enkele versnellingsmomenten in periodes met grote overstromingsrampen (rond 1400) of in jaren van politieke en economische moeilijkheden, zoals het laatste kwart van de vijftiende eeuw.

Vaststelling

Het mag duidelijk zijn dat Pieter van Belle uit de 16de eeuw heel wat bezitting had geërfd. Onder die bezittingen waren er afkomstig van Jacob Boudins, Joos van den Berge en Jan de Vos.

³²⁷ Ibidem, p. 78

■ Eigenaars van wie van Belles grond konden sprokkelen?

Het interesseert ons om meer te achterhalen van de vernoemde vroegere particuliere eigenaars (Jacob Boudins, Joos van den Berge, heer van Watervliet, en Jan de Vos) van wie Pieter van Belle, heer van Eke, gronden in de watering Groede in bezit had.

Aangezien we de familie van Belle van ouds associëren met Koekelare en we weten dat een hoeve in het centrum van Bovekerke in de 17de eeuw Eeckhof heette³²⁸, kan de vraag gesteld worden of we met de vernoemde particulieren uit de 16de eeuw ook relaties kunnen leggen met Bovekerke, Koekelare of onze omgeving.

Een Joos van den Berge, heer van Watervliet, is alvast in de geschiedenis van Handzame goed gekend.

Bij Gailliard³²⁹ konden we meer informatie vinden over een oudere Josse van den Berghe, heer van Watervliet. Deze Josse (de oude) blijkt *forestier héréditaire de Houthulst* en schepen van het Brugse Vrije te zijn geweest. Hij stierf op 12/05/1501. Hij was gehuwd met Catherine de Bailleul (=van Belle) de Bousinghe. Zij was de dochter van Paul de Bailleul, heer van Eecke (†1492)!

Een gelijknamige zoon Josse (†12/05/1544) (de jonge), ridder en heer van Watervliet, werd samen met zijn vrouw Eléonore de Leu³³⁰ (†15/05/1547) begraven in de kerk van Handzame. In het koor is hun grafsteen te vinden waarin hun 8 kwartieren gebeiteld staan³³¹:

van den Berghe.	Cy gist	Belle.
	Messire JOSSE VAN DEN BERGHE, fils de Josse,	
Haveskerke	chevalier en son temps, seign. De Watervliet,	Boudins.
	et forestier d'Houthulst,	
Stavele.	qui trepassa le 12 de Mai 1544.	de Vos.
	Et de ÉLÉONORE DE LEU, son espouse,	
Capelle.	Qui trepassa le 15 du Mai 1547.	Ghistelles.

De grafsteen in de kerk van Handzame vermeldt de namen van de twee overige particuliere eigenaars (Boudins, de Vos) waarvan de familie van Belle eigendommen kon sprokkelen in de watering Groede.

Er is alvast een familieband.

Dit is ook het geval voor de familienamen (van) Capelle, (van) Ghistelles die al eerder aan bod kwamen.

Josse van den Berghe (de jonge) had een broer die Guislain heette. Na het sterven van Josse in mei 1544 werd Guislain heer van Watervliet. Hij huwde in Franse kringen met Antoinette de Lignée. Hun oudste zoon werd verwant met de familie de Douvrin, *dite de Cantelue*.

³²⁸ Ommeloper Bovekerke 1675, 9de Begin, art. 122.

³²⁹ J. Gailliard, Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse, volume 1, 1857, van den Berghe, p. 332.

³³⁰ Zie verder Cantelue.

³³¹ Linkerkant: Grootmoeder van Josse van den Berghe aan vaderszijde was Alix de Haverskerque/van Haveskerke (†10/11/1478).
Zijn overgrootmoeder was Marguerite van Stavele.

Rechterkant: Grootmoeder van Josse aan moederszijde was Nicole de Ghistelles.

De zus van Josse (de jonge), Isabelle van den Berghe, was de vrouw van Jacques Douvrin³³², capitaine d'Avesne-le-Compte³³³.

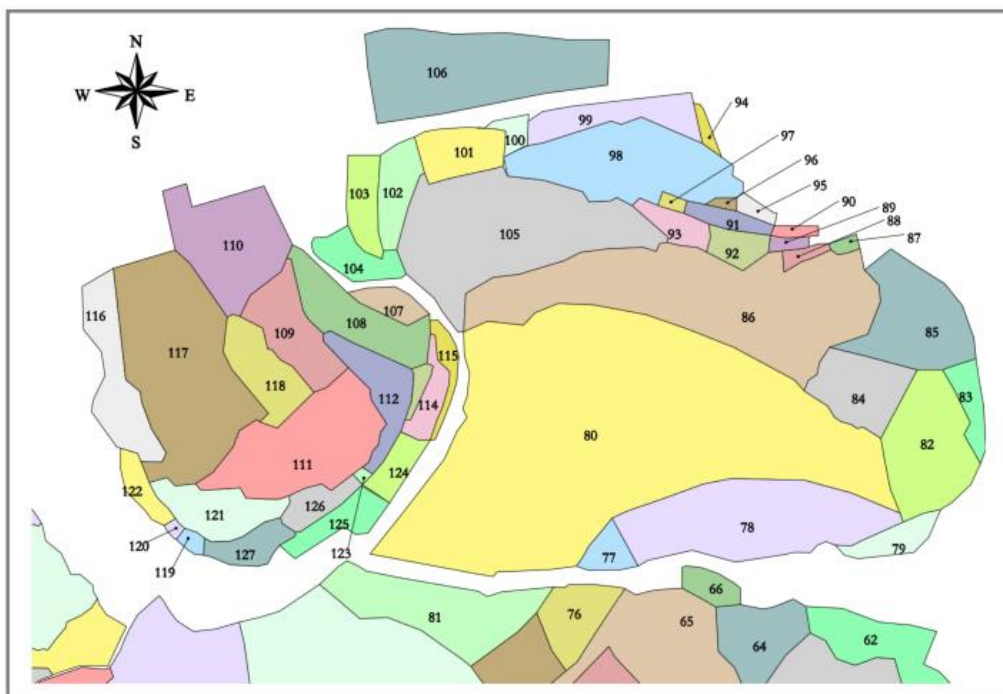
Het minste dat we van de familie van den Berghe kunnen vernoemen, is dat zij sterk verweven waren met Franse kringen.

Of al deze families ook eigenaars waren in de watering Groede is nog niet duidelijk.

T. Soens kon in de regio Cadzand en 't Lant van Breskens namen van wateringingen achterhalen en lokaliseren. Met deze informatie kunnen we verder werken.

Fragment uit Caerte van 't Vrije van Claes Jansz Visschere, 1587-1652 (BOSSU, p. 29).

De wateringen van het Oost-Vrije (ca. 1560)³³⁴.

³³² Hun oudste zoon trouwde met een dochter van de heer van Morta(i)gne, hun tweede zoon werd *capitaine de la marine Zélandaise*.

³³³ Avesnes-le-Comte is een gemeente in Noord-Frankrijk, arrondissement Arras.

³³⁴ TIM SOENS, *De spade in de dijk? Waterbeheer en rurale samenleving in de Vlaamse kustvlakte (1280-1580)*, p. 334 en info p. 335-336.

De bronnen maken duidelijk dat de familie van den Berghe er eigendom had:

*Ter eeren Gods syne ghebenedyde Moeder en Maghet Maria en alle Gods Heylighen en ter lavenisse van alle Kerstene ghelovighe Zielen, zoo heeft **Jan van den Berghe, f Lodewyckx**, vrylaet ghejont en ghelegateert by forme van testamente dese Schoole van Meyskens de somme van hondert ponden grooten, te weten : 20 ponden grooten in ghereeden ghelde, ende eene rentebrief van vyf ponden grooten 's jaers den penninck 16 bezet op **een leen in Cadsant ligghende in Lodewyckx-polder**, en dit ten syne om alser eenighe jonghe dochters...*³³⁵.

T. Soens kon achterhalen dat watering met nr. 125 gekend was als Loodijkpolder. Dit is vermoedelijk een verbastering voor de betreffende Lodewyckx-polder.

De familie Boudins blijkt in het bezit te zijn van *de Zeven Getijden van Groede* (19,5 hectare), waarvan het grondbezit afkomstig blijkt te zijn van *Jacop (f. Robrecht) Boudins, Robrecht f. Jacop Boudins, en de bastaarden Jan en Jacop Boudins*. T. Soens kent geen specifiek nummer toe aan deze polder en besluit *de Zeven Getijden van Groede zijn dan ook vermoedelijk een soort van familiefundatie*³³⁶.

Voor Jan en Jacop kan de relatie gelegd worden met watering nr. 88 met naam Jan Jacobspolder of Bette Stoutepolder.

Voor de familie de Vos vinden we niet onmiddellijk een polder. Wel treffen we een infra-structurelement met hun familienaam: de Vos brug.

Fragment uit Caerte van 't Vrije van Claes Jansz Visschere, 1587-1652 (BOSSU, p. 78-79).

Ten noordwesten van de Vos-brug kon T. Soens kon de Capellepolder verbinden met de watering nr. 126. We brengen deze polder in relatie met de familie (van de) Cappele.

We willen nog enkele dicht bij elkaar gelegen wateringën aanhalen die we in verband brengen met families³³⁷ die eerder aan bod kwamen.

Nr. 91	Gistelaerepolder	van Gistel	(zie vermelding grafsteen Handzame)
Nr. 102	Baanstpolder	de Baenst	
Nr. 103	Adornespolder	Josse de Baenst huwde met Marie Adornes ³³⁸	
Nr. 104	Nieuwenhovepolder	van Nieuwenhove	

³³⁵ J. Gailliard, Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse, volume 1, 1857, van den Berghe, p. 338.

³³⁶ TIM SOENS, De spade in de dijk? Waterbeheer en rurale samenleving in de Vlaamse kustvlakte (1280-1580), p. 95. Hij vult aan: *De familie Boudins was duidelijk één van de belangrijkste lokale families in Groede: in 1552 was in totaal nog 133,26 hectare, of 10,5% van het totale territorium van deze watering eigendom van een lid van de (uitgebreide) familie Boudins.*

³³⁷ Zie ook hoofdstuk: Over van Steelant, de Baenst en Loppem.

³³⁸ Josse de Baenst (°ca.1450, †03/04/1502) huwde met Marie Adornes (°1463, †1507). Haar grootvader Jacob Adornes (°Brugge, ca.1395, †1465) was burgemeester van Brugge. De familie Adornes, een handelaarsfamilie uit Brugge, was van Genuese afkomst.

Tot slot vermelden we dat watering nr. 124 Eikenpolder heet.

We herinneren ons dat Josse van den Berghe (de oude) gehuwd was met Catherine de Bailleul (=van Belle) de Bousinghe, die de dochter was van Paul de Bailleul, heer van Eecke (†1492)! Het is niet onmogelijk dat we deze polder dienen te verbinden met de nazaten van de heer van Eecke.

Door J.P. Tytgat weten we dat het hof van Bovekerke³³⁹ afhankelijk was van het Eeckhof van Esen, met zijn eerste vermelding in 1435³⁴⁰... *In 1435 werd deze heerlijkheid gehouden door Colard van Heule, uit de tak van Lichtervelde. Zijn kleindochter was gehuwd met Gisbert de Leu, die de heerlijkheid overliet aan zijn zoon Adrien*³⁴¹.

Of we een relatie mogen tussen Gisbert de Leu en Guislin, broer van Josse van den Berghe (de jonge), is onduidelijk maar niet onmogelijk.

Besluit

We stellen vast dat we namen van vroegere particuliere eigenaars met gronden in de watering Groede konden linken met van de Handzame. Ook konden we enkele dicht bij elkaar gelegen wateringingen in het Oost-Vrije vinden die indicaties hebben om bezit te zijn van families uit de dichtste kringen van de heren van Belle.

Ook van de familie van de Berghe merken we dat zij sterk gerelateerd zijn met anderen families van Franse afkomst. We vernoemen de familie de Bailleul (=van Belle) - van Eecke, Zo ook met de families de Leu, de Lignée en Douvrin, *dite de Cantelu*. We komen hier verder nog op terug.

■ De ommeloper van Bovekerke

Op basis van deze vaststelling stellen we ons de vraag of deze families van Belle, van den Berghe, de Vos, van de Capelle e.a. ook eigendommen in Bovekerke hadden verworven?

We onderzoeken de ommeloper van Bovekerke van 1675 als dichtst aanleunende bron om al dan niet wat indicaties te kunnen achterhalen. We beperkten ons tot het louter opsommen van de familienamen:

1ste Begin vermeldingen:

Lieven de Clercq	art. 13, 20, 64
Adriaan Bul	art. 76, 77
P'(iere) de Bul	art. 75, 76, 80
Achilles van Woestijne	art. 118, 119, 123

4de Begin vermelding:

Jan Bul	art. 2
---------	--------

³³⁹ Cf. het Eeckhof uit de Ommeloper van Bovekerke van 1675, 9de Begin, art. 122.

³⁴⁰ K. Vandenbussche informeert (waarvoor dank): volgens het leenregister van 1384 (Brussel Rijksarchief, Rekenkamers, nr. 1074) was dit leen vooraf in handen van Margriete (dochter van Lodewijk van Lichtervelde), later: vrouwe Willemine vrouwe van Lichtervelde, later: vrouwe Marie van Huele twijf m(er) Rogier, later: Bartelmehees van Huele, later Colaerd van Huele. Het leengoed is "ene stede" van 44 gemeten land met het ammanschap van Esen en Zarren en met 80 achterlenen (wordt tussen de regels zelfs aangepast naar 87 achterlenen).

³⁴¹ Naar Gesquiere: We herkennen ook de familienaam de Leu van op de grafsteen in de kerk van Handzame. Hij vult nog aan met ... *Deze schonk, zelf kinderloos, zijn bezit aan zijn zuster Jeanne, vrouw van de heer Lescatières. In 1542 kreeg haar zoon André het "Eeckhof". In 1562 kwam de heerlijkheid in handen van de familie Dandelot, die ze hield tot 1623*".

6de Begin vermelding:

(Ni)claeys Vande woestijne art. 20

7de Begin vermelding:

Pieter van Loo (later Jan Bul³⁴²) art. 32

De paters jesuyten in Brugghe art. 6, 7, 8, 28, 29, 31

8ste Begin vermeldingen:

De paters jesuyten in Brugghe art. 2

Pr. Steenlant art. 3

is genaempt de Vossewal

9de Begin vermeldingen:

Lieven de Clercq art. 17, 22, 61, 62, 63, 65, 87, 103, 104, 109

Achilles van Woestijne art. 45, 46, 47, 48, 61, 64, 65, 67, 69, 73, 74, 78, 80, 81, 83, 117, 118

Mevr. Douariere van

Jo^r Jan Max. de Boom art. 62, 63, 65

Lyven Declercq art. 122:

*den selv³⁴³ an noortz^e & an drie ge(met) LXXV roeden lant & is d hofstede v Louys de Sendere de jo^r woont, met een syngel & boomgaert van suyden & noorden daeran met noch een ronde bewalde mote noort an voorschreven hofstede, voorts noch een boomgaert oost ande voorschreven bewalde mote met noch eenen singhel & boogaert, noort ende west an voorschreven bewalde mote, voorts noch een drye houxken oost ande voorschreven hof van ouden tijden **genaemt het eeckhof**³⁴⁴ tussen zijn selfs an suytze & oock an westze, de middelstraete an noortze commen de oostze de oostsijde an portwegh & de voorschreven eeckhof, duere schietende scherp ande cuere van Bovekerke lant.*

Voormalig gemeentesecretaris Marcel Bruneel maakte volgende bedenking: *Van deze laatste hofstede is er nog al een aardige beschrijving gemaakt, die haast zou moeten doen denken dat het hier was, dat de oude heeren van Bovekerke, hun verblijf hadden.*

10de Begin vermeldingen:

Paters Jesuyten Brugghe art. 6, 8, 9, 10, 11, 19, 20, 24, 30, 33, 38, 39

Lieven de Clercq art. 7, 8, 9

Achilles van Woestijne art. 17, 19, 81, 88, 89

Mr. doctoer ma(r)rest Sluis art. 18

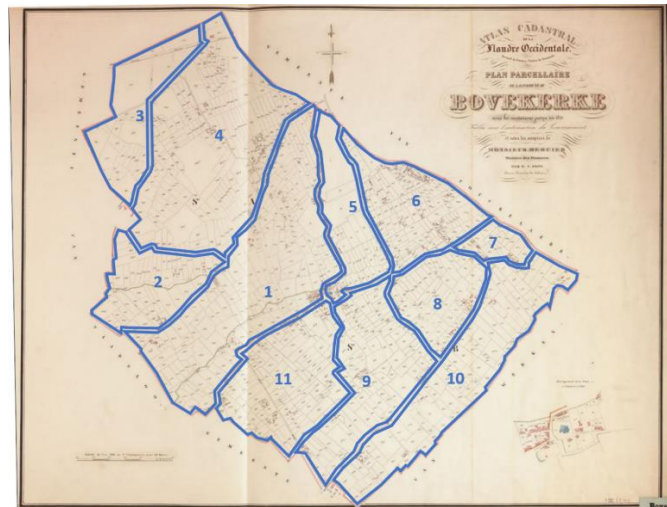
³⁴² Betreft een aanvullende nota van voormalig gemeentesecretaris Marcel Bruneel (°Bovekerke, 24/02/1909 – †Torhout, 29/01/1983).

³⁴³ Cf. artikel 110 is den selv Jonkheer Lyven Declercq.

³⁴⁴ Cf. Vlaamse Stam XXI (1985): *Het "Hof te Bovekerke", een leengoed afhankelijk van het leen "Het Schouteetendom", ook genoemd "Het Eeckhof" te Esen. Zelf was het Eeckhof een leen, afhankelijk van het prinselijk leenhof van de Brug te Brugge. Het hof te Bovekerke strekte zich uit over de parochies Bovekerke, Vladslo en Werken. De eigenaars van het hof en de heerlijkheid "Het Oosthof" te Kokekelare waren ook de bezitters van het Hof te Bovekerke, althans met zekerheid vanaf 1501 tot aan de Franse Revolutie. (Verwijzend naar TYTGAT, De heerlijkheid "Het Oosthof" te Kokekelare, - V.S., XIII, 1977, p. 101-108 en 121-126. Niet onmogelijk dat met het Hof te Bovekerke ook het Eeckhof noemde.*

11de Begin vermeldingen:

Niclaeys van Belle	art. 8
Rijckaert van Belle	art. 9, 12
Lieven de Clercq	art. 10, 14, 18

Popp-kaart van Bovekerke (1843) met de situering van de beginnen van de ommeloper (1675).

In het Arenberg archief te Edingen zijn leenregisters uit 1529, 1678, 1718 en 1771 voorhanden van het Oosthof en het Zuidhof te Koekelare. J.P. Tytgat bestudeerde deze leenregister en kon een overzicht van de volglenen van het Hof van Bovekerke opstellen³⁴⁵. Hij kon 9 volglenen in Bovekerke vinden, 1 in Vladslo en 20 in Werken. We vergeleken de namen van de eigenaars van de volglenen uit de leenregisters met de informatie uit de ommeloper van Bovekerke uit 1675.

Volgens de leenregisters blijkt Lieven de Clercq al in 1633 in Bovekerke twee lenen in het bezit³⁴⁶ te hebben. Eén van 5 gemeten en één van 5 lijnen, respectievelijk afkomstig was van Philips du Freijne, fs Andries³⁴⁷ en Pieter de Corte.

Ook bezit van Achilles van de Woestijne vinden we in beide terug. Het betreft een leen van 1 gemet 50 roeden in het “Coolvelt”. In 1687 was dit leen in handen van zijn weduwe Isabelle Schee, fa. Jan en afkomstig van haar vader. In 1577 was deze grond nog in bezit van Roeland de Corte.

Vermoedelijk hebben we met Pieter en Roland de Corte³⁴⁸ een link met de watering van het Oost-vrije. Een Herman de Corte blijkt er in 1536 een bedijker te zijn geweest: *‘Dese rekeninghe was ghedaen ende ghesloten ten huuse van Herman de Corte inden Oudemanspoldere up den IIIIden in July int jaer XVc XXXVI’*³⁴⁹. Deze Herman had als 4de echtgenote Marie van Belle³⁵⁰. De kleindochter van Herman de Corte, m.n. Barbe Bisschop (†22/07/1625) huwde Charles van de Berghe³⁵¹.

³⁴⁵ J.P. TYTGAT, Het hof te Bovekerke en zijn volglenen, Vlaamse Stam XXI, 1985, p. 497-502.

³⁴⁶ Nadien komt het leen in handen zijn zoon Philibert de Clercq vervolgens bij Philibert Belisaire (1720) en Eugène François (1788).

³⁴⁷ Andries kocht nog een stuk land van 5 lijnen van Adolf Veranneman (Lieven de Clercq huwde Adolfs dochter Anne-Marie) en een stuk van 1 gemet “den stoppelbilck” van Josijne Daneels.

³⁴⁸ In Werken had Pieter de Corte een leen van 4 lijnen in bezit. Na hem komt het in handen van Jan (1557), Pieter (1581) en Lenardekin (1613).

³⁴⁹ TIM SOENS, De spade in de dijk? Waterbeheer en rurale samenleving in de Vlaamse kustvlakte (1280-1580), p. 251: De rekening heeft betrekking op de Passegeulepolder (nr. 65). Dit huis van Herman de Corte blijkt te staan in de Oudenmanspolder (nr. 63).

³⁵⁰ Marie van Belle, fille de Jean, maître des comptes du roi Philippe I, conseiller et maître de la chambre aux deniers de l'empereur Charles-Quint, et d'Agnès BOELE (bron: Nobiliaire des Pay-Bas et du Comté de Bourgogne, Voume 1, p. 519 en Gailliard vol 1, p. 361).

³⁵¹ De genealogie tussen Josse van de Berghe (†12/05/1544 zie hoger) en Charles kan gevolgd worden in Gailliard vol I van p. 332 tot 341.

Van Niclaeys/Clays van Belle weten we door de ommeloper van Bovekerke (1675) en het leenregister (1687) dat hij zowel grond in Bovekerke als in Werken³⁵² had. Of er voor dit grondbezit een relatie kan gelegd tussen de families de Corte en van Belle vergt meer onderzoek.

Het valt ons op dat een aantal families steeds weer voorkomen. Het grondbezit blijkt binnen dezelfde families te blijven, ofwel door erfenis of door koop.

■ Lievin de Clercq

Belangrijk is om te proberen te achterhalen wie Lievin/Lyven de Clercq was³⁵³.

Hij was alvast volgens de Bovekerkse ommeloper van 1675 de eigenaar van de meest centraal gelegen gronden op het dorp, waarop de hoeve ‘**het Eeckhof**’³⁵⁴ stond.

Over Lievin de Clercq (de Clercq) konden we een en ander achterhalen. In het Rijksarchief te Gent is er voor periode van de 17de tot 19de eeuw een uitgebreid archief over de familie de Clercq Wissocq de Sousberghe³⁵⁵.

We konden met het overzicht van het online-archief al vlug vaststellen dat deze familie in het bezit was van een leen gelegen te Bovekerke, gehouden van de heerlijkheid Oosthove te Koeke-lare³⁵⁶. Volgens de archiefbeschrijving kwam het leen later in handen van Antoon, zoon van Adolf Verannenman. Antoon was de broer van Anne-Marie Veranneman echtgenote van **Lievin de Clercq van Blockhuyse** (†1681)³⁵⁷. Het huwelijkscontract van Lievin en Anna/Anne dateert van 30/01/1638. Toen Anne-Marie Veranneman (†Gent, 19/01/1659) stierf lieten ze vijf minderjarige kinderen achter: Lievin Philipbert, heer van Bonningues, Eugène, Médard, Gaston en Maria³⁵⁸. De akte voor de verdeling van haar nalatenschap dateert van 16/11/1665. In deze acte lezen we dat Lieven de Clercq heer was van Clerque en Wissocq³⁵⁹.

Zijn vader, eveneens Lievin noemende en aangeduid als de oude, was getrouwd met Josine Besoete. Haar nalatenschap ‘de staat van goed’ werd verleden te Brugge op 03/08/1632. Tussen Jonker **Lievin de Clercq Blokhuis** en kolonel van **Pottelsberghe** ontstond er een onenigheid over de liquidatie van de nalatenschap van hun moeder en dat van kanunnik Blijleven³⁶⁰. In een akte uit 1657 wordt het bezit van vader Lieven de Clercq verdeeld onder Lievin, Ignace en dame Marie de Clercq, echtgenote van de baron van Kruishoutem³⁶¹.

We citeren wikipedia: *De familie de Clerque werd in 1641 in de persoon van Liévin de Clerque voor het eerst met officiële adelsverheffing vereerd. Deze Liévin kocht het domein van Wieze³⁶² aan, het geografische zwaartepunt van de familie aldus verlegend van Artesië naar Oost-Vlaanderen.*

³⁵² In Werken betreft het een leen van 4 lijnen land ten noordwesten van de *Bovekercke Meulen*. Na Clays van Belle komt de grond in bezit van zijn zoon Jacques. Vervolgens in bezit van Anthoine fs. Jacques (1694), Niclaeys fs. Jacques (Uitkerke) (1724) en Jan fs. Niclaeys (1749).

³⁵³ Volgens het online-Rijksarchief woonden er in de tweede helft van de 17de eeuw tot het eerste kwart van de 18de eeuw mensen in Bovekerke mensen met de familienaam Declercq, maar deze mogen we niet in verband brengen met Lieven de Clercq.

³⁵⁴ Dit was een hoeve gelegen in hoek van de Werkenstraat en de Vladslostraat, maar niet te verwarren met de huidige 19de-eeuwse hoeve.

³⁵⁵ Er zijn 151 archiefbestanddelen (nr. 4321 tot 4471).

³⁵⁶ Rijksarchief te Gent - FM22 – 4323.

³⁵⁷ Geert Tavernier, *De Oost- en West-Vlaamse voorouders van koningin Mathilde, Aanzet tot een vooroudergeschiedenis*, tweede deel, Brugge, 2018, p.196.

³⁵⁸ Rijksarchief te Gent, FM22 – 4337.

³⁵⁹ Wissocq is een gehucht in Audreham (F), gelegen ten zuiden van Clerques (F).

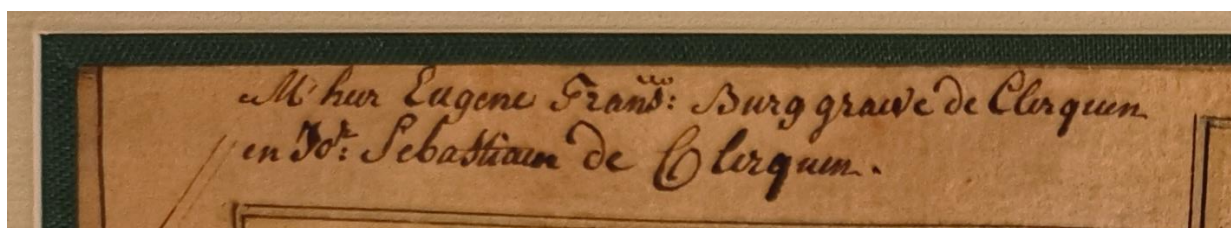
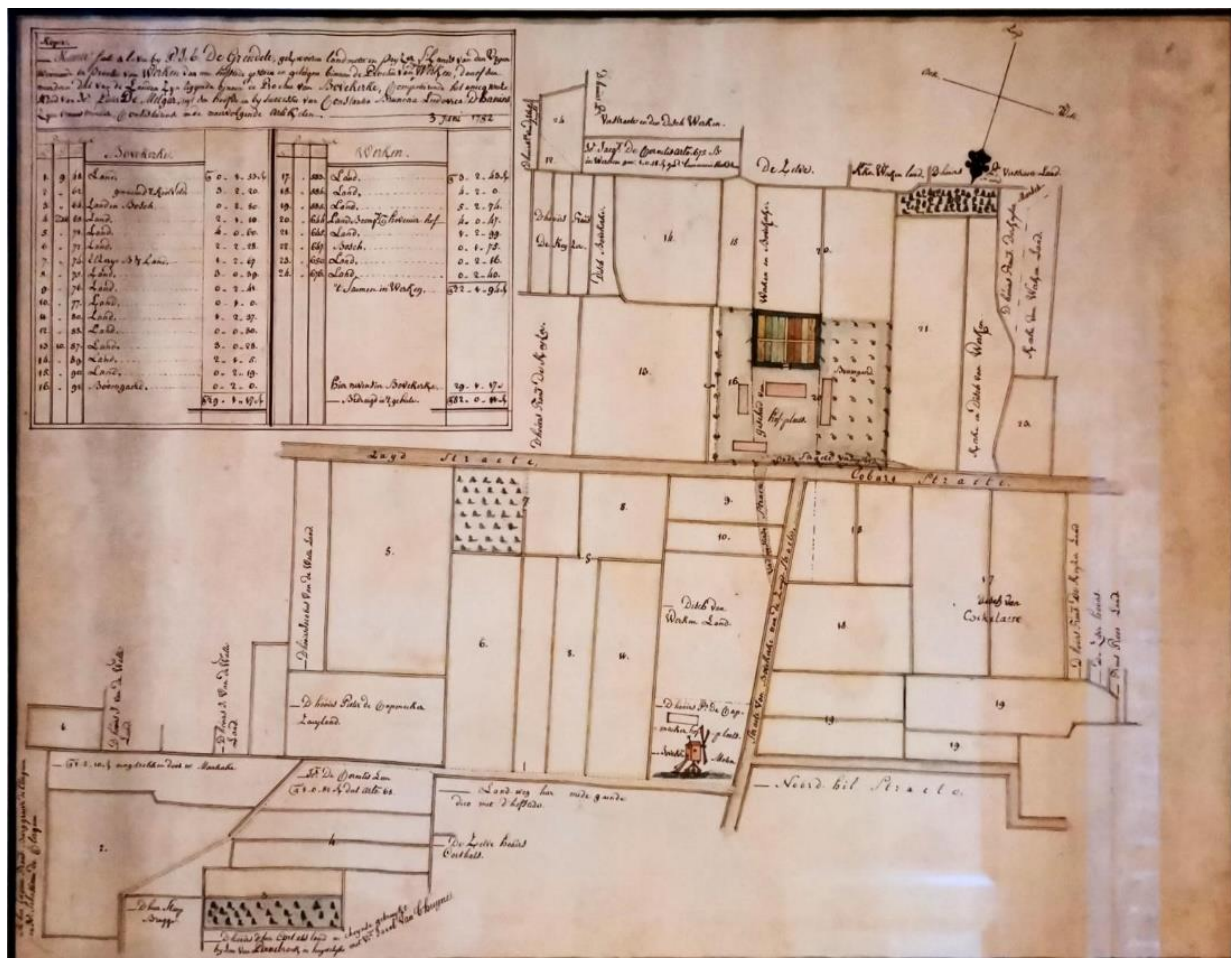
³⁶⁰ Rijksarchief te Gent, FM22 – 4341.

³⁶¹ Idem, FM22 – 4344.

³⁶² De familie woonde vooral in Gent en had als zomerverblijf het kasteel van Wieze in Lebbeke (wikipedia: François_de_Clerque_Wissocq).

In 1659 werd de heerlijkheid Wissocq, gelegen in Artesië en eigendom van Ignace de Clerque, verheven tot burggraafschap.

Het is dan ook niet toevallig dat we op een kaart uit 1782 een burggraaf Eugene Frans de Clercq met grondbezit in Bovekerke treffen. Hij is quasi zeker nazaat³⁶³ van Lievin.

Figuratieve kaart uit 03/06/1782 van het zuidwesten van Bovekerke en een uitvergroting van de linker onderkant waaruit blijkt dat burggraaf Eugene Frans de Clercq en Sebastiaan de Clercq eigendom hadden in Bovekerke.

Verder zijn er nog voldoende bewijzen dat Lievin lenen had in Oostduinkerke en Houtem³⁶⁴, de Franse Moeren, gelegen tussen Duinkerke, Bergues en Veurne³⁶⁵ en een feodaal goed gelegen te Coudekerque (F)³⁶⁶.

³⁶³ Nazaten van Willem de Clercq hadden lenen in Moerzeke (bijlage 4). Moerzeke gaat ook terug tot oorspronkelijk bezit van Jan van Nieuwenhove.

³⁶⁴ Rijksarchief te Gent, FM22 – 4334.

³⁶⁵ Idem, FM22 – 4338.

³⁶⁶ Idem; FM22 – 4330.

Over een kleinzoon van Lievin, m.n. Philibert Belizaere de Clerque lezen we bij archiefomschrijving nr 4326: *Heerlijcke leenrolle genaemt Rossem toecommende mher Philibert Belizaere de Clerque, vicomte de Clercque Wissocq, heere van Boningues, Wieze Rossem, Vlasberghe, Oudaan, Zoetsberghe etc bij versterfte van mher Philibert de Clercque in zijnen leven vicomte de Clercque Wissocq, heere van Boninghes, Wieze, etc sijnen heere vader zalig her memoire, te voorent gecompeteert hebbende Joncker Lievin de Clercque, heere van de selve plaetse, Blockhuyse, causa uxoris vrouwe Anna Veranneman sijne geselnede, graaf vader en grootmoeder van den voornomden mher Philibert Belizaere de Clercque...*

De opsomming van de vele locaties laat vermoeden dat hun bezit aanzienlijk was.

In de 18de treffen we opnieuw een archief met vermelding Bovekerke en Koekelare: *ontvangstbewijzen van een denombrement van een leen door Sebastien de Clercque, burggraaf van Clercque, gelegen in het leenhof van Bovekerke en verheven van de heerlijkheid van Koekelare. Met 3 zegels van de gemeente Koekelare. 1789*³⁶⁷.

In de 19de eeuw krijgen we nog beter zicht op hun bezit in onze contreien: *Huurakten van goederen behorende aan burggraaf de Clercque Wissocq, te Gent, gelegen te: Slijpe. 1826. Wieze. 1823. Schellebelle. 1833. Ouwegem. 1826. Bredene. 1832. Bovekerke. 1842. Aalter. 1811. Ardooie. 1843. Stene. 1821. Sint-Niklaas. 1821. Denderbelle. 1849. Boekhoute. 1844. Lauwe. 1844. Kanegem. 1844. Meigem. 1835. Werken. 1844. Leffinge. 1826. Geluwe. 1852. Oudenburg. 1879. Lotenhulle. 1839. Poeke. 1849. Sint-Denijs-Westrem. 1839. Keigem. 1839. Winkel. 1821. Lochristi. 1849. Berlare. 1813. Evergem. 1834. Marke. 1836*³⁶⁸.

Besluit

We kunnen stellen dat de familie de Clercq/de Clercque Wissocq dan afkomstig was van o.a. Brugge en Gent. Ze had nog in de 19de eeuw bijzonder veel bezittingen waaronder in Bovekerke.

We konden ook vaststellen dat de familie de Clercq, net zoals van de Capelle, van den Berghe, de Vos, van Eecke die eigenaars waren van wateringen, ook betrokken waren bij grote infrastructuurwerken. Dat mag alvast blijken uit archiefomschrijving nr. 4439: *Dossiers met betrekking tot werken uitgevoerd tijdens het graven en te(r) gelegen(heid) van het onderhoud van de kanalen van het Sas, van Brugge enz. 1547-1739.*

Van Lievin de Clercq konden we lezen dat hij van Artesië naar Vlaanderen kwam wonen. Daarmee hebben we opnieuw een indicatie voor een Fransgezinde clan in Vlaanderen.

Opvallend is wel dat wij met Lievin de Clercq niet meer de titel van Bouvekercke aantreffen.

In de archiefomschrijving over de genealogie van de Clercq³⁶⁹ treffen we enkele namen aan zoals (van) Maldegem, de Wa(s)tine, Metteneye... die wij eerder in dit artikel aantreffen in de 14de en 15de eeuw. Het mag hiermee duidelijk zijn dat alhoewel Lievin bezittingen had in Bovekerke, de titel van Bouvekercke in een andere familietak was terecht gekomen.

³⁶⁷ Idem, FM22 – 4388.

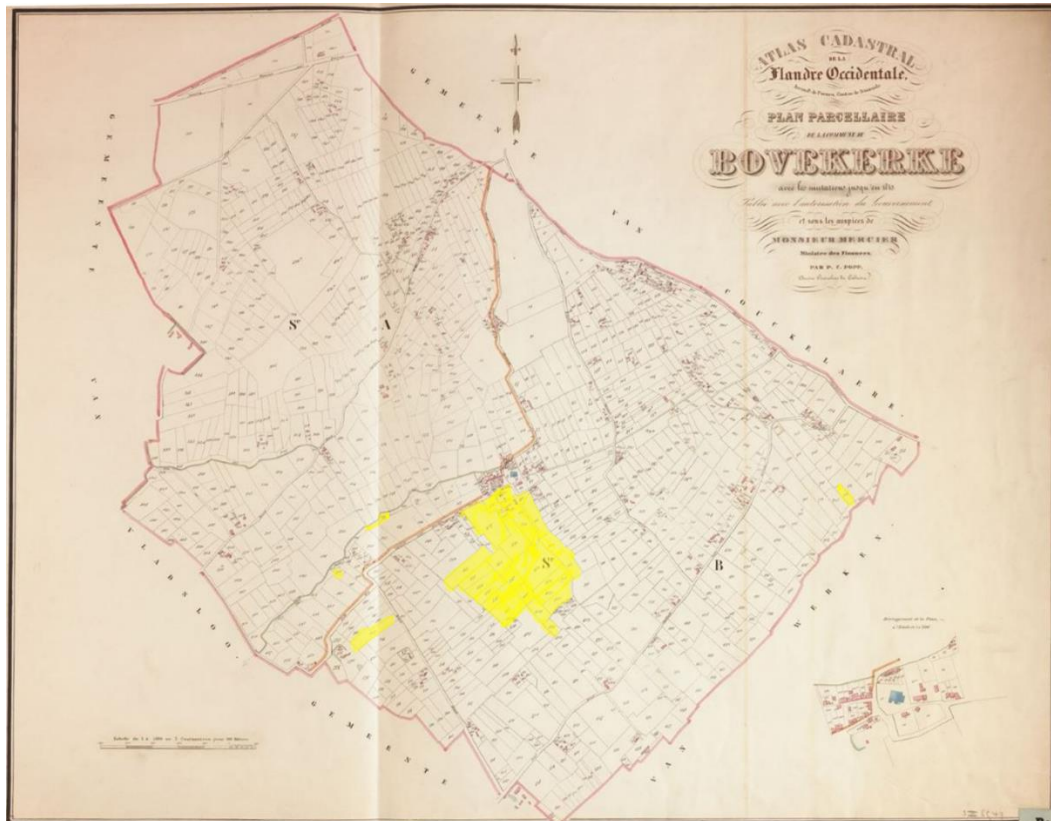
³⁶⁸ Idem, FM22 – 4413.

³⁶⁹ Rijksarchief te Gent, FM 22 - 4435 Genealogie. de Clercque, della Faille, de Blanc, Eeckhaert, Moriel, Metteneye, de Rockes, van Hole, de Montmorency, Despan, de Herzelles, van der Burch, Gyseling, Hauart, Veranneman, d'Aubermont, Maldegem, de Montaye, de Beer, de Munte, Van Der Gracht, d'Assignies, d'Ijdegem, Van de Voorde, de la Hamaide, de Watines, Lansaem, Van den Heede. Periode 1285 à 1800.

■ De legger van Bovekerke (1843)

De legger van Bovekerke toont ons voor de 19de eeuw bezit aan van nazaten van Lievin. We treffen de familienaam op artikel 14 met vermelding *De Clercq Wissocq de Sousberghe, Gend.*

We kleurden de betreffende percelen in op de Popp-kaart.

De Popp-kaart van Bovekerke met ingekleurde percelen in bezit van Lievin de Clercq Wissocq.

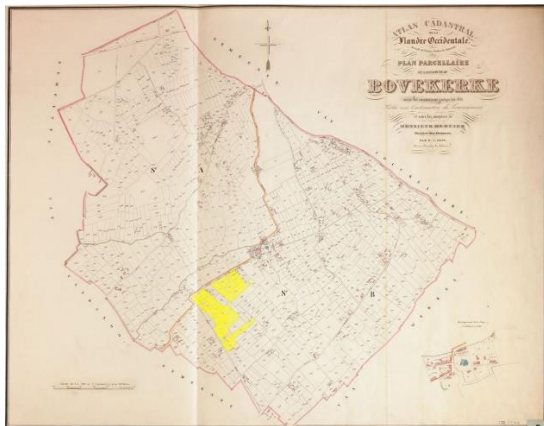
Het is opvallend dat deze percelen dicht aanleunen tegen het dorp van Bovekerke. Ze bestrijken de plaats waar we eerder een vroegmiddeleeuws landbouwbedrijf veronderstelden³⁷⁰.

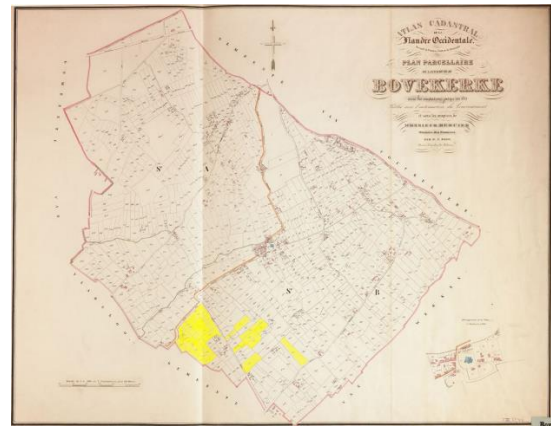
Fragment uit Popp-kaart (1843) van Bovekerke. Ten zuidwesten van de kerk zijn restanten van een omwalling te zien, waar vermoedelijk het recentere Eeckhof zich situeerde.

³⁷⁰ STAELENS, Landbouwbedrijven uit de vroege en volle Middeleeuwen in het Westelijk deel van Binnen-Vlaanderen, Onderzoek van de percelering in de omgeving van Koekelare, JBS 2008.

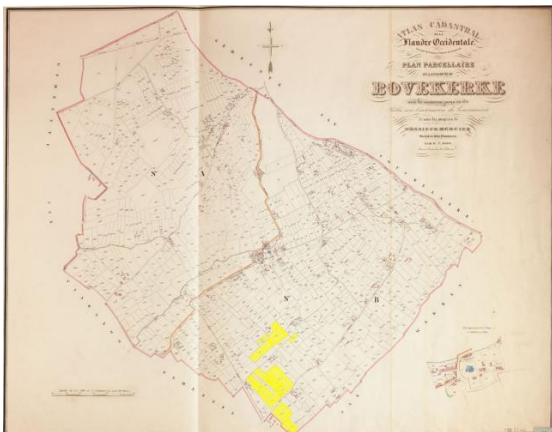
We kleurden ook van andere hoogstaande families³⁷¹ de percelen die gelegen zijn in het zuiden van Bovekerke (sectie B). Van het zuidelijk gebied konden we immers achterhalen dat dit van ouds in cultuur werd gebracht³⁷², terwijl het gebied ten noorden van de Bovekerke Plaatsebeek pas ontgonnen was tijdens de moderne ontginningen van 1741.

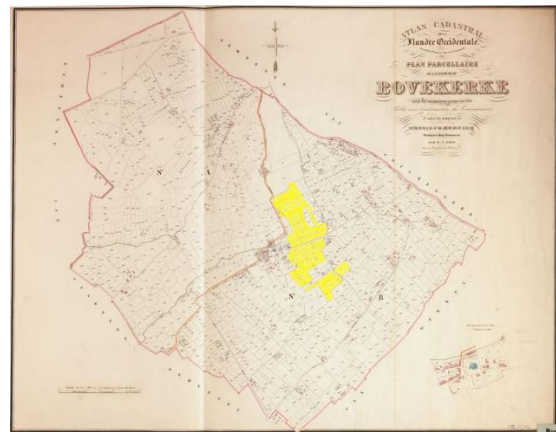
Art. 22. de Marenzy, Baron Brugge.

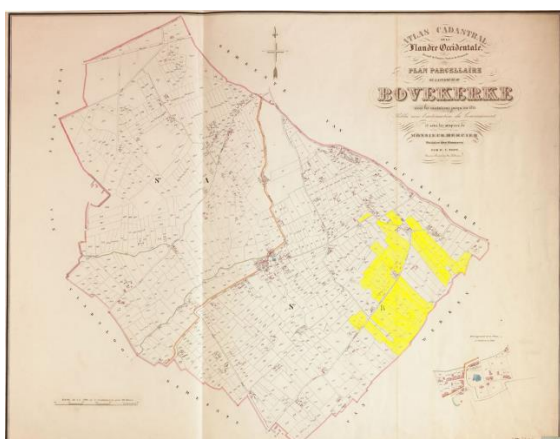
Art. 185, 236, van Severen, onderpresident Brugge.

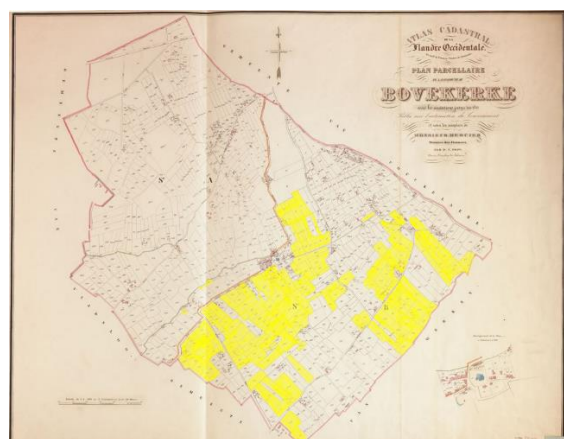
Art. 23bis. de Mergar, Brugge

Art. 102. van Caloen de Pottère. Brugge.

Art.104. van Damme, Brugge.

Superpositie van de
ingekeurde oppervlakken.

³⁷¹ We troffen in 1776 *d'Heeren Schepenen Jo' Joseph van Caloen, ende M'ber. Baron François de Marenzy* in Tweede deel van den zesden placcaert-boek van Vlaenderen: behelzende... volume 11, pag. 1446, VI boek Rubrica XII. (Zoekterm in google books: de marenzy).

³⁷² STAELENS, Landbouwbedrijven uit de vroege en volle Middeleeuwen in het Westelijk deel van Binnen-Vlaanderen, Onderzoek van de percelering in de omgeving van Koekelare, JBS 2008.

Besluit

De superpositie van alle kleurde percelen toont aan dat quasi het volledige zuiden van Bovekerke in de 19de eeuw in bezit was van een zestal hoogstaande families. Het niet ingekleurde deel is voor een groot deel in bezit van de lokale landbouwer Karel Vanthuyne.

Verder onderzoek is nodig om te achterhalen of het volledige zuidelijk gebied al dan niet teruggaat tot één eigendom dat gaandeweg erfelijk werd verdeeld³⁷³.

■ van den Berghe

We hadden al eerder de vaststelling gemaakt dat de familie van den Berghe sterk verweven was met Franse kringen. We konden van de familie uit Handzame achterhalen dat verwant was met de families de Bailleul (=van Belle) van Eecke, de Leu, de Lignée en Douvrin, *dite de Cantelu*.

Kunnen we van de familie van den Berghe meer achterhalen?

F. Buylaert bestudeerde bronnen over de familie van de Berghe.

Hij maakt onderscheid tussen de familie ‘**van Bergen (de Berghes)**’ en ‘**van den Berghe**’³⁷⁴. Bij van Bergen haalt hij de eerste bronnen al aan vanaf 1299-1300, bij van den Berghe pas vanaf 1410.

Le castelain de Berghes was in de jaren 1299-1300 in dienst van graaf Gwijde van Dampierre.

Na een reeks vermeldingen in de 14de eeuw merken we een interessant gegeven: **van Eecke**.

Vermeldingen op 27/07/1391 en 03/03/1393 hebben het over ‘*vrouwe Lysbette van Berghene, vrouwe van Eecke*’, en haar zuster *Margaretha, de echtgenote van ‘mer’ Zeger van Kalken...*

Vanaf 1398 weten we dat *vrouwe Sibelie van Berghen, vrouwe van Boussut* leenhoudster is van de Burg van Veurne.

12/08/1445 (1473-1477): *Pieter van Bergen, heer van Cohem en burggraaf van Sint-Winoksbergen* huwde op 12/08/1445 met *Josine van Gistel, erfdame van Axel*³⁷⁵. *Pieter was de rijkste leenhouder in het baljuwschap Attrecht en leenbezitter in het baljuwschap van Sint-Omaars en de kasselrij Rijsel*.

Marie van Berghen, dame van Axel stierf op 10/02/1501 en werd begraven in de kerk van Axel. Zij was gehuwd met Jan van Halewijn, heer van Rosebeke en burgemeester van het Vrije.

1502: Philips van Berghes, heer van Zwevegem bij Curtrijcke heeft lenen die afhingen van de heerlijkheid Ingelmunster, dat zelf afhing van het leenhof van Kortrijk.

³⁷³ Wij overwegen sterk deze mogelijkheid.

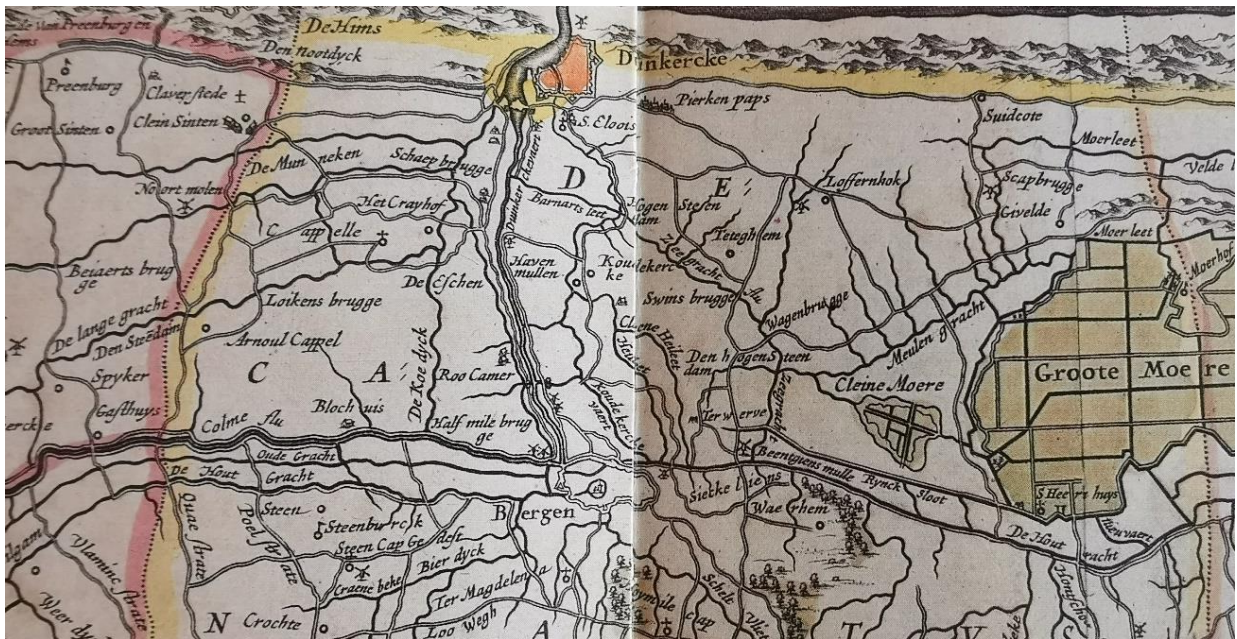
³⁷⁴ F. BUYLAERT, Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350-ca.1500), p. 65-70. Verwijzend ook naar andere auteurs.

³⁷⁵ Axel is gelegen in de Vier Ambachten waar de familie van Steelant – de Baenst veel eigendom in bezit had.

In 1474 is er een vermelding van *messire Josse de le Berghe*, chevalier, als heer van de *seigneurie viscontiere* het **Hof van Watervliet** (in de parochie Rozebeke, Langemark, Merkem en Staden met hoge rechtsmacht afhangende van het leenhof van Ieper).

Aangezien we bij ‘van Bergen (de Berghes)’ lezen over van Eecke en bij ‘van den Berghe’ over Watervliet, menen we dat de twee takken teruggaan tot één familie.

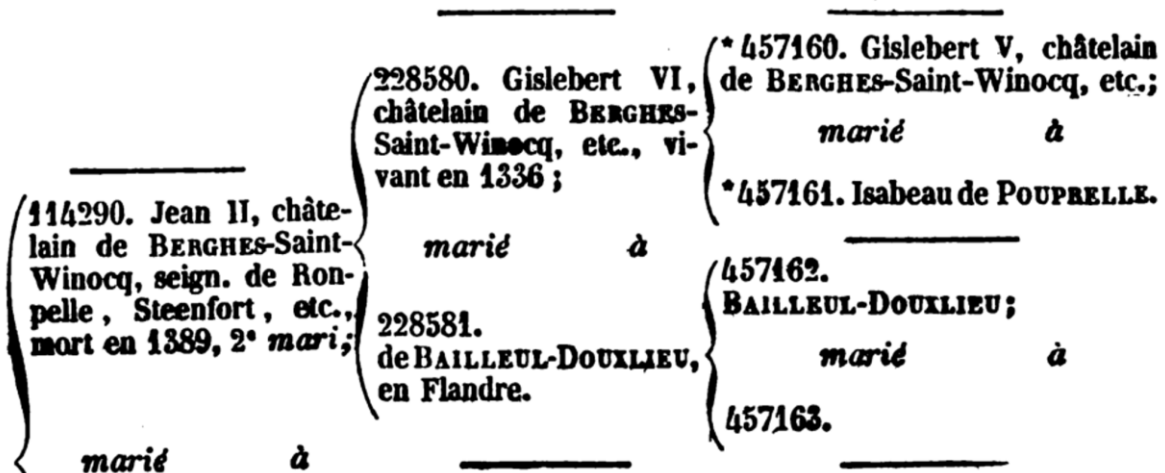
We onthouden van F. Buylaert: *in de hoge middeleeuwen is er een adellijke familie die bekend is als de van Sint-Winoksbergen. De veertiende- en vijftiende-eeuwse familie van de burggraven van Bergen lijkt de rechtstreekse voortzetting van de hoogmiddeleeuwse familie, aangezien de burggraven van Sint-Winoksbergen omstreeks 1500 nog uit de familie Van Bergen afkomstig waren*³⁷⁶.

Sint-Winoksbergen/Bergen of het huidige Bergues (F) situeert centraal onderaan.
Fragment uit kaart van het oude bisdom Ieper (1559-1801) van Joan Blaeu (1596-1673). (BOSSU, p. 94-95).

³⁷⁶ F. BUYLAERT, *Repertorium van de Vlaamse adel* (ca. 1350-ca.1500), p. 65.

Van de familie **de Berghes-Saint-Winocq** konden we een ruime stamboom³⁷⁷ vinden. Al in de eerste helft van de 14de eeuw waren de Berghes verwant met de familie Bailleul-Douxlieu uit Vlaanderen (cf. *en Flandre*)³⁷⁸.

Fragment uit de stamboom als illustratie voor de relatie tussen de Berghes en Sint-Winoksbergen en de verwantschap met van Belle-Douxlieu. Jean II huwde Sybille van Gavere (†1394).

Op bezoek bij B&B Ten Berghe Dudzeelse Steenweg 311-313, Brugge (2005).
 vlnr. G. Hemelsoen, J. Staelens, I. Vanslembrouck en L. Hinderyckx.

³⁷⁷ J. C. A. du Hays, *Esquisses généalogiques concernant un grand nombre de familles alliées entre elles, etc.* [Chiefly the genealogies of the families of du Hays and de Louverval, Imprimerie de Lefebvre-Decrocq, Lille, 1863, p. 130.

³⁷⁸ We herinneren ons dat Pieter van Belle, heer van Douxlieu al vóór 1381 leenheer was van het Zuidhof. Via zijn vrouw kwamen ook de heerlijkheden Bavikhove en Eecke in de familie.

Samenvattend

Door de aanwezigheid van het Eeckhof in Bovekerke (1675) probeerden we een mogelijke relatie te overwegen met de vroegere bezitters van de heerlijkheid van Eecke of van de titel van Eecke.

- Pieter van Belle (†26/05/1385) verwierf de heerlijkheid Eecke via zijn vrouw.
- Lysbette van Berghe met vermeldingen in 1391 en 1393 was vrouw van Eecke.

Sedert 1435 weten we dat het hof van Bovekerke afhankelijk was van het Eeckhof van Esen, gehouden door Colard van Heule, uit de tak van Lichtervelde.

We weten dat Paul de Bailleul (†1492) in de 15de eeuw heer was van Eecke.

Zijn dochter Catherine huwde Josse van den Berghe (de oude). Bij zijn zoon Josse (de jongere) (†1544) uit Handzame konden we de titel niet terugvinden³⁷⁹.

De Inventaris Onroerend Erfgoed informeert ons dat vanaf 1501 de heren van Koekelare of de heren van het Oosthof met zekerheid ook de heren van Bovekerke waren³⁸⁰.

Toch weten de door de familie Lievin de Clercq heer van Clerque en Wissocq (1675) grondbezit heeft in Bovekerke. We brengen hem in relatie met de familie de Berghes-Saint-Winocq.

Hieruit mogen we vermoedelijk besluiten dat we onderscheid moeten maken tussen het bezit van grond met oorsprong via *van Bovekerke* en de titel heer van Bovekerke.

■ Besluit

Als we alle familienamen uit dit hoofdstuk op een rijtje plaatsen – van Belle/de Bailleul, de Douxlieux, d'Ongnies, de Bul, de Craene³⁸¹, de Brune, van Uitkerke, van Eecke, van Heys/Heist, de Baenst, de Vos³⁸², Boudins, van den Berghe/Berghes, de Leu/Cantelue, de Douvrin, van Capelle, de Cercq/de Clarques³⁸³, de Lannoye, de Croy, de Creseques, de Woestine – dan komen we tot de vaststelling dat een groot deel van deze namen teruggaan tot dorpen uit Noord-Frankrijk.

Andere familienamen zoals van Uitkerke, van Heist treffen we aan in de regio palend aan Zeeuws-Vlaanderen, waar we van deze families grondbezit of -verwerving veronderstellen. Het valt ons tevens op dat sommige plaatsnamen of toponiemen die we aantreffen in Noord-Frankrijk terugkeren in Zeeland³⁸⁴.

We kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat een cluster van families uit Noord-Frankrijk een vaste stek kreeg in Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen.

³⁷⁹ We verwijzen naar de zijn grafsteen in de kerk van Handzame.

³⁸⁰ Men baseert zich op het feit dat het leenregister van 1517 de titel draagt "Regystre vanden manschepen vanden leenen gehouden vanden oosthove te Couckelare ende vanden hove van Bovekercke".

³⁸¹ De Craenen Becque situeert zich ten noorden, noordoosten van Krochte (F).

³⁸² Gelegen ten noordoosten van Wormhout (F).

³⁸³ De Clercq blijkt een Vlaamse vertaling te zijn voor de Clarques, een dorp in Noord-Frankrijk, gelegen ten noordoosten van Théroutan (F).

³⁸⁴ We verwijzen naar bijv. naar *Nieuwenhove*, ten oosten van Armentiere (F) versus Nieuwenhove, ten noorden van Middelburg (NL); Koudekercke, ten zuiden van Duinkerke (F) en Coudekerck ten westen van Middelburg (NL); Westcapelle ten zuidoosten van Bergues (F) & ten zuidwesten van Hondschote (F) versus Westkapelle bij Domburg (NL) of Westkapelle bij Knokke-Heist (B).

■ Henri van Bovekerke

Tot slot vermelden we nog dat ook de familie *van Bovekerke* verbonden blijkt te zijn met enkele families van Noord-Franse afkomst.

In de Sint-Waltrudiskerk in Bergen (Mons), hoofdstad van de provincie Henegouwen, is er in een venster een afbeelding in brandglas van Henry III Dessuslemoustier (1484-1564) en zijn echtgenote Michelle de Peissant (ca 1492-1538) te zien. De wapenschilden tonen het familieverband³⁸⁵.

Henry III was één van de afgevaardigden van de stad Mons bij de troonafstand van Keizer Karel in Brussel in 1555. Hij was de achterkleinzoon van Henri *Bovequerque*.

A. Goethals kon van deze Henri achterhalen dat hij zijn naam *Bovequerque/Bovekerke* vertaalde in Dessus-le-Moustier³⁸⁶. Deze informatie kwam voor in een legende over de familie³⁸⁷ maar kon worden bevestigd door een document uit 1452 met betrekking tot een woning in de Nimystraat. In het betreffende document worden de erfgenamen, *les hoirs Henry Dessus le Mouster*, verrier verder vernoemd als kinderen van *Henry Bovequerque*.

Steeds volgens deze legende, trad deze Henri Bovequerque alias van Bovekerke in 1424 in het huwelijk met Catherine de le Loge, dochter van een schepen der stad Mons. Enkel het jaartal kan niet worden achterhaald bij gebrek aan bronmateriaal maar het feit blijkt op alle andere punten onbetwistbaar. De familie Dessus-le-Moustier zou vervolgens een reeks schepenen leveren aan de stad Mons en de oudste uitgestorven tak werd in de adel opgenomen met verwijzing naar hun Vlaamse voorouders die steeds als edellieden werden beschouwd, aldus A. Goethals.

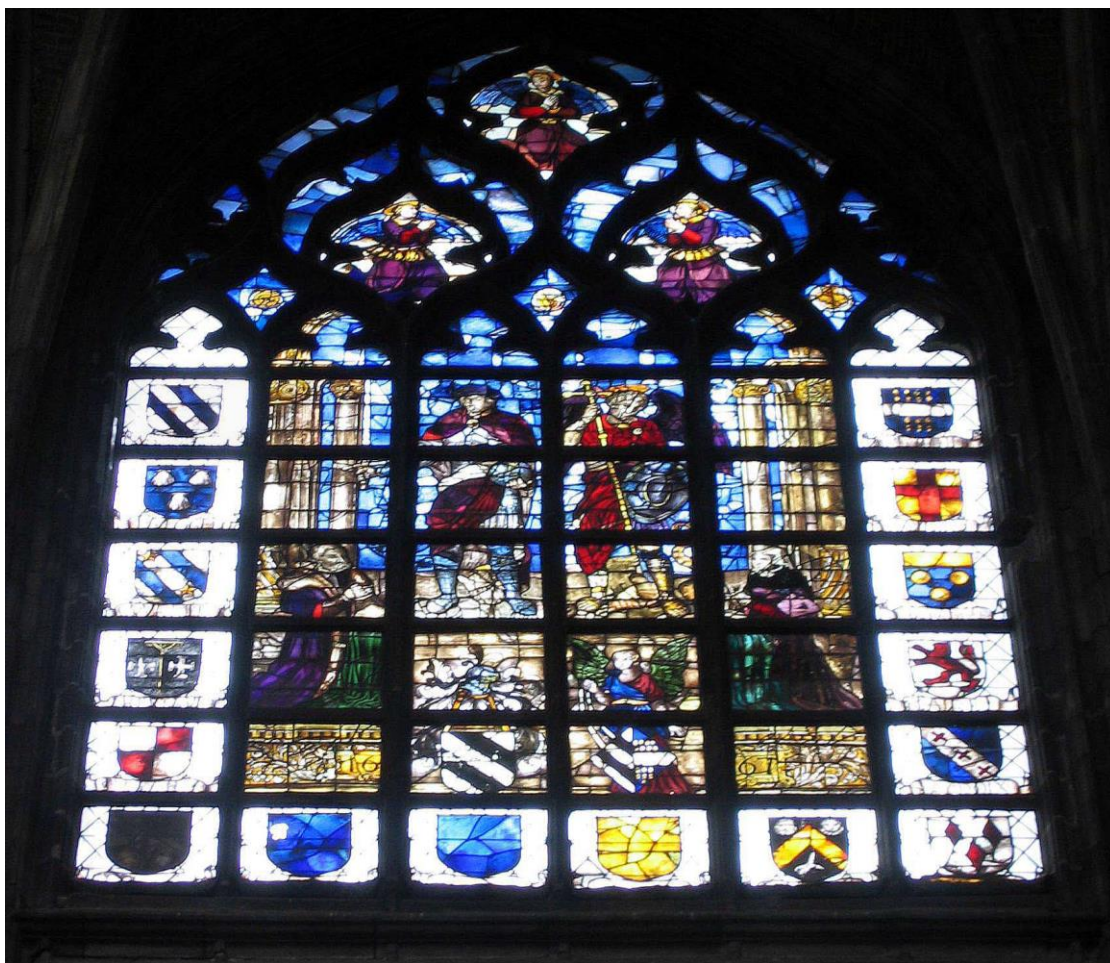

Detailweergaves van Henry III (ca 1492-1538) en zijn echtgenote Michelle de Peissant.

³⁸⁵ Info verkregen via A. Goethals. Zie ook bijlage 6: Forum Dedessuslemoustier.

³⁸⁶ dessus = boven en moustier is afkomstig van het Oudfranse moutier (Latijn monasterium) = munster, kerk (bron: <http://home.scarlet.be/~tsd22610/FpageDu.htm>).

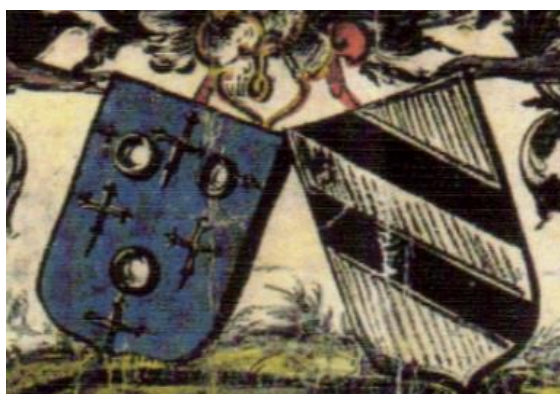
³⁸⁷ Zie bijlage 7: Familielegendes.

Glasraam in de Sint-Waltrudiskerk in Bergen (Mons) met links Henry III Dessuslemoustier alias Bovekerke.

In het glasraam treffen we linksboven het wapenschild van Dessuslemoustier en rechtsboven van de Peissant³⁸⁸.

Volgens de legende³⁸⁹ nam de familie Dessuslemoustier een nieuw wapenschild aan:

³⁸⁸ Het huidige wapenschild van de gemeente Peissant in Henegouwen heeft dezelfde opbouw maar bevat een rode achtergrond kleur (<https://www.heraldry-wiki.com/heraldrywiki/index.php?title=Peissant>).

³⁸⁹ Zie bijlage 7: Familielegendes.

Het glasraam toont enkele niet onbelangrijke wapenschilden die verwantschappen tonen.

Links, de tak van Henri III Dessuslemoustier:

St.-Jacobschelpen³⁹⁰, ook te vinden bij vande Woestyne

Watten (F) oorspronkelijk (?)

Rechts het huidige wapenschild van Watten

Rechts, de tak van zijn echtgenote de Peissant:

Familie de Croix

Opvallende gelijkenis met het wapen van Koekelare

Vermoedelijk familie van Halewyn

Vermoedelijk gerelateerd aan de familie Wissocq³⁹¹

Het wapenschild van de familie Wissocq³⁹² bevat dezelfde ruiten maar bevat bovendien een faas (=horizontale dwarsbalk).

Centraal onderaan in het glasraam zijn twee wapenschilden te zien met een volle blauwe (azuur) en gele kleur (goud). Wapenschilden met een gele achtergrondkleur troffen we vooral aan in Frans-Vlaanderen³⁹³.

Heraldiek is een heel complexe materie en familiewapens veranderen met de generaties. We wagen ons dan ook niet om veel te proberen te achterhalen. Hoe dan ook we stellen in elk geval

³⁹⁰ <http://brugge.orthodoxia.be/onze-kerk/ons-kerkgebouw/grafmonumenten-en-schatten> vermeldt voor Joos de Bul (†1488) meerdere keren drie (zilveren) St.-Jacobsschelpen of pelgrimsschelpen.

³⁹¹ De familie Wissocq is een oude adellijke familie afkomstig uit Wissocq, Audrehem (F). Zie ook hoofdstuk over Lievin de Clercq.

³⁹² Fragment uit een grafsteen in de kathedraal van Hildesheim van kanunnik François Antoine de Wissocq (1627-1665).

³⁹³ Zie bijlage 1: Vergelijkbare wapenschilden. Opmerkelijk is dat het wapenschild van West-Vlaanderen als basiskleuren blauw en geel heeft.

vast dat Henri van Bovekerke zich in Wallonië heeft gevestigd. Zijn voorouders tonen al verwantschappen met Frans-Vlaamse families.

We geven twee bedenking mee van A. Goethals:

Over het einde van de strijd tussen de Dampierres en d'Avesnes:

Bij gebrek aan deelnemers bij de Avesnes kwam de strijd ten einde met het verdwijnen van Guillaume II, graaf van Henegouwen in 1345. Hij was de laatste d'Avesnes!

Bij het overlijden van Lodewijk van Male in 1384 verdwijnt ook de laatste Dampierre. Nadien begint een volledig nieuw tijdperk met de Hertogen van Bourgondië (1384-1482) en hun vrij spoedige aangroei met uitbreidingen...

Heinric v. Bovekerke / Henri Bovequerque als "officier" (misschien niet van eerste rang) was volgens mij gewoon een schakel van Filips de Goede die te Mons moest zorgen voor zijn opkomst. 1424: jaartal toegekend aan het huwelijk van Henri te Mons en 1425: jaar van het verslagen en ondergang van Jacqueline de Bavière (Jacoba van Beieren), gravin van Henegouwen. Officieel afgetreden in 1433 maar reeds machteloos³⁹⁴.

Wat er ook van is, wij troffen tevens in de literatuur over de rekeningen te Berghen in Heyneghouwen³⁹⁵ een Willem en een Heinric den panetier aan.

³⁹⁴ We treffen een vergelijkbare situatie met de familie de Clercq die ook de graaf van Vlaanderen volgde: A. van LANGENHOVE de BOUVEKERCKE, *Les de Clerc, Sgrs. de Bouvekercke, Arras - Malines*, Brussel, 1957, p. 27, II: *Les de Clerck ou le Clercq, de Bouvekercke, sont arrivés à Malines avec Charles-Quint, venant du pays wallon - originaires de Mons, Tournai ou pays environnants*.

³⁹⁵ Dr. H. G. HAMAKER, *De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche huis*, Historisch genootschap Utrecht, Kelink & Zoon, 1878, p. 182. In hetzelfde werk vinden we eveneens een 'Heinric den panetier' p. 181. (Zie verder in dit artikel).

■ Hoe zou de vork aan de steel kunnen zitten?

■ Geïnterpreteerde samenvatting

In dit hoofdstuk proberen we de samenhang van alle voorgaande hoofdstukken te begrijpen. Met zevenmijlslarzen verplaatsen we ons door de tijd.

■ van Koekelare, van Bovekerke

De oudste bronnen laten heel wat gronden in onze contreien toebehoren aan de heren van Petegem.

In de 11de eeuw werden de gronden die in het bezit waren van de heren van Petegem opgesplitst voor drie zonen. De gronden nabij Koekelare kwamen terecht bij Ingelbrecht III van Petegem. Deze van Vladslo bij Adalard van Eine en deze Kortemark-Handzame bij Hugo van Oudenaarde

De gronden van Koekelare gaan vermoedelijk terug tot de villa Koekelare, een grote georganiseerde landbouwwuitbating. Er was een hoofdhoeve in het centrum van Koekelare, verschillende afhankelijke boerderijen in het zuidelijk deel van Bovekerke en het aanpalende Werken en verder ruime begrazing o.a. langs de Brugse Heirweg.

Bovekerke bestond met zekerheid al in 1119.

Percelen in het dorp van Bovekerke laten een mottestructuur veronderstellen met een opper- en neerhof. Het neerhof bevatte de residentie van een lokale heer en een kapel die evolueerde tot een kerk.

Over een heer met de naam Bovo kunnen niets met zekerheid achterhalen.

Ook de familie *van Bovekerke* kunnen slechts beperkt worden gevolgd.

Wel zijn er indicaties om aan te nemen dat de familie *van Bovekerke* voortkwamen uit de familie *van Koekelare*. E. Warlop, dé specialist m.b.t. voor de Vlaamse adel vóór 1300, heeft echter slechts een beperkte stamboom over de familie *van Koekelare* kunnen achterhalen en hij zwijgt in alle talen over *van Bovekerke*.

Toch blijft de naam *van Bovekerke*, in al zijn vormen, héél lang verder in gebruik. Het blijvend aanhouden van de *titel van Bovekerke*, toont aan dat er met van Bovekerke bepaalde belangen te verdedigen waren.

We formuleren een hypothese.

■ van Bovekerkes in Kortrijk

De heren *van Bovekerke*, die erfelijke panetiers waren van de graaf van Vlaanderen, moesten vermoedelijk de graaf volgen. Als spijsmeester dienden ze niet alleen de graaf van Vlaanderen tijdens zijn verblijf in Wijnendale maar ook in Kortrijk.

Vermoedelijk werd het Goed van Bouvekerke in Kortrijk-Buiten een vaste stek en werd de familie *van Bovekerke* verwant met van Belleghem. In 1234 komt Jan van Belleghem voor als dispensator of beheerder van de spijzen. In 1270 schenkt Jan *van Bovekerke* een leen aan de O.L.Vrouwkerk in Kortrijk.

Niet alleen duiken in Kortrijk de *van Bovekerkes* op, maar ook heren *van Koekelare*. Zo huwt Walter III *van Koekelare* (1218-1235) met Agnes van Kortrijk (1233-1249). Door dit huwelijk kon Walter III aanspraak maken op de titel heer van Kortrijk. We sterke vermoedens dat zijn zoon Walter IV *van Koekelare* te vereenzelvigen is met Wouter van Kortrijk, de oudere.

Wouter van Kortrijk, de oudere, had als erfopvolger recht op de grafelijke keuken. Hij opteerde echter om het ambt van deurwaarder op te nemen. Daniel van Belleghem of *van Bouvekerke* werd dan panetier.

Olivier van Belleghem vervulde later eveneens het ambt van deurwaarder.

■ Gwijde van Dampierre en 1302 zorgen voor verandering

Met het aantreden van Gwijde van Dampierre als graaf van Vlaanderen (1278-1305) konden we vaststellen dat hij al snel gronden verwierf die voordien in handen waren van de heren van Mortagne, burggraven van Doornik. Zo verwierf hij in 1279 gronden van Thomas van Mortagne die in Werken lagen, met afhankelijkheden in Bovekerke. Ook Jan van Doornik, de broer van Thomas, verkocht al zijn eigendommen aan graaf Gwijde. De Mortagnes hadden zich voordien aardig in de schulden gestoken. Ook op bestuurlijk vlak reorganiseerde Gwijde onze regio. De graaf won aan belang.

Toen Filips IV, de Schone, koning van Frankrijk (1285-1314) werd, liet hij graaf Gwijde niet zijn gang gaan en mengde hij zich in de Vlaamse politiek. De koning zocht expansie in het noorden en annexeerde het welvarende Vlaanderen.

De Franse koning kreeg de Vlaamse steden Brugge, Gent, Rijsel (1297) e.a. onder controle die voordien in handen waren van de graaf van Vlaanderen.

In 1299 werd in Rijsel zelfs een kasteel opgetrokken dat diende als strategische uitvalsbasis voor Franse garnizoenen. Het kasteel was georiënteerd op Vlaanderen om mogelijke aanvallen vanuit Vlaanderen snel op te merken. Met de toepasselijke naam "het Kasteel van Kortrijk" kon het gebouw ook dienen als toevluchtsoord voor Fransgezinde burgers uit Vlaanderen.

De Guldensporenslag in 1302 werd een overwinning voor de Vlamingen. Rijsel behoorde terug aan de graaf van Vlaanderen. Daniel van Belleghem of *van Bouvekerke* en Olivier van Belleghem streden aan Vlaamse zijde. Met hen streden families als van Aardenburg, de Visch, van Axel, van Gent, van Uitkerke.

In het Vlaamse kamp zaten ook families met namen die verwijzen naar huidige Franse steden, maar die toen ook tot Vlaanderen behoorden.

Soms was er verdeeldheid in één familie. Van Rogier van Gistel, heer van Koekelare, weten we dat hij de graaf van Vlaanderen bleef steunen, terwijl het overgrote deel van zijn familie bij de Franse koning ging aanleunen.

In 1305 was de euforie van 1302 voor de Vlamingen voorbij. Officieel draaide de onbesliste Slag bij de Pevelenberg (1304), uit op een Franse overwinning. Waals-Vlaanderen³⁹⁶, met o.a. Rijsel ging naar de Fransen.

Een reeks Vlaamse bezittingen werden verbeurdverklaard en kwamen quasi zeker in handen van Fransgezinde families. De heren *van Bovekerke*, die intussen verwant waren met de familie van Belleghem, verloren het panetiersambt en de bijhorende paneterie, of m.a.w. het Goed van Bouvekerke te Kortrijk.

Het ambt van panetier kwam terecht bij de familie van de Woestine. Aangezien de dochter van Olivier van Belleghem hiervoor betrokken was in een juridische procedure, ten behoeve van de familie van de Woestine, veronderstellen we dat Olivier in tweede instantie ging aanleunen bij het kamp van de Franse koning. Tot dit Franse kamp behoorden ook de families van Lichtervelde, van Praet, van Halewijn, van Haveskerke, de Clercq enz.

Aangezien Bovekerke afhankelijk was de heren *van Koekelare*, veronderstellen we dat ook hier heel wat bezittingen in handen vielen van Waals-Vlaamse families.

We denken dat dit ook het geval was in Werken en Handzame, waar zich een familie van den Berghe, van oorsprong van Bergues (F), zich vestigde.

In Handzame, nabij de Krekelbeek, bestaat een hoeve met naam “Watervliet”. De hoeve zou historisch ook bekend zijn als “Bavendamme”³⁹⁷.

Watervliet, een dorp in het noorden van de provincie Oost-Vlaanderen, was sinds 1197 in handen van de heren van Praet³⁹⁸. Maar in 1370 blijkt al een Tiedeman van den Berghe, heer van Watervliet te zijn³⁹⁹.

Jean van den Berghe was de eerste met deze familienaam, gekend als heer van Watervliet in Handzame⁴⁰⁰. We vinden hem in 1363 in de literatuur als schepen terug.

³⁹⁶ *Waals-Vlaanderen (la Flandre wallonne) is het zuidelijk deel van de provincie Vlaanderen in het Koninkrijk Frankrijk vóór 1789. Het is dus een synoniem voor Rijsels-Vlaanderen* (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Frans-Vlaanderen>).

³⁹⁷ Bron: www.westhoekverbeeldt.be zoekopdracht “bavendamme”. Tevens: *Een zekere Colard van Bavendamme verkreeg in 1281 in het Ambacht van Kortemark het maalrecht van Gwijde van Dampierre*. We herinneren dat volgens de ommeloper van Bovekerke langs de Kasteelbeek (in 1641 de Watermeulenbeke) ook “Colaertsdam” werd gevonden.

³⁹⁸ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Watervliet_\(België\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Watervliet_(België)).

³⁹⁹ GAILLIARD, volume 1, p. 329 en 344: Tiedeman was raadgever van Brugge in 1351, 56, 60, 62, 65, 70, 84; schepen in 1358, 61, 63, 69, 83, 89; burgemeester in 1366, 72, 73, 76; ontvanger in 1371, 74, 79; In 1360 kreeg hij van Lodewijk van Male de rechten om werkweigeraars of opstandelingen te arresteren.

⁴⁰⁰ GAILLIARD, volume 1, p. 329: Jean van den Berghe was in 1363 schepen en burgemeester in 1399.

■ Lodewijk van Male grijpt (voorzichtig) zijn kans

Op 25/12/1373 verwierf Graaf Lodewijk van Male (1346-1384) de gronden van Praet⁴⁰¹ opnieuw en schonk deze als bruidsschat aan zijn zoon Lodewijk van Vlaanderen⁴⁰².

Graaf Lodewijk van Male blijkt de gronden van Praet terug te hebben gewonnen in de periode dat Jan II, koning van Frankrijk (1350-†Londen, 08/04/1364) was⁴⁰³.

Met Lodewijk van Male was het tij gekeerd in het voordeel van de Vlamingen⁴⁰⁴.

Zo lijkt het toch.

Mogelijk heeft graaf Lodewijk van Male echter een evenwichtsoefening moeten maken.

Tijdens zijn bewind verwierf hij enerzijds de verloren gegane gronden van de familie van Praet opnieuw, maar anderzijds zien we bijv. in 1363 dat Jean van den Berghe zijn leen in Handzame heeft behouden en er schepen blijft.

Het lijkt erop dat de graaf de Waals-Vlaamse families hun waardigheid liet behouden. Ze bleven - op vreemd terrein - hun bezit behouden en actief op het bestuurlijk vlak.

■ Spanningen lopen verder op

Vermoedelijk zagen de Vlamingen met lede ogen aan dat hun verbeurdverklaarde goederen sinds 1302-1305 in handen bleven van families uit Waals-Vlaanderen. Als deze families zich dan ook nog op bestuurlijk vlak konden blijven manifesteren, dan moet het wel wringen en finaal foutief aflopen.

Zo interpreteren we wat J. Dumolyn eerder bedekt omschrijft als een *revolutionaire traditie* van het laatmiddeleeuwse Brugge⁴⁰⁵.

J. Dumolyn vernoemt o.i. terecht dat de zgn. “*Gentse Oorlog*” (1379-1385), gesteund door Brugse wevers, als aanloop tot de grote opstand van 1436-1438 moet gezien worden.

Over de graaf lezen we: *Toen in 1379 de Gentse opstand uitbrak, werd Lodewijk in het defensief gedrongen*⁴⁰⁶. Verder wordt als reden van de Gentse Opstand opgegeven: *Het was een uiting van de groeiende macht opgeëist door de derde stand en van de economische banden met Engeland die door de Honderdjarige Oorlog onder druk kwamen te staan*⁴⁰⁷.

J. Dumolyn vernoemt nog sociale en politieke redenen als oorzaak in combinatie met toenemende fiscale druk en andere conflicten.

Wij hechten evenveel belang aan de polarisatie die ontstond tussen de van oorsprong Waals-Vlaamse families en de Vlamingen, die we tijdens de grote opstand (1436-1438) respectievelijk voor een deel moeten zien als "deze van Sluis" en de Bruggelingen.

⁴⁰¹ Het zou een interessant onderzoek kunnen zijn om te achterhalen of dit ook het geval is voor het Praetbos in Vladslo.

⁴⁰² Ibidem, p. 257: Hij was een bastaardzoon van Lodewijk van Male en een dame uit het huis van Beveren. Lodewijk van Vlaanderen huwde eerst een dame uit de familie van der Woestyne, die kinderloos stierf. Nadien huwde hij Marie van Ghistelle, dame van Rozebeke en Zwevegem (weduwe van Jean van Halewyn, burggraaf van Harelbeke, heer van Rozebeke), dochter van Rogier van Ghistelle, heer van Dudzele.

⁴⁰³ Koning Jan II, de Goede, was de zoon van Filips VI van Valois en Johanna van Bourgondië. Hij blijkt een volkomen onbekwaam legeraanvoerder, bestuurder en politicus te zijn geweest. Zijn regering was rampzalig verlopen. (Bron: wikipedia – zoekterm Jan_II_van_Frankrijk).

⁴⁰⁴ In 1365 werd Rijsel terug bezit van Vlaanderen.

⁴⁰⁵ DUMOLYN JAN, “Rebelheden ende vergaderinghen”, Twee Brugse documenten uit de grote opstand van 1436-1438, In Bulletin de la Commission royal d'histoire, Académie royale de Belgique, Tome 162, 1996, p. 298.

⁴⁰⁶ https://nl.wikipedia.org/wiki/Lodewijk_van_Male.

⁴⁰⁷ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Gentse_Opstand_\(1379-1385\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Gentse_Opstand_(1379-1385)).

Algemeen zien we verschuivingen van het grondbezit dat ontstond ten gevolge van conflicten, bijv. tussen de koningen van Frankrijk en de graven van Vlaanderen, maar even goed door de regelgeving voor het bezit van gronden, met gepaarde hogere kosten⁴⁰⁸.

Het grondbezit consolideerde bij families die voldoende kapitaalkrachtig waren. Het behoud van de bezittingen werd in de hand gewerkt door de aangegane huwelijken.

■ De familie de Clercq, heren van Bovekerke, komen op de voorgrond

De familie de Clercq zien we in de 16de eeuw op de voorgrond komen.

Charles de Clercq (†12/12/1537) en zijn zoon Willem vervulden toen een hoge functie in Mechelen, dat de bestuurlijke hoofdstad was van de Nederlanden.

Zo werd Willem de Clercq in 1554 schout, een ambt met hoge bestuurlijke en gerechtelijke taken.

Charles de Clercq droeg van deze familie als eerste de titel heer van Bovekerke.

Vermoedelijk kwam deze titel en bijhorend bezit kwam in hun handen door het huwelijk van Charles met Léonore Lem, de dochter van Adrienne van Nieuwenhove.

Jan van Nieuwenhove, (*fs Claeis*) Adriennes broer kon de heerlijkheden Nieuwenhove en Nieuwburch in Oostkamp, de heerlijkheid Koekelare (1497 Zuidhof) en een leen in Moerzeke⁴⁰⁹ kopen.

Hoe dit in het kader past ten aanzien van Maximiliaan van Oostenrijk en de Bourgondische Successieoorlogen (1477-1482) is nog onduidelijk⁴¹⁰.

We stellen ons immers de vraag of er wat extra schuilgaat achter het woord kopen⁴¹¹? Maximiliaan van Oostenrijk zou bij Vlaamse onderdanen grote schulden hebben aangegaan⁴¹². In dit geval vermoeden dat die dienden terugbetaald te worden. Misschien was het grote aankoopbedrag⁴¹³ voor het Zuidhof deels gefinancierd door terugbetaling via Filips, zoon van Maximiliaan.

⁴⁰⁸ We denken aan het abandonrecht bij het onderhoud van dijken.

⁴⁰⁹ Het archief van de Clercq Wissocq bevat een koopakte van gronden in Moerzeke (1649) (RAG, FM22 – 4389) en een catalogus van burggraaf de Clercq Wissocq met goederen in Moerzeke (1792-1859) (RAG, FM22 – 4415).

Het archief van de familie van Langenhove de Bouvekerke bevat behoorlijk wat informatie over de familie van der Borgt en van Bouvekerke en de heerlijkheid Moerzeke (RAB, BE-A0514/FM101).

⁴¹⁰ Toelichting K. Vandenbussche (met dank): Aanvankelijk had Maximiliaan heel veel krediet bij iedereen in Vlaanderen, vooral omdat hij met de zege bij Guinegate (1479), de Fransen kon verslaan. Maar na de dood van Maria van Bourgondië verandert er veel omdat er een burgeroorlog ontstaat tussen de steden van Vlaanderen en Maximiliaan over het voogdijerschap over zijn zoon, Filips de Schone.

Jan van Nieuwenhove fs Claeis behoorde tot de kring van Willem Moreel, een notoir tegenstander van Maximiliaan in Brugge. Hij werd trouwens in 1486 door Maximiliaan net als Willem Moreel als straf uit Brugge verbannen. (Lees daarover: J. HAEMERS, De strijd om het regentschap over Filips de Schone). Bovendien had Maximiliaan in 1497, als Jan van Nieuwenhove het Zuidhof koopt, al een hele tijd niets meer te zeggen in de Nederlanden. Zijn zoon Filips de Schone bepaalde het beleid en de contacten met zijn vader waren niet vriendschappelijk.

⁴¹¹ Rijke stedelingen wilden vanaf die tijd zich meer en meer meten met de adel. Om hun statuut op te schroeven kochten ze bezittingen op het platteland en zeker verwierven ze ook vaak lenen.

⁴¹² We citeren uit Wikipedia: Na de dood van hertog Karel de Stoute in de Slag bij Nancy (5 januari 1477) erfde de nauwelijks 20-jarige Maria van Bourgondië een verdeeld rijk dat zich aan de rand van de afgrond bevond. Om zijn droom te verwezenlijken, een rijk van Holland tot aan de Middellandse Zee, had hertog Karel zich diep in de schulden gestoken, voornamelijk bij zijn Vlaamse onderdanen en bij Italiaanse bankiers... De vorstin Maria gruwde van de gedachte haar erfenis te verkwanselen aan de aartsvijand van haar vader. Maar ze leek in de lente van 1477 weinig keuze te hebben: veel van haar vaders getrouwen (zelfs vele ridders van de Orde van het Gulden Vlies) waren overgelopen naar het Franse kamp, de Vlamingen eisten verregaande hervormingen, geld was er niet en een leger evenmin. De traditionele bondgenoot, Engeland, hield zich neutraal...

Huwbare prinses waren er voldoende, maar op een na boezemden ze de Fransen nauwelijks angst in. Die huwelijkskandidaat was Maximiliaan (1459-1519), aartshertog van Oostenrijk...

Maximiliaan kon zich niet meer dan 5000 soldaten veroorloven, Maria slechts een handvol trouwe ridders en 500 Engelse boogschutters, bekostigd door haar stiefmoeder.

Bron: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_bij_Guinegate_\(1479\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_bij_Guinegate_(1479)).

⁴¹³ K. Vandenbussche vermeldt dat Jan van Nieuwenhove 210 pond grote betaalde voor het Zuidhof.

Van Charles de Clercq wordt beweerd dat hij de titel heer van Bovekerke zou hebben verworven door acquisitie⁴¹⁴. In een andere publicatie lezen we dat Charles de Clercq de heerlijkheid van Bouvekercke aankocht⁴¹⁵. Hij werd alvast ook in die periode door Maximiliaan van Oostenrijk tot ridder geslagen.

■ De heerlijkheid Bovekerke

We konden vaststellen dat in 1700 de heerlijkheid Bovekerke nog ruim verspreide lenen had over Kortrijk, Zwevegem en Harelbeke⁴¹⁶.

Wat bij de heren *van Bovekerke* begon met een paneterie in Bovekerke t.b.v. de burcht van Wijnendale en een paneterie, m.n. het Goed van Bouvekerke t.b.v. de burcht van Kortrijk, werd in de loop der tijd verder verruimd door aangegane huwelijken, maar ook gaandeweg erfelijk opgesplitst. We volgden enkele opsplitsingen.

In de 15de eeuw veranderde een familietak in Bergen/Mons hun naam *van Bovekerke* tot Dessus-lemoustier.

Sinds de 13de–14de eeuw werd *van Bovekerke* in Kortrijk verwant met van Belleghem, de Visch, van de Capelle, van Halewyn... en kwam het bezit finaal in handen van de familie de Clercq de Bouvekercke die in Mechelen ging wonen.

Deze familie uit Mechelen die de titel van Bouvekercke bleef voeren, lijkt in de 17de eeuw geen bezittingen te hebben in ons dorp.

Een andere tak van de familie de Clercq, m.n. de Clercq de Wissocq komt in de ommeloper van Bovekerke 1675 wel voor als eigenaar. Nog in 1843 kunnen we aan de hand van de legger nauwkeurig hun bezit in kaart zetten.

⁴¹⁴ Geert Tavernier, *De Oost- en West-Vlaamse voorouders van koningin Mathilde, Aanzet tot een vooroudergeschiedenis*, tweede deel, Brugge, 2018, p.793.

⁴¹⁵ F. Corteaux, *Het hotel van Langenhove en zijn bewoners, postume hulde aan Alexander van Langenhove de Bouvekercke*, Heemkundige vereniging Het land van Aalst, Jaargang XIX 1967, nr. 5, p. 209.

⁴¹⁶ Cf. *Renteboek van de heerlijkheid van Bouvekercke gehouden van hove van Castelleny van Cortryk en Haerelbeke, toebehorende aan Mev. de douagière Jo^e Jan Bapt. de Clercq, vre van Moerseeke, etc uit het jaar 1700*, bron: A. van LANGENHOVE de BOUVEKERCKE, *Les de Clerc, Sgrs. de Bouvekercke*, Arras - Malines, Brussel, 1957, p. 27, I: verwijzend naar Archives de l'Etat, à Gand, (Registre n° 95, Archives du château d'Elseghem, Fonds Ghellinck, N° 7635).

Beknopt chronologisch overzicht

- Bovekerke is een afhankelijk leen van Koekelare.
- Heren *van Bovekerke* zijn spijsmeesters of panetiers van de graaf van Vlaanderen.
- Door hun ambt te vervullen komen ze ook in Kortrijk terecht.
- Hun ambt en de paneterie *van Bovekerke* komt in handen van de familie van Bellegem.
- Walter III *van Koekelare* huwt in Kortrijk en is nu ook lid van de familie van Kortrijk.
- Wouter van Kortrijk (de oudere) is te vereenzelvigen met Walter IV *van Koekelare*.
- Wouter van Kortrijk (de oudere) is opvolger en heeft recht op de grafelijke keuken.
- Wouter van Kortrijk (de oudere) doet afstand van het panetiersambt en wordt deurwaarder.
- Zijn zoon Wouter van Kortrijk (de jongere) heeft een zoon die Olivier van Belleghem heet.
- Olivier is ook gekend als Olivier van Halewyn, de deurwaarder.
- Vlamingen verliezen 1302-1305 en enkele families kiezen de kant van de Franse koning. (o.a. Olivier van Halewyn)
- Omvangrijke goederen worden door de Frans koning verbeurdverklaard:
 - De paneterie komt door bemiddeling v. dochter van Olivier in handen van de Woestine.
 - Het Zuidhof te Koekelare komt in handen van de familie Bailleul/van Belle.
- Met Olivier *le Poisson*, de Belleghien leggen we een relatie met van de Capelle, de Visch.
- De families van Halewijn, van de Capelle, de Visch e.a. blijven in hoge kringen meedraaien, we zien ze als een Fransgezinde clan. Ze investeren o.a. in Zeeuw-Vlaanderen waar de familie van Belle domineert.
- Zeger van Belle en Walter *van Koekelare* zijn grafelijke commissarissen bij grote infrastructuurwerken in Zeeuws-Vlaanderen.
- De druk neemt toe op de maatschappij.
- Tijdens de grote opstand (1436-1438) wreken Bruggelingen zich in Koekelare.
- Maxilaan van Oostenrijk (1459-1519) krijgt financiële steun van Vlaamse begoede families.
- Fransen verliezen Bourgondische successieoorlog (1477-1482).
- Jan van Nieuwenhove plukt vruchten uit deze strijd en verwerft heerlijkheden o.a. (de/een) heerlijkheid (in) Koekelare en vermoedelijk ruime bezittingen van Bovekerke. Hij verwerft ook lenen in Moerzeke. Later zien we deze lenen terug bij de familie de Clercq de Bouvekercke.
- Charles de Clercq/de Clercques geniet ook hoog aanzien bij Maximiliaan en wordt ridder.
- Charles de Clercq is verwant met de familie van Nieuwenhove.
- Charles de Clercq (Mechelen) komt in het bezit van de titel van Bouvekercke.
- De titel van Bo(u)vekerke lijkt indicatief voor het grootste deel van het bezit.
- In de 16de eeuw, tijdens de Spaanse overheersing en het conflict met Willem van Oranje, worden goederen van Willem de Clercq, verbeurdverklaard, maar hij wordt in eer hersteld.
- Een afgesplitste tak de Clercques (Brugge/Gent) komt in bezit van gronden in Bovekerke
- Ee andere tak, met o.a. Lievin de Clercques en de familie Declercques Wissocq, zijn nog respectievelijk in 1675 en 1843, eigenaars van grond in Bovekerke.

■ Bizar

Tijdens ons onderzoek waren we voortdurend opmerkzaam voor twee zaken die ons opvielen bij het analyseren van de genealogische informatie.

■ Waarom geen van Bovekerke bij Warlop?

Het was voor ons bizar dat E. Warlop die zich specialiseerde in de Vlaamse adel vóór 1300, geen enkel lid van de familie *van Bovekerke* opnam in zijn boekenreeks⁴¹⁷ terwijl Jan *van Bovekerke* al in 1270 voor kwam. Na Daniel *de Bovinkerke* (1297) of Daniel *de Belleghem* ou *de Bovekerke* (1302), duikt de titel heer van Bovekerke meer en meer op, via de familie van de Wostine, heer van Bovekerke, tot bij de familie de Clercq de Bouvekercke.

Vóór 1300 vonden we enkel de naam van ons dorp terug, maar geen aanduiding voor de heren van Bovekerke of de familie *van Bovekerke*. Misschien is dit zo doordat er tussen 1119 en 1300 onvoldoende of geen bronnen waren. Mogelijk werden de *van Bovekerkes* aanzien als deel uitmakend van de familie *van Koekelare*. Een andere reden zou erin kunnen bestaan dat de familie *van Bovekerke* al vroeg opging in andere families.

■ Een duo met een hoger en een lager ambt?

Om een zo breed mogelijke kijk te krijgen op de adellijke families die voor onze geschiedenis een rol kunnen spelen, hebben wij bijzonder veel inspanning geleverd om een ruime stamboom samen te stellen en grafisch voor te stellen. Het ging hem dan niet alleen om de genealogische samenhang te achterhalen, maar even goed om een beter zicht te krijgen op de erfelijke overdracht van ambten.

Tijdens ons onderzoek maakten we een stamboom en stelden we een aantal keer vast dat het ambt van kamerheer en een ambt van een lagere rang quasi simultaan binnen één gezin/familie voorkwam.

Zo stelde we bij de heren van Brugge vast dat Isaac (1115, †20-23/03/1127) een eerste kamerheer was en dat zijn broer Desiderius (1115, †17/12/1127) het ambt van schenker vervulde⁴¹⁸.

Ook bij de heren van Eine zagen we een gelijkaardig fenomeen. Zo was Cono I van Eine, Vladslo en Oudenburg een eerste kamerheer in hun familie terwijl een zoon, Adalard II van Eine en Oudenburg, hofschenker was⁴¹⁹.

Of dergelijk duo van ambtsdragers ook voorkwam ten tijde kamerheer Radulf van Aalst (1056-1096), of bij de veronderstelde opvolgers van de heren van Grammene, kunnen we niet achterhalen. De panetiers van Roden zouden in aanmerking kunnen komen.

⁴¹⁷ Het woord Bovekerke komt slechts éénmaal voor en dit in het kader van de verkoop, vóór 1279, van gronden in Werken met afhankelijkheden door Thomas, broer van burggraaf Jan van Doornik, aan Gwijde van Dampierre (WARLOP, I, P. 91).

⁴¹⁸ Warlop II, p. 122.

⁴¹⁹ Ibidem, p. 187-188.

Verder bouwend op deze weliswaar onzekere vaststelling, zou dit dan ook in de kringen van *Bovekerke* het geval kunnen zijn, waarbij een familielid het lagere ambt als panetier in bezit kreeg terwijl een ander familielid kamerheer was.

Het panetier-ambt konden we vinden bij ‘de Belleghem ou de Bouvekerke’ in de 13de-14de eeuw⁴²⁰.

Binnen deze familie(s) konden we het ambt van kamerheer niet vinden.

In de boekenreeks *De Vlaamse Adel voor 1300* trok de informatie over de heren van Haverskerque onze aandacht. Niet alleen omdat het woorddeel -kerke bij beide familienamen voorkomt, maar vooral omdat een familielid Boudewijn III (1206-1248) heer van Haverskerque tevens baljuw van de stad Belle/Bailleul was. Mogelijk was hij ook heer van Calonne.

Verder was het intrigerend dat de familie van Haverskerque verwant was met families die eerder in onderhavig artikel aanbod kwamen.

Tevens leek hun informatie te passen in het historisch kader dat E. Warlop schetste.

Het is niet onze betrachting om een hypothese voorop te stellen met de familie van Haverskerque, maar we wensen enkele opmerkelijk zaken onder de aandacht te brengen.

⁴²⁰ In 1234 was Jan van Bellegem was panetier/dispensator.

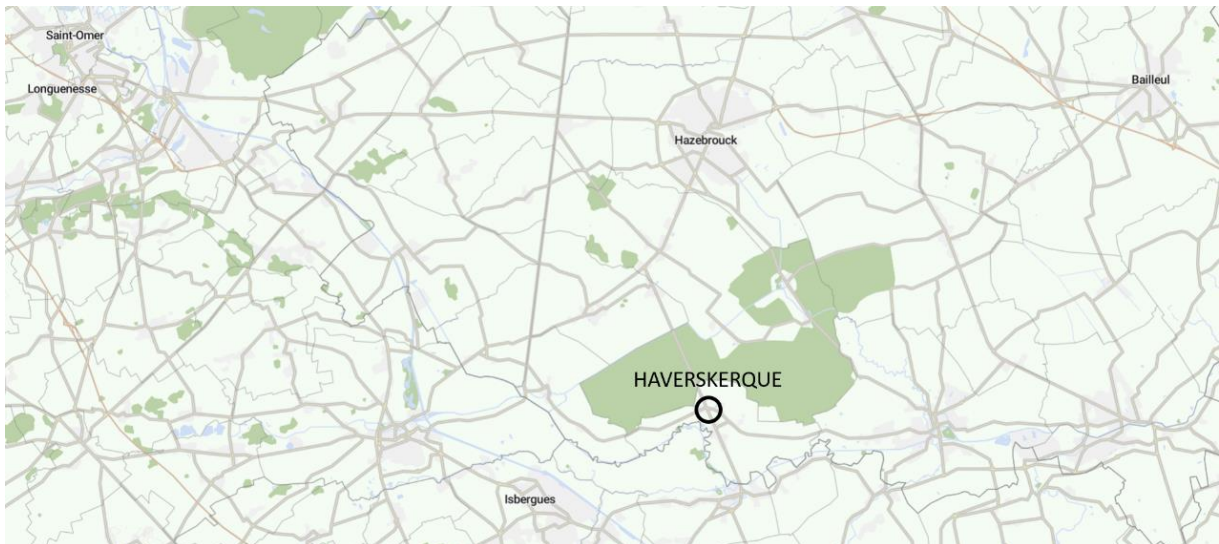
Over van Have(r)skerke

Wie speurt naar de geschiedenis van de familie van Haveskerke – de toevoeging van de letter “r” is een verbastering van Haveskerke⁴²¹ – kan vooral informatie vinden in Bruges et le franc, leur magistrature et leur noblesse⁴²² en het artikel Généalogie de la très-illustre et ancienne maison de Haveskerke⁴²³.

De auteurs laten het geslacht van Haveskerke opklimmen tot in de 10de eeuw. Guillaume (943) van Haveskerke zou *vicomte* of burggraaf zijn geweest van Sint-Omer⁴²⁴.

Volgens een oud manuscript, zou Guillaume *sterk geliefd* zijn geweest door graaf Arnulf I van Vlaanderen (918-†965).

Guillaume, of in het Nederlands Willem, huwde Isabella van Abbeville. Samen kregen ze drie kinderen: Guillaume burggraaf van Sint-Omer, Robert heer van Bethune en Flobert. Flobert verwierf achtereenvolgens het land en de heerlijkheid Haveskerke.

De situering van Haverskerque: ten zuid-oosten van Sint-Omer en ten zuiden Hazebrouck.

Flobert zou als *dappere ridder* de nog jonge graaf van Vlaanderen, Arnulf II van Vlaanderen (965-†30/03/988) geholpen hebben bij de invallen van de Noormannen⁴²⁵.

Na Flobert lezen we dat zijn zoon Thierry of Theodoric van Haveskerke (†02/02/1072) kamerheer was van graaf Boudewijn⁴²⁶.

⁴²¹ Een informatiebord in Haverskerque vermeldt *En 1362, le village s'appelait "Haves Kerke" ce nom d'origine germanique pourrait signifier l'église du port. Le "R" date de la Révolution.*

⁴²² Gailliard, Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse avec des données historiques et généalogiques dur chadue famille, imp. Daveluy, Brugge, 1857, p. 3-21.

⁴²³ Bulletin et annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique, Généalogie de la très-illustre et ancienne maison de Haveskerke, tome troisième, Antwerpen, 1846, p. 287-310.

⁴²⁴ Gailliard, Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse avec des données historiques et généalogiques dur chadue famille, imp. Daveluy, Brugge, 1857, p. 3.

⁴²⁵ Gailliard, Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse, volume 1, 1857, Maldegem, p. 447.

⁴²⁶ J. Gailliard geeft geen detail, dit kan zowel graaf Boudewijn IV van Vlaanderen (988-†30/05/1035), Boudewijn V (1035-†01/07/1067) of Boudewijn VI (1067-†17/07/1070).

■ Kort door de bocht?

J. Gailliard⁴²⁷, een 19de-eeuwse auteur, gaf vader Guillaume (943) en de zonen Guillaume (1085), Robert en Flobert (967-†1013) allen de familienaam van Haveskerke. Dit is te betwijfelen...

Wikipedia⁴²⁸ geeft ons immers te kennen dat de eerste vermelding als *Haviskerka* pas dateert van 1047!

Ook de titel van Guillaume (1085) als burggraaf van Sint-Omer, vormt een probleem.

Uit wat we kunnen afleiden uit de studie van E. Warlop blijkt Boudewijn (1084-1101) dan burggraaf te zijn⁴²⁹.

Na hem is Willem I (1100/1105-1126) burggraaf van Sint-Omer. Willem I blijkt daarbij afkomstig te zijn uit het *oude adellijke huis van Menen waarvan vier Vlaamse burggraven afstamden*⁴³⁰. Dit is het geval voor Sint-Omer, Sint-Winoksbergen (Bergues), Veurne en Diksmuide.

Opmerkelijk is tevens dat E. Warlop pas met zekerheid kon vaststellen dat Boudewijn III (1206-1248) heer van Haveskerke was⁴³¹. J. Gailliard verbond de titel heer van Haveskerke al eerder aan Baudolf (†1160), Raoul en Baudoin/Bouduin (†1235)⁴³².

De vergissing van J. Gailliard is vermoedelijk te wijten aan het voorbarig leggen van relaties: in het huis van Belle was Adelidis een dochter van Boudewijn I van Belle (1096) en zijn tweede echtgenote Euphemia, dochter van Willem II (1126-1143) burggraaf van Sint-Omer. Adelidis huwde Boudewijn III van Komen (1177/1178-1217)⁴³³.

In het huis van Haveskerke was er echter ook een huwelijk van Boudewijn III (1206-1248), heer van Haveskerke, die baljuw was van Belle, met een Aelidis. Er ontbreekt informatie om hierop verder in te gaan.

Besluit

Wij menen dat J. Gailliard de familienaam van Haveskerke niet zomaar opwaarts mocht doortrekken tot de oudste burggraven van Sint-Omer.

Wat is dan het mogelijke kader voor de oudste leden van de familie van Haveskerke?

⁴²⁷ De boeken van Gailliard staan vol met fouten. Ze zijn handig als start, maar elk gegeven dat er vermeld wordt, moet kritisch bekeken worden.

⁴²⁸ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Haverskerke>.

⁴²⁹ WARLOP, II, p. 515, (a): De vermelding van Willem I in een akte van 1097, 5 sept. volgens Duchesne en overgenomen door andere auteurs is een vergissing. De tekst van de akte blijkt duidelijk te bevatten “Balduinus castellanus Sancti Audomari” aldus E. Warlop.

⁴³⁰ WARLOP, II, p. 511 en p. 380. Volgens E. Warlop is het zeer twijfelachtig of Willem I zoon is van Boudewijn.

⁴³¹ A. WARLOP noteert de familie als Haverskerke.

⁴³² Met deze laatste is er een link met Kortrijk. Baudoin/Boudin huwde met Jacqueline de Courtrai, *dame de Bracle* en dochter van Rogier, opvolger van Everard, *châtelain de Courtrai*.

⁴³³ WARLOP II, p. 51 (Belle) en p. 512 (Saint-Omer (burggraven)).

■ Over Noormannen

E. Warlop informeert ons dat de Noormannen in 890/91 opnieuw opdoken:

Toen de Noormannen in 890-891 naar Saint-Omer oprukten, heersten er in die streek eigenaardige toestanden. Een groot gedeelte van de adel was sedert geruime tijd vertrokken en had uit verknochtheid en de onderworpenheid aan zijn heren zijn geboorteland verlaten. Een klein aantal edellieden, die zo rijk waren aan erfgoederen, dat zij zich slechts aan de algemene publieke verordeningen hoefden te onderwerpen, waren echter ter plaatse gebleven en organiseerden, in samenwerking met monniken en kanunniken, het verzet tegen de invallen⁴³⁴.

Op 18 april lijden zij (Noormannen) een nederlaag in de omgeving van Saint-Omer. De buit die in de handen der overwinnaars valt, werd in drie loten verdeeld. De kerken krijgen een deel, de armen en degenen die gebeden hebben een tweede en het derde lot wordt billijk verdeeld onder de nobiliores cun inferiourbus. Maar niet de volledige nobilitas terrae had aan de strijd deelgenomen. De meeste edelen waren sedert geruime tijd vertrokken en slechts weinigen waren ter plaatse gebleven om samen met de nobilissimi monniken en de dapperste kanunniken de stoot op te vangen⁴³⁵.

Het was dus de gewoonte dat de edelen hun nalatenschap verdeelden... Deze verdeling werkte natuurlijk de versnippering van het grondbezit in de hand. De gevolgen daarvan waren reeds voelbaar op het einde van de 9de eeuw. In 890/891 waren er in de streken van Saint-Omer edelen die zeer veel gronden bezaten en andere die minder gegoed waren...⁴³⁶.

Het einde van de 9de eeuw is de periode tijdens dewelke door graaf Boudewijn II, na het aftrekken van de Noormannen, de basis werd gelegd van het vorstendom Vlaanderen. Zonder veel moeite verwierf hij tevens ten nadele van het centraal gezag en van de kerkelijk instellingen een enorm persoonlijk grondbezit. In het noorden van het graafschap bezat hij vermoedelijk het grootste deel van de bodem. In het zuiden van de Vlaamse ruimte was dit waarschijnlijk het geval niet. Professor J. Dhondt veronderstelt dat Boudewijn II gepoogd heeft ook de hand te leggen op de goederen van de edelen die tijdens de laatste invallen der Noormannen op de bres gebleven waren. Zij zouden echter machtig genoeg geweest zijn om ook aan de Vlaamse graaf het hoofd te bieden. Feitelijk weet men weinig of niets over de verhouding van Boudewijn II tot de onafhankelijke nobilitas in de streek van Saint-Omer. Vermoedelijk heeft hij wel gepoogd deze edelen te onderwerpen, maar kende hij weinig succes en is de zaak uitgelopen op een soort gentlemen's agreement waarbij beide partijen hun posities handhaafden⁴³⁷.

Besluit

Het lijkt ons niet onmogelijk dat de burggraven⁴³⁸ van Sint-Omer, feitelijk afkomstig uit het huis van Menen, teruggaan tot edelen die bij de verdediging tegen de Noormannen ter plaatse zijn gebleven.

⁴³⁴ WARLOP I, p. 27.

⁴³⁵ Ibidem, p. 20.

⁴³⁶ Ibidem, p. 23.

⁴³⁷ Ibidem, p. 23-24.

⁴³⁸ Burggraaf (Latijn: praefectus, castellanus of burggravius) is een adellijke titel (vroeger een functie), die gewoonlijk hoger is dan baron maar een graad lager dan graaf. De drager van deze titel vervulde vanaf de vroege middeleeuwen een militaire bestuursfunctie voor een leenheer en was in rang grofweg vergelijkbaar met een hooggeplaatste bevelhebber van een garnizoen. Hij of zij zetelde op een burch of ander soort vesting, waarvan de naam werd afgeleid. De functie van burggraaf verwerd langzamerhand tot een erfelijke functie, waarna de titel haar betekenis verloor en dode letter werd. (Bron: Wikipedia).

■ Thierry van Haveskerke

J. Gailliard⁴³⁹ weet van Thierry of Theodoric van Haveskerke (1069, †02/02/1072) dat hij raadgever en kamerheer was van graaf Boudewijn⁴⁴⁰. Hij zou ook getuige zijn geweest bij de heropbouw van de abdij van Hasnon/Hamon⁴⁴¹, die werd vernietigd door de Noormannen. Deze abdij werd in 1064 door graaf Boudewijn VI heropgebouwd⁴⁴². De graaf zou er ook sterven en begraven worden.

Thierry van Haveskerke stierf op 02/02/1072 bij Kassel.

■ Robrecht I de Fries

Van graaf Robrecht I de Fries (1071, †Wijnendale, 13/10/1093) weten we dat hij in de omgeving van Sint-Omer en Kassel betrokken was in conflicten.

Na het overlijden van Boudewijn VI in 1070 kwam Robrecht terug op zijn afstand van Vlaanderen en greep de macht in het graafschap, ten koste van zijn neef Arnulf die de rechtmatige erfgenaam was. Arnulfs moeder, Richilde van Henegouwen, zocht in Normandië steun bij haar zwager Willem de Veroveraar, de man van haar schoonzus Mathilde van Vlaanderen. Ook kreeg zij de steun van koning Filips I, die de belangen van zijn rechtmatige vazal verdedigde. Richildes leger werd op 22 februari 1071 in de slag bij Kassel echter verslagen.

Nauwelijks een maand na de nederlaag bij Kassel trok Richilde met een gezamenlijk Henegouws en Frans leger ten strijde tegen Robrecht de Fries. Sint-Omaars werd geplunderd en platgebrand. Robrecht was in het defensief, maar haalde toen een slimme diplomatieke zet uit. Hij had voordien in Kassel Eustaas, graaf van Boulogne, gevangengenomen. Deze was tevens de broer van Godfried, bisschop van Parijs en kanselier van Filips I. Door een goed woord van laatstgenoemde bij de Franse koning en de vrijlating van Eustaas, zag Filips I af van verdere steun aan Richilde. Robrecht de Fries verzoende zich met de Franse koning en gaf hem in 1073 zijn stiefdochter Bertha van Holland tot vrouw.

Hij herstelde tevens zijn relatie met de paus door het bouwen (of vernieuwen) van een dertigtal kerken of kapellen⁴⁴³, allen gewijd aan de heilige Petrus, zoals in Oostende en Brugge.

Richilde sloot een nieuw bondgenootschap met de bisschop van Luik, Godfried III met de Bult, hertog van Neder-Lotharingen, Willem I, bisschop van Utrecht, en de bisschoppen van Verdun en Kamerijk alsook de aartsbisschop van Keulen.

Robrecht besloot echter om keizer Hendrik IV te huldigen voor Rijks-Vlaanderen. In ruil daarvoor zorgde Hendrik ervoor dat zijn vazallen en bisschoppen Richilde niet meer steunden. Richilde viel met haar Henegouwse leger het graafschap Vlaanderen binnen. Robrecht trok in de tegenaanval en viel plunderend Henegouwen binnen. Ten slotte verpletterde hij het kleine leger van Richilde. Bij de vrede die werd gesloten kwam Dowai bij Vlaanderen⁴⁴⁴.

⁴³⁹ Gailliard, Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse avec des données historiques et généalogiques dur chadue famille, imp. Daveluy, Brugge, 1857, p. 4.

⁴⁴⁰ Dit is vermoedelijk Boudewijn VI van Vlaanderen (1067-17/07/1070).

⁴⁴¹ J. Gailliard noteert de abdij van 'Hamon'. Dit is vermoedelijk foutief.

⁴⁴² https://nl.wikipedia.org/wiki/Boudewijn_VI_van_Vlaanderen.

⁴⁴³ Volgens J. Gailliard werd de *chapelle de Notre Dame* in in 1160 in Haveskerke gesticht door Raoul, die deelnam aan de Tweede Kruistocht (1145-1149) met graaf Diederik van de Elzas (1128-†04/01/1168). De kerk van Haveskerke dateert uit de 15de eeuw.

⁴⁴⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Robrecht_I_de_Fries.

We konden achterhalen dat graaf Robrecht in 1072 in Kassel effectief een kerk liet bouwen. De Sint-Pieterskerk werd er gebouwd *op de Terasse du Château (het platform boven op de Kasselberg)* om zijn overwinning op de Franse koning te vieren die hij het jaar voordien op de naamdag van Sint-Pieter had behaald⁴⁴⁵.

Te overwegen?

Aangezien we weten dat graaf Robrecht de Fries (1071, †Wijnendale, 13/10/1093) veel verbleef in de burcht van Wijnendale⁴⁴⁶, houden we het voor mogelijk dat hij een panetier of spijsmeester uit Bovekerke in dienst kon hebben⁴⁴⁷.

Hebben wij met kamerheer Thierry van Haveskerke en een Bovekerkse panetier een duo met een hoger en een lager ambt in het vizier?

Is er een relatie tussen van Haveskerke en *van Bovekerke*?

Werd graaf Robrecht de Fries bij de Slag bij Kassel (1071) bijgestaan door een *van Bovekerke* of een van Haveskerke?

Waren de heren van Haveskerke toen al verwant met de burggraven van Sint-Omer? M.a.w. woonden zij toen al in de streek van Sint-Omer?

■ De Eerste Kruistocht

Met Thierry's zoon, Jean van Haveskerke hebben we mogelijk een indicatie dat de familie van Haveskerke toen al gesetteld was in Noord-Frankrijk.

Jean van Haveskerke nam in 1096 deel aan de Eerste Kruistocht. Bij zijn terugkeer schonk hij aan de Sint-Bertijnsabdij 10 bunders grond:

Jean sire de Haveskercke chevalier, fils de Theodoric, fut combattre les infidèles en la Terre-Sainte avec Robert le jeune Frison, dit de Jérusalem, comte de Flandre, l'an 1096, sous la conduite de Godefroy de Bouillon, chef des princes chrétiens, comme rapporte Guillaume archevêque de Tyr en son Histoire des guerres de la Terre-Sainte.

*La chronique de l'abbaye de St.-Bertin rapporte que ce Jean sire de Haveskercke, fils de Theodoric, donna à l'abbaye de St.-Bertin de son patrimoine dix bonniers de bois au retour de son voyage de la Terre-Sainte, qu'il avait sur le mont de Bièvre-les-Thérouane...*⁴⁴⁸

Jan/Jean van Haveskerke staat in een lange rij van deelnemers aan Eerste Kruistocht:

Die eerste Cruysvaert ghedaen by den grave Robrecht van Vlaenderen ende andere kerstene princen ende edele heeren up die Turcken, Heydenen, Gijptenaers ende Sarasijnen, by die welcke dat Nichee, Antiochie ende Jerusalem, met meer andere steden, casteelen ende forteressen van dier contreye, ghewonnen ende gheconquesteirt wierden.

⁴⁴⁵ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Kasselberg>.

⁴⁴⁶ Volgens de latere kronieken zou de burcht zijn opgericht door Robrecht de Fries.

⁴⁴⁷ De Portweg is in dit geval de verbinding tussen Bovekerke en het kasteel van Wijnendale.

⁴⁴⁸ Bulletin et annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique, Généalogie de la très-illustre et ancienne maison de Haveskerke, tome troisième, Antwerpen, 1846, p. 290.

Binnen den zelven jaere als voren, zo wiert by den paeus Urbaen, die tweede van dier name, een generale Cruysvaert gheordonneert jeghens die Turcken, Heydenen, Gijptenaers ende Sarasijnen, die te Nichee, te Antiochie, te Jerusalem ende elders al verbuert maecten, ende dien volghende zo track meestal tedeldom van die Nederlanden derrewaert, onder eenen admirael gheheeten Godefroot de Bouilgion, hertoghe van Lotrijcke ende zuene van den grave Eustaes **van Buenen**; die welcke die stede van Mets vercochte an die poorters ende inwoonders van diere, omme hem zelven te monteren. En die principaelste princen, heeren ende edelen, die met hem overzeylden, waren die ghuene die hier naer volghen, te wetene: eerst die grave Hughes van Vermandois, broedere van den coninck Philips van Vrankerijcke; die hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Korte Knye, broedere van den coninck Willem van Inghelant, F^s. Willems; die grave Robrecht van Vlaenderen; die grave Boudewijn **van Henegauwe**; die grave Hughes van St-Pol; die grave Reynout van Tholouse; die grave Steven van Blois, ende van Charters; die grave Hazpijn van Bourges, in Berry, twelcke hy die coninck van Vranckerijcke vercochte voor LX duyzent goude croonen, omme hem zelven daer mede tequiperene; die hertoghe Steven van Bourgoengne, broedere van den paeus Callistus, ende van vrou Clemencie, die gravinne van Vlaenderen; Reynout van Bourgoengne, svoorzeits shertoghen broedere; die hertoghe Roegier, van Pouilgie ende van Calabre, die welcke nu ghetraut hadde vrou Adelie, die wedewe van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken; die grave Bemondt van Tarenten, zijn broedere; die grave Reynout van St-Gillis; die grave Ridsaert van Richemont; die grave Willem van Nevers; die burchgrave Philips van Ipere, sgravens broedere van Vlaenderen; Caerle, die zuene van den coninck St-Canuyt van Denemercken; Eustaes ende Boudewijn, beede die broeders van den admirael Godefroot van Bouilgion; Pieter van Dampierre; Boudewijn van Ghendt; F^s Boudewijn, heere van Dronghene, Ruslé, Oteghem, enz., die welcke Hem zelven om dit voyagie wille belastede met een rente van CL hoet havers tjaers, bezet, verzekert ende gheassigneert up zijne voornoemde heerlicheide van Oteghem; Pieter de mueninck, gheboren van Amiens; Geraert van Rijssle, die hofmeestere van den prince Rodulf van Aelst; de schinkere van den prince Walmar van Oudenburch; die camerlinck van den prince Fulco van Guyze; Hughes van Valckenberghe; Eustaes Gernier, Aernout van Ardre; Gerijck van Vlaenderen; Boudewijn ende Ghijsbrecht, zijn broeders; Geeraert van Kersy, Guntraen van Bruessele; Godefroot van Assche; Heyndrick van Assche; Wymeer **van Buenen**, admirael van de Hollanders ende Vriesen; Formolt, bailly van Ipere; Boudewijn van Doornijcke, Everaert van Doornijcke, Conoen van Doornijcke; Ludolf van Doornijcke; Inghelbert, zinnen broedere; Boudewijn van Ghendt, die zuene van Winemaert; Aernout Zegher; Guysebert ende Winemaert, zijn broeders; Bosschaert van Comene; Hellin van Varingny; Wouter van Nevele; Wouter van Sotteghem; Inghelram van Lilers; Jan van Haveskercke; Zegher van Cortrijcke; Graciaen van Eecloo; Hermaer van Somerghem; Steppe, die scoonzuene van Winemaer van Ghendt; Joseram van Knesselare, Willem van Oudenaerde, Wouterende Hughes zijne broeders; Boudewijn van Belle, die scoonzuene van Willem van Oudenaerde voorzeit; Gilbodoen van Fleteren; Rodolf van Zederzeele: Albrecht van Belle; Wouter, heere van Berghe; Folcrane, die castelein van Berghe; Vagoen van Artois; Jan, heere van Atrecht; Wouter van Duway; Godefroot, die castelein van Cassele, met Rodolf, zinnen zuene; Aernout van Oudenaerde: Willem de Langhe; Boudewijn Ketele; Rassen van Gavere; Robrecht van Lijcke; Willem de Moor, van Hantschook; Thermaert **van Burburch**; Francke van Haerseele; Eustaes van Teroaen; Erembolt die castelein van Brugghe, maer by foortsen van vrou Dune, ofte Dedde, zijnder huysvrouw weghe, daer hy vier zuenen by ghecreech, daer of dat Bertholf die toecommende proost van Ste-Donaes te Brugghe die oudste was; Alboen van Ardenburch; Adelaert van Straeten; Robrecht, die heere van Bethune; Steven van Belle; Reingout van Meulebeecke; Conoen van Heyne; Willem van Meessene, die toecommende patriarch van Jerusalem; Willen van Wervijck; Salomon van Maldegem; Lambrecht van Crombeecke; Servaes van Praet; Diederijck van Dixmude; Daneel van Denremonde; Herman van Arien; Wouter van Cassele; Allaert van Waestene; ende Hughes

van Roubais, met meer andere edele heeren, cloucke capiteynen ende vrome lieden van wapenen, zonder ghetal: die welcke allincx van allen canten by mencanderen in Grieckenlant ghearriveirt zijnde, zulcken groote menichte tzamen maecten, dat gheele Westende van der weerelt eeneghadere scheen Oostwaert ghetrocken te zijn⁴⁴⁹;

■ Verbastering?

In bovenstaande tekst werden enkele namen in vet gedrukt, omdat de ‘o’-klank van deze steden behoorlijk anders klinken. Zo valt het ons immers op dat de Franse stad Boulogne, eertijds Boonen als Buenen wordt uitgesproken. Bourbourg in Vlaams Broekburg wordt dan weer als Burburch neergeschreven. Henegouwen werd als Henegauwe uitgesproken.

De oude fonetische schrijfwijze lijkt aardig overeen te komen met het Gentse dialect zoals we het vandaag nog kennen.

Is het zo ook foutief om de familienaam (van) Keukeleire als een verbastering te zien voor (van) Koekelare?

Als we een Antwerpenaar in zijn dialect horen zeggen dat hij ‘naar boven’ gaat, zegt hij ‘naar baven’. Hij zou ook wel eens ‘Bavekerke’ kunnen uitspreken als hij ons dorp bedoeld?

Het is o.i. ook niet onmogelijk dat er een verbastering ontstond van Bove/Bave tot Have. De schrijfwijze van de letter ‘b’ en ‘h’ kunnen verwarring in de hand werken.

Voorbeeld van de letter ‘b’ en ‘h’ in het Karolingisch minuskel.
Een middeleeuws schrift dat werd gebruikt tussen ca. 800 en ca. 1200⁴⁵⁰.

Verder wijst Wikipedia ons op de samenstelling van de gemeentenaam Haveskerke. *Het voorvoegsel betreft een persoonsnaam*⁴⁵¹.

Wij zien ook de gemeentenaam Bavinkhove⁴⁵² als een samengesteld woord, waarbij het laatste woorddeel betrekking heeft op een hof of hoeve. De schrijfwijze ervan was in 1114 *Bavincove*⁴⁵³.

In dit kader vermelden we nog twee interessante toponiemen die we in Kortemark en Handzame kunnen vinden:

⁴⁴⁹ NICOLAES DESPARS, *Cronijcke van den lande en de graefscpe van Vlaenderen*, gemaect door jor Nicolaes Despars, van de jaeren 405 tot 1492, tweede uitgave, eerste deel, uitg. Messchert, Brugge, 1840, p. 231-234. De vetgedrukte tekst tonen een bijzonder uitspraak.

⁴⁵⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Karolingische_minuskel.

⁴⁵¹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Haverskerke>; De Franse versie neemt als eerste vermelding 1140 (<https://fr.wikipedia.org/wiki/Haverskerque>).

⁴⁵² Bavinkhove (F) grenst ten noorden aan Kassel en ten oosten aan Okselare/Oxelaëre.

⁴⁵³ Eerste vermelding in 1071 o.r.v. de Slag bij Kassel.

Kortemark: gerestaureerde molen⁴⁵⁴

De Koutermolen is hoogst waarschijnlijk de oudste molen van Kortemark, zelfs één van de oudste windmolens van onze gewesten.

*Reeds in 1281 verkreeg een zekere Corald Van **Bavendamme** het maalrecht van Gwijde van Dampierre in het Ambacht van Kortemark.*

Handzame: hoeve Watervliet⁴⁵⁵

*Het woonhuis van de hoevesite 'Watervliet', blijkt historisch ook bekend als '**Bavendamme**'.
...is gelegen aan de linkeroever van de Krekelbeek-Handzamevaart.*

De historische hoeve is gelegen in de Kronevoordestraat. De benaming zou verwijzen naar een vroegere eigenaar van ca. 1350, namelijk de familie Van den Berghe. Deze familie draagt de titel van heren van Watervliet maar woont gedurende vier eeuwen op 'Het hof van Amersvelde'. Het hof van Watervliet zou als buitenverblijf gebruikt zijn en rond 1350 door Joos van den Berghe (gestorven in Handzame in 1407) zijn opgericht. Op de 17 eeuwse kaart is de site aangeduid als 'Baven Damme'.

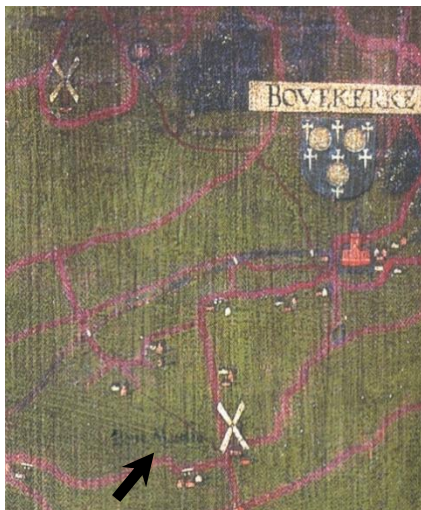
■ Over Bave(n)

Van het toponiem Bavendamme krijgen we de indruk dat dit een samengesteld woord is van "Bave(n)" en "dam".

"Baven" zou kunnen verwijzen naar een dam die "boven" of stroomopwaarts hoger gelegen is op de Krekelbeek of de Handzamerivier.

Evengoed zou "Bave(n)" kunnen verwijzen naar een eigennaam, zoals we "Colaertsdam"⁴⁵⁶ interpreteren als de "dam" van "Colaert".

De Bove molen⁴⁵⁷, destijds gelegen op de Molenhoek, is zo ook te zien als de molen van Bove...

Links een fragment uit de Pourbuskaart (1571) met vermelding **Bove Molen**.

Rechts een fragment uit de kaart van Joan Blaeu (1596-1673) met vermelding **Boven Molen**.

⁴⁵⁴ <https://westhoekverbeeldt.be/zoekterm/bavendamme>. Wij menen dat Corald foutief is en het Colard moet zijn. Eerder vernoemden we ook al het voorkomen van Colaerts dam in Bovekerke (ommeloper 1675).

⁴⁵⁵ <https://westhoekverbeeldt.be/zoekterm/bavendamme>.

⁴⁵⁶ In de ommeleper van Bovekerke (1675) lezen we: ...watermeulenbeke genpt colaerts dam...

⁴⁵⁷ K. De Flou vermeldt de Bove Meulen in 1562. De molen en het toponiem Bove Molen zijn terug te vinden op de Pourbuskaart uit 1571 (zie pijltje).

Het is niet onmogelijk dat Bove en Bave teruggaat tot eenzelfde familienaam en dat die door verdere vertakking en verbastering later apart voorkwamen.

S. Espeel heeft in zijn studie *De Brugse stadsmagistratuur in de late 14^e eeuw, Een prosopografische studie*⁴⁵⁸ voor de periode 1359-1375⁴⁵⁹, de familie Bave als een van de belangrijkste families dienen vernoemen. Wij citeren een deel van zijn hoofdstuk “Dominante Families”.

*Medio 20e eeuw is J. Mertens op zoek gegaan naar de meest voorkomende Brugse families in de schepenbank*⁴⁶⁰. Hij was namelijk van mening dat de oligarchische en plutocratische tendens die van kracht was op het politieke toneel in de 13e eeuw, toen enkel leden van de Vlaamse Hanze van Londen in de magistratuur konden verkozen worden, tevens van toepassing was voor de 14e eeuw. Hij ziet vanaf het einde van de 13e eeuw al een afgesloten klasse ontstaan die op een groot deel van de ambten in de stadsmagistratuur een monopolie probeerde uit te oefenen. Volgens zijn berekeningen voor de 14e eeuw zijn 30% van de families die in de schepenbank zetelden families die meer dan 1 lid afvaardigde. Zij bezaten ongeveer 62% van het totaal aantal zetels. Hij baseerde zich hiervoor echter enkel op de schepenbank en niet op de bredere stadsmagistratuur. We kunnen wel vermoeden dat er in de instellingen van het tresorierschap en het college der hoofdmannen ook een dergelijke tendens aanwezig was, aangezien deze enkel leden van de poorterij betrof. Mertens heeft uit zijn cijfers besloten dat de strekking van de 13e eeuw om hoge politieke ambten te beperken tot een aantal vooraanstaande families tijdens de 14e eeuw grotendeels bleef bestaan⁴⁶¹.

Tabel 12⁴⁶² geeft de families weer die doorheen de jaren tussen 1359 en 1375 meer dan één persoon afvaardigden in de stadsmagistratuur. We hebben van alle verwantschappen geen bewijs teruggevonden, maar hebben deze tabel gebaseerd op de achternamen van de magistraten. Het zou dus kunnen dat bepaalde personen wel een homoniem bezaten, maar niet gerelateerd waren aan elkaar. Deze met de meeste afvaardigden waren de **families Bonin en Bave met vier stuks**, gevolgd door Van Aertrike, Metteneye, Vanden Moere en De Vos elk met drie telgen van hun familie⁴⁶³.

... Op het vlak van het aantal ambtsjaren per familie steekt de familie van de Van Aertrikes er duidelijk bovenuit, zoals figuur 23 aantoon. Zij bezaten met drie personen niet minder dan 39 ambten doorheen deze periode. **De families Bave en Bonin volgden met respectievelijk 27 en 26 ambten**, weggelegd voor vier personen binnen beide families. Samen bezaten al deze families, die twee of meer telgen in de magistratuur hadden zetelen, niet minder dan 233 ambten doorheen de periode 1359-1375. Dit komt neer op 37,6% het totaal aantal ambten⁴⁶⁴.

S. Espeel vond voor Jacob Bave (†23/10/1388) tevens de naamsvarianten **Baven** en Baefs⁴⁶⁵.

⁴⁵⁸ Wikipedia: De prosopografie (ook wel collectieve biografie of historische sociografie genoemd) is een deelstudie binnen het vakgebied van de geschiedschrijving. Een dergelijke studie beschrijft gemeenschappelijke kenmerken van een bepaalde maatschappelijke groep mensen, zoals beroep, inkomen, sociale afkomst, stand, woonplaats.

⁴⁵⁹ Stef Espeel, Masterproef, Universiteit Gent, 2015-2016.

⁴⁶⁰ J. Mertens, “De XIVde eeuwse voornaamste Brugse schepenfamilies”, *Ons Heem* 9 (1951): pp. 233-6.

⁴⁶¹ Id., p. 234.

⁴⁶² De tabel wordt niet weergegeven, we selecteren enkele families: Bave had 4 stadsmagistraten en 27 ambtsjaren; Bonin respectievelijk 4 en 26; van Aertrike 3 en 39; de Vos 3 en 16; Metteneye 3 en 13.

⁴⁶³ S. Espeel, *De Brugse stadsmagistratuur in de late 14e eeuw, Een prosopografische studie*, Universiteit Gent, 2015-2016, p. 118.

⁴⁶⁴ Ibidem, p. 120.

⁴⁶⁵ Ibidem, p. 23.

Ook bij J. Gailliard is de familienaam "Bave" veelvuldig te vinden. We selecteerden twee vermeldingen, één uit het begin van de 14de eeuw en één uit de 15de-16de eeuw:

*JEAN DE BAENST, né en 1307, seigneur de St-Georges-ten-Distele, à trois lieues de Bruges, épousa ÉLISE BAVE, fille de Jean et de Catherine Schinkelaers, fille de Gauthier*⁴⁶⁶.

*ADRIEN BAVE, qui fut échevin de Bruges en 1498, bourgmestre des échevins en 1509, et prévôt de la confrérie noble du St-Sang en 1552; se maria avec LOUISE VAN HALEWYN, décédée le 25 Mars 1554, et fille de Bernard van Halewyn, greffier du parlement de Paris...*⁴⁶⁷.

Hieruit blijkt alvast terug de verwantschap met families die eerder aan bod kwamen.

De familienaam Bave gaat met zekerheid ver terug in de tijd.

In een kroniek over de Slag van Bodegraven komt een Diderick Bave aan bod. Het verhaal gaat over een periode in de 11de eeuw waarin de graven van Holland en de bisschoppen van Utrecht het voortdurend met elkaar aan de stok hadden⁴⁶⁸.

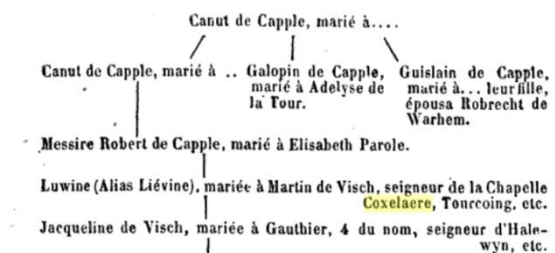
De bekendste slag dateert van 29/07/1018 bij Vlaardingen (NL). Minder bekend is de Slag bij Bodegraven (NL). Deze slag dateert vermoedelijk van 11/07/1025.

Diderick Bave viel frequent de Nederlandse graaf Diderick III van Holland aan⁴⁶⁹, waarna deze met steun van de Duitse keizer Hendrik II uit zijn heerlijkheid werd verdreven. Diderick Bave kon rekenen op de steun van bisschop Adelboldus XIX van Utrecht om zijn heerlijkheid terug in te nemen.

Van deze familie Bave beweert men dat zij uit Vlaanderen afkomstig waren, maar naar het oosten trokken nadat hun oorspronkelijke bezittingen langs de Schelde door graaf Boudewijn IV⁴⁷⁰ (988, †30/05/988) waren ingenomen.

Wij wensen verder de lezer attent te maken dat het dorp Bavinckhove (F) ook een samengesteld woord is van "Bavin" en "hof" en hierdoor misschien ook past in deze context.

Ook te overwegen is dat één van de zonen van Jan de Visch (†15/07/1413) Maarten de Visch seigneur des Chapelles, Tourcoing, Coxelaere (†27/03/1453) was⁴⁷¹. Zou Coxelaere kunnen verwijzen Koekelare of naar Oxelaere, buurgemeente van Bavinckhove?

⁴⁶⁶ J. Gailliard, Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse, volume 1, 1857, Bruges, p. 25.

⁴⁶⁷ J. Gailliard, Bruges et Le franc ou leur magistrature et leur noblesse, volume 5, 1862, Bruges, p. 281.

⁴⁶⁸ K. Nieuwenhuijsen, De Slag bij Bodegraven in het jaar 1025, Terra Nigra 190, nov. 2015, p.18-30.

⁴⁶⁹ Dirk III (ca.982, †27/05/1039) was van 993 tot 1039 graaf van West-Frisia, waaruit later het graafschap Holland zou ontstaan. Hij was de oudste zoon van graaf Arnulf van Gent en Lutgardis van Luxemburg (Wikipedia).

⁴⁷⁰ Wikipedia: Bij zijn meerderjarigheid nam Boudewijn het bestuur stevig in handen: hij stelde paal en perk aan de onder zijn vader ontstane gezagscrisis in het noorden van het graafschap (Gent, Waasland, Kortrijk) en dwong bij de graven in het zuiden (Boulogne, Guînes, Hesdin en Saint-Pol) de erkenning van zijn suzeriniteit af. Boudewijn benoemde de heer van Gistel tot zeegraaf, belast met de kustverdediging. Boudewijn verplaatste de belangstelling van de Vlaamse graven, die tot dan toe op het zuiden was gericht, naar het oosten en veroverde aanzienlijke gebieden op de rechteroever van de Schelde. In 1012 werd Boudewijn beleend met Walachria-Bevelandia (Zeeland Bewestenschede) en het gebied dat later de Vier Ambachten zou worden.

Boudewijn stichtte de Abdij van Sint-Winoksbergen in 1022, in de nabijheid van zijn kasteel daar.

⁴⁷¹ Figuur uit M. LOUIS COUSIN, Notice Historique sur les anciens seigneurs de Capple, p. 245-246 (in Mémoires de la société Dunkerquoise, 1857) p. 269.

■ Besluit

Ons artikel startte met de stelling dat men algemeen aanneemt dat Bovekerke (1119) teruggaat tot de kerk van een (lokale) heer die Bove heette... We zijn van mening dat dit wel eens zou kunnen kloppen.

Zo mogen we waarschijnlijk ook de Bovemolen zien als een molen van een heer die Bove heette. Ook bij Bavendamme in Handzame veronderstellen we een dam van een heer met de naam Bave.

Zou het kunnen dat iemand met de 11de-eeuwse naam Bove of Bave aan die basis kan liggen voor de familie *van Bovekerke*?

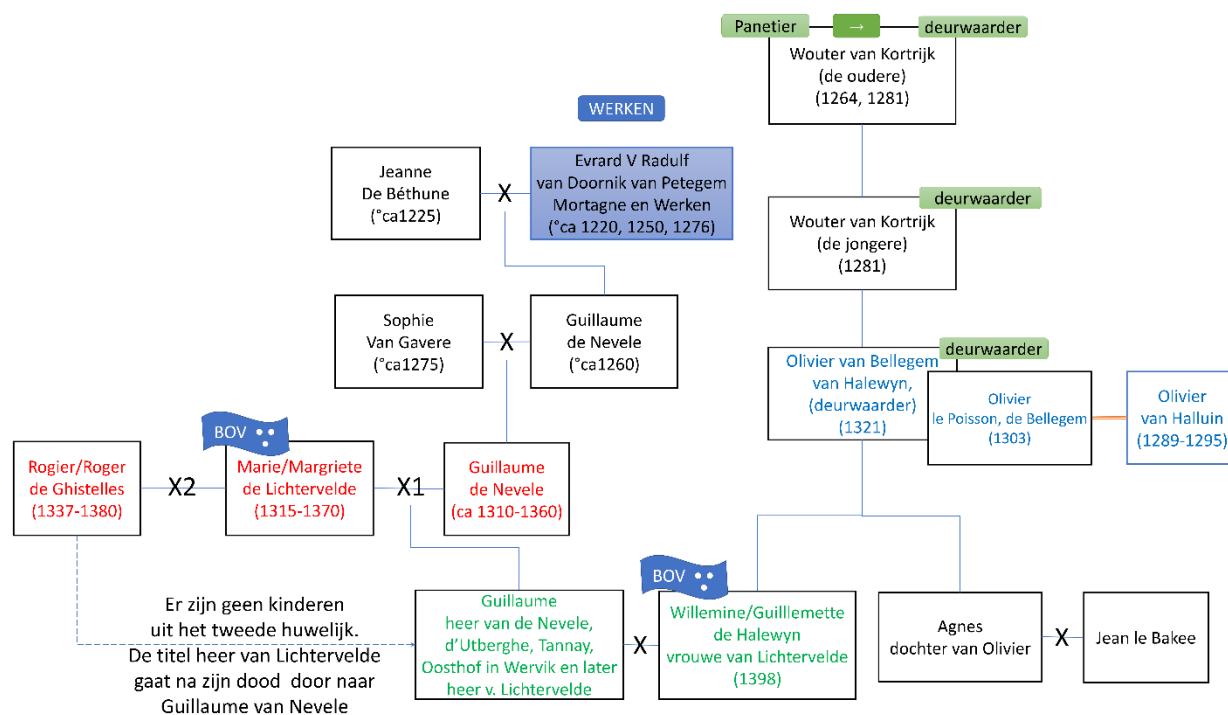
Zou het kunnen dat er in Frankrijk een verbastering ontstond tot Haveskerke?

Nabeschuwing

K. Vandenbussche kon door het leenregister van 1384 achterhalen dat het hof van Bovekerke⁴⁷² in bezit was geweest van de familie van Lichtervelde. Het was achtereenvolgens in handen van Margriete van Lichtervelde en Willemine, vrouwe van Lichtervelde⁴⁷³.

We konden deze Willemine terugvinden als Willemine of Guillemette van Halewijn (1398) omdat we haar man herkennen de zoon van Marie (Margriete) van Lichtervelde en Guillaume van Nevele (ca 1310-1360).

Willemine kon de titel vrouw van Lichtervelde aannemen nadat haar man Guillaume van Nevele heer van Lichtervelde werd: *Cette Willemine, ou Guillemette de Halewyn, était fille d'Olivier Halewyn, dit de Deurwaarder; elle avait épousé Guillaume de Nevele, seigneur d'Utberghe, Tannay, Oosthove en Wervick et puis seigneur de Lichtervelde, après Roger, son oncle, mort sans enfants. Ce Guillaume de Nevele, était fils de Guillaume et de Marie de Lichtervelde*⁴⁷⁴.

Uit de bron vernemen we ook dat Willemine de dochter is van Olivier van Halewijn, genoemd de deurwaarder.

Van deze Olivier konden we achterhalen dat hij zoon was van Wouter van Kortrijk (de jongere) en kleinzoon van Wouter van Kortrijk (de oudere). Deze laatste deed afstand van het panetier ambt om deurwaarder te worden. Daniel van Bellegem ou *de Bovekerke* werd dan panetier.

⁴⁷² Zie voetnoot 340. Het hof van Bovekerke was afhankelijk van het Eeckhof te Esen en op zijn beurt afhankelijk van de burg van Brugge.

⁴⁷³ Volgens het leenregister van 1384 (Brussel Rijksarchief, Rekenkamers, nr. 1074).

⁴⁷⁴ Annales de la Société d'émulation pour l'étude de l'histoire & des antiquités de la Flandre, quatrième série, tome troisième, Aimé De Zuttere, Brugge, 1878, p. 91, voetnoot 1 en verwijzend naar généalogie composée par JEAN DE TOLLENAERE, 1661).

Door bovenstaande stellen we vast dat genealogische informatie die voortkomt uit deze studie overeenkomt met twee achtereenvolgende bezitters van het hof van Bovekerke die gekend zijn door het leenregister van 1384.

We herinneren ons ook dat Agnes, de andere dochter van [Olivier van Halewijn](#), optrad om de paneterie van Vlaanderen en van Bovekerke van wijlen Daniel van Bellegem terecht te laten komen bij Willem van de Wastine.

Daarmee lijkt het dat de twee dochters, [Willemine](#) en Agnes, respectievelijk het hof van Bovekerke en de paneterie van Kortrijk-Buiten in bezit hadden.

Dat het hof van Bovekerke veel volglenen had in Werken⁴⁷⁵ is met behulp van bovenstaand schema mogelijk te achterhalen. Vanaf [Guillaume de Nevele](#) kunnen we immers opklimmen tot Evrard V Radulf van Doornik van Petegem. Hij was heer van Werken!

⁴⁷⁵ Op basis van de leenregisters van 1529, 1687, 1718 en 1171 uit het archief van Arenberg te Edingen, kon Tytgat 9 volglenen in Bovekerke, 1 in Vladslo en 20 in Werken vinden.

■ Algemene conclusies

De naam Bovekerke laat veronderstellen dat een lokale heer aan de basis ligt. Van een lokale heer met de naam Bovo kunnen we echter niets achterhalen.

Veel blijft dan ook een open vraag...

Zo zou het kunnen dat Bovo afkomstig was uit een andere familie maar stamvader werd van de familie *van Bovekerke*?

Maar misschien is er wel helemaal geen relatie tussen Bovo en de latere familie *van Bovekerke*? Vormde *van Bovekerke* dan een aparte familie?

Werden de heren van Koekelare verwant met de familie *van Bovekerke*? Of gaan beide families terug op één familie?⁴⁷⁶

Zowel vermeldingen van de familie *van Bovekerke*, als van de heren van Bovekerke komen voor. We dienen steeds onderscheid te maken, in het bijzonder na 1302.

Algemeen gaan we ervan uit dat de familie *van Bovekerke* al vroeg spijsmeesters of panetiers waren van de graaf van Vlaanderen. Als zij in 1302 als panetiers in de bronnen opduiken, zijn zij al verwant met de heren van Belleghem.

Zo'n 40 jaar eerder, in 1264, kunnen we vaststellen dat de grafelijke keuken na Jan van Belleghem erfelijk toekwam aan Wouter van Kortrijk (de Oudere). Hij deed er echter afstand van. Tot 1302-1305 bleef het ambt toch in hun familie de Belleghem ou *de Bouvekerke*.

We menen dat we Wouter van Kortrijk (de oudere) kunnen vereenzelvigen met Walter IV van Koekelare. Via Kortrijkse bronnen kunnen we de door E. Warlop gesuggereerde, maar onzekere opvolging tussen Walter IV en Walter V van Koekelare aannemen.

We vermoeden dat de geschiedenis van de heren van Koekelare deels verwant is met deze van Kortrijk.

⁴⁷⁶ Cf. Wapenspreuk van de heren van Bovekerke: "Bouwenquerque crye Couquelare".

■

De aanslepende conflicten vanaf 1294 tot finaal 1305 deed een aantal Vlamingen veranderen van kamp. De voorstanders van de graaf van Vlaanderen verloren bezittingen. Zo kwam de paneterie in Kortrijk, gekend als het Goed van Bouvekerke, in handen van de familie van de Woestine.

Algemeen kunnen we stellen dat de periode van 1302 een sleutelmoment is.

We menen dat een Fransgezinde clan verbeurdverklaarde goederen verwierf, ook in onze regio. We hebben de indruk dat dergelijke clan, zelfs na een reeks van crisissen en burgeroorlogen, zich in Vlaanderen goed kon blijven manifesteren, met bescherming van hogerhand. We merken dat deze families telkens woonden of kwamen wonen in de onmiddellijke omgeving van het grafelijk bestuur of ‘waar iets te rapen viel’.

Hun bezittingen consolideerden zich gaandeweg bij de rijksten onder hen. Dit kon het geval zijn door gearrangeerde huwelijken, maar ook door opgelegde fiscale lasten.

Een van deze rijke families was van Belle, maar ze verkochten toch hun bezittingen in Koekelare en vermoedelijk ook bezittingen van de heerlijkheid Bovekerke.

■

Van ‘een’ heerlijkheid in Koekelare en lenen in Moerzeke weten we dat zijn verworven zijn door Jan van Nieuwenhove.

Archief toont aan dat de titel heer van Bouvenkercke, lenen in Bovekerke en lenen in Moerzeke in de 17de eeuw in bezit waren van de familie de Clercq uit Mechelen.

Dit versterkt het vermoeden dat Jan van Nieuwenhove in 1497 niet alleen Koekelare (het Zuidhof) in handen kreeg, maar ook Bovekerke.

Voor het Zuidhof worden er echter geen achterlenen in Bovekerke vermeld.

Van het Oosthof (Koekelare) is maar één achterleen in Bovekerke gekend, met als leenheer Maarten van de Capelle. Het was in handen van Peronne *van Bovekerke*. Met haar treffen we oudere genealogische sporen in de familie *van Bovekerke*.

Maar we mogen niet vergeten dat het hof te Bovekerke een leen was van het Eeckhof in Esen en op zich afhankelijk was van het prinselijk leenhof van de Burg te Brugge.

Hiermee komen we in de kringen van Lichtervelde, Heule...

Dit vergt nog meer onderzoek.

■

Volgens een renteboek toehorende aan een weduwe de Clercq, vrouw van Moerzeke, had de heerlijkheid van Bovekerke, nog in 1700, ruim verspreide lenen over Kortrijk, Zwevegem en Harelbeke. Haar bezit gaat terug tot de familie in Mechelen.

Van een andere familietak de Clercq konden we nog tot in 1843 bezittingen in Bovekerke traceren.

Dit artikel laat ons kennis maken met de grote lijnen van de afkomst van de familie *van Bovekerke* en de heren van Bovekerke. We probeerden de evolutie van hun ambt en bezittingen te volgen.

Veel blijft echter nog onzeker.

De bronnen vóór 1300 werden van alle kanten door historici bekeken.
Meer hebben ze niet en wij blijven steken op onze honger.

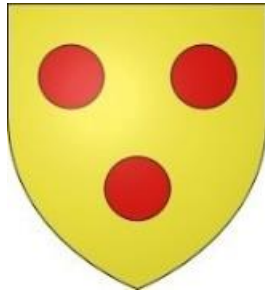
Dit artikel bevat heel wat onderwerpen die nodig waren om tot onze bevindingen te komen.

We maakten onderscheid tussen de informatie die uit de bronnen komt en de eigen verbanden, die gelegd werden. Soms zijn het gedurfde veronderstellingen, maar weloverwogen.

Misschien kunnen deze veronderstellingen ooit op andere bronnen betrokken worden.

■ Bijlage 1: Vergelijkbare wapenschilden⁴⁷⁷

In onderhavig artikel wezen we op het feit dat het wapenschild van Koekelare vergelijkbaar is met dat van het graafschap Boulogne⁴⁷⁸. Wie echter verder graaft stelt vast dat de oorsprong ligt in het huis van Courtenay en voorafgaat aan het gebruik in Boulogne.

Het wapenschild van het huis van Courtenay⁴⁷⁹ en het graafschap Boulogne.

Zonder meteen te willen aanzetten om een relatie te zoeken met Koekelare, breng we dit wapenschild onder de aandacht. We kunnen aan de hand van dit onderwerp enkele verhoudingen binnen de Franse hoge adellijke kringen tijdens de 12de eeuw toelichten.

■ van Courtenay

Courtenay is vandaag een Franse gemeente in de regio Centre-Val de Loire, departement Loiret, arrondissement Montargis maar gaat van ouds terug tot een belangrijke heerlijkheid uit de hoogste Franse adellijke kringen⁴⁸⁰.

Volgens de kronieken van de monniken van Saint-Denis, stamt het illustere huis van Courtenay af van een zekere Athon (Atto) (°ca. 987, †1034), die zoon was van de kasteelheer van Chateau-Reynard⁴⁸¹.

Athon maakte gebruik van de opvolgingscrisis in het hertogdom Bourgondië tussen Otto-Willem, hertog van Bourgondië en Robert II van Frankrijk om een stuk land voor zichzelf te veroveren, waar hij zijn eigen heerlijkheid oprichtte.

De beperkte informatie geeft te kennen dat Athon uit dezelfde lijn afkomstig was als de hertogen van Boulogne⁴⁸².

Andere bronnen geven te kennen dat Athon van Courtenay gehuwd was met Erbeburge van Boulogne.

Hoe onduidelijk de relatie ook is, de verschillende wapenschilden in de streek van Boulogne⁴⁸³ wijzen op een mogelijk verband tussen het huis van Courtenay en dat van Boulogne.

⁴⁷⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Filips_II_van_Frankrijk, https://nl.wikipedia.org/wiki/Graafschap_Boulogne, https://en.wikipedia.org/wiki/Count_of_Boulogne, <https://www.britannica.com/topic/Dammartin>, https://en.wikipedia.org/wiki/Renaud_I,_Count_of_Dammartin.

⁴⁷⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Count_of_Boulogne.

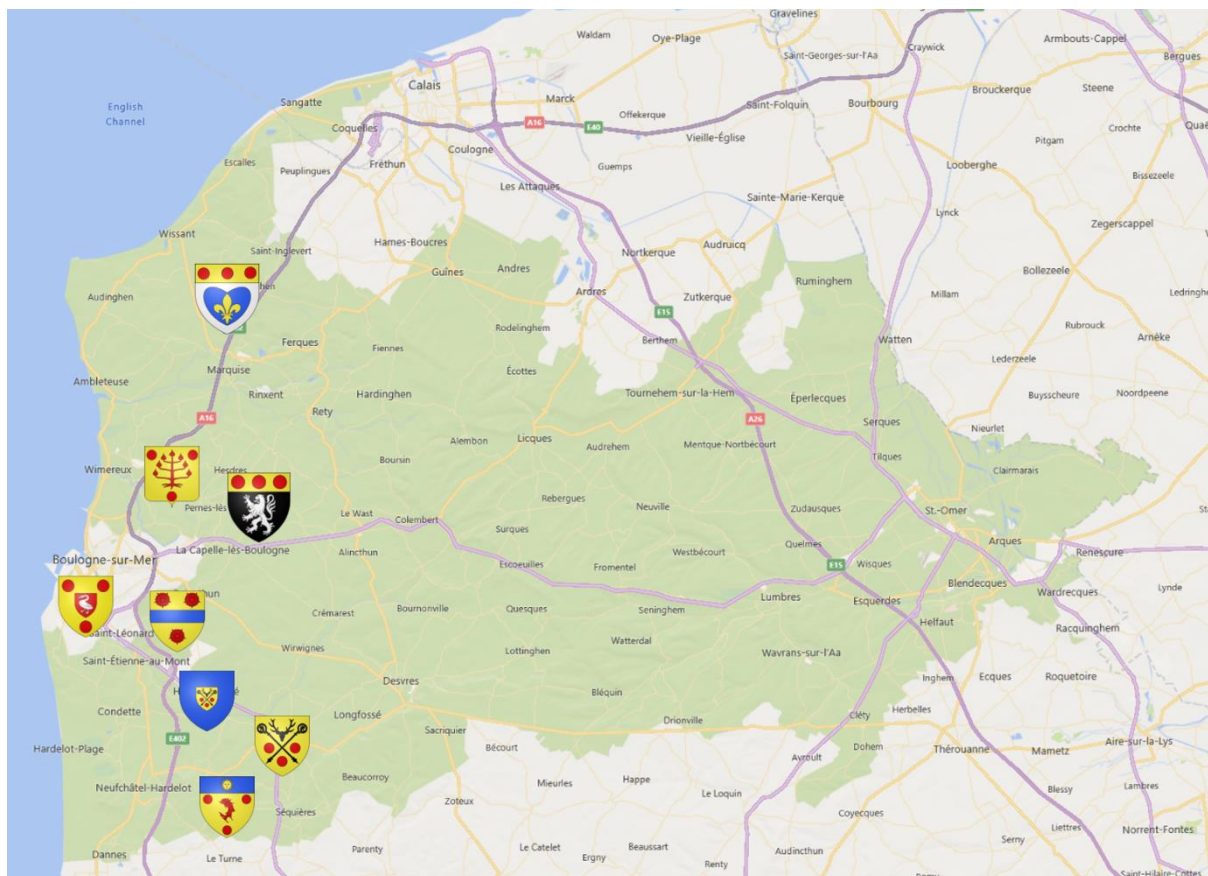
⁴⁷⁹ Bij het huis de Courtenay wordt het wapenschild omschreven als “D’or à trois tourteaux de gueules”, waarbij tourteaux(-besants) staat voor schijven/penning en gueules mag geïnterpreteerd worden als bek/muil van een dier.

⁴⁸⁰ [https://fr.wikipedia.org/wiki/Courtenay_\(Loiret\)#Du_comté_de_Sens_à_la_seigneurie](https://fr.wikipedia.org/wiki/Courtenay_(Loiret)#Du_comté_de_Sens_à_la_seigneurie).

⁴⁸¹ www.terres-etseigneurs-en-donziens.fr.

⁴⁸² Collins's Peerage of England, Genealogical, Biographical and Historical, Londen, 1812, p. 214, 215 (via Google Books).

⁴⁸³ Het wapenschild van het huis van Courtenay komt ook voor in Engeland, want met Renaud de Courtenay (†1190) splitste het huis in een Franse en Engelse tak.

De wapenschilden van de respectievelijk Franse dorpen (van noord naar zuid): Leubringen, Wimille, Conteville-lès-Boulogne, Boulogne-sur-Mer, Echinghem (afwijkend inzake de schijven), Hesdin-l'Abbé, Samer of Sint-Wulmaars en Vieil-Moutier en Halinghen⁴⁸⁴.

■ Over Courtenay en Dammartin en Boulogne

Vraag is hoe het komt dat we identieke wapenschilden terugvinden in het graafschap Boulogne als deze van de heerlijkheid van Courtenay? Deze locaties liggen immers ver uit elkaar.

■ Meer in detail over het huis van Courtenay

De Capetiaanse koningen probeerden de heerlijkheid van Courtenay, die gelegen was in de nabijheid van hun koninklijk domein, onder hun controle te krijgen.

Aan het eind van de 12de eeuw huwde Pierre de France, de jongste broer van koning Lodewijk VII, daarom met Elisabeth, erfgename van de heerlijkheid de Courtenay.

Door het huwelijk was Pierre ook nu gekend als Pierre of Peter I van Courtenay⁴⁸⁵ (1181/†1183).

Voor hun zoon Peter II van Courtenay (ca 1155, 1217/1219) werd door koning Filip II van Frankrijk (°1165, †1223), ook gekend als Filip Augustus, een rijk huwelijk gearrangeerd.

⁴⁸⁴ https://fr.wikipedia.org/wiki/Arrondissement_de_Boulogne-sur-Mer.

⁴⁸⁵ Gemakshalve hanteren we verder de Nederlandse vertaling van de eigennamen.

Door het huwelijk (1184) met Agnes I werd Peter II van Courtenay graaf van Nevers, Auxerre en Tonnerre⁴⁸⁶.

De wapenschilden van respectievelijk Nevers, Auxerre en Tonnerre.

De ruiterzegel van Peter II van Courtenay als graaf van Nevers.

Van Peter II van Courtenay is gekend dat hij zijn neef koning Filip Augustus vervoegde tijdens de Derde Kruistocht (1189-1192).

Nadien brak voor Peter II een moeilijke periode aan.

Kort na zijn terugkomst van de Derde Kruistocht stierf zijn vrouw Agnes (†1193).

Peter II sloot nadien een overeenkomst met graaf Boudewijn IX van Vlaanderen en huwde voor een tweede maal met zijn zus, Yolanda van Vlaanderen (°1175, †aug.1219). Ook werd overeengekomen dat het markgraafschap Namen bij huwelijk van de broer van de graaf, Filips I van Namen, met Peters dochter Mathilde en dit bij huwbare leeftijd in 1199, het koppel zou toekomen. Tijdelijk werd Peter dan ook markgraaf van Namen.

In die tijd ontstond er ook een conflict tussen Peter II en zijn vazal Hervé IV van Donzy over het bezit van een burcht.

In 1197 kwam ook graaf Boudewijn IX van Vlaanderen in conflict tegen de Franse koning.

Daardoor weigerde de Franse koning het huwelijk van de broer van de graaf met Peters dochter. De koning zorgde voor een compromis.

Peter II van Courtenay bleef de Franse koning verder trouw.

⁴⁸⁶ https://nl.m.wikipedia.org/wiki/Peter_II_van_Courtenay.

■ Over Dammartin en Boulogne

Koning Filip II van Frankrijk had het moeilijk om het graafschap Vlaanderen en het graafschap Boulogne onder controle te krijgen.

In het graafschap Boulogne, een gebied dat oorspronkelijk deel uitmaakte van de pagus Flandrensis (Vlaanderen), kwam vanaf 1173 de jonge Ida van Boulogne (°ca. 1160, †1216) aan het bewind. De werkelijk gezagsdrager was haar oom, de Vlaamse graaf Filips van de Elzas. Na twee kortstondige huwelijken liet Ida van Boulogne haar oog vallen op Arnoud van Ardres, die Vlaams-Engelse sympathieën had. Dit was niet naar de zin van koning Filip Augustus. De Franse koning schakelde Reinoud I van Dammartin, een jeugdvriend die samen met hem opgroeide aan het Franse hof, in. Filip Augustus spiegelde Reinoud van Dammartin (ca. 1165 - 1227), een huwelijk met Ida voor, waarvoor hij dan wel zijn echtgenote zou moeten verstoten.

Reinoud ontvoerde en trouwde met gravin Ida van Boulogne. Zo werd hij in 1192 graaf van Boulogne.

Na de dood van zijn vader Alberic III (°ca. 1138, †19/09/1200) werd Reinoud ook graaf van Dammartin en in 1204 maakte koning Filip II hem ook tot graaf van Aumale.

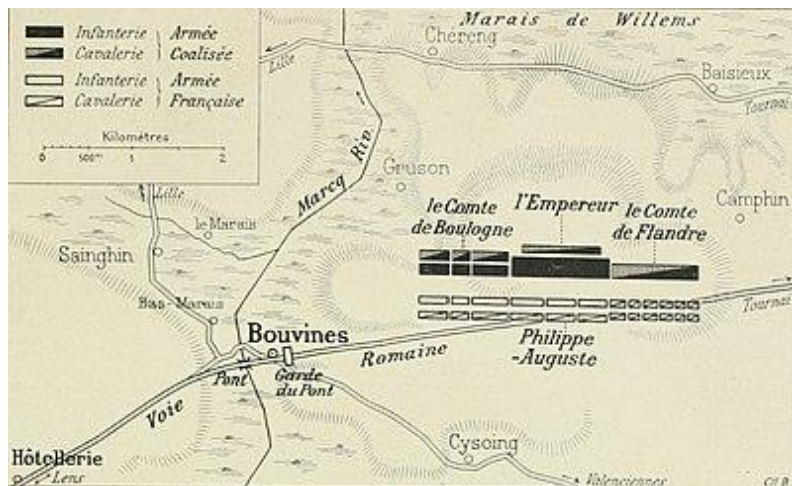
Wapenschild van Reinoud van Boulogne, Dammartin en Aumale.

Maar Reinoud van Dammartin ging steeds meer zijn eigen weg en hij werd voor Filips Augustus een bron van zorgen.

In 1211 ging Filip II over tot een offensief: hij veroverde de heerlijkheden Mortain, Aumale en Dammartin. Reinoud vluchtte en vormde niet langer een onmiddellijke bedreiging.

Reinoud van Dammartin sloot echter een overeenkomst met koning John van Engeland, die ook bezittingen aan koning Filip II had verloren. Er vormde zich een coalitie tegen Filip II met andere edelen, waaronder de graaf van Vlaanderen.

Met keizer Otto IV en Ferdinand van Vlaanderen nam Reinoud in 1214 deel aan de aanval op Frankrijk met als hoogtepunt de Slag om Bouvines (27/07/1214).

De opstelling van de legers Reinoud van Dammartin en Boulogne (links), keizer Otto IV (midden) en graaf Ferdinand van Vlaanderen (rechts) tegenover het leger van Philip Augustus.

Reinoud was aan de verliezende kant, maar was een van de laatsten die zich overgaf. Hij weigerde onderwerping aan Filip Augustus. Reinoud werd voor de rest van zijn leven opgesloten in Péronne, wat eindigde in zelfmoord.

Peter II van Courtenay die eerder aan bod kwam, vocht tijdens de Slag van Bouvines mee aan de kant van zijn neef, de koning van Frankrijk⁴⁸⁷.

Na de Slag van Bouvines kwam het graafschap Boulogne definitief in handen van de Franse koning.

Zou het huis van Courtenay vanaf nu het graafschap Boulogne beheeren? Het wapenschild van het graafschap Boulogne is alvast identiek als dat van Courtenay en de schijven uit hun wapenschild zijn alvast opvallend aanwezig in wapens van de gemeenten uit de regio Boulogne.

■ Ida van Boulogne

Ida van Boulogne (°ca 1160, †1216) kwam hoger ter sprake. Zij was de oudste dochter van Mathias van de Elzas en Maria van Boulogne. Van haar is een zegel gekend⁴⁸⁸.

⁴⁸⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Slag_bij_Bouvines.

⁴⁸⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Ida_van_Boulogne.

Als we het zegel meer gedetailleerd bekijken, dan merken we dat er bovenaan drie wapenschilden zijn afgebeeld.

Het eerste wapenschild bevat uitsluitend krukkenkruisen. Herinneren de krukkenkruisen aan de Eerste Kruistocht?

De twee overige schilden bevatten het symbool van een leeuw. Van Filips I van de Elzas, Ida's oom en die het voogdijschap had over het graafschap Boulogne, weten we alvast dat hij de eerste was die de leeuw als teken op het wapenschild gebruikte⁴⁸⁹.

De drie schijven uit het wapen van Courtenay vinden we niet terug in Ida's zegel. Misschien is dit een extra aanduiding dat de drie schijven een andere oorsprong hadden dan van Boulogne en dat ze later in het wapenschild werden opgenomen.

■ Reinoud van Courtenay

Van Reinoud, of Reginald I, de Courtenay (ca. 1100, na 1161) begrijpen we dat hij de eerste was die het wapenschild met drie schijven of bezanten op een gouden achtergrond droeg⁴⁹⁰.

Reinoud nam samen met zijn oudere broer Willem deel aan de Tweede Kruistocht (1147-1149) onder leiding van de koningen Lodewijk VII van Frankrijk en Koenraad III van Duitsland. Ze trokken naar Constantinopel⁴⁹¹, hoofdstad van het Byzantijnse Rijk.

Het woord bezanten gaat terug tot de Byzantium, een nog oudere naam voor de stad Constantinopel. Blijkt dat munten daar oorspronkelijk werden geslagen⁴⁹².

⁴⁸⁹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_graven_van_Vlaanderen.

⁴⁹⁰ https://en.m.wikipedia.org/wiki/House_of_Courtenay.

⁴⁹¹ Tegenwoordig de stad Istanbul in Turkije.

⁴⁹² [https://nl.wikipedia.org/wiki/Bezant_\(heraldiek\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Bezant_(heraldiek)).

■ En het wapenschild van Koekelare?

Tot zover wordt aangenomen dat het wapenschild van Koekelare slechts zou teruggaan tot Walter IV van Koekelare (1247-1279) die deelnam aan de Zevende Kruistocht (1248-1252)⁴⁹³.

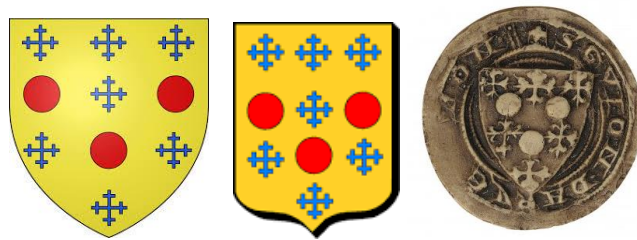
Rekening houdend met bovenstaande informatie, mogen we misschien overwegen of het wapenschild van Koekelare met zijn bezanten, al in het kader van de Tweede Kruistocht mag geplaatst worden, wetende dat de Vlamingen tijdens de Eerste Kruistocht al meetrokken met de Fransen?

Het blijft voorlopig koffiedik kijken.

■ d'Argenton

Er zijn nog meer fascinerende gelijkenissen tussen wapenschilden.

Treffend is dat het wapenschild van de Franse gemeente Argenton-les-Valleés⁴⁹⁴ vergelijkbaar is met dat van Bovekerke. Van Guy d'Argenton is een zegel uit 1293 gekend⁴⁹⁵.

Het wapenschild van Argenton. Rechts het zegel van Guy d'Argenton uit 1293⁴⁹⁶.

De gemeente Argenton-les-Vallées is in 2006 ontstaan door een fusie van de voormalige gemeenten Boësse, Sanzay en Argenton-Château.

Bronnen uit de 11de eeuw tonen aan dat Argenton-Château teruggaat tot een heerlijkheid van de heren van Argenton. Blijkt dat deze heren toen heel machtig waren en een belangrijke rol speelden in het militaire en het politieke leven.

Aimery d'Argenton leefde in die tijd en van hem is geweten dat hij deelnam aan de Eerste Kruistocht (1095)⁴⁹⁷.

In de Belgische provincie Namen zijn er indicaties voor invloed van de heren van Argenton. Zo is er een abdij van Argenton gekend in de gemeente Lonzée, meer bepaald in het gelijknamig gehucht Argenton. Deze abdij gaat terug tot 1229.

⁴⁹³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/15762>.

⁴⁹⁴ <https://fr.m.wikipedia.org/wiki/Argenton-les-Vallées>.

⁴⁹⁵ <https://www.geni.com/people/Guillaume-d-Argenton/6000000021765021191>.

⁴⁹⁶ <http://www.sigilla.org/fr/sgdb/empreinte/52574>.

⁴⁹⁷ <https://fr.m.wikipedia.org/wiki/Argenton-Château>.

Boudewijn II van Courtenay⁴⁹⁸, zoon van Peter II van Courtenay, liet het domein vergroten toen hij graaf van Namen was⁴⁹⁹.

Mogelijk hebben we hiermee een indicatie dat de heren van Courtenay invloedrijker werden op plaatsen waar eerder de heren van Argenton de plak zwaaiden.

Treffen we hier een identieke situatie als in de regio Boulogne, waarbij de symboliek van het wapenschild van Courtenay werd opgenomen in het wapenschild van een verworven heerlijkheid?

Dit zou wel eens kunnen als we bedenken dat Aimery d'Argenton deelnam aan de Eerste Kruistocht en misschien daarom ook kruikenkruisen in zijn wapenschild had.

We geven nog mee dat een ander kasteel van Argenton gelegen in Argenton-sur-Creuse, in 1188 werd veroverd door koning Filips Augustus⁵⁰⁰.

Tot zover kunnen we echter niet achterhalen of we een relatie mogen leggen tussen Argenton-Château en Argenton-sur-Creuse.

Mogelijk lijkt het er terug op dat de Franse koning veroveringen in handen gaf van het huis van Courtenay.

Tenslotte geven we nog mee dat de rechten op het graafschap Namen in 1263 verkocht werden door Boudewijn II van Courtenay aan graaf Gwijde van Dampierre.

Deze munt van Gwijde van Dampierre werd geslagen in Namen rond 1295-1296⁵⁰¹.

Verwijzen de vier sets van drie bezanten nabij het kruis naar de heren van Courtenay die het eerder bezit van het graafschap Namen hadden?

⁴⁹⁸ Ook gekend als Boudewijn II van Namen (1217 - oktober 1273) of Boudewijn II van Constantinopel.

⁴⁹⁹ In 1237 werd Boudewijn II van Courtenay, markgraaf van Namen. Tijdens zijn deelname aan de 2de Kruistocht (1147-1149) ontstond er in 1248 spanningen in graafschap Namen. Jan van Avesnes, de graaf van Henegouwen, had een passend scenario om graafschap Namen zich toe te eigenen. Finaal zou Hendrik V van Luxemburg zich in de nasleep van de twist zich in 1259 meester kunnen maken van het graafschap.

⁵⁰⁰ <http://cercledhistoireargenton.e-monsite.com/pages/un-peu-d-histoire/argenton-au-fil-des-siecles.html>. We kunnen tot zover niet achterhalen of we een relatie mogen leggen tussen Argenton-Château en Argenton-sur-Creuse.

⁵⁰¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Gwijde_van_Dampierre.

■ Bijlage 2: Overzicht voor mogelijk een identiek personage

■ Daniel II van Koekelare versus Daniel de Bovekerke

E. Warlop vindt Daniel II *van Koekelare* terug tussen 1285 en 1295.

Daniel *de Bovekerke* verschijnt in een akte van 1297 m.b.t. de abdij van Hemelsdale in Werken en verschijnt in de rekeningen van Willem van Gullik in 1302.

■ Nicase de Couckelare versus Clay de Bovekerke

Nicase *de Couckelare* verschijnt in de leenregisters van de Burg van Brugge tussen 1325 en 1330. Hij verschijnt ook als schepen van het Brugse Vrije tussen 1323 en 1335.

Ook Casin *de Cockelers* of Kasin *de Co(u)klare* met vermelding in juni 1329 dienen we te zien als een verbastering van Nicase *van Koekelare*⁵⁰².

Clay de Bovekerke, ook als Colayen *de Bovekerke*, verschijnt in de rekeningen van Willem van Gullik in 1302.

De relatie wordt ook gelegd met Colaert *van Bovekerke*.

■ Jan van Koekelare versus Jan van Bovekerke

Jan *van Koekelare* werd teruggevonden in 1302. Ook in 1331 komt Jan *van Koekelare* als schepen van het Brugse Vrije voor.

Jan *van Bovekerke* verschijnt dan weer in de bronnen in 1270 en 1322.

We stelden ook vast dat we de gelijkenis tussen beide personages niet meer mogen aannemen vanaf 1357. In dit jaar komt dezelfde voornaam zowel Jan *van Koekelare* als Jan *van Bovekerke* samen voor in dezelfde bron, waardoor we het dan duidelijk over twee verschillende personen hebben.

■ Stevens van Koekelare versus Stevin de Glaswerker

Stevens *van Koekelare* heeft een vermelding als vader van Jan *van Koekelare*.

We treffen gelijkenis aan met Stevin de glaswerker uit 1325.

⁵⁰² Ook André Goethals heeft gelijkenis tussen Casin en Nicase en Clay vastgesteld.

Bijlage 3: Akte 1119 met betrekking tot ontginningen

Karel, graaf van Vlaanderen, schenkt aan Hariulf, abt van Oudenburg en aan zijn monniken, twee derden van de tienden die zich uitstrekken op verlaten grond, *Utfang* genaamd, te Eernegem, Ichtegem, Koekelare en Bovekerke tot aan de grenzen met Vladslo. De gronden die reeds ontgonnen zijn voor de dood van graaf Robrecht II († 1111) vallen niet onder deze schenking. Wat de tiende betreft op de gronden die reeds in cultuur zijn gebracht vanaf de dood van Robrecht II en door graaf Boudewijn VII geschonken zijn aan Willem Malet, deze werd met de instemming van voornoemde Willem en van zijn echtgenote Lismoth, door graaf Karel aan de abt en aan de monniken van Oudenburg geschonken, in ruil voor gebeden.

† In naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, amen.

Ik Karel, bij de gratie Gods graaf van Vlaanderen, wil bekend maken aan alle gelovigen, zowel de toekomstige als de tegenwoordige, dat, ik, omwille van de liefde voor God en voor de Heer Jezus Christus en omwille van het zielenheil van de heer Boudewijn, beroemde graaf, mijn voorganger, aan de apostel Petrus en aan zijn abt, Hariulf en de monniken van de abdij van Oudenburg, ten eeuwigden dage twee delen van de tiende gegeven en geschonken heb, namelijk twee schoven van gans de woestenij of verlatenheid, die in het Diets *utfang* of *wostinia* genoemd wordt, in de parochie Eernegem en vanuit Ichtegem en Koekelare en Bovekerke tot aan de grens met Vladslo en van alle plaatsen, behalve deze delen die voor de dood van graaf Robrecht, mijn oom, in bezit waren genomen en in cultuur werden gebracht. Al wat van deze woestenij of verlatenheid vanaf de dag van het overlijden van voornoemde graaf Robrecht en sindsdien ontgonnen is of in cultuur gebracht, zoals de allernobelste graaf Boudewijn, mijn voorvader, geschonken heeft aan Willem Malet, namelijk diezelfde tiende, heb ik vrij en bevrijd van alle rechten die ik of mijn opvolgers erop hebben, geschonken en gegeven als aalmoes aan de abt en de broeders van Sint-Pieters te Oudenburg, en dit heb ik met aandrang geëist aan voornoemde Willem. Die, opdat dit zo zou zijn, dit zowel uit zijn eigen beweging als met de vroomheid van zijn echtgenote Lismoth waargenomen heeft. Opdat de huidige en de toekomstige monniken van deze heilige plaats voor de vrede en voor ons welzijn en dat van Willem en zijn echtgenote Lismoth en voor het zielenheil van de glorieuze graven, Robrecht, die in Atrecht begraven ligt en diens allerbemindste zoon, Boudewijn, die in de fleur van zijn leven [letterlijk: in de bloem van zijn jeugd] en van zijn kracht, ach, zo snel overleden is op de 15 kalende van juli, onafgebroken de barmhartigheid van de almachtige heer zouden afsmeken en met goddelijke lofprijzingen gans de christenheid zouden dienen.

Gedaan te Brugge in het jaar des Heren 1119, op de 16de kalender van augustus, tijdens de regering van koning Lodewijk van Frankrijk, zoon van Filips.

■ Bijlage 4: De familie de Clerc, ook le Cercq te Mechelen en te Leest⁵⁰³

In de kapel van de Sint-Romboutskathedraal van Mechelen bevindt zich een opschrift onder één van de taferelen die het leven van de heilige Rumoldus uitbeelden: “Hier onder leyt begraven Michael die Klarc (De Clerc) die Starf int jaer ons heren 1507, 26 september” met een afbeelding van het familiewapen. Deze stamlijn, waarvan de geografische spreiding bijzonder interessant is, ving aan met Jacques De Clerc of Le Cercq, die huwde met Clara de Chantraisne, ook genaamd Broucsaulx. Hun zoon Jan De Clerc, schildknaap van Arras, was er op 19 april 1472 gehuwd met Marie Le Fèvre, dochter van Mathias Le Fèvre Johanna Frescot, die op 17 oktober 1515 was overleden. Jan Declerc overleed er op 15 juni 1516.

Jan De Clerc en Marie Le Fèvre hadden meerdere kinderen:

- **Karel De Clerc, heer van Bouvekercke en Berlaer**, schatbewaarder-generaal van de domeinen en Financiën van de Nederlanden, in 1516 meester en president van de Rekenkamer van Rijsel en vervolgens controleur-generaal van de officieren van keizer Karel V inclusief het koninkrijk Napels, overleden op 20 december 1523. Karel De Clerc huwde (1) met Leonora Lem, dochter van ridder Maarten Lem van Brugge en Agnes van Nieuwenhove, (2) met Isabella de Pau, dochter van Corneel de Pau van Hulst en (3) met Anna Annock, dochter van Philip Annock en Marie Colinzons met wie hij in Mechelen Sint-Jan woonde.
- Madelène (Magdalena) De Clerck die in het Sint-Franciscusklooster te Bethune zou worden begraven,
- Robert De Clerc, abt van de Duinenabdij in Vlaanderen in 1519 en overleden in 1557,
- Nicole De Clerc, gehuwd met Jan Rousset, van Arras,
- Hugo De Clerc, heer van Colidart in het koninkrijk Napels, gestorven in 1561, gouverneur en kapitein van de graaf van Sore in het koninkrijk Napels waar hij in Barlette met Margaretha Perussy was gehuwd. Zijn kinderen waren:
 - Camille De Clerc.
 - Lucretia De Clerc, gehuwd met de Italiaanse kapitein Sebastiaan Lombulo de Gayette.
 - Cesar De Clerc, heer van Colidart, schildknaap du Franc de Bruges en gehuwd met Anna Deyn, met kinderen:
 - Jan De Clerc, jong overleden
 - Anna De Clerc, religieuze bij de zusters Annonciaten te Brugge
 - Margaretha De Clerc, geboren op 17 augustus 1557 en echtgenote van Antoon de Hannedouche, heer van Framoel, luitenant van de heerschappij van Bethune.
 - Octaaf De Clerc, kapitein en baljuw van Nieuwpoort die met Marie de Maceblyde was gehuwd, vrouw van Hofland en Poperingen, met kinderen:
 - Robert De Clerc, heer van Hofland, kapitein en baljuw van Nieuwpoort, gehuwd met Anna de Wychuus, dochter van Jan de Wychuus heer van Wychuus. Hij had een dochter Marie De Clerc die huwde met ridder Peter Blomme, heer van Campagne en Hontsche. Margaretha De Clerc, gehuwd met Alonso de Posso, een Spanjaard.
 - Georges De Clerc, gehuwd met Johanna de la Cornuse en vader van Clara De Clerc die huwde met de Crecquy en op 16 augustus 1738 te Veurne zou overlijden.

⁵⁰³ Overname uit Genealogie Laurentii (Patrik Lauwens): <http://www.laurentii.be/1662LeestLT.htm>. Dit overzicht werd opgenomen ter illustratie dat de titel heer van Bouvekercke nog in de 18de eeuw werd gebruikt.

Karel De Clerc (I) had ook kinderen bij zijn eerste en derde vrouw. Bij zijn eerste vrouw Leonora Lem:

- Hedwige De Clerc, gehuwd met Louis van Helleweghe, ridder en president van de Raad van Vlaanderen, die woonde te Leuven. Zij hertrouwde met Karel de Tempel, overleden in 1522 en begraven in Sint-Goedele te Brussel.

De kinderen uit het huwelijk van Karel De Clerc (I) met Anna Annock, met wie hij in de Mechelse Sint-Jansparochie woonde, waren:

- Margaretha De Clerc, abdis van Bleymbergh te Mechelen.
- Jan De Clerc, archevêque d'Oristan en van Saint-Juste in Sardagine, overleden op 11 augustus 1526.
- Philip De Clerc, dokter in de rechten, professor te Padoue, protonotaire apostolique, chanine van Maastricht, overleden in 1553 en begraven in het klooster van Terhagen te Axel (nu deelgemeente van Terneuzen).
- Marie De Clerc, gehuwd met Daniel van Bomberghe.
- Philipotte De Clerc, gehuwd met Louis de Tempel, ridder en burgemeester van Leuven.
- Philibert De Clerc, heer van Hermelgem en overleden te Calis-malis (in de 16e en 17e eeuw een bij zeelieden aanduiding voor Cadiz in Spanje, de thuisbasis van de 'Zilveren vloot').
- **Willem De Clerc, ridder, heer van Bouverkercke, van Broucke en van Loxhem**, stafhouder te Mechelen.
- en jong overleden: Anna, Jacques, Alexander en Lucas De Clerc.

Het was Willem De Clerc die op 23 augustus 1635 met Margaretha Schooffs was gehuwd. Hij zou op 10 september 1597 te Mechelen overlijden. Hun kinderen waren:

- Karel De Clerc (II) vermeld te Leest.
- Marie De Clerc, vrouw van Jan van Pipenpoy.
- Jan De Clerc, heer van Voosdonck, gehuwd met Jeremine Van Der Noot en kinderloos overleden in 1619.
- Katrien De Clerc, vrouwe van Loxem, gehuwd met Jan de Baronage, heer van Parcq, Elewijt en Herseaux. Zij overleed in 1613, haar echtgenoot in 1615.
- Jacques-Willem De Clerc, heer van Engelghem.
- Adolf De Clerc, gesneuveld in de strijd tegen de Moren.
- En jong overleden: Anna, Philip, Anna, Floris, Clara, Jacques De Clerc.

Karel De Clerc (II) was heer van Bouvekercke, van Brouck en burgemeester van Mechelen. Hij huwde Petronella de Gottignies, dochter van ridder Gielis de Gottignies. De kinderen uit dit huwelijk:

- **Karel De Clerc (III), heer van Bouvekercke, van Brouck**, gehuwd met Marie Van de Venne.
- Marie De Clerc, religieuze in Leliëndaal te Mechelen.

Karel De Clerck (III) en Petronella de Gottignies hadden volgende kinderen:

- **Jan Jerome De Clerc, heer van Bouvekercke, van Brouck**, gehuwd met Françoise de Rantere, een dochter van Karel de Rantere, raadsheer van de Grote Raad van Mechelen, en Isabelle Van Cranendonck.
- Marie De Clerc, gehuwd met Jan Gerlays, heer van Uppigny en president van de Raad van Namen, voorheen raadsheer van de Grote Raad van Mechelen en overleden op 10 november 1632.

Jan Jerome De Clerc en Françoise de Rantere hadden één zoon:

- **Jan Baptist De Clerc, heer van Bouvekercke en van Brouck.** Hij huwde Agnes van Huldenberg, ook genaamd Van der Borght, vrouwe van **Moerzeke** en Castel, dochter van Jan Karel die heer was van **Moerzeke** en Castel en van Barbara de la Forge. Dit koppel verliet de streek en vestigde zich te **Moerzeke**.

Met de verhuis van Jan Baptist de Clerc en Agnes van Huldenberg (Van der Borght), eindigde de aanwezigheid van de familie in het Mechelse. Dat is ook duidelijk uit het wedervaren van hun kinderen:

- **Philip De Clerc, heer van Bouvekercke, van Moerzeke en Castel**, was kolonel in het (Spaanse) leger en overleed in 1710 te Namen. Hij was gehuwd met dona Jacinta Zeol, geboren te Barcelona, en zij keerde terug naar Barcelona na het overlijden van Philip.
- Theresa De Clerc, gehuwd met don Thomas de la Noieva y Tapia, een Spaanse infanteriekapitein die met zijn vrouw naar Spanje zou verhuizen.
- Marie De Clerc, gehuwd met Ferdinand Van der Stegen, heer van Ovenloo (Overloop?) en van Langhemeersh, luitenant bij de cavalerie van Holland, overleden op 14 februari 1717 en begraven te Moesche.
- Fernandine De Clerc, vrouwe van Moesche en van Castel, gehuwd met Willem Frans Jacobs, heer van Korbeek-op-de-Dijle en van Steenberghe, kapitein bij de Waalse infanterie, overleden in 1731. Zij overleed op 13 december 1724.
- **Josef De Clerc, kapitein in de cavalerie en na de dood van zijn broer heer van Bouvekercke, van Moerzeke en Castel.** Hij huwde dona Maria Franco, vestigde zich te Moerzeke en liet bij zijn overlijden op 20 mei 1718 het heerschap van de domeinen Moesche⁵⁰⁴ en Castel aan zijn zus Fernandine.

⁵⁰⁴ Moes is dialectnaam die de plaatselijke bevolking aan het dorp Moerzeke geeft (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Moerzeke>).

■ Bijlage 5: Charles de Clercq, seigneur de Bouvekerke⁵⁰⁵

Een fragment van de koperen grafplaat van Charles de Clercq, heer van Bovekerke is in het Cambridge Museum of Archaeology and Anthropology. De grafplaat komt oorspronkelijk uit de Sint-Janskerk te Mechelen waar hij samen met zijn derde vrouw Anne Annocke begraven werd.

Charles de Clercq staat afgebeeld als een knielende ridder, in aanbidding voor O.L.Vrouw met Jezus op haar schoot. Let op de afgebeelde wapenschilden van familie de Clercq.

Op zijn zerk stonden volgende kwartieren (hun grootouders): de Clercq – Bovekercke, Broucsault, de Fevere en de Fercour; Annocke, Bocx, Colisson en van Cleverskercke.

⁵⁰⁵ Naar: Geert Tavernier, *De Oost- en West-Vlaamse voorouders van koningin Mathilde, Aanzet tot een vooroudergeschiedenis*, tweede deel, Brugge, 2018, p.793.

In het Newark Museum (VS) wordt een schilderij bewaard van Charles de Clercq en zijn vrouw Anne Annocke.

H. Karel de Grote met Charles de Clercq en echtgenote Anne Hannock/Annocke, ca. 1520⁵⁰⁶.

⁵⁰⁶ Afbeelding via Stichting RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis.

De schilderij is het rechterdeel van een tweeluik.
Het linkerdeel toont de ouders Anne Annocke/Hannock, Philippe en Maria Collisone.

Titel schilderij: Christus met Philippe Hannock en zijn overleden vrouw Maria Collisone (links), de H. Karel de Grote met Charles de Clercq en Anne Hannock (rechts) (op de buitenzijde: Ecce Homo).
Huidige toeschrijving 'Master of the Magdalen Legend'⁵⁰⁷.

In de linkerbovenhoek van het rechter paneel is de wapenschild van Charles de Clercq te zien.

Het wapenschild van de Clercq.

⁵⁰⁷ Afbeelding via Stichting RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis. Dit schilderij (86 x 47,5 cm) uit het Newark Museum (New Jersey inv./cat nr. 48.507 A) is een schenking van Robert Badenschop (1948).

■ Bijlage 6: Forum Dedessuslemoustier

Op 28/09/2007 werd onderstaande e-mailbericht van André Goethals uit Schaarbeek met onderwerp “De heren van Koekelare en de heren van Bovekerke” ontvangen. Het verwonderde ons dat iemand uit het Brusselse zo’n sterke interesse had in Bovekerke.

Geachte Dames en Heren,

Sedert drie jaar werk ik heel actief mee aan een internationaal forum op het Internet voor de familie *Dedessuslemoustier* [*leden in zuid-, midden- west- en noord-Frankrijk, Wenen, San Francisco en België*].

Voordien **van Bovekerke** genoemd, werd hun naam vertaald in **Dessus-le-Moustier** ... Dit wordt bevestigd door de familielegende⁵⁰⁸ maar kan ook bewezen worden op basis van een oud perkament bewaard op het A.R. Brussel. In een document met datum 1452, betrekking hebbende tot een huis gelegen te Bergen (Mons), in de Nimystraat, worden de erfgenamen ‘*les hoirs Henry Dessus le Moustier, verrier*’ verder vermeld als de kinderen van ‘*Henry Bovequerque*’.

Steeds volgens deze legende, trad deze **Henri Bovequerque** alias **van Bovekerke** in 1424 in het huwelijk met *Catherine de le Loge*, dochter van een schepen der stad Mons. Enkel het jaartal kan niet worden achterhaald bij gebrek aan bronmateriaal maar het feit blijkt op alle andere punten onbetwistbaar. De familie *Dessus-le-Moustier* zou vervolgens een reeks schepen leveren aan de stad Mons en de oudste uitgestorven tak werd in de adel opgenomen met verwijzing naar hun Vlaamse voorouders die steeds als edellieden werden beschouwd.

Eind XIV^{de} maar vooral begin XV^{de} eeuw, waren er in Mons (St.-Waldrudis collegiaal) een aantal glasschilders te werk gesteld die de naam **Bovekerke** droegen maar ook als *Dessus-le-moustier* optraden waaronder hoogstwaarschijnlijk de beroemde glasschilder *Jan van Bovekerke* die reeds in 1393 te Ieper werken uitvoerde voor de Graaf van Vlaanderen. Verder vindt men te Ieper nog andere glasschilders: *Winoc de Bouvenkerke* (1357) en *Michiel de Bouverkerke* (1365).

Steeds volgens de legende zou deze familie *van Bovekerke* afstammen van de **heren van Bovekerke** uit Vlaanderen waaronder een ‘niet met voornaam vermelde’ voorvader die op kruistocht was gegaan naar aanleiding van de Graaf van Vlaanderen. Deze familie **van Bovekerke** voerde een wapenschild “*van lazuur met drie bezanten van zilver, vergezeld door herkruiste kruisjes met puntvoet van zilver*” (eigen vertaling).

De tot nu oudst gekende zegel met wapen is die van *Jan van Bovekerke, schepen van het Brugse Vrije* (1365) [de Raadt].

⁵⁰⁸ We verwijzen naar de bijlage Familielegendes.

Het is moeilijk de juiste banden terug te vinden tussen de voormalige **heren van Bovekerke**, de erfelijke panetiers-spijsmeesters van de Graaf, de schepenen van het Brugse Vrije en een aantal andere naamdragers die ook in aanmerking kwamen, maar blijkbaar bestaat er wel een verband.

Wat de aanleiding van mijn schrijven nu betreft, wens ik nog wel een stap verder te gaan!

Nergens vond ik een spoor terug van de naamdrager die op kruistocht ging, maar als ik nu een kleine vergelijking maak met het geslacht van de **heren van Koekelare**, waarvan men weet dat twee familieleden op kruistocht gingen, vind ik wel dat zekere gegevens overeenstemmen ...

Is dit zuiver toeval of bestaat er mogelijk toch een verband? ... Ik bemerk alleszins:

- Vooreerst gelijkenis in de gevoerde wapens, waar de herkruiste kruisjes misschien wel een verwijzing inhouden naar een kruistocht.

- Ten tweede is er een '*mon seigneur Daniel de Bovinkerke*' die in 1297 grond afstaat aan de abdij Hemelsdale [Cartularis abd. Hemelsdale] en een **Daniel de Bovekerke** die in 1302 wordt vergoed voor levering van spijzen [rek. Willem v. Juliers] en daarnaast :

in het geslacht van Koekelare, volgens K. De Floe, *Woordenboek der Toponymie...*: "*Nous Rogier de Ghistele, Soyer de Bailleul mareschal de Flandre, Wautier de Cokeler et Danieaus ses fieus chevalier ... 1292 (Limb.-Stirum, le Chamb. de Fl., p. Just.; blz., cxxi).*

Ook nog, volgens gegevens Dr. Hist. E. Warlop, *The Flemish Nobility*: 119. Koekelare: **Daniel II** (1285-1295), ridder, zoon van Walter V (1281-1295), heer van Koekelare, ridder en schepenen van kasselrij Brugge.

Zeker niet te vergeten:

- **Wilhelm van Bouvenkerke**, *Katerine van Bovekerke*, *Colaert de Bovekerke*, **Clays wive van Bovekerke**, 1302 [G. Everaert] en daarnaast:

Willekin van Cokelare, 1299 (Cart. Dun., 666 668); **Willaume Cockeleirs**, 1310 (Ctes Ypres I, 30); **Willem van Cockelaer**, 1317 (Rek. Coorne, Brug., 507) maar ook **Clais Koekelars kinder**, 1313 (Hofst. Land Nieuwerport, f. 13).

- In mindere mate: **Arnould van Boevenkerke**, 1317, en daarnaast **Eremboudt van Coekelare**, 1307.

- En laten we niet te veel zeggen over de zovele **Jan of Johannes van Coukelare** en de zovele **Jan van Bovekerke** die moeilijk zouden kunnen dienen om iets te bewijzen, tenzij een document waar zij beide namen of titels zouden dragen.

Deze jaren zijn bijzonder te vergelijken en mijn vraag luidt nu als volgt:

- **Bestaat er ergens verdere informatie over de laatste heren van Koekelare (eerste geslacht) en anderzijds over de heren van Bovekerke?**

- ***Werden hier reeds opzoekingen voor gemaakt?***
- ***Waar zijn deze werken te raadplegen?***

Rond het jaar 1980 bracht ik een kort bezoek aan Dhr (Bruneel?) die nota's bezat van vroeger school-hoofdmeester van Bovekerke, Dhr (Georges Everaert?), zijn vader of schoonvader. Misschien wel verwarring tussen beide personen ...

- ***Zijn deze gegevens in het bezit geraakt van uw Vereniging?***
- ***Werd hierover iets uitgegeven?***

Graag kreeg ik advies en raad van een gespecialiseerde medewerker uit uw Vereniging om mij de gelegenheid te geven deze opdracht verder te zetten in de richting die U kent of om naar andere sporen te zoeken.

Met belangstelling kijk ik uit naar uw antwoord en inmiddels verblijf ik, met de meeste hoogachting.

André Goethals

Er volgde een intense periode met uitwisseling van informatie⁵⁰⁹. A. Goethals verspreidde onze informatie verder binnen het forum van de familie Dedessuslemoustier.

We werden ook uitgenodigd naar hun bijeenkomst op 08/11/2008 in le Moulin de la Hunelle in Chièvres.

Door het ontbreken van voldoende bronnen en de complexiteit kwam het overleg in 2014 tot stilstand.

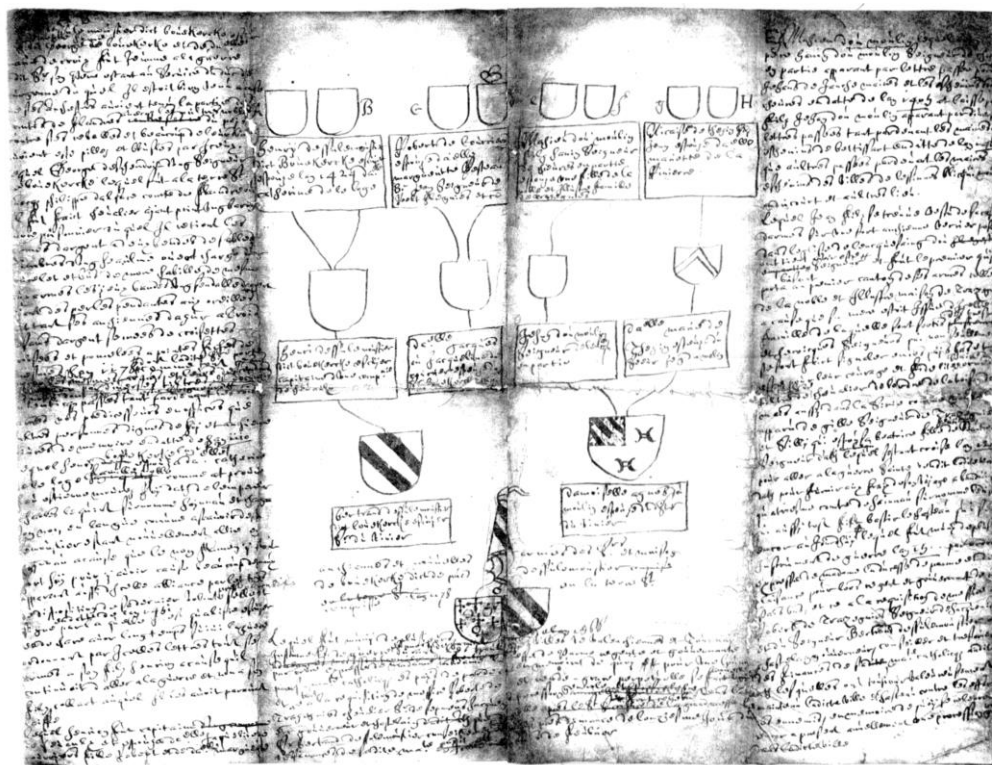
Naar aanleiding van 900 jaar Bovekerke kwam mijn onderzoek terug opgang, maar het bleef een trage voortgang aanhouden.

⁵⁰⁹ STAELENS, Landbouwbedrijven uit de vroege en volle Middeleeuwen in het Westelijk deel van Binnen-Vlaanderen, Onderzoek van de percelering in de omgeving van Koekelare, JBS 2008, voetnoot 83, werd verwezen naar het lopende onderzoek tussen A. Goethals, G. Staelens en de actieve leden van het forum DDLM en de werkgroep 'dedessuslemoustier'.

Sfeerbeelden van de Dedessuslemoustier-bijeenkomst in Chièvres op 08/11/2008.
André Goethals draagt het Bovekerkse wapenschild.

Bijlage 7: Familielegendes

Afbeelding van de betreffende legende⁵¹⁰.

A B	C D	E F	G H
Henry Dessulemoustier dict Bovekercke escuÿer espouze l'an 1424 da. ^{elle} Catherine de le Loge	Robert de Courriers espouze da. ^{elle} Margueritte Resteau f. ^a Jean Seigneur de Roelt Flegnies etca	Mahieu dou Moulin filz Hanin Seigneur de Chievres en partie epouze une fille de la noble et illustre famille de Trazegnies	Nicaise de Thezin filz Jean espouze da. ^{elle} Mariette de la Rivierre
			
Henri Dessulemoustier dict Bovekercke escuÿer capitaine d'une comp. ^{nie} de chevaulx	da. ^{elle} Jacques ou Jacqueline de Courrière espouze du Sr Bovekercke [abimé]	Jehan dou Moulin Seigneur de Lencqu ^{sein} en partie	da. ^{elle} Marie de Thezin espouze du Sieur Jeā(n) du Molin
			
Bertrand Dessulemoustier dict Bovekercke escuÿer S. ^r du Vivier		damoiselle Agnès dou Moulin espouze dudit S. ^r du Vivier	
Anchiennes et Nouvelles de Bovekercke dict de en la terre St l'an 1178 conquise		 armes des S. ^{rs} et maison Dessulemoustier conquise en la terre S. ^r	
Lequel fut munÿ de plusieurs [.....] de l'an 1566 de Jacqu instrument de guerre durant les troubles des villes de Valenchiennes et Tournay a et mois de janvier et par ordre expresses de madame madame la ducesse de Parme régente et gouvernante ... a ma. ^{te} catholico es paÿs de par deça [...] en mémoire de quoy et pour une l etce tant à la réquisition de messire Robert de [...] et rende grace perpétuelle se fait une Trazegnies chevalier S. ^r de Sepmeris Hacqueg [...] procession générale annuelle etc gouverneur et chastelain dudit Ath que du [...] après le St Sacrifice de la grandmesse Sr Bertrand Dessulemoustier conseiller et [...] dimance de l'onzième jour du [.....] nance de sa dite ma. ^{te} en icelle ville aud ^{ix} Ath mois de febvrier			

Transcriptie van het middendeel van de Legende Dessulemoustier door A. Goethals.

⁵¹⁰ A.R. Brussel, Gobart fonds, familiearchief Dessulemoustier, dossier nr 89: *généralité*.

Henry Dessulemoustier dict Bovekercke escuÿer ... noble hom(m)e fils de George de Bovekerke et de da.^{elle} Marie de Croix fut jeunne à la guerre Ledit Sr son père estant au Service du duc de Bourgonne du quel Il estoit bien venu à cause que ses anchetres avoient tenu la partie dud(it) comte de Flandres avecqz les aultres nobles du paÿs contre ses rebelles et beaucoup de leur biens avoient esté pilléz et bruslés par Iceux Lequel George Deschendoit d'ung Seigneur de Bovekercke lequel fut à la terre St avec Philippe d'Alsace comte de Flandre où Il fut faict chevalier ayant print ung baron more prisonnier du quel Il retient les armes d'argent à deux bendes de sable d... timbrés d'ung heaulme ou est chargé d'ung bourelet et bust de more habillé de mesme aux armes les yeux bandés d'ung sendalle d'argent ayant des perles pendantes aux oreilles estant ses anciennes d'azur à Trois besans d'argent semées de croisettes [rec]roistées et pomelées à pointes fichés de mesme / l'an 1178 # # doit ladite Sre porter comme tout ce que [.... les mesmes ce et leurs descendans] [..... par diverses tiltres et documens] dans le pli [... nottes dontesté Seigneur.....] autenticqz passées tant pardevant les rois d'armes nos prédicesseurs en offices que aultres personnes dignes de foÿ et ancienne livres de mémoire en datte de l'an 1110 lequel Henry dessu Bovekercke l'an 1424 espouza da.^{elle} Catherine de le Loge l'an 1424 famille noble comme at prouvé feu Estienne Mourez Roy d'ar(me)s de l'empereur Charles lequel surnomme Haynnau et changa son nom en langue comune ascavoir dessu lemoustier estant nouvellement allié en Haynnau acause que le nom flamen y estoit fort haÿ pour y avoir causé beaucoup de maux apparent aussi Icelle alliance par lettres de disposition de sa dernier volonté preste.... selloit signé en datte de l'an 1451 par la quelle il est qualifié escuÿer et déclare avoir longtems suivi la guerre ordonnant par icelles lettres tout ses armes à son filz Henrion acause qu'il continuoit d'aller à la guerre et non a son filz Collart auquel Il les avoit paravant laissé Lequel Henrion fut capitaine d'ung compagnie de chevaux et espouza da.^{elle} Jaqueline de Courrières fille Robert et de da.^{elle} Marguerite Resteau	Mahieu dou Moulin lequel eut pour père Hanin dou Moulin Seigneur de Che[vres] en partie apparent par lettre passée pardev[ant] Jehans de Jauche maires et les eschevins dudit Chevres en datte de l'an 1405 et laisse pour filz Jehan dou Moulin apparent par diverses lettres passées tant pardevant les maires et eschevins de Bettissart en datte de l'an 1461 que aultres passées pardevant les maires et eschevins des villes de Lessinnes Blicqui Moulb[aix] Andricourt et aultres lieu Lequel Jean filz se trouve vestu de sa cas[q...?] d'armes sur une fort ancienne verrier posé dans l'église de Lencquesaing d'où il estoit emparie # ont tient avoir esté # Seigneur et fut le premier qu'y porta brisant au premier canton destes armes telles de la noble et Illustre maison de Trazegnies à cause que sa mère estoit issue d'icelle famille de laquelle sont sortis plusieurs de très nòb[reux] et héroïques Seigneurs qui non seullement se sont faict signaler en ces Paÿs Bas et esté pour leur courage et fidélité orné duaine et tiltre de chevalier de l'ordre de la toison d'or mais aussi dans la Sirie comme [abîmé dans le pli] apparu de Gille Seigneur de Trazegnies] et Sillÿ qui espouza Béatrice fille héritière de Wautier Seigneur d'Ath a-leq le quel s'estant croisé l'an 1200 pour aller à la guerre Sainte vendit ladite terre d'Ath pour servir aux fraix de son voyage à Bauduin quatriesme comte de Hainnau surnommé le..... qui aussÿ tost fist bastir le chasteau qui se v[oit] encor au jourdhuÿ le quel fut munÿ de plusi[eurs] instrumens de guerre l'an 15. par ordre expresse de madame la ducesse de Parme et de Plaisance pour lors régent et gouvernant de ce Paÿs Bas, et ce à la réquisition de messire Robert de Trazegnies Seigneur de Hacquenies et du Seigneur Bertrand Dessuslemoustier chastelain gouverneur conseiller et trésorier des finances de sadite Ma.^{te} catholicqz audit Ath lesquelles ont tousiours valeureusement maintenu ladite ville et chasteau contre les eff[...] des ennemis , en mémoire de quoy se célébren[t] encor à présent anuellement une procession [...] dans ladite ville
---	---

Transcriptie van linker- en rechtervleugel van de legende Dessulemoustier door A. Goethals.

A. Goethals kon nog een ander document vinden, dat we eveneens onder de aandacht brengen. Het document bevat wat opschepperij en is niet zo nauwkeurig. Het dateert uit 1776 en is ondertekend door J.A.A. Jarens.

In het document komt het huis Gaillaerde voor waarmee hij vermoedelijk een toespeling wordt gemaakt op het werk van Corneille Gailliard, wapenkoning van Keizer Karel.

antieke wapens van Bovekerke vroeger gedragen werden door de voornoemde heren dragende deze wapens van de heerlijkheid in een genealogisch boek van de adellijke en oud huis van Gaillearde beginnende in 't jaar 1110 melding makend van diegene die in Vlaanderen broden en besanten wenste te dragen.

Ik onderteken raadsheer van hare Majesteit de Keizerin douairiere (= adellijke weduwe) en koningin apostoliek, die functie uitoefent als eerste wapenkoning, genoemd Gulden Vlies in de Nederlanden en Boergondië, verklaart en certifieert dat het wapen hierboven beschreven met haar kleuren, kreet, oorlogsmotto en schrijfband (deviesrandje) hierboven herhaald, zijn conform aan diegene die zich bevinden in de takken en rechtstreekse afstammeling van de adellijke en oude families de Rumignies (lees: Rumigny), Peissant en Dessuslemoustier vroeger Bovekerke genoemd, opgemaakt en bevestigd door Henri Prévost de Leval, schildknaap/jonker van Penans, wapenkoning van hare Katholieke Majesteit, met titel van de provincie en graafschap Artesië, op 28 november 1645, en gelegaliseerd door de magistraat van Stad Brussel op 9 mei 1651.

Getekend J.A.A. Jaerens ten blijke waarvan ik dit heb ondertekend te Brussel op den 22sten dag der maand maart in 't jaar 1776.

Was getekend JAA Jaerens met paraaf⁵¹²

⁵¹² Document en vertaling aangereikt door A. Goethals.